تۇرسۇنگۇل تۇردى

نامازشام گۈل

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ

خىتتات: تاللىكىسىجان زۇنۇن جەۋلانى

نامانشامگول

ISBN 978-7-5371-5968-5

باھاسى: 18.00 يۈەن

تۇرسۇنگۇل تۇردى

نامازشام گۇل

(پوۋېستلار)

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

夜来香:维吾尔文/吐尔逊古丽·吐尔地著. —乌鲁木齐:新疆青少年出版社,2008.7
ISBN978— 7—5371—5968—5

Ⅰ.夜… Ⅱ.吐… Ⅲ.中篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2008)第110249号

责任编辑:**艾尼瓦尔·艾山**
责任校对:**迪力亚尔·吐尔逊**
封面设计:**阿里甫·夏**

夜来香 (维吾尔文)
(中篇小说集)
吐尔逊古丽·吐尔地 著

新疆青少年出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路二巷1号 邮编:830049)
新疆新华书店发行
新疆翼百丰印务有限公司印刷
850×1168毫米 32开 9.5印张
2008年7月第1版 2008年7月第1次印刷
印数:1—3000

ISBN978—7—5371—5968—5 定价:18.00元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换

مۇھەررىردىن

ئۇمىدلىك ئەدەب تۇرسۇنگۇل تۇردى 1976 - يىل 3 - ئاينىڭ 21 - كۈنى چاقىلىق ناھىيە ئۇتام يېزىسىدا ئىشچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كۆز ئاچقان. باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەر-نى چەرچەن ناھىيىسىدە تاماملاپ، 1992 - يىلى بايىنغولىن ئوبلاستلىق مالىيە مەكتەپنىڭ بوغالتىرلىق كەسپىگە قوبۇل قى-لىنغان. 1996 - يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن چاقىلىق ناھىيە ئۇتام يېزىلىق مالىيە پونكىتىغا تەقسىم قىلىنغان. ئۇ ھازىر چاقىلىق ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىسىدە ئىشلەپ كەلمەكتە.

تۇرسۇنگۇل تۇردى 1998 - يىلى «جاراھەت» ناملىق شېئى-رى بىلەن ئىجادىيەتكە قەدەم قويغاندىن باشلاپ ھازىرغىچە «تا-رىم»، «كروران»، «تۇرپان»، «تەڭرىتاغ»، «شىنجاڭ ئايال-لىرى»، «شىنجاڭ گېزىتى» قاتارلىق گېزىت - ژۇرناللاردا 100 پارچىغا يېقىن شېئىر، ھېكايە، پوۋېست ۋە ماقالە ئېلان قىلدۇرغان. ئۇنىڭ بىر پارچە ماقالىسى «شىنجاڭ گېزىتى» تەرىپىدىن «ئالاھىدە ئەسەر» مۇكاپاتىغا، ئىككى پارچە ھېكايىسى «كروران» ژۇرنىلى تەرىپىدىن «چولپان ئەدەبىيات مۇكاپاتى» غا، «كېسەل» ناملىق ھېكايىسى 13 - نۆۋەتلىك «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن.

قولىڭىزدىكى «نامازشامگۇل» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى مۇئەللىپنىڭ ئوقۇرمەنلەر ئۈچۈن سۇنغان تۇنجى كىتابى. ئوقۇر-مەنلەرنىڭ بۇ كىتابنى ياقتۇرۇپ ئوقۇشىغا تىلەكداشمىز!

مۇندەرىجە

ئۇيۇق قىزارغاندا 1

ئۇچىنچى سوت 104

نامازشامگۇل 221

ئۇيۇق قىزارغاندا

قارامتۇل سىردا سىرلانغان سوت زالى. ئادەمنى شۇركۈندۈرگۈدەك سۇر - ھەيۋە بىلەن قېتىپ ئولتۇرۇشقان سودىيىلەر... بەزىلەرنىڭ كۆزلىرى ماڭا نەپرەت بىلەن تىكىلگەن، بەزىلەرنىڭ كۆزلىرى ئىچ ئاغرىتىشقا ئوخشاش ھەر خىل نەزەردە تىكىلگەنىدى. مەيلى ئۇلار ماڭا قانداق قارىسۇن، مېنىڭ ئىچىمدە ئاللىقانداق خۇشلۇققا ئوخشاش بىر خىل تۇيغۇ تەۋرەپ تۇراتتى، ئۆزۈمنى خۇددى قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم بىر ئىشنى تۇگەتكەندەك ھېس قىلاتتىم. تۇيۇقسىز كۆزۈم پەستە ئولتۇرغان ئاپامنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئاپامنىڭ نۇرسىز كۆزىدە ئاجىز بىر ئۈمىد نۇرى پىلىلدايتتى. بۇرنۇمنىڭ ئۇچى ئېچىشىپ كۆزۈمگە ياش ياماشتى، بىراق يىغلىيالمايتتىم. باش سوتچىنىڭ توقمىقى ئىككى قېتىم توكۇلداپ سوت باشلانغانلىقىنى جاكارلىدى. ئادۇوكاتلارنىڭ سوئال - سوراقلىرىغا «ھەئە» ياكى «ياق» دېگەن جاۋابنى ناھايىتى تېزلا دەپ بولدۇم. چۈنكى، ھەممىگە ئايان بولغان جىنايىتىمنىڭ يوشۇرغۇدەك ھېچقانداق يېرى يوق ئىدى، سوت تالاش - تارتىشسىزلا كېچىشمە سوتنىڭ ھۆكۈم چىقىرىشىغا سۈنۈلدى. بىردەملىك شاۋقۇن - سۇرەن زالنىڭ ئىچىنى بىر ئالدى. ھەممەيلەن بىر خىل ئۇسۇلدا مېنىڭ دادامنى يارىلاندۇرغانلىقىم ئۈستىدە پىكىر قىلىشماقتا، ئۆزئارا تالاش - تارتىش قىلىشماقتا ئىدى. زالغا سودىيىلەر چىقىپ زال قاناۋاتقان قازانغا بىر چۆمۈچ سۇ قۇيغاندەك جەمجىتلىققا چۆكتى.

— هازىر سوتسىز لەيلىگۇل دېلوسى ئۇستىدە ھۆكۈم ئېلان قىلىندۇ، جاۋابكار لەيلىگۇل توختى بۇ يىل 10 - ئاينىڭ 20 - كۈنى ئۆز دادىسىنى يىگىرمە سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى قوي قىرقىشقا ئىشلىتىدىغان قايچا بىلەن يېنىك دەرىجىدە زەخىملەندۇرگەن. ئالاقىدار ساقچى تەرەپنىڭ ئىگىلىگەن دەلىل - ئىسپاتلىرىغا ھەم جىنايەتچىنىڭ ئۆزىنىڭ ئىقرارىغا ئاساسەن سەۋەبلىك بىلەن ئادەم زەخىملەندۇرگەن، دەپ قارىلىپ «جىنايى ئىشلار قانۇنى» غا ئاساسەن جاۋابكار لەيلىگۇل توختىغا تۆۋەندىكىدەك ھۆكۈم چىقىرىلدى:

بىرىنچى، جاۋابكار لەيلىگۇل توختىغا مۇددەتلىك ئۈچ يىل لىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش جازاسى بېرىلسۇن!

ئىككىنچى، جاۋابكار لەيلىگۇل توختى دەۋاگەر توختى قۇرباننىڭ بارلىق داۋالىنىش چىقىمىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ تۆلەسۇن!

بۇ ھۆكۈم ئېلان قىلىنغان ۋاقىتتىن باشلاپ كۈچكە ئىگە قىلىنسۇن!

سوت يېپىلدى. سوتنىڭ ئىجرا ماشىنىسىغا چىقىپلا ئىچ - ئىچىمدىن قىيىنىدەك يىغا بېسىپ كەلدى. ئەمدى مېنىڭ ئەركىنلىكىم بولمايتتى، بۇرۇنقىدەك ئاپامغا ئەركىلىيەلمەيتتىم، دوستلىرىم بىلەن مۇڭدىشالمايتتىم. قىسقىسى، مېنىڭ نۇرغۇن لىغان گۈزەل ئارمانلىرىم مۇشۇ ماشىنىنىڭ ئىشكى يېپىلىش بىلەن سىرتقا قالغانىدى. ياشلىقىمنىڭ ئىزگۈ ۋاقىتلىرى ئېگىز تاملار، توخۇ كاتەكدەك كۈن چۈشمەيدىغان كامېرلاردا ئۆتەتتى. بۇلارنى ئويلىسام، دادامغا نەپرىتىم يەنە ھەسسىلەپ كۈچىيەتتى. «نېمىشقا شۇ چاغدا تىققان قايچا ئۇنىڭ جېنىنى ئالمىغان بولغىيتتى؟» دەپ ئەپسۇسلىنىاتتىم.

ناھىيە بازىرىدىن ئون كىلومېتىر يىراقلىققا جايلاشقان ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا بىرەمدىلا يېتىپ كەلدۇق. ئۇلار مېنى يۇزلىرىنى چوقۇر بېسىپ كەتكەن ئايال ساقچىغا تاپشۇرۇپ بېرىپ كېتىشتى. ئايال ساقچى مېنى باشلاپ ئۇزۇن كارىدورنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر ئۆيگە كىرگۈزۈپتىپ كەتتى. بۇ ئۆيدە مەندىن باشقا يەش ئايال بار بولۇپ، ئۇلار ماڭا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراۋاتاتتى. تۇرۇپلا كاللامدا: «توۋا، جىنايەتچىنىڭ كۆزى مۇشۇلارنىڭكىدەك قورقۇنچلۇق بولامدىغاندۇ؟» دېگەن خىيال «لىپ» قىلىپ پەيدا بولدى. ئۆزۈمنىڭمۇ بۇگۈندىن باشلاپ مۇشۇلار بىلەن ئوخشاش جىنايەتچى ئىكەنلىكىم ئېسىمگە كېلىپ، ھېلى قىلغان خىيالىمدىن سەل خىجىل بولغاندەك قىلدىم.

— ھەي، ئىسمىڭ نېمە سېنىڭ؟ دېپەيدەك تۇرماي بېرىپ گۇرۇڭگە تىقىل!

ئورا كۆز، بەڭگى چىراي خوتۇننىڭ سۆزىدىن چۆچۈپ كەتتىم. كىنولاردىكى جىنايەتچى خوتۇنلار كۆز ئالدىمغا كېلىپ دەرھال ئورنۇمغا بېرىپ نەرسىلىرىمنى جايلاشتۇردۇم.

— نەچچە يىللىق كەلدىڭ بۇ داشۇگە؟ — دېدى ھېلىقى خوتۇن يەنە، — قارىسام، ئەسكى نېمىدەك قىلمايسەن، قانداق جىنايەت بىلەن كىردىڭ؟

— بولدى قىلە، سەن ساقچى بولمىغاندىكىن، بۇ قىز ئەمدى كەلدى، ئالدىرىماي دېيىشۇالمامسەن ئۇنداق گەپلەرنى، — دېدى يەنە بىر سېمىز چوكان.

— ئىشكەنسى قىلىسە، رەسۋا! مەن سەندىن سورىمىغاندىكىن...

— بولدى قىلىڭلار، ھېلى ئاۋۇ نېمىلەر كېلىپ جاجاڭلارنى بەرمىسۇن يەنە!

يېشى چوڭراق ئايالنى ئۇلار خېلى ھۆرمەتلىسە كېرەك،

هەممىسى جىم بولۇشتى. ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلىپ بىر ساقچى بىلەن پەشتاما تارتىۋالغان بىرى كىرىپ، بىزگە بىردىن موما، بىر چۆمۈچتىن يېسۇنلەك قورۇمىسىنى بېرىپ چىقىپ كەتتى. مېنىڭ تاماققا كۆڭلۈم تارتمايتتى. شۇڭا، قاچامنى ئاپىرىپ كارىۋىتىمنىڭ قىرىغا قويۇپ قويدۇم.

— بىرنەرسە يېگىن، قىزىم. چوشتىن كېيىن ئېتىزغا چىقىمىز. تاماق يېمىسەڭ چىدىيالمايسەن، ئەمگەك ئېغىر.

بۇ يەرگە كېلىپ تۇنجى بولۇپ ئاڭلىغان بۇ مېھرىبانلارچە سۆزدىن تەسىرلىنىپ يىغلاپ سالدىم. بۇ ئايالنىڭ سۆزى ئاپامنىڭ سۆزىدەكلا ئاڭلىنىپ زورىغا تاماقنى يەپ تۇگەتتىم. راست دېگەندەك، چوشتىن كېيىن بىزنى قاتار تىزىلدۇرۇپ ئېتىزلىققا ئېلىپ ماڭدى.

كۆز يەتكۈسىز ئېتىزلارغا كېۋەز تېرىلغان بولۇپ، ھەممىزگە ۋەزىپە ئايرىپ بېرىلگەن. ھازىر كېۋەزنىڭ مايسا قالدۇرۇش ۋاقتى بولغاچقا، ۋەزىپىنى قايسى گۇرۇپپا ئورۇنداپ بولالمىسا كەتمەي ئىشلەيدىغان ئىشكەن. شۇڭا، بىر ياتاقتىكى ئالتەيلەنگە بىر بۆلەك يەر ئايرىلغان، ئارىلىقىمىز يېقىن بولسىمۇ پاراڭ سېلىشقا يول قويۇلمايدىكەن. مەن كىچىكىمدىن باشلاپ ئېغىر ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىپ كۆنۈپ كەتكەچكىمۇ، بۇ ئىش بۇگۈنچە ماڭا ئانچە قىيىن بىلىنىپ كەتمىدى. بىز ۋاقىت توشقۇچە ۋەزىپىنى ئورۇنداپ بولدۇق.

تۇرمە ھاياتىم باشلانغىلى ھەش - بەش دېگۈچە بىر ئاي بولدى. بۇ جەريان ماڭا خۇددى بىر يىلدەك بىلىنىپ كەتتى. بۇ يەردە ئىش تۇگمەيتتى. بىكار قالغۇدەك بولساق سىياسىي ئۆگىنىش قىلاتتۇق. بۇ ئارقىلىق ئۆزىمىزنى ئۆزگەرتىپ ئاكتىپلىقىمىزنى جارى قىلدۇرۇش مەقسەت قىلىناتتى. ئاپام ۋە سىڭلىم مېنى يوقلاپ تۇراتتى. ئاپامنىڭ سولغۇن چىرايىدىن ئۇنىڭ جاپا تارتىۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم، لېكىن ئۇ ماڭا دېمەيتتى. تۇر-

مىداشلىرىم بىلەن ئوبدانلا چىقىشىپ قالغانىدىم. مەن بارا - بارا بۇ يەردىمۇ مېھمىر - مۇھەببەت، كۆيۈنۈش ۋە ئادەمگەرچىلىك بارلىقىنى تونۇپ يەتمەكتە ئىدىم. قارىماققا، ئۇلار قوپال كۆرۈندۇ. سىمۇ بىر - بىرىگە كۆيۈنۈشنى بىلەتتى. بىز ھەممىمىز دەسلەپىدە ماڭا ئانىلارچە مېھرىبانلىق كۆرسەتكەن جەنىەتخان ئىسىملىك يېشى چوڭراق ئايالنى ھۆرمەتلەيتتۇق، ھەممە ئىشنى شۇنىڭ دېگىنىدەك قىلاتتۇق. بۇ ئايال مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان بولۇپ، بۇ تۇرمىگە كەلگىنىگە ئون بەش يىل بولغان ئىكەن. شۇ سەۋەبتىنمۇ ياكى ئوقۇمۇشلۇق ئىكەنلىكى ئۈچۈنمۇ، ئۇنىڭ سۆزىنى ھېچقايسىمىز يىرمايتتۇق.

كېۋەزنىڭ مايسا قالدۇرۇش، ئوتاش ئىشلىرى تۈگەپ بىكار بولۇپ قالدۇق. ئەمدىكى ئىشىمىز كېۋەزگە دورا چېچىش ئىدى. دورا ناسوس ئارقىلىق چېچىلىدىغان بولغاچقا، ھەر كۈنلۈك ۋەزىپە بالدۇرلا تۈگەيتتى. بالدۇر قايتقان چاغلاردا تاماق ۋاقتىغىچە ئىختىيارىي پائالىيەت قىلاتتۇق. بۇگۈن ئىختىيارىي پائالىيەتتىن كېيىن ئۆگىنىش قىلدۇق. تۇرمىدىكى قايسىبىر باشلىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاچقا، بىز ئۆگىنىشنى بىر سائەتلا قىلىپ قايتىپ چىقتۇق. ياتاقتا قالايمىقان ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشقا يول قويۇلمايتتى. شۇڭا ھەممىمىز ئورنىمىزدا ئولتۇرۇپ ئۆز خىيالىمىزنى سۈرۈشكە باشلىدۇق.

— لەيلىگۈل قىزىم، بۇ يەرگە قانداق قىلىپ كىرىپ قالغىنىڭنى تېخى بىزگە دەپ بەرمىدىڭ، — دېدى جەنىەتخان، — ئۇزۇن تاڭنى ئانقۇزماق ئاسان ئەمەس. خالىساڭ بىزگە سۆزلەپ بەرگىنە، بىرەر ئۇۋالچىلىق تارتمىغان بولساڭ دادا ڭغا پىچاق تىقىدىغان قىزدەك قىلمايسەن.

ئۇنىڭ گېپىنى ھەممىسى قوللاشتى. مەنمۇ ئاپامدەك كۆرىدىغان بۇ ئايالنىڭ گېپىنى يىرالمىدىم.

— بۇ ئىشلارنى بىلىشنى خالىساڭلار سۆزلەپ بېرەي، بىراق

بۇ مېنىڭ بالىلىق چاغلىرىمغا بېرىپ تاقىشىدۇ، سەل ئۇزۇنراق. سىلەرنىڭ ۋاقتىڭلارنى ئېلىپ قويارمەنمىكەن؟ — دېدىم ئۇلارغا.

— مەيلى، ئۇزۇن بولسا تېخى ياخشى. بۇگۈن دەپ بولالمىساڭ داۋامىنى ئەتە ئاڭلايمىز. بۇمۇ ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنىڭ چارىسى، — دېيىشتى بىرقانچەيلەن تەڭلا.

— ئەقلىمنى بىلسەم، ئۆيىمىز سېپى ئۆزىدىن نامرات كەندۇق، — دەپ باشلىدىم سۆزۈمنى، — ئۆيىمىزدە دادام، ئاپام، ئاكام، مەن ۋە سىڭلىم بەشەيلەن بار ئىدۇق. ئۆيىمىزنىڭ كونىلىقىغا گەپ كەتمەيتتى. لاي بىلەن سېلىنغان ئىككى ئېغىز لىق ئۆيىمىزنىڭ ھەممە يېرىدىن توپا شۇرقىراپ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. يامغۇر ياغقان كۈنلىرى كېچىچە ئۇخلىماي داس - چىلەك لەرگە توشقان سۇلارنى سىرتقا توشۇيتتۇق. دادامنى تولا چاغلاردا كۆرمەيتتۇق. ئاپام ئۇنى «سىرتتا پۇل تاپىدۇ» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز دادامنىڭ يولىغا قارايتتۇق. خىيالىمىزدا دادام كەلسە بىزگە باشقا بالىلارنىڭ دادىسىدەك رەڭلىك شارلارنى ئېلىپ بېرىدۇ، دەپ قارايتتۇق. ئەمەلىيەتتە، دادام كەلسە ئۆيىمىزدە جەڭ بولاتتى. دادام ئاپامنى قولىغا چىققانلىكى نەرسە بىلەن ئۇراتتى، بىزنىمۇ ئۇرۇپ - سىلكىشلەيتتى. بۇنداق چاغلاردا قورقىنىمىزدىن ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا تىقىلىۋېلىشىپ يىغلاپ كېتەتتۇق. شۇنىڭغىمۇ دادام ئۆيدە بولسا ئۇنىمىزنىمۇ چىقارمايتتۇق. ئۇلارنىڭ نېمىشقا شۇنچىۋالا ئۇرۇشىدىغانلىقىنى بىلمەيتتۇق. بۇ خىل ھالەتنى مەن سەككىز ياشلارغا كىرگەندە ئانچە - مۇنچە بىلىپ قالدىم. ئاپام قانداقتۇر بىر ئايالنىڭ گېپىنى قىلسىلا دادامنىڭ ئاپامنى ئۇرىدىغانلىقىدىن ئۇلارنىڭ ئۇرۇشۇشىغا نامەلۇم بىر ئايال سەۋەبچى دەپ قارايتتىم. قىسقىسى، ئائىلىمىزدىكى سوروقچىلىقلاردىن مەن ئۆز يېشىمغا ماس كەلمەيدىغان ئىشلارنى خىيال قىلىدىغان، ئاپامنى ئۇرغۇزغان ئاشۇ ئايالنى قارىغايدىغان بولۇپ

قالغاندىم. بىر كۈنى، ئاكام ئىككىمىز مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا ئاپامنىڭ ئەمدىلا ئىككى ئايلىق بولغان سىڭلىمنى قۇچاقلىغانچە يىغلاپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ دەرھال يۈگۈرۈپ يېنىغا باردىم.

— ئاپا، نېمىشقا يىغلايسىز، دادام سىزنى يەنە ئۇردىمۇ؟ — دەپ سورىدىم «ئاپامنى يەنە تاياق يېگەن ئوخشايدۇ» دەپ.

— ياق، بالام، دادىڭلار بۇ ئۆينى سېتىۋېتىپتۇ، — دېدى ئاپام ئېسىدەپ تۇرۇپ، — ئۆينى سېتىۋالغۇچى ئۆينى ئىككى كۈن ئىچىدە بىكارلاپ بېرىشىمىزنى ئېيتىپ كەپتۇ. تووا، شۇنداقمۇ ئائىلىمىز ئادەم بولىدىكەن، مېنى دېمىسىمۇ سىلەردەك بالىلىرى بار ئىدىغۇ؟ قىش كىرەي دەپ قالغان تۇرسا، ئەمدى قانداقمۇ قىلارمىز؟

— دادام نەگە كېتىپتۇ، ئاپا؟ — دەپ سورىدى ئاكام.

— نەگە كەتكىنىنى بىلمەيمەن، ھەر قاچان ھېلىقى خوتۇن بىلەن بىر يەرگە ماڭدى بولغاي. خەپ، خۇدايىم! ماڭا قىلماي ئۆزۈڭگە قىلارسەن!

ئاپام بىزگە خۇددى دېمەيدىغان گەپنى دەپ سالغاندەك، خىجىل بولۇپ لەۋلىرىنى چىشلەپ قويدى.

شۇ كۈنى ئانا ـ بالا تۆتەيلەن تازا يىغلاشتۇق، دادامدىن قاتتىق نەپرەتلەندۇق. كىچىككىنە يۈرىكىمىزدە ئۇنىڭغا بولغان نەپرەت ئۇرۇقلىرى بىخلاندى. بىر قانچە كۈندىن كېيىن، بىز ئاپام كەنت رەھبەرلىكىگە دەپ تاپقان يېڭى ئۆيىمىزگە كۆچۈپ كەلدۇق. بۇ ئۆي ئەسلىدىكى ئۆيىمىزدىنمۇ ناچار بولۇپ، ئىشىكى ھەم ئېتىلمىگەچكە، ئۆيگە غۇرقراپ شامال كىرىپ تۇراتتى. كېچىلىرى ئاپام بىزنىڭ توڭلاپ قېلىشىمىزدىن ئەندىشە قىلىپ يوتقىنىغا سولىۋالاتتى، تۇگۇلۇپ يېتىپ تاڭنى ئاتقۇزاتتۇق. ئاپام باشقىلارنىڭ ئېتىز ئىشلىرىغا قارىشىپ بېرىپ ياكى

ياستۇق كەشتىلەپ تاپقان پۇللىرىدا بىزنى بېقىپ كېلىۋاتاتتى. ئاكام ئىككىمىز ھەر كۈنى مەكتەپتىن كېلىپ تەرمەچ تېرىيتۇق. كالا تېزەكلىرىنى ئاپتاپ چۈشىدىغان يەرلەرگە تىزىپ قۇرۇتاتتۇق. شۇنداق قىلىپ، قەھرىتان قىش كۈنلىرىنى تىزىمىزنىڭ ئاستى ئىسسىماي ئۆتكۈزدۇق. مۇزلار ئېرىشكە باشلىغاندا تۈيۈقسىز دادام قايتىپ كەلدى. بىز دادامنىڭ قايتىپ كەلگىنىدىن ئازراقمۇ خۇش بولمىدۇق، دادامۇ بىزگە ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمىدى. شۇ كۈنى ئىككىسى ئۆي توغرۇلۇق قاتتىق سوقۇشۇپ كەتتى.

دادامنىڭ دېيىشىچە، ئۇ بىرەيلەنگە قەرز بولۇپ قالغاچقا ئۆينى قەرزگە تۈتۈپ بېرىپتۇمىش. قەرزى تېخى تۈگىمىگەچكە ئاپامنىڭ تەۋەررۈك ئالتۇن زىرىسىنى سېتىپ قەرز تۆلىمەكچى بولۇپ كەپتۇ. قەرز تۈگىسە قايتىپ كېلىپ يېڭى ئۆي سېلىپ بىزنى گۈلدەك باققۇدەك. ئاپام ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلمىدى. شۇنىڭ بىلەن دادام ئاپامنى قاتتىق ئۇرۇۋەتتى. ئاپامنىڭ يېرىلغان بېشىنى كۆرۈپ قورقۇپ جېنىمىز چىققىلى تاسلا قالدى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۆيىمىزدە ئۇزۇلمەي بىرقانچە كۈن جېدەل - ماجىرا بولۇپ تۇردى. دادام ئاپام ئەتكەن تاماقنى يەيتتى. چىقىپ كېتىپ يېرىم كېچىلەردە مەست كېلىپ ئاپامنى ئۇراتتى. كېيىن نېمە بولدى، ئۇلار ئەپلىشىپ قالدى. ئاپام دادامغا ئانىسىدىن قالغان ئالتۇن ھالقىسىنىمۇ بەردى. خېلى كۈنلەرگىچە دادامنىڭ تىل - تاياقىدىن قۇتۇلۇپ قالدۇق. شۇنداقتىمۇ، يۈرەكزادە بولۇپ كەتكەچكە دادام بار چاغلاردا ئېچىلىپ ئويناپ-ياماپتۇق، دادامنىڭ كۆزلىرى بىزگە سوغۇق تۇيغۇ بېرەتتى. ئۇزاق ئۆتمەي، ئۆيىمىزنىڭ خاتىرجەملىكى يەنە بۇزۇلدى. بۇنىڭ سەۋەبچىسى مەن ئىدىم.

ئۇ كۈنى مەكتەپكە كېتىۋېتىپ، دادامنىڭ بىر سۆلياۋ خالتىدا خېلى كۆپ گۆش كۆتۈرۈپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ

شوندا‌ق خوش بولوپ كەتتىم. چۈنكى، قىش ئۆتۈپ ياز يېرىم بولغۇچە ئۆيىمىزدە گۆش سېلىپ تاماق ئېتىلمىگەنىدى. بۇرنۇمغا مەززىلىك شورپىنىڭ پۇرىقى پۇراپ كەتتى. دەرسلەرمۇ قۇلىقىمغا كىرمەي «قاچان كەچ بولار؟» دەپ تەقەززالىق بىلەن كۈتتۈم، مەكتەپتىن يېنىپلا ئاكامغا خۇشاللىق بىلەن بۈگۈن گۆش يەيدىغىنىمىزنى دەۋەتتىم. بىز يۈگۈرۈشكىنىمىزچە ئۆيگە كەلدۇق، كىلىپلا قازانغا قارىدۇق، قازان قۇرۇق ئىدى. مەن ئاپامدىن دادام ئەكەلگەن گۆشنى سورىدىم.

— نەدىكى گەپنى قىلمىسەن، بالام؟ داداڭلار گۆش ئەكەلسە سىلەرگە بەرمەي نېمە قىلىمەن. داداڭلار راستىنلا گۆش ئەكەلمىدى، — دېدى ئاپام هەيران بولۇپ.

— مەن دادامنىڭ دوقمۇشتىكى قاسساپتىن گۆش ئېلىپ ماڭغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن تۇرسام، — دېدىم مەنمۇ قايىل بولماي.

— بولمىسا، مەن داداڭلار كەلگەندە سوراپ باقاي! — دېدى ئاپام بىزنى جىملەپ.

كەچتە ئاپام دادامدىن گۆشنىڭ گېپىنى سورىۇېدى، ئۇ هەممىمىزنى تىللاپ كەتتى. «بالىلارنى ئارقامغا سېلىپ قويۇپسەن!» دەپ ئاپامنى ئۇرۇپ كەتتى. مەن ئاپامنىڭ تاياق يېيىشىگە چىدىماي دادامغا: «گۆش ئېلىپ ماڭغىنىڭىزنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن تۇرسام نېمىشقا ئاپامنى ئۇرىسىز؟» دەپ سېلىپ مەنمۇ تاياق يېدىم. شۇ كۈنى مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. دادامنىڭ تايىقىدىن كاسام ئىششىپ كۆكىرىپ كەتتى. كۆڭلۈمدە: «چوڭ بولسام چوقۇم ئاپامنىڭ ئۆچىنى ئالىمەن!» دەپ ئويلىدىم. بىراق، چوڭ بولۇپمۇ دادامنىڭ جاجىسىنى بېرەلمىدىم. ئەكسىچە، ئۇنىڭ زورلۇق - زومبۇلۇقلىرى ئاستىدا مەكتەپتىن توختاپ قالدۇق. ئاكام جاڭگالدىن ئوتۇن ئەكېلىپ ساتاتتى، مەن بولسام ئاپامدىن كەشتە تىكىشنى ئۆگەنگەچ بىرقانچە مو يېرىمىز-

نى تېرىشقا پارەملىشەتتىم. دادام بولسا بۇرۇنقىدەكلا خالىسا كېلىپ، خالىسا كېتىپ يۈرەتتى، ھەپتىلەپ ئۆيگە كەلمەيتتى. يېشىمنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ مەن ئىشلارنىڭ تېگىگە يەتتىم. قوشنىلارنىڭ ھەممىسى ئاپامغا ئىچ ئاغرىتاتتى. دادام ئەسلىدە بۇرۇنلا تالاغا قاراپ قالغانىكەندۇق، تاپقان - تەرگىننى تالاغا توشۇغانلىقتىن ئاپام بىلەن ئوتتۇرىدا جېدەل - ماجىرا ئۈزۈلمەيدىكەن.

— ئەرلەرنىڭ تولىسى شۇنداق ۋاپاسىز! — دەپ سۆز قاتتى مەرىيەم ئىسىملىك تۇرمىدىشىم, — ئۇلارنىڭ بىر يەرلىرىگە ئوت قويۇۋەتسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ.

— كېيىن، ئاپامنىڭ دەپ بېرىشىچە, — دەپ سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم مەن ئۇلارنىڭ جىمجىت تۇرۇشقىنىنى كۆرۈپ, — ئاپام ھېلىقى ئايالنى ئىزدەپ بېرىپ يالۋۇرۇپ بېقىپتۇ, تىللاپمۇ بېقىپتۇ, لېكىن ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى مەن تۇغۇلۇغاندىن باشلاپ تا شۇ كەمگىچە ئۈزۈلمەي كەپتۇ. ئاپام بىزنى يېتىم قىلىشنى خالىمايدىكەن، شۇڭا بارلىق دەردلەرگە چىداپ كەپتۇ. بالىلار چوڭ بولغانچە تۇزلىپ قالارمىكىن، دېگەن ئۈمىدتە كۈننى كۈنگە ئۇلاپ كەپتۇ. بىراق دادام بىز چوڭايغانچە تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشتى. ئاكام سانقان ئوتۇنىنىڭ پۇللىرىنى, ئاپام مېڭ بىر جاپادا كىچىلىرى ئۇخلىماي كەشتىلىگەن ياستۇق, لۆڭگىلەرنىڭ پۇللىرىنى ئېلىۋېلىپ بىرقانچە كۈن يوقاپ كېتىپ, يېنىدا پۇل قالمىغاندا قايتىپ كېلەتتى. ئاپامنى قورقۇتۇپ پۇل ئالاتتى - دە, يەنە يوقاپ كېتەتتى. شۇ كۈنلەردە دادامغا بولغان نەپرىتىم كۈندىن - كۈنگە كۈچەيىپ بارماقتا ئىدى. دادامغا شۇنچىلىك ئۆچلۈك قىلاتتىمكى, لېكىن ئۇنى كۆرگەن ھامان پۈت - قولۇمدا جان قالمايتتى, ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قورقاتتىم, تىنىم شۇركۈنەتتى. پەقەت ئاپامنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ قالامدىكىن, دەپ ئاپامنىڭ ئەتراپىدىن كېتەلمەيتتىم. ئىشلارنى

ئالدىدا يۇرۇپ قىلاتتىم. ئاپام قىلغان ئىشىمدىن خۇشال بولۇپ چىھرىدە خۇشاللىق ئەكس ئەتسە، مەنمۇ ئالەمچە خۇشاللىققا چۆمەتتىم.

مەن ئون بەش ياشقا كىرگەن يىلى چوڭ دادام تۇغۇپ كېتىپ ئاپام تىكەندەك يالغۇز قالدى. دادامدىن باشقا ھەممىمىز چوڭ دادامنىڭ يەتتە نەزىرسىگىچە چوڭ ئۆيدە تۇرۇپ قالدۇق. يەتتىنچى كۈنى ئاپام ماڭا ئۆيىمىزگە بېرىپ لازىملىق نەرسىلەرنى ئەكېلىشنى بۇيرۇدى. مەن سىڭلىمنى ئەگەشتۇرۇپ ئۆيگە كەلگۈچە كەچ كىرىپ كەتتى. كېلىپلا ھويلىمىزنىڭ ئىشىكىنىڭ ھاڭغىرىقاي ئوچۇق تۇرغىنىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتىم. پۈتۈنمىنىڭ ئۆچىدا دەسسەپ ئىشىك تۇۋىگە كېلىپ توختاپ قالدىم. ئۆيدە دادام بىلەن بىر ئايال پاراڭلىشىۋاتاتتى. ئايال قاقاقلاپ كۈلۈۋاتاتتى. مەن دەرھال ئارقامغا يېنىپ ئۆزۈمنى دالدىغا ئالدىم. پۈتۈمنىڭ ئۆچىدا دەسسەپ ئارقىغا ئۆتۈپ، ئۆيىمىزنىڭ كىچىك كىنە رۇجىكىدىن ئۆي ئىچىگە سەپسالدىم، ئۆيدە دادام بىر ئايال بىلەن تۇراتتى. دادام بولسا ئوچاقنىڭ ئۈدۈلىدىكى تامنىڭ كېسىكىنى پىنچاق بىلەن ئويۇۋاتاتتى.

— ھوي، توختاخۇن! مېنى ئۆيلىرىگە ئالداپ ئەكەلمىگەنلا — ھە؟ كوچىلاۋاتقىلى نېكەم، قېنى ئۇ ماڭا بېرىدىغان ئوبدان نەرسىلىرى، تېزرەك بولسىلا! بولمىسا، كېتىمەن جۇمۇ، — ئايالنىڭ غىلجىڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ غەزەپتىن تىترەپ كەتتىم.

— مانا، مانا، ھازىرلا. ئۆزلىرىگە ئاتاپ سوقتۇرغان ئېرىڭ مال ئىدى بۇ! ھېلىقى ئىنجىمارۇقنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتمىسۇن دەپ ئويراق تىقىۋەتكەن. تاپتىم مانا، كەلسىلە، چۆچۈرىدەك قولاقلىرىغا ئۆز قولۇم بىلەن سېلىپ قويايلا!

— ۋىيەي، قارىسىلا قىلىقلىرىنىڭ سەتلىكىنى. كۆز ئالدىمدا بىر پارچە ئوت كۆيۈشكە باشلىدى. ئاجايىپ

بىر خىل كۇچ مېنى ئۆيگە باستۇرۇپ كىرىپ، ھېلىقى خوتۇننىڭ قولاقلىرىنى يۇلۇشقا دەۋەت قىلاتتى. دادامنىڭ بىزگە نەچچە يىلدىن بېرى قىل چاغلىق نەرسە ئېلىپ بېرىپ باقمىغىنىنى، ئاپامنىڭ تارتقان ئازابلىرىنى، ئاشۇ خوتۇن سەۋەبىدىن يەپ كەتكەن تاياقلىرىنى ئويلىسام، دادام تۇتۇپ تۇرغان ئاشۇ پارقىراق نەرسە بىزنىڭ قان - تەرىمىز، ئاپامنىڭ كۆز يېشىدەك كۆرۈنۈپ ئۆزۈمۈ تۇيمىغان ھالدا ئۆيگە قەدەم باستىم. ئولار ئۆيگە بىر-كىمنىڭ كىرىپ قېلىشىنى كۈتمىگەن بولسا كېرەك، دادام ھېلىقى خوتۇننىڭ قولىقىدىن قولىنى تارتىۋېلىشىنىمۇ ئونتۇپ، ماڭا قاراپ تۇرۇپ قالدى. قاشلىقىنى كۆيدەك قارا سۇرۇۋالغان ئوتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭ ئايال تېزلىك بىلەن ئۆزىنى ئوڭشاپ، ماڭا قاراپ كۈلگەندەكمۇ، يىغلىغاندەكمۇ بىرقىسما قاراپ قالدى. ئۇ ماڭا شۇنداق سەت كۆرۈنۈپ كەتتىكى، ئۇنىڭ قولىقىدا ۋالىلداپ تۇرغان سۆكىگە ھەم دادامغا بارلىق غەزەپ - نەپرىتىمنى يىغىپ ھومايدىم، لېكىن پۈتلىرىم بوسۇغىغا مىخلىنىپ قالغاندەك قىمىر قىلالمايتتىم. دادامنىڭ كۆزىدىن يېنىۋاتقان قورقۇنچلۇق نۇر مېنى يەرگە مىخلاپ قويغاندەك قىلاتتى. ئولارغا قارىغىنىمچە كۆزلىرىمدىن ئاققان مۆلدۈرەك ياشنى توختىتالمىدىم. ھېلىقى خوتۇن بولسا قولىقىدىكى سۆكىنى بىرى تارتىۋالمىغاندەك قولىدا تونۇقىنچە يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەندىمۇ، لۆمۈلدەپ يىغلىغىنىمچە تۇرۇپ قالدىم.

— ئاپاڭ قېنى؟ — دەپ سوردى دادام بىرھازادىن كېيىن، — ئالە، ما پۇلغا ئوكاڭ بىلەن كەمپۇت ئېلىپ يېگىن!

دادام ئاۋازىنى مۇلايىم چىقىرىشقا تىرىشقان بولسىمۇ ماڭا شۇنداق سەت ئاڭلاندى. مەن ئۇ تەكلىگەن ئون يۈەنلىك پۇلنى ئالمىدىم. بۇ دادامنىڭ مېنىڭ مۇشۇ يېشىمغا كېلىپ تۇنجى قېتىم پۇل بېرىشى ئىدى. مەنمۇ ئائىلىمىزدە بۇنداق يېڭى پۇتۇن پۇلنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى. ئاپامنىڭ، ئاكامنىڭ تاپ-

دىغىنى بىر كويلۇق، بەش موچەنلىك پارچە پۇللار بولۇپ، ئۇ پۇللار بىر تىيىن، بىر تىيىندىن يىغىلىپ پۈتۈنلەنگەندە دادام تەرىپىدىن ئېلىپ كېتىلەتتى. بۇ قېتىم دادام مېنىڭ ئۇلارنى كۆرۈپ قالغىنىمدىن خىجىل بولدىمۇ ياكى ئاپامغا ئېيتىپ قويۇ- شۇمدىن ئەندىشە قىلدىمۇ، پۇلنى ئالمىغىنىمغا ئۇنماي تۇنۇقۇرۇپ قويدى. مېنىڭچە، دادام ئاپامدىن قورقمايتتى. ئاق - قارىنى بىلىپ قالغان، چوچۇقلا بولۇپ قالغان قىزىنىڭ ئالدىدا ئازراق خىجىل بولغانىدى. مەن دادام تۇنۇقۇرۇپ قويغان پۇلنى ئېلىپ ئاپامنىڭ ساندۇقىغا سېلىپ قويدۇم. شۇ كۈندىن باشلاپ دادام- نىڭ ماڭا بولغان پوزىتسىيىسى سەل ئۆزگەردى. مېنى تىللىمايدى- غان، بۇرۇنقىدەك قولىغا نېمە چىقسا شۇنداق بىلەن ئۇرۇ- مايدىغان بولدى. ھېلىقى كۈندىكى ئىشلارنى بىرقانچە قېتىم ئاپامغا دەپ دەپبەلمىدىم. چۈنكى دادامنىڭ ئۆلۈمى ۋە ئائىلە- مىزدىكى سورۇقچىلىقلاردىن كۆڭلى لەختە بولغان ئاپامغا بۇ ئىشنى دەپ يەنە ئازابلاشنى لايىق كۆرمىدىم. دادام بولسا بەخىرامان پات - پات پەيدا بولسا، پات - پات يوقاپ كېتەتتى. دادامنىڭ كېلىپ - كېتىشى بىلەن بىزنىڭمۇ كارىمىز بولمايتتى. دادام ئاپامنى ئۇرمىسىلا بىز شۇنىڭغا خۇش ئىدۇق، لېكىن بۇنداق كۈنلەر ناھايىتى ئاز ئۇچرايتتى. دادام كەلگەن چاغلاردا ئائىلىمىزدە نەرسىلەر ئازلاپ كېتەتتى. بەزىدە ھەتتا پۇلغا يارىغۇ- دەك نەرسىلەرنى سېتىۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ گەپ قىلال- مايتتۇق. پەقەت ئاپاملا يوقالغان نەرسىلەرنىڭ سورىقىنى قىلىپ تاياق يەپ بەزىدە يېتىپمۇ قالاتتى. شۇ كۈنلەردە ئاكام ئىككىمىز ئاپامنىڭ يۈكىنى خېلىلا يەڭگىللەتكەن ئىدۇق. ئاكام يەرلەرنى تېرىيتتى. ئاپام بولسا مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ ياستۇق كەشتىلەيت- تى. كۈنىمىز ھەر ھالدا بۇرۇنقىدىن ياخشى ئىدى. ئاپام ئامال بار بىزنى باشقىلارنىڭ بالىلىرىدىن چاندۇرماي بېقىشقا تىرىشات- تى. تۇغقانلار بەرگەن كىيىملەرنى كىچىكلىتىپ چىرايلىققىنا

كىيىملەرگە ئايلاندۇرۇپ بېرەتتى. بىر كۈنى ئېتىزدىن كېلىپلا ئاپامنىڭ يەنە غەمكىن ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يەنە دادامنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى سەزدىم.

— نېمە بولدىڭىز، ئاپا؟ دادام قايتىپ كەلدىمۇ؟ — دەپ سورىدىم تاغاردىكى ئوتنى تامغا يۆلەپ قويۇپ.

— ھەئە، ئۇ كەلدى. مەن سېنى ساقلاپ ئولتۇرغان، ئۆيگە كىرەيلى، — دېدى ئاپام مېنىڭ قولۇمنى «چىڭدىمە» سىقىپ. مەن ئاپامغا ئەگىشىپ ئۆيگە كىردىم.

— نېمە دېسەم بولار، — دېدى ئاپام بىر ئىشنى دېيىشتىن قىينالغاندەك قىلىپ.

— دەۋېرىڭ، ئاپا، — دېدىم مەن.

— دادامنىڭ سېنى قوشنا مەھەللىدىكى ئارۇپ مىرابنىڭ دەلدۇش ئوغلىغا بېرىمەن دەيدۇ. گەپ قىلاي دېسەم، ئۇرىشىدىغاندەك قىلىمىز. شۇڭا ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. دادامنىڭ ئەتە كەچكىچە جاۋابىنى بەر دەيدۇ. قارىغاندا، دادامنىڭ ئۇلارنىڭ پۇلىنى ئېلىپ بولغاندەك قىلىدۇ. جېنىم قىزىم، سەن ئۇ بالىنى بىلمەيسەن. كىچىكىدە قىزىتما بولۇپ ساقايماي دەلدۇش بولۇپ قالغان. مېنىڭ كۆرگەن كۈنلىرىم يېتەر ئىدى. ئەمدى بۇ ساڭا نېمە كۈن. مېنىڭچە بولسا مەن قەتئىي قوشۇلمايمەن. بىراق دادامنىڭ دېگەن بىر تەلۈە، ئەگەر مەن قوشۇلمىسام مېنى ئۇرۇپ بىرنېمە قىلىۋېتىشتىن يانمايدۇ.

بېشىمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى. مەن تېخى توي دېگەننى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان بولساممۇ، «ئەر دېگەننىڭ ھەممىسىنى دادامدەك بولىدۇ» دەپ قارايتتىم. ئاپامغا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتىم. ئىككىمىز بىرھازا يىغلاشتۇق. ئەتسى كەچتە دادام ئۇلارنىڭ ئەلچىلىرىنى ئۆزى باشلاپ كەلدى. دېمەك، مېنىڭ تەقدىرىم دادام تەرىپىدىن ئاللىقاچان بېكىتىلىپ بولغانىدى. بۇنىڭغا ئاپامۇ بىرنەرسە دېيەلمەيتتى. ئاپام ئىككى كۈندە ئو-

رۇقلاپ بىر قىسىملا بولۇپ قالدى. ناۋادا مەن تارتىشىپ تۇرۇۋالـ
سام بار خاپىلىق ئاپامغا بولاتتى. مەندە دادامنىڭ ئىنساپىنى
تىلىمەكتىن باشقا ئامال بولمىدى.

— پەقەت ئامال قىلالمىدىم، قىزىم، — دېدى ئاپام
ماڭا، — دادامنىڭ ئۇلارنىڭ نەچچە مىڭ كوي پۇلىنى ئالدىن ئېـ
لىپ، «قىزىمنى بېرىمەن!» دەپ خەجلەپ بوپتۇ. ناۋادا سەن
توي قىلىشقا ئۇنىمىساڭ ئاكاڭ ئۇلارغا ئىشلەمچى بولىدىكەن.
قاچان قەرز تۈگىسە قايتىپ كېلىدىكەن. ئاكاڭنى بارسۇن دېدىم.
مەيلى، مەن نېمە بولسام بولاي، سېنى يېنىمدا ئېلىپ قالىمەن.
مەن بىرقانچە كۈن ئويلاندىم. بۇ ئۆيدە ئاكام بولمىسا بولـ
مايتتى. ئاپامنىڭ ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىنى ئاكام يەڭگىللىتەـ
تتى. مەن ئاكام قىلغان ئىشلارنى قىلالمايتتىم. ئاكامۇ ھازىر
يىگىت بولۇپ قالغانىدى. ئاپامنى ھەر جەھەتتىن قوغدىيالايتتى.
شۇڭا مەن توي قىلىشنى لايىق تاپتىم.

— بوپتۇ، قىزىم، — دېدى ئاپام قارارىمنى ئاڭلاپ، — ئۇ
دېگەن مېيلىپ بالا، ساڭا زۇلۇم سالالمايدۇ. قالغان ئىشلارغا
ئېغىر كۈنلەردىن ئۆتۈۋېلىپ بىر ئامال قىلارمىز.
شۇنداق قىلىپ، توي تەييارلىقىغا چۈشتۇق. شۇ كۈنلەردە
دادام ئاپامغا ئاچچىقلانمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۆينى ئۆزى بىر
قۇر تۈزەشتۈردى. توي كۈنىنى بېكىتىپ بىرقۇر لازىمەتلىكلەرنى
سېتىۋالدى. بىراق، مەندە تويى بولىدىغان قىزلاردا بولىدىغان
تۇيغۇ يوق ئىدى. مېنىمۇ ئاپام تارتقان كۈنلەر كۆتۈۋاتقاندەك
ھېس قىلاتتىم.

توي ئاخىرى بولدى. بۇنى «توي ئەمەس، ماتەم» دېگەن
تۇزۇك ئىدى. مېنى كۆچۈرۈپ ماڭىدىغان چاغدا دەھشەتلىك بىر
ۋەقە يۈز بەردى: ئاكامنى توك سوقۇۋېتىپ جىددىي قۇتقۇزۇشقا
ئېلىپ كەتتى. بەلكىم، بۇ مېنىڭ كېيىنكى كۈنلىرىمنىڭ بېشا-
رىتى بولسا كېرەك، ۋەقەنى ئاڭلاپ ھوشۇمدىن كېتىپتىمەن.

چوڭلار «توي — توي پېتى بولسۇن» دېيىشىپ مېنى هوشۇمغا كەلتۈرۈپ يۆتكەپ كېتىشتى. ئەتىسى قېينانام مېنى ئېلىپ ئۆيىمىزگە كەلدى. ئىشك ئالدىغا كېلىپلا مەن كۈتمىگەن ئىشتىن بېشىم پىرقىراپ كەتتى. ئىشكىمىز ئالدىدا نۇرغۇن كىشىلەر قارىلىق كىيىم كىيىشىپ تۇرۇشاتتى. مەن يۈگۈرگەن پېتى ئۆيگە كىردىم، سۇپىدا ئاپام ئاق داكا يېپىلغان جەسەتنى قۇچاقلاپ هازا ئېچىۋاتاتتى. بىرقانچە ئايال ئاپامنى مېيىتتىن يىراق لاشتۇرالماي ئاۋارە ئىدى. مەن ئاپامنى هەم ئاكامنىڭ جەسىتىنى قۇچاقلاپ هۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتىم. ئەسلىدە تويىنى كۆچۈرىدىغان چاغدا كىمدۇر بىرى ئاكامنى ساڭگىلاپ قالغان توك سىمىنى چىگىۋېتىشكە بۇيرۇپتۇ. ئاكام سىم تۇۋرۇكىگە چىقىپ سىمنى تارتىشىغا، يالىڭاچلىنىپ قالغان توك سىمىغا قولى تېگىپ كېتىپ توك سوقۇپ تۆت مېتىر ئېگىزلىكتىكى تۇۋرۇكتىن چۈشۈپ كېتىپتۇ، دوختۇرخانىدا جېددىي قۇتقۇزۇش ئۇنۇم بەرمەپتۇ. بۇ گەپلەرنى قېينانام دەپ بەردى. ئاپامغا ئېسىلىپ قانچىلىك يىغلاپ كەتكىنىمنى بىلمەيمەن. بىر كەمدە دادام كۆزۈمگە چېلىقتى، قارسام دادام بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمدەك قىلمايتتى. يېنىدىكى بىرقانچەيلەن بىلەن غېمىدە يوق پاراڭ سېلىشىپ تۇراتتى. بۇ ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىگە دادام سەۋەبچى بولغاچقا، شۇ چاغدا دادامنىڭ ياقىسىغا ئېسىلغۇم، ئۇنى دەسسەپ چەيلىۋەتكۈم كەلدى. لېكىن، ئاپامنىڭ تولا يىغلاپ هالى قالمىغاچقا، يەنىلا ئاپامنى ئاياپ گەپ قىلمىدىم.

ئاكامنى چۈشتىن كېيىن يەرلىككە قويدۇق. يەتتە نەزىردىن كېيىن قېينانام مېنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەتتى. ئۇ ئۆيگە بارمايمۇ ئامالىم يوق ئىدى. ئېرىم بولغان كىشى چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى، چوڭ - كىچىك تەرتىنى بىلمەيتتى، ئاغزىدىن توختىماي شۆلگەي ئېقىپ تۇراتتى. مەن قېينانامنىڭ دېگىنى بويىچە هەر كۈنى ئۇنىڭ ئاستىنى ئېرىغداپ، يۇز - كۆزلىرىنى

يۇيۇپ هالىدىن خەۋەر ئېلىشىم كېرەك ئىدى. مېنى بۇ ئۆيگە كېلىن دېگەندىن كۆرە، دادامنىڭ ئۆز قولى بىلەن تۇتۇپ بەرگەن مالىنى دېگەن تۇزۇك ئىدى. قېينانام مېنى ھېچ يەرگە بارغۇزماي-تتى. ئاپامنىڭ ئۆيىگە ئىككى ھەپتىدە بىر قېتىم ئۆزى بىللە ئاپىرىپ كېلەتتى. ھەر قېتىم ئاپامنىڭ يېنىغا بارغىنىمدا، ئاپام-نىڭ كۇندىن - كۇنگە سارغىيىپ كېتىۋاتقان چىرايىغا قاراپ ئۆزۈمنىڭ دەردىنى ئېيتىشقا پېتىنالمىدىم.

ھەش - پەش دېگۈچە مەن توي قىلغىلى بىر يىل بولدى. ئېرىمنىڭ كېسىلى كۇندىن - كۇنگە ياماناشتىپ كېتىۋاتاتتى. بەزى كېچىلىرى ئۇنىڭغا قاراپ كېچىچە كىرپىك قاقمايتتىم. بىر كۇنى ئېرىم تۇيۇقسىز تارتىشىپ قالدى، قېينانامنى چاقىردىم. ئۇلار خارتىلداپ ياتقان ئېرىمنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشتى، بىر-قانچە كۇن ئۆتۈپ ئۇ قازا قىلدى. شۇ كۇندىن باشلاپ قېينانام ماڭا باشقىچە قارايدىغان بولۇۋالدى.

— سېرىق ئاياغ، — دەيتتى قېينانام ماڭا ئاڭلىتىپ تۇ-رۇپ، — بىر ئوبدان تۇرغان بالا مۇشۇ نېمىنىڭ كېلىشى بىلەنلا قازا قىلدى، ئايىغى ياراشمىدى بۇنىڭ.

مەن ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن ئازابلانسامۇ، چىداپ ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتىم. كىر - قات يۇيۇش، تاماق ئېتىش، كالا سېغىش قاتارلىق ئۆينىڭ ئىچىر - يېنىك ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى مېنىڭ زىممەمدە ئىدى، ھېرىپ تاپانلىرىم ئاغرىپ كېتەتتى. شۇنداقتىمۇ، قېينانام ماڭا ئۆچلۇك قىلاتتى. قېينانام بولسا ماڭا خېلى سىلىق مۇئامىلە قىلاتتى. تولا گەپ قىلمايدىغان بۇ كىشىنى ھۆرمەتلەيتتىم. ھەر قېتىم ئۇ مېنى «قىزىم!» دەپ چاقىرغاندا، «دادامنى مېنى شۇنداق چاقىرىپ باققان بولغىيمىتى؟» دەپ ئويلاپ كېتەتتىم. شۇڭا بۇ كىشىنىڭ تەرىتىگە سۇ ئىسسىتىپ بېرىش ئارقىلىق ھۆرمىتىمنى بىلدۈرەتتىم.

بىر كۇنى كالا ساغاي دەپ تۇرسام، قېينىناتام پەيدا بولدى.

مەن ئۇنى موزايلارنى كۆرگىلى كىرگەن چېغى دەپ ئۆز ئىشىمنى قىلىۋەردىم. بىر چاغدا قېينىناتام يېنىمدا زوڭزايدى.

— مانا مۇنداق ساغسىڭىز تېز بولىدۇ، — دېدى قېينىناتام كالا سېغىۋاتقان قولۇمنى تۇتۇپلا. مەن سەل غەلىتىلىك ھېس قىلىپ قولۇمنى تارتىۋالماقچى بولغىنىمدا، ئۇ مېنى «كاپلا» قىلىپ قۇچاقلىۋالدى. مەن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي تېپىرلاپ قالدىم. شۇ ئاردا ئۇ ھەدەپ ساقاللىق تۇمشۇقىنى يۇزۇمگە سۈركەۋاتاتتى.

— دادا، نېمە قىلغانلىرى بۇ؟! قويۇۋەتسىلە، — دېدىم مەن سەل ئېسىمگە كېلىپ، — خۇدادىن قورقسىلا، دادا. مەن ئۆز قىزلىرىڭنى ئورنىدىغۇ؟

سۆزۈمنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغۇچە ئۇ تۇكلۇك قوللىرى بىلەن ئېغىزىمنى توستى.

— سىزنى ياقتۇرۇپ قالدىم، بالامنىڭ خوتۇنى بولسىڭىز- مۇ، لېكىن سىز تېخى قىزغۇ!؟ ماڭا ماقۇل دېسىڭىزلا بۇ ئۆيدە خانىدەك ياشايسىز، قېينىنىڭىزغىمۇ بوزەك قىلدۇرمايمەن، ماقۇل دەڭ!

مەن ئۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇشقا قانچە ھەرىكەت قىلساممۇ، ئېيىقتەك بەستلىك بۇ ئادەمدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئېغىزىمنى ئېتىپ تۇرغان قولىنى كۇچەپ چىشلىدىم. ئۇ «ۋاي!» دەپ قولىنى تارتىشغىلا ئۇنىڭ- دىن بوشىنىپ ئېغىلدىن چىقىپ كەتتىم. شۇ كۇنى كەچ كىرگۈ- چە كۆزۈمدىن ياش قۇرۇمىدى.

— ھوي خېنىم، ئانىلىرى ئۆلۈپتىمۇ، نېمە شۇملۇقنى تىلەپ كۆزلىرىڭنى سۈيىنى ئېقىتىلا؟ بىكار باققىلى ئەكەلمىگەن ئۆزلىرىنى، بولسىلا، تاماققا تۇتۇش قىلسىلا!

قېينانامنىڭ بۇيرۇقى بىلەن تاماققا تۇتۇش قىلدىم. ئەتكەن تامىقىم ئوخشىمىغاچقا يەنە دەشنەم يېدىم. شۇنداق قىلىپ يەنە

بىر ئاي ئۆتتى. قېينانامنىڭ خۇشلۇقى تۇتتىمۇ ياكى قېينىناتا-
مىڭ مەن بار يەردە پەيدا بولۇپ قېلىشىدىن كۆڭلى بىر ئىشنى
سەزدىمۇ، بىر كۈنى مېنى چاقىرىپ قالدى:
— خېنىم، ئۆزلىرىنى ئەسلىي ئەل قاتارى ئۆز قىزىمىز
ئورنىدا ياتلىق قىلايلى، دېگەن، بىراق دادىلىرىنىڭ سىلى ئەتكەن
تاماققا رايى بارماس بولۇپ قاپتۇ. «بالا تۇغۇپ كەتكىلى بىر يىل
بولدى، ئۇنى كەتكۈزۈۋېتەيلى» دەپ بىرقانچە قېتىم دېدى. ئۇ-
نىڭ ئۈستىگە ئۆتكەندە ئۆزلىرى كالا باغلاشقا يارەملىشىمەن
دەپ، دادىلىرىنىڭ قولىنى زەخمىلەندۈرۈپ قويۇپ ئۇنىڭ چىشىغا
تېگىپ قويۇپلا، شۇڭا ئۆزلىرىنى جۈمە كۈنى ئاپىلىرىنىڭ قولىغا
تاپشۇراي!
خۇشاللىقىمدىن سەكرەپ كېتىشكە تاسلا قالدىم. ئەسلىي
قېينىناتام ئۆزىدىن ئەنسىرەپ مېنى بۇ ئۆيدىن يوقاتماقچى بولغانە-
كەندۇق. قېينىنانام مېنى راستتىنلا ئەكىلىپ ئاپامنىڭ قولىغا
تاپشۇرغان بولدى. مەن شۇ چاغدا دەل ئون سەككىز ياشقا كىر-
گەن بولسامۇ، ئاتاقتا چوكانغا ئايلانغانىدىم.
ئۆيگە كېلىپ، ئۆيدە بۇرۇنقى ھالەتنىڭ قىلچە ئۆزگەرمە-
گەنلىكىنى كۆرۈپ ئاپامغا تېخىمۇ ئىچىم ئاغرىدى. ئاكامنىڭ
ئۆلۈمىدىن كېيىن دادام بىر مەزگىل ئۆيدە تۇرغان بولسىمۇ،
كېيىن ئېتىزنىڭ ھەممە ئىشىنى تاشلاپ نەگىدۇر يوقالغان ئە-
دى. ئۆي يەنىلا ۋەيرانە، نامراتچىلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئاپام
ئىككىمىز ئېتىز ئىشلىرىغا خېلى كۈچ چىقاردۇق. زىرائەتلىرە-
مىزمۇ ئوخشىدى، بۇغداي بىلەن پاختىنى خېلى ئوبدانلا پۇل
قىلدۇق. زىرائەتلىرىمىزنى يىغىپ بولۇشىمىزغا دادام پەيدا بول-
دى. ئۇنىڭ كېلىشىنى خالىمايتتىم، ئۇنىڭدىن قاتتىق نەپرەتلە-
نەتتىم. دادام بىلەن قېينىناتام نەزىرىمدىكى ئەڭ يىرگىنچلىك
كىشىلەر ئىدى. بۇ قېتىم دادام ئاپامدىن پۇل سورىمىدى. ئۆيدە
بىر ھەپتىدەك تۇرۇپ يەنە بىر يەرگە كەتتى.

— ئاپا، دادام نەلەردە يۈرۈيدىكەنە؟ — دېدىم دادام-
نىڭ پات - پات كېلىپ - كېتىپ يۈرگىنىنى ئويلاپ ئاپامغا.
— نەلەردە يۈرۈيتتى، قوشنا يېزىدىكى هېلىقى خوتۇننىڭ
ئۆيىدە بولمامدۇ؟ ئادەم دېگەنمۇ شۇنداق بولىدىكەن. جېنىم قە-
زىم، سەنمۇ چوڭ بولۇپ قالدىڭ، بۇ گەپلەرنى ساڭا دېمىسەم
بولاتتى. شۇ تاپتا دادامنىڭ قىلغانلىرىدىن يۈرىكىم لەختە -
لەختە قان بولۇپ كەتتى. دادامنىڭ ئىلگىرى ئۇنداق ئەمەستى.
قاچان ئارىمىزغا دۆلەت دېگەن شۇمبۇيا پەيدا بولدى، دادامنىڭ پۈتۈن-
لەي ئۆزگەردى. ئۇ دېگەن نەشكەش، دادامنىمۇ ئۆگىتىپ هازىر
بەكگى قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ ئۆيىگە جاھاندىكى قىمارۋازلارنىڭ هەم-
مىسى يىغىلارمىش. ئۇ نېمە چوتار ئېلىپ جان باقىدىكەن، دادامنىڭ
هەر قېتىم قىمارغا قەرز بولغاندا ياكى نەشە ئېلىشقا پۇلى قالمە-
غاندا كېلىدۇ. قانداق قىلىمەن، ئۇ كۆزلىرىنى مۆلدۈرەك
پارقىرىتىپ يۈرگەن بالىلىرىمنىڭ دادىسى تۇرسا، چىشىمنىڭ
كاۋىكىدا يىغقان پۇللارنى بېرىپ يولغا سالىمەن، بەزىدە زادى
نېمىشقا ئۇنىڭدىن ئاجرىشىپلا قۇتۇلايدىغاندىمەن، دەپ يىغلاپمۇ
كېتىمەن. بىراق، دادىسى يوق دەپ سىلەرنى خەقنىڭ ئالدىدا
خار قىلىشقا كۆڭلۈم ئۇنمايدۇ. هالىمدىن خەۋەر ئالمىسمۇ،
«بالىلىرىمنىڭ دادىسى بار» دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بېرىمەن.
نېمىنىدۇر بىرنەرسە مېنى توسۇپ تۇرۇۋاتقاندەك سېزىمەن. دا-
دامنىڭ كۆرسەم دېيىشكە تەييار قىلغان گەپلەرنىمۇ دېيەلمەي-
مەن. ئادەمنىڭ يۈرىكى هەقىقەتەن چىدامليق نەرسىكەن، ئەگەر
دەرد تارتقانغا بىرنەرسە بولۇپ كېتىدىغان ئىش بولسا، مېنىڭ
يۈرىكىم توگەپ كېتەرمىدىكىنتاڭ؟! دۇنيادا دادامنىڭ قارا قور-
ساق ئادەمدىن يەنە بىرى يوقمىكىن دەيمەن. قانداق بىر دادا ئۆز
قىزىنى مال ئورنىدا باشقىلارغا بېرىدۇ. شۇ ئىشنىمۇ يەنە دادامنىڭ
قىلدى. هېلىمۇ تەلىيىڭ كېلىپ سەن قايتىپ كەلدىڭ. بولمىسا
سېنىڭ غېمىڭنى قاچانغىچە يەيتتىمكىن. ئەمدى ئۆزۈم ئويلىغان-

دەك يەرگە ياتلىق قىلمۇالسام كۆڭلۇم ئارامىغا چۈشىدۇ. ئاپام سۆزلەۋېتىپ يىغلاپ كەتتى. ئائىلىمىزدىكى ئىشلار ماڭا ئايان بولغاچقا، ئاپامغا تەسەللى بەرگۈدەك گەپمۇ تاپالمىدىم. شۇ كۈنى ئاپام بىلەن ناھايىتى ئۇزاق مۇڭداشتىم. شۇ كۈنى كەچتە مەن ئاپامنىڭ قوينىغا كىرىۋالدىم. ئاپامنىڭ ئورۇقلاپ كەتكەن بەدەنلىرىنى چىڭ قۇچاقلاپ يېتىپ راھەتلىنىپ ئۇخلىدىم. ئەتىسىدىن باشلاپ ئاپام ئىككىمىز ئېتىزدىن بوشانغان چاغلاردا ياستۇق، لۆڭگە دېگەندەك نەرسىلەرنى كەشتىلەشكە كىرىشتۇق. ھەر يەكشەنبە كۈنى كەشتىلەپ پۈتكەن نەرسىلەرنى يېزا بازىرىغا ئېلىپ كىرەتتۇق. ئاپام ئۇ نەرسىلەرنى ساتاتتى. مەن كەشتە يىپى تاللاپ سېتىۋالاتتىم. بۇ چاغلاردا توي قىلىدىغان قىزلار ئاساسىدا كەشتىلەنگەن نەرسىلەرنى ئىشلىتىش مودا بولۇۋاتاتتى. تىككەن نەرسىلىرىمىزنىڭ بازىرى ئىتتىك ئىدى. مەن يېزا بازىرىدىكى مۇھەممەت ئىسمىلىك يايمىچىدىن يىپ ئېلىپ يۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالدىم. كېم سۆز بۇ يىگىت ماڭا ئارتۇق گەپ قىلمايتتى، لېكىن يىپلارنى باشقا يايمىچىلاردىن خېلىلا ئەرزان باھادا بېرەتتى. كېيىنچە، مۇھەممەت مېنى يىراقتىن كۆرسىلا چاقىرىدىغان بولدى. ئۇنىڭ كەم سۆزلۈكى يوقاپ خېلى گەپدان بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىدىن ھەيران قالاتتىم، بەزى كۈنلىرى تېخى ئۇ ماڭا تارغاق، ئەينەك دېگەندەك نەرسىلەرنى سوۋغا قىلاتتى. ئۇنىڭ يايمىسىدىكى يىپلارنى ئىنچىكىلىك بىلەن تاللاۋاتقان ۋاقتىمدا، ئۇنىڭ ماڭا تىكىلىپ قاراپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالاتتىم. بۇنداق چاغلاردا يۈرىكىم سوقۇپ تەمتىرەپ نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالاتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئاجايىپ بىر نۇر چىقىپ يۈرىكىمگە قادىلاتتى. ئۇنداق كۈنلىرى كېچىلىرى پەقەت ئۇخلىيالمايتتىم. ئۇنىڭ ئاشۇ قارىلاق چىرايى، مەنىلىك تىكىلىدىغان كۆزلىرى خىيالىمغا كىرىۋېلىپ قولۇمغا يېڭنە سانجىۋالاتتىم. مەندە ئۇنىڭغا نىسبەتەن كۈچلۈك بىر ھېسسىيات

پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى. ئۇنىڭ يېنىغا بارغۇم كېلىدىغان، ئۇنىڭ پارىڭىنى ئاڭلىغۇم كېلىدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتىم. شۇڭا يېپلىرىم تۇگمىسىمۇ يېپ ئېلىشنى باھانە قىلىپ ئۇنىڭ يايمىسىغا باراتتىم. ئۇنىڭ ماڭا قارىغان چاغدىكى ھالىتىنى ئويلىسام، ئۇنىڭدىمۇ ماڭا ئوخشاش ھېسسىيات بار دەپ ئىشىنەتتىم.

— لەيلىگۇل، يېپلارنى مەندىن ئالمىسىزىۇ، كەشتىنى باشقىلارغا ئىشلەيسىز. ئازراق قورسىقىم كۆپۈۋاتىدۇ جۇمۇ؟ — دېدى مۇھەممەت بىر كۈنى.

— سىز ياراتسىڭىز سىزگىمۇ ئىشلەپ بېرەي، — دېدىم مەن قىزىرىپ تۇرۇپ.

— بوپتۇ، ئۇنداق بولسا مانا ماۋۇ يېپلارنى ئەكىتىپ ئىشلىتىڭ، ماڭا ئىشلەپ بېرىدىغان بولسىڭىز يايمامدىكى يېپلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ بولسۇن.

— ۋىيەي، ئۇ چاغدا سىزگە زىيان بولمامدۇ؟

— سىز توختىماي كەشتە تىكسىڭىز مەن تېخى پايدا ئالمامدىمەن!

ئۇ «پۇل بېرىمەن» دېگىنىمگە ئۇنماي بىرمۇنچە يېپنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى. شۇ كۈندىن باشلاپ زور ئىشتىياق بىلەن ئۇنىڭغا ئاتاپ قولياغلىق كەشتىلىدىم، قولياغلىققا بىر جۈپ قىزىلگۇل ھەم گۈل شېخىغا قوندۇرۇلغان بىر جۈپ قۇشنى چۇشۇردۇم. قولياغلىق كۆڭلۈمدىكىدەك چىقتى، كېلەركى يەكشەنبە كۈنى ئۇنىڭ يايمىسىغا باردىم. قولياغلىقنى يېپلار ئۈستىگە قويدۇم.

— پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل! — دېدى ئۇ قولياغلىققا قاراپ، — نەچچە پۇل بېرىمەن بۇنىڭغا؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ پۇل بېرىمەن دېسىڭىز ئەكىلىڭ! بۇنى باشقىلارغا ساتاي، — دېدىم مەن دومسىيىپ. ئۇ مېنىڭ خاپا

بولغىنىمنى كۆرۈپ كۈلۈپ كەتتى.

— قانداق قىلىدىكىن دېگەن، بۇ گەپكىمۇ خاپا بولغان بارمۇ؟ خاپا بولماڭ، قاچان قايتىسىز؟

— ھازىرلا قايتمىسام بولمايدۇ.

— لەيلىگۈل، كەچتە مەھەللىگىزگە بارسام چىقالارسىزمۇ؟ سىزگە دەيدىغان ئىككى ئېغىز گېپىم بار ئىدى.

مەن ھودۇقۇش، ھاياجان ئىچىدە تەمتىرەپ قالدىم. بېشىمنى لىگىشتىپ قويۇپ يايمىنىڭ يېنىدىن تېزلىك بىلەن ئايرىلدىم. كەچكىچە مېنى كۈچلۈك ھاياجان چىرمىۋالدى. تۇرۇپ كۈلگۈم، تۇرۇپ ئۇنلۇك توۋلىغۇم كېلەتتى. كەچ كىرىشىنى زارىقىپ كۈتتۈم. ئاخىرى كەچ كىردى، مۇھەممەتكە دەپ بەرگەن ئۈستىمگە بويىغا كەلدىم. ئۇ ئاللىقاچان كېلىپ بولغانىدى.

— لەيلىگۈل، بۇ گەپنى دېسەم خاپا بولارسىزمۇ بىلمەيمەن. نېمىلا بولمىسۇن، بۇگۈن غەيرەت قىلىپ كەلگەنكەنمەن دەپ باقاي! بىلەمسىز، سىز بىلەن تونۇشقاندىن بېرى خىيالىمدا سىزنىڭلا سېغىنايىڭىز، مېنى تۆۋەن كۆرمەسلىكىڭىز ماڭا ياتلىق بولغان بولسىڭىز!

يۈزلىرىم قىزىرىپ، تىللىرىم كالۋالاشتى.

— بىراق... مەن بىر قېتىم توي قىلغان، — دېيەلىدىم ئارانلا.

— ئۇنى بىلىمەن، لېكىن ئۇ مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىمگە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. ماقۇل بولۇڭ، بولامدۇ؟

نېمىشقىكىن، «ئويلىنىپ باقاي» دېگەن گەپنى دەيمەن، دەپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا ماقۇللۇققا باش لىگىشتىپ سالغىنىمدىن ئۆزۈمنى خىجىل بولۇپ كەتتىم. شۇنىڭدىن باشلاپ مۇھەممەتكە باغلىنىپ قالدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئىككى كۈندە بىر بېغىمىزنىڭ كەينىدىكى ئورمانلىقتا كۆرۈشەتتۇق. ئۇنىڭ قىزغىن مۇھەببىتى

لىك سۆزلىرى يۈرىكىمنى سۇدەك ئېرىتەتتى. ئىككىمىز بىر - بىرىمىزنى كۆرمىسەك چىدىيالمىغۇدەك ھالەتكە يەتكەنىدۇق. شۇ كۈنلەردە ئۆزۈمنى چەكسىز بەخت ئىچىدە ئەللەيلەنگەندەك ھېس قىلاتتىم. مەھەللىمىزدە مۇھەممەت ئىككىمىز توغرۇلۇق پەيدا بولغان گەپلەر قوشنا يېزىغا يەتتىمۇ ياكى دادامنىڭ مەھەللىمىز- دىكى بىرقانچە نەشىكەش دوستلىرى دېدىمۇ، بىر كۈنى دادام پەيدا بولۇپلا ئاپامغا تىل سالدى.

— ھەي، كېسەل كۆرپىسى! كۆك پىت! ما قانجۇقۇڭغا گەپ قىلامسەن، يوق؟ سەن گەپ قىلمىساڭ مەن بۇنىڭ پۈت - قولىنى چېقىپ، ئىتقا نان تاشلاپ بەرگەندەك نان تاشلاپ بېرىپ باقمەن. يۈز كۆتۈرۈپ يۈرگىلى قويۇش مېنى!

مەن ھېچكىمدىن ئاڭلىمىغان ھاقارەتنى دادامدىن ئاڭلىغان- لىقىم ئۈچۈن ئاچچىقىمنى باسالماي قالدىم.

— نېمە دەيلا، سىلى قاچان بالىلارغا كۆڭۈل بۆلۈپ باققان. ئەمدى قوپۇپ نەشە خۇمارلىرى تۈتقاندا ئاچچىقلىرىنى چىقارغىلى كەلدىلىمۇ بۇ يەرگە. نېمە ئېغىزلىرىنى بۇزۇلا، بۇ بالىلاردا سىلىنىڭ نېمە ھەققىلىرى بار؟— دېدى ئاپام ئاچچىقىدا.

— ھەي، لالما قانجۇق! مېنىڭ ھەققىم يوقما ئۇنىڭدا؟ ھېلىقى قارىۋاي بىلەن مەھەللىنى بۇلغاپ يۈرگىنىنى سەن بىل- مەس بولۇۋالغىنىڭ بىلەن، مەن نومۇستىن ئۆلەي دەۋاتىمەن. قىزنى بۇزغان ئانىسى دەپ، سەن بىلمەي ئىش بولامدۇ - ھە، ھۇ، سولامچى دەللە!

دادامنىڭ كېيىنكى گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئاپام چىدىدى، لېكىن مەن چىدىيالمىدىم.

— ئۆزۈڭنىڭ قىلغانلىرىدىن نومۇس قىلماي، مەندىن نو- مۇس قىلغۇدەك مەن نېمە قىلدىم ساڭا؟ نومۇس دېگەن گەپنى ئاۋۋال مەندىن سورا! مەن سەندەك دادامنىڭ بولغىنىدىن نومۇس قىلىمەن. سېنىڭ بىزنى بالا دېيىشكىمۇ سالاھىيىتىڭ توشمايدۇ.

چىق ئۆيدىن! نەچچە ۋاقىتتىن بېرى سېنى بوراپ باققان ئايال-ىنىڭ يېنىغا بار! ئاپامنى تىللاشقا تېخىمۇ ھەددىڭ ئەمەس!!

دادامدىن تونجى قېتىم قورقمىدىم. بوندىق گەپنى كۆتمىگەن دادامنىڭ چىرايى باشقىدىن قارايدى، كۆزلىرىنى قانغا تولدۇرۇپ ماڭا ئېتىلىپ كەلدى. چاچلىرىم يۇلۇنۇپ، تېپىكلەر ئارىسىدا قالدىم. ئاپام دادامنىڭ قولىغا ئېسىلىۋېلىپ بىرمۇنچە تاياق يېدى. بەدەنلىرىم كۆيۈشۈپ ئاغرىقتا چىدىيالمايۋاتقان بولسامۇ، چىشىمنى چىشلەپ ئۇن چىقارماي تۇرۇۋالدىم. ھويلىدىكى قىيا - چىيانى ئاڭلىغان قوشنىلارمۇ دەرۋازىدىن قاراپ قويۇپلا جېدەلگە ئارىلىشىپ قېلىشتىن قورقۇپ غايىب بولۇشتى. دادام ھېرىپ ھالىدىن كەتكەندە توختىدى، لېكىن كەتمىدى. ئۇ مېنى كۆتۈرگەن پېتى قازناق ئۆيگە سولاپ يوغان قۇلۇپنى سېلىۋەتتى.

— ئەمدى سىرتقا قاتىرغىنىڭنى كۆرەي، — دېدى ئۇ ماڭا ئالىيىپ، ئاندىن ئاپامغا، — سەنمۇ ئۆزۈڭگە ھېزى بول! بولمىسا، بىر تىينىغا ئەرزىمەيدىغان جېنىڭ مېنىڭ قولۇمدا چىقىپ كېتىدۇ.

مەن تېخى دادامنى بىر كۈن تۇرۇپ كېتىدۇ، دەپ ئويلىغان ئىدىم، بىراق دادام ئۇچ كۈنگىچە كەتمىدى. ئاپام ھەر كۈنى ماڭا چاي ئەكىرگەندە تاياقتىن كۆكەرگەن بەدىنىمنى سىلاپ ئەمدى قارامايلىق قىلماسلىقىمنى ئۆتۈنەتتى. «دادامڭ كەتسىلا ھەممە ئىش ئىزىغا چۈشىدۇ، ئۇ يىگىتكە دەپ تويۇڭلارنى قىلۇۋېتىمەن!» دەيتتى. مۇھەممەت بىلەن كۆرۈشمىگەچكە ئىچىم سىقىلىپ بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە ئۆلەي دەپ قالغانىدىم. تۆتىنچى كۈنى سىڭلىمدىن ئىككىلىك خەت يېزىپ ئەھۋالدىن مۇھەممەتنى خەۋەردار قىلدىم. سىڭلىمنىڭ ئەكەلگەن خېتىنى كۆرۈپ، مۇھەممەتنى كۆرۈپ تۇرغاندەك بولۇپ كەتتىم. بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ ئاخشىمى ئاپامنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ قىلغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم.

— نومۇس قىلساڭ بولمامدۇ؟ ئەمدى بېرىپ مېنى نەچچە يىلدىن ئاياغ ئاستى قىلغىنىڭ ئازدەك قىزىمنىمۇ ئاشۇ قاشلىق-چىنىڭ ئىنىسى نەشكەشكە بەرمەكچىمۇ سەن؟ مەن ھاياتلا بول-سام، قىزىمنى ئەمدى خالىغانچە خەققە بېرىۋېتەلمەيسەن! ئەگەر راستلا شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ئاندىن قىل! قىزىمنىڭ ئۇنداق تېگى پەس كۇشەندىنىڭ قولىغا قالغىنى-نى كۆرگىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى.

— ئاغزىڭغا ھېقىپ گەپ قىل! دۆلەتخانىنىڭ ئىنىسى ياخشى بالا. مەنمۇ بۇ نېمىنى راھەت كۆرسۇن دەپ ئۇنىڭغا سايە قىلدىم. بولمىسا، مېنىڭ سىلەرنى كۆرۈشكە كۆزۈممۇ يوق.

— ئەمىسە ئاشۇ دۆلەتخېنىڭنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرماي نېمە-دەپ كېلىدىڭ بۇ يەرگە. ئىسىت، سەن بىلەن ئۆتكەن كۇنۇم مېنىڭ! ... ئىككىڭ بىرلىشىپ تۇزگەن پىلانىڭنى ئەمەلگە ئاشۇر-غىلى كەپسەندە ئەسلىي بۇ يەرگە؟ ئەگەر بولدى قىلمىساڭ قىلغاز-لىرىڭنىڭ ھەممىسىنى تەشكىلگە دەيمەن. مېنىڭ ساڭا قەرزىم يوق. بولدى، سەندەك ئەرنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ياخشى-راق، خېتىمنى ئالىمەن. بالىلارنى دادىسىز قالامدىكىن دەپ قىلغانلىرىڭغا چىدىدىم، لېكىن بالىلار دادىسى تۇرۇپمۇ يېتىم-لىكىنىڭ دەردىنى يەتكۇچە تارتتى، ئەتىلا بېرىپ ئاجرىشىمەن.

جېدەل يوغىناپ دادام ئاپامنى ئۇرۇشقا باشلىغاندا، ئىشكنى جالاقشىتىپ يۇرۇپ ئاران ئاچتىم ـ دە، ئاپامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنى ئۆز گەۋدەم بىلەن توسۇۋالدىم. دادامنىڭ ئانقان مۇشتلىرى ماڭا تېگىشكە باشلىدى. بىر چاغدا دادام چاپىنىنى ئېلىپ بىزنى تىللىغىنىچە چىقىپ كەتتى.

— ماڭا نېمە تارتقۇلۇق بۇ، قىزىم؟ — دەيتتى ئاپام بۇقۇل-داپ يىغلاپ تۇرۇپ، — نەچچە يىلدىن بېرى سىلەرنى دەپ قانچە-لىك دەپسەندە بولدۇم. ئەمدى سېنى ھېلىقى نەشكەشنىڭ ئۇكا-سىغا خوتۇنلۇققا بېرىمەن دەيدۇ. بۇ ماڭا ئۆلۈم بىلەن تەڭ ئازاب

ئەمەسمۇ؟ مەن ئۇنىڭ دېگىنىگە ھەرگىز كۆنمەيمەن. جېنىم قىزىم، ھېلىقى بالىغا دېگىن، تۇيۇقسىز قىلمىشتىكىلار، داداڭ دېگەن دوزىخىنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ.

دادامدىن يىرگىنىپ كەتتىم، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكۈم كەلدى. ئاپامغا بىر مۇنچە تەسەللى بېرىپ قويۇپ، مۇھەممەتنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردىم. ئۇمۇ گەپلىرىمنى ئاڭلاپ ئاپامنىڭ دېگىنىگە قوشۇلدى. ئۇنىڭمۇ بۇ يەردە يا ئاتا - ئانىسى، يا ئۇرۇق - تۇغقىنى بولمىغاچقا، لازىملىق نەرسىلەرنى تەييارلاپ ئەتىسى توي خېتى ئالدۇق. شۇ ئاخشىمى ئاپام تاپقان موللام نىكاھ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاپام مۇھەممەتنىڭ بوتكىسىغا ئۆزى كۆچۈرۈپ قويۇپ قايتىپ كەتتى. ئىككىنچى قېتىملىق تويۇم ھەم جىددىيلىك، ھەم ئالدىراشلىق ئىچىدە ئاددىيلا ئۆتكۈزۈلدى، لېكىن مەن يەنىلا خۇش ئىدىم. بىزنىڭ كۆڭۈللۈك كۈنلىرىمىز باشلاندى. ھەر كۈنى ئاپامنى يوقلاپ تۇراتتىم.

دادام شۇ كۈنى چىقىپ كەتكەنچە يوقالغانىدى. بەزى كېچىلىرى «دادام قايتىپ كەلگەندىمۇ؟» دەپ ئۇخلىيالمايتتىم. چۈشلىرىم بۇزۇلغان كۈنلىرى سەھەردىلا ئاپامنى يوقلاپ باراتتىم، لېكىن ئەندىشە قىلغان ئىش ئاخىر يۈز بەردى. دادام قايتىپ كېلىپ مېنىڭ ئاللىقاچان توي قىلىپ كەتكىنىمنى بىلىپ ئاپامنى قاتتىق ئۇرۇۋېتىپتۇ. مۇھەممەتنىڭ پىكرى بويىچە بۇ ئىشنى كەنت مۇدىرىغا ئىنكاس قىلدۇق. ئۇلار دادامنى تېپىپ قورقۇتۇپ قويغانمۇ، دادام قايتا كەلمىدى. ئاپام بولسا يېزا دوختۇرخانىسىدا بىرقانچە كۈن ئوكۇل سالدۇرۇپ ياخشى بولۇپ قالدى. بىز ئاپامنى ئېلىپ ئۆيگە كەلگىنىمىزدە دادامنىڭ ئۆيىدىكى قولغا چىققۇدەك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يېغىشتۇرۇپ ئەكەتكەنلىكىنى بىلدۇق. بىز ئاپامغا تەسەللى بېرىپ ئۆيگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى باشقىدىن تەييارلاپ بەردۇق. پەرزىمىزچە،

دادام ئەمدى قايتىپ كەلمەيتتى. شۇنداقتىمۇ، مۇھەممەت ئىشكى-
لەرگە قايتىدىن تاقاق ئورناتتى. ئېتىزلىقتىكى ئىشلىرىغا بىز يار-
دەملىشىپ بەرگەچكە ئاپامنىڭ سالامەتلىكى ياخشىلىنىپ قالدى.
شۇ كۈنلەردە يايمىزلىقتىكى سودىسىمۇ ياخشى بولغاچقا، مۇھەممەت
ئىككىمىز ناھىيە بازىرىدىن مال ئەكېلىپ كىچىككىنە دۇكاندارغا
ئايلاندۇق. كۈنلىرىمىز خۇشال ئىدى. ئاپامۇ بىزدىن خاتىرجەم
ھالدا تېرىكچىلىكىنى قىلىۋاتاتتى. شۇ كۈنلەردە مۇھەممەت ناھە-
يە بازىرىدا يەنە بىر دۇكان ئېچىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. سىڭلىم
ئون ئىككى ياشقا كىرگەن بولۇپ، ئاپامدىن ئايرىلغۇم بولمىسىمۇ
لېكىن ئۇنىڭ گېپىگە كۆندۇم. ئىككىمىزنىڭ خىيالىدا جىقراق
پۇل تېپىشلا بولغاچقا، ئىشنىڭ كېيىنكى ئاقىۋىتىنى ھېچقايسى-
مىز خىيال قىلمايتتۇق. شۇنداق قىلىپ ناھىيە بازىرىغا كىچىك-
رەك بولسىمۇ دۇكاندىن يەنە بىرنى ئېچىۋالدۇق. ئىككىلىمىز-
نىڭ سودىسى ياخشى ئىدى. ھەر ھەپتىنىڭ بازار بولمايدىغان،
سودا ئاقمايدىغان كۈنلىرى ئۆچرىشاتتۇق. پۇلىمىزنىڭ كۆن-
دىن - كۈنگە كۆپىيىۋاتقانلىقىدىن خۇشاللىناتتۇق. مۇھەممەت
بالىغا ئامراق ئىدى، لېكىن بويۇمدا قالمىغاچقا مۇھەممەت بەزىدە
قېيىناپ قالاتتى. شۇنداقتىمۇ، بىر - بىرىمزگە ئامراق ئى-
دۇق. بىر - بىرىمزگە قىيمىغان ھالدا خوشلىشاتتۇق. مەن
ئاپام بىلەن سىڭلىمنى دۇكانىنىڭ يېنىدىن بىر ئېغىزلىق ئۆي
ئىجارە ئېلىپ ئاپىرىۋالغان ئىدىم. دادام ھېلىقى خوتۇنىنىڭ ئۆيى-
گە كۆچۈپ بېرىۋالغاندىن كېيىن، بىزمۇ ئۇنىڭ ئاۋارە قىلىشى-
دىن قورقمايتتۇق. بىراق، ئاپامنىڭ كۆزلىرىنىڭ پات - پات
قىزىرىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالاتتىم. ئاپام دادامنى ياخشى
كۆرەتتى. ھەرقانچە ئەسكىلىك قىلغان بولسىمۇ، ئۇنى ئونتۇيال-
مايۋ ئازابلىنىپ يۈرگىنىنى دېمىگىنى بىلەن مەن چۈشىنەتتىم.
ئىككى يىلدىن كېيىن بىزنىڭ ناھىيىدىكى دۇكىنىمىز بە-
زارنىڭ ئالدى بولۇپ قالدى. ناھىيە بازىرىدىن ئۆيمۇ سېتىۋال-

دۇق. يېزىدىكى دۇكانىنى ئاپامغا بېرىپ ناھىيىدىكى ئۆيىمىزگە كۆچۈپ كەلدىم، لېكىن بويۇمدا قالمىغانسېرى مۇھەممەت سەپرا مىجەز بولۇپ كەتتى، پات - پات ئۇرۇشۇپمۇ قالاتتۇق. بۇنداق چاغلاردا مۇھەممەت ئۆيگە كەلمەيتتى. سەۋەبىنى ئۆزۈمنىڭ تۇغ-ماس چىقىپ قالغانلىقىدىن كۆرۈپ ئۇنىڭدىن ئاغرىنغۇم كەلمەيت-تى، دوختۇرخانىغا بېرىپ تەكشۈرتۈپ باققان بولسامۇ دوختۇر مېنى نورمال دېگەچكە بەزىدە مۇھەممەتتىن گۇمان قىلىپمۇ قالات-تىم، بىراق ئۇنىڭغا دېيەلمەيتتىم. شۇ كۈنلەردە مەن ئۆزۈمدە بىر خىل نورمالسىزلىقنى سېزىپ قالدىم. تاماققا رايىم بار-مايتتى، يانتۇملا كېلەتتى. مەن دوختۇرغا باردىم. دوختۇردىن بويۇمدا بارلىقىنى ئاڭلاپ خۇشاللىقىمدىن دوختۇرنى قۇچاقلىۋې-لىپ خېلى ئۇزاققىچە قويۇۋەتمىدىم. بۇ خەۋەرنى مۇھەممەتكە يەتكۈزۈشنى ئويلاپ، ئۇنىڭ كېلىشىنىمۇ كۈتمەي ئۇدۇل دۇكانغا قاراپ چاپتىم. مەن كەلگەندە دۇكان ئىشكى ئوچۇق بولۇپ ئىچىدە ئادەم يوق ئىدى. مەن ئۇنى سىرتقا چىقىپ كەتتىمكىن، دەپ ساقلىماقچى بولدۇم. دەل شۇ چاغدا ئەن رەختلەرنىڭ كەينى-دىن كېلىۋاتقان ئاۋاز قۇلىقىمغا كىردى. ھېچنېمىنى ئويلىمايلا رەختنى قايرىدىم، كۆزۈمگە ئىشەنمەي قالدىم. مۇھەممەت ناتو-نۇش بىر ئايال بىلەن چىرمىشىپ كەتكەنىدى... ماڭا يەر ئاس-مان، ئاسمان يەر بولۇپ كۆرۈندى. بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ دېيەلمىدىم، كېيىنكى ئىشلارنى ئۆزۈمۇ ئۇقماي قالدىم. كۆ-زۈمنى ئاچسام دوختۇرخانىدا يېتىپتىمەن، مۇھەممەت يېنىمدا ئولتۇرۇپتۇ. مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلمىدىم، نېمە دېيىشنىمۇ بىل-مەيتتىم.

— خاپا بولماڭلار، جېنىم خوتۇن، — دېدى ئۇ چۈشتىن كېيىن دوختۇرخانىدىن قايتىپ كەلگەن چېغىمىزدا، — بىر قې-تىم ئېزىپتىمەن، مېنى كەچۈرۈڭلار!

— بولدى، ماڭا چۈشەندۈرمەك. سىزنى نېمىشقا ئۆيگە

كەلمەيدىكەن دېسەم، ئەسلىي شۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈپتە- كەنسىز ئەمەسمۇ؟ مەن سىزنى ئۇنداق ئىش قىلىپ يۈرەر، دەپ خىيالىمغا كەلتۈرمەپتىمەن. سىزگە بالا تۇغۇپ بېرىمەن، دەپ بىكار ئاۋارە بوپتىمەن، — دېدىم زەردە بىلەن.

— ياق، ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئويلىماڭ. مۇشۇ بىرلا قېتىم ئازدىم. ھېلىقى خوتۇن «سىزنىڭ بېلىڭىز بوش بولمىسا خوتۇنە- ڭىز بايتالدەك يۈرەمتى؟» دەپ مەسخىرە قىلمۇيدى، قىزىقچە- لىققا ئۇنىڭغا گەپ قىلىپ ساپتىمەن. ئۇنىڭ ئىزدەپ كېلىشىنى مەن ئەدىن بىلەي؟ شۇنىڭ بىلەن...

ئۇ بىر تەرەپتىن چۈشەندۈرگەچ، بىر تەرەپتىن ئۆزىنى كاچاتلاشقا باشلىدى. يۈز بەرگەن ئىشنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆر- گەن بولسامۇ مۇھەممەتنى قەۋەتلا ياخشى كۆرگىنىم ئۈچۈنمە- كىن، ئۇنىڭ ئۆزىنى كاچاتلاۋېرىشىگە قاراپ تۇرالمىدىم. ئۇنىڭ دېگەنلىرى راستتەك، ھەممە ئىشقا شۇ خوتۇن سەۋەبچىدەك ئە- چىمدە مىڭىنى تىللىدىم. شۇنداقتىمۇ باتناپ يېتىۋالدىم. مۇھەم- مەت بىرقانچە كۈنگىچە دۇكىنىغىمۇ بارمىدى. ئۇنىڭ قەسەملىرى ئالدىدا ئاخىرى ئۇنى كەچۈرۈۋەتتىم. بىزنىڭ خۇشال كۈنلىرىمىز قايتىدىن باشلاندى. ئۇ مېنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەك ئاسرايدىغان، دۇكاندىن بالدۇر كېلىدىغان بولۇپ كەتتى، كۈن ساناپ بالىنىڭ تۇغۇلۇشىنى كۈتۈپ تاقىتى تاق بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇچ ئاي بولغاندا تۇيۇقسىز قانىتىق قىزىپ كەتتىم. مۇھەممەت مېنى دوخ- تۇرخانىغا ئاپاردى. بىرقانچە كۈن ئوكۇل ئۇرۇپ داۋالىغان بول- سىمۇ، قىزىتمام يانماي بالام چۈشۈپ كەتتى. بىر مەزگىل ئاپامنىڭ يېنىدا تۇرۇپ دەم ئالغاندىن كېيىن قايتىپ كەلدىم. ئاپامنىڭ سودىسىمۇ ياخشى بولغاچقا، ئاپام بۇرۇنقى كونا ئۆينى يېڭىلىۋالغان ئىدى. مەن قايتىپ كېلىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن مۇھەممەت ناھايىتى خاپا كەلدى. مەن ئۇنىڭدىن نېمە بولغانلىقە- نى سوراپ تۇرۇۋالدىم.

— سىز بىلمەيسىز! — دېدى ئۇ جىمە بولۇپ، — سودىگەر بالىنىڭ بىرى بىلەن ئەپ ئەمەستىم. ئۇ گۇيى مېنى بەكلا كۆرەلمەي يۈرەتتى. دۇكان قىلغان ئۆيى ئىگىسىدىن ئاڭلىسام، ئۇ ئاشۇ ئۆينى سېتىۋالمەن، دەپ خوجايىننى بىرقانچە قېتىم ئىزدەپ بېرىپتۇ. ئۇنداق ياخشى يەرنى نەدىنمۇ تاپقىلى بولسۇن؟ بۇگۈن دۇكانىنى ئۆزىنىڭكىدەك قىلىپ بىرنېمىلەرنى پىلانلاپ يۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىمدا ئۇرۇشۇپ قالدىم.

— دۇكانىڭىز باشقا يەرگە كۆچۈرسەكلا بولمىدىمۇ، خەق بىلەن ئۆيى تالاشقۇچە؟ يا بولمىسا دۇكانىڭىز بىزلا سېتىۋالايلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

— بولسىغۇ، شۇنداق قىلساق بولاتتى، بىراق بار پۇلغا مال ئېلىپ قويغان، مال پۇلغا ئايلانغۇچە ساقلاپ تۇرامدۇق. شۇڭا يېشىمنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قېتىپ كەتتى. بىر ئامال قىلىپ ھېلىقى گۇينى دۇكانىنى ئالمايدىغان قىلساق بولاتتى.

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ مەنمۇ بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم. ئۇ بىرقانچە كۈنگىچە تۇرۇك تاماقمۇ يېمىدى. ئۇنىڭغا قانداق ياردەم قىلىشنىمۇ بىلمەيتتىم. كېچىلىرى ئۇ چاچلىرىمنى سىلاپ يېتىپ، «قانداق قىلارمەن؟» دەيتتى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئازابلىنىپ كېچىلىرى تۇرۇك ئۇخلىيالمايتتىم.

— بولمىسا، مەن بېرىپ ئۇنىڭغا چىرايلىق گەپ قىلىپ باقاي، — دېدىم مەن ئويلىغان ئامالىمنى ئۇنىڭغا دەپ، — بۇنداق ئولتۇرساقمۇ بولماس. سىزگە ئۆچ بولسا مەن بىلەن مۇناسىۋىتى يوق، مەن بېرىپ ئۇنىڭغا ھەم دۇكان خوجايىنىغا گەپ قىلىپ باقاي. ئۇغۇل بالا بولسا بىر ئايال كىشىنىڭ ئالدىدا نامەردلىك قىلىپ ئۆچ - ئاداۋەت سۆزۈشتە قىلىپمۇ يۈرمەس.

— تاڭەي، ئۇنىڭ قوشۇلۇشى. بولمىسا، مەنمۇ شۇنى ئويلىغان. ھە راست، مەن ئۇنى ئۆيگە چاقىرىپ گەپۇ سوراپ قويايى، شۇ ئارقىلىق مۇناسىۋىتىمىزنى ياخشىلاپ ئاندىن ئۇنىڭغا دۇكان-

ىنىڭ گېپىنى قىلاي، دەپ ئەتە كەچ ئۇنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ قويغان. بولمىسا شۇ چاغدا سىزمۇ «ھە - ھۇ» دەپ بېرىڭ.

مۇھەممەتنىڭ كەڭ قورساقلىقىدىن سۆيۈنۈپ كەتتىم. ئەتە-سى مەن ئۇلارغا ئاتاپ بىرقانچە خىل قورۇما تەييارلىدىم، بىراق مۇھەممەت خېلى ۋاقىچە كەلمىدى. بىر كەمدە ھويلىنىڭ ئىشىكى تاراقلىدى. مەن چىقىپ ئىشىك ئالدىدا بىرەيلەننىڭ تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئۆيگە باشلىدىم.

— مۇھەممەت مېھىنى كەچتە كەل دېگەن. ئۆزى يوقمۇ نېمە؟ — دەپ سورىدى مېھمان.

— ھېلىغىچە كېلىپ قالارمىكىن، بولمىسا، بالدۇر كېلەر-مەن دېگەن، — دېدىم ئۇنىڭ مۇھەممەت دېگەن كىشى ئىكەنلىكىنى سېزىپ. ئوتتۇز ياشلاردا بار بۇ كىشىنىڭ چىرايىدىن مۇھەم-مەت دېگەندەك ئالامەتلەر كۆرۈنمەيتتى. مەن چىقىپ داستىخان راسلاپ چاي قۇيدۇم. سائەت ئون بولغان بولسىمۇ مۇھەممەت كەلمىگەچكە مېھمان كېتىشكە تەمشەلدى. خىيالىمدا مۇھەممەت دېگەن ئىش بولغاچقا، ئۇنىڭ كېتىپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ ئىتتىك ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم.

— كەتمەي تۇرۇڭ، ئۇ ھازىرلا كېلىدۇ، — دېدىم ئىختى-يارسىز ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ساپا تەرەپكە ئىتتىرىپ، — سىلەر دېگەن ئۇ ئىشنى ئۇ ماڭا دېگەن. بىز... بىز دۇكاننى ئىشلىتىۋاتقىلى نەچچە يىل بولدى، قارىڭ، كىچىككىنە ئاداۋەتنى دەپ ئۇنداق قىلىشىپ كەتمەڭلار.

— سىز نېمە دەۋاتىسىز، نەدىكى دۇكاننىڭ گېپى بۇ؟ — مېھمان ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمىغاندەك ماڭا قاراپلا قالدى. مەن گېپىمنى قىلىۋەردىم:

— ھەممىمىز مۇسۇلمان بولغاندىكىن، سىزمۇ ئۇنداق ئادا-ۋەت قىلىپ كەتمەڭ! ھېچبولمىسا، دۇكاندىكى مالىلارنى بولسىمۇ سېتىپ بولايلى...

— قانداق ئاداش بۇ؟ — ئۇ مېنىڭ بىلىكىمدىن ئىتتىرىۋېتىپ مۇھەممەتنى بىرنېمىلەرنى دەپ چىقىپ كەتتى. مەن بىر تەرەپتىن مۇھەممەتنىڭ تېزرەك كەلمىگەنلىكىدىن خاپا بولسام، بىر تەرەپتىن ئىشنى بۇزۇپ قويغاندىمەنمۇ، دەپ ئەندىشىگە چۈشۈتۇم. مېھمان چىقىپ كېتىپ ئۇزاققا قالماي مۇھەممەت كىرىپ كەلدى.

— نەگە باردىڭىز شۇ چاغقىچە، سىزنىڭ ھېلىقى ئاغىنىڭىز كېلىپ كەتتى، — دېدىم خاپا بولۇپ، — مەن بىرنېمىلەرنى دەپ شۇنچە تۇتۇپ قالساممۇ بولمىدى.

— كەتسە كېتىۋەرسۇن، ئەتە - ئۆگۈن ئۆزى ئىزدەپ كېلىدۇ.

ئۇ غەم تارتماي ئولتۇرۇپ پايپىقىنى سالدى - دە، كۆرپىنى سالمايلا ياستۇقىنى تارتىپ يانپاشلىدى. مەن ئارتۇق گەپ قىلماي ئىشلىرىمنى تۈگەتتىم. مەن ئۆيگە كىرگەن ۋاقتىمدا ئۇ بەخىراڭان ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. ئىككى كۈندىن كېيىن مۇھەممەت ناھايىتى خۇشال قايتىپ كەلدى.

— سىزگە رەھمەت، خوتۇن، — دېدى ئۇ كېلىپلا مېنى قۇچاقلاپ، — ئىشلار ھەل بولدى، دۈكان ئۆزىمىزگە قالدى. تېخى ئۇ ماڭا سالغان زىيىنى ئۈچۈن بەش مىڭنى بەردى. بۇ پۇلنى سىزگە بېرەي، نېمە ئالغۇڭىز كەلسە شۇنى ئېلىڭ.

— نېمىشقا پۇل بەرگۈدەك سىزگە؟

— مۇشۇنىڭ ئۈچۈن بولمامدۇ.

ئۇ قوينىدىن بىر كونۋېرتنى چىقاردى. مەن قىزىقىپ كونۋېرتنى ئاچتىمۇ، چۆچۈپ كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. كونۋېرتتىكى بىر پارچە سۈرەتتە مەن بىلەن ھېلىقى مېھمان بار ئىدى. سۈرەتتە دەل مېنىڭ مېھمانىنىڭ مۇرىسىدىن ساپا تەرەپكە ئىتتىرگەن ۋاقتىمدا تارتىلغان بولۇپ، مېھمانىنىڭ سەل سىڭار يان قىلىنغان بېشى كىشىگە باشقىچە تۇيغۇ بېرەتتى.

كۆزلىرىم چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك يوغىناپ كەتتى. مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمىگەن ھالدا ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ بەخىرامان كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— بۇ... بۇ نېمە مۇھەممەت؟ مەن ھېچنېمىنى بىلمەي قالدىمغۇ، بۇ سۈرەت قانداق بولۇپ...

گېپىمنى تاپالماي قالدىم.

— بۇ رەسىمنى مەن سۈرەتچى ئاغىنەمنى ئەكېلىپ تارتقۇزغان. بۇ گۈزىنى مۇشۇنىڭ بىلەن جايلىدىم.

— ئۇنداقتا سىز بالدۇرلا كەپتىكەنسىز - دە؟

— ھە، ئۇنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ ھويلىغا كىرگەن. مەن ئۇنىڭغا بۇ رەسىمنى كۆرسىتىپ ئەرز قىلىمەن، دەپ قورقاتتىم.

بىردىنلا ئاچچىقىم كەلدى. بۇ قاراپ تۇرۇپ باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلغانلىق ئىدى. يەنە كېلىپ، ئۇنىڭ شۇنداق قىلغىنىنى باشقىلار ئاڭلىسا مېنى نېمە دەيدۇ. مەن ئۇنىڭ بۇ-رۇنقى ئاق كۆڭۈل مۇھەممەتتىن باشقىلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى سەزمەكتە ئىدىم. ئۇنىڭ باشقىلارنى قاقتى - سوقتى قىلىپ ئېرىشكەن خۇشاللىقىغا ئازراقمۇ ئورتاقلاشقۇم كەلمىدى.

— شۇنداق ئىشىنمۇ قىلامسىز؟ خەق بىلسە مېنى توغرا يولدىكى ئايال ئەمەسكەن دېمەمدۇ؟ ئۇنداق قىلغىنىڭىزنى بىلگەن بولسام، ئۇ كېتەي دېگەندە ئۇزىتىپ قويۇپلا بولدى قىلارمەنكەن.

— خاپا بولماڭلار، مەنمۇ ئامالسىز بۇ ئىشنى قىلدىم. يەنە كېلىپ بۇ ئىشنى ئۇزىمىز بىلگەندىكىن. مانا ئىشلار ھەل بولدىغۇ. كېيىنرەك ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپ قويارمەن. ئەمدى دۇكانغا يېڭى مال سالساق پۇل دېگەن شاراقلاپ تۆكۈلىدۇ دەڭلا. نېمىشقىدۇر يۈرىكىم ئېچىشقاندەك بولدى. مۇھەممەت راستتىنلا ئۆزگەرگەن ئىدى. ئۇنىڭ نەزىرىدە ھازىر پۇلدىن باشقا نەرسە يوقتەك ئىدى. مەن ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى ئىشىغا بىرقانچە كۈن يامانلاپ باقتىم، كېيىن ئۇنى ئامالسىزلىقتىن شۇنداق قىل-

غان بولۇشى مۇمكىن، دېگەن ئوي بىلەن كەچۈرۈۋەتتىم، لېكىن كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرلىرىدىن بۇرۇنقىدەك خۇشال بولمايتتىم. بىر ئايدىن كېيىن ئاجايىپ بىر ئىش يۈز بەردى: ئۇ كۈنى چۈشتە مۇھەممەت ئىككىمىز تاماق يەپ ئولتۇراتتۇق. ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلىپ توزدەك ياسىنىۋالغان بىر ئايال ئۈسۈپلا كىرىپ كەلدى. مەن ئۇنى تونۇۋالدىم. دۇكاندىكى سەتچىلىك «لىپ» قىلىپ كۆز ئالدىمدىن ئۆتتى. ئايال ئۇدۇلىمىزغا كېلىپ قوللىرىنى بېلىگە تىرىگىنىچە مۇھەممەتكە تىل سالدى.

— ھۇيت، غوجام! كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قارايلىغۇ ماڭا، قىلىدىغانىنى قىلمۇېتىپ، ئالتىنچى ئاينىڭ پاقىسىدەك يوقاپ كەتسەم تاپالمايدۇ، دېگەنمىدىلە. ھېلىقى پەزىلەت دېگەن رەسۋاغا نېمە دېدىلە مېنى؟ مەن سىلىگە چاپلىشىۋالغانمۇ؟ ئىشىكىم ئالدىغا بېرىۋېلىپ ئىتتەك ئۈمىلەپ يىغلىغان كىم؟ كۆزلىرىدىن ئاققان ئېشەك سۈيىدۇكىگە ئىشىنىپ، سىلىدەك ئادەمگە ئۆزۈمنى تۇنۇزۇپ قويۇپتىمەن. ئەمدى پەزىلەتنى تېپىۋېلىپلا ئۇنى - بۇنى دەپلا مەندىن قۇتۇلىمەن دېگەنمىدىلە، ئۇنداق ئاسان ئىش يوق. قورسىقىمدىكى ما نېمىلىرىنى بىر تەرەپ قىلىپراق ئاندىن باشقا ئىشنى خىيال قىلارلا. قېنى، پۇل چىقارسىلا، بىكارغا كېسەل كۆرىدىغان دوختۇر تۇغۇلماپتۇ تېخى!

ھاك - تاك بولۇپ تۇرۇۋىلا قالدىم. كۆز ئالدىمدىكى بۇ رېئاللىققا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. مەن مۇھەممەتكە قارىدىم. ئۇ ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن بولۇپ كۆزلىرىنى توختىماي پىلدىرلىتىپ تۇراتتى.

— سەن... سەن تولا ماڭا قارا چاپلاپ قورقۇتمىغىن دېمە! — دېيىلىدى ئۇ ئارانلا.

— نېمە؟ ئەجەب، ئىش قىلغاندا تىزلىرى ئاغرىمىغاندى، ئەمدى يۈرەكلىرى سېلىۋاتامدۇ؟ پەزىلەتتەك پەس نېمىلەرگە ئۆزۈمنى تەڭ قىلىدىغان خوتۇن ئەمەسمەن. ئۆزلىرى ئېغىزلىرىنى

بۇزۇپ يۇرۇپتىلا، ياخشىلىقچە ماڭا بەش مىڭ كوي بەرسىلە. بولمىسا، سىلىنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكلىرىنى خەلقىئالەمگە يېيىۋېتىمەن!

مۇھەممەتنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ ھېچنېمىگە قارىماي، قايسى كۈنى ماڭا بەرمەكچى بولغان بەش مىڭ كوي پۇلنى ھېلىقى خوتۇنغا تۇتقۇزدى. كۆز ئالدىمدا يۇز بېرىۋاتقان بۇ ئىشلار مېنى گاڭگىرىتىپ ساراڭدەكلا قىلىپ قويغانىدى. ھېلىقى ئايال پۇلنى ئالدىرىماي ساناپ بولغاندىن كېيىن چىقىپ كەتتى. ئېنىقكى، مۇھەممەت بۇزۇلغان، ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ئارىلاشقان ئىككى ئايال ئوتتۇرىسىدا جېدەل چىقىپ، ھېلىقى چاغدا مۇھەممەت بىر ئاماللارنى قىلىپ ياپقان قازانىنىڭ تۇڭقى ئېچىلىپ، ئىچىدىكى سېسىقچىلىقلار سىرتقا چىققانىدى. مەن ھېچنېمە دېمەي ئۆيگە كىرىپ ياستۇققا يۇزۇمنى يېقىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتىم، يۈرىكىم ھازىرلا پارتلايدىغاندەك قىلاتتى. كۆز ئالدىمدا بىرەم دادام پەيدا بولسا، بىرەم قېينىئاتام پەيدا بولاتتى. مۇھەممەتنىمۇ ئۇلار بىلەن بىر قاتارغا قويۇپ يىرگىنىپ كەتتىم. بۇ قېتىملىق ئىشقا ھېچقانداق چۈشەندۈرۈش كەتمەيتتى. شۇڭا مەن جېدەل قىلمىدىم. مۇھەممەت بولسا ئۆزىنى ئاقلاپ ھەرنېمىلەرنى دەپ باقتى، ئۇنىڭ گەپلىرى بىر - بىرىگە قولاشمايتتى. ئۇنىڭ ساختىلىق چىقىپ تۇرغان چىرايىغا قاراشتىن نومۇس قىلاتتىم. ئۇنىڭ بىلەن ئۆتكەن كۆڭۈللۈك كۈنلىرىمنىڭ ئەمدى قايتا كەلمەيدىغانلىقىنى سەزگەن ئىدىم. ئىككىلىمىزدە بۇرۇنقىدەك ساپ مېھىر - مۇھەببەت كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندەك قىلاتتى. بىرقانچە كۈندىن كېيىن، مەن بۇ ئۆيدە تۇرۇشنى لايىق كۆرمەي ئاپامنىڭ ئۆيىگە كەتتىم. ئاپامغا يۇز بەرگەن ئىشلارنى دەپ تازا يىغلىۋالدىم.

— كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، قىزىم، — دېدى ئاپام بىر ھەپتىدىن كېيىن، — ئەر كىشى دېگەننى ئازمايدۇ دېگىلى بولـ

مايدۇ، توزلىپ قالىدۇ. مەن سېنى ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويايى! خۇدايىم مەن كۆرگەن كۈننى ساڭا ھەرگىز كۆرسەتمىسۇن. ئۆيۈڭنى بۇزما، چىداملىقراق بولغىن! بىر ئامال قىلىپ بالىلىق بولساڭ ئۆزلۈكىدىن توزلىپ كېتەتتى.

ئاپام ماڭا بىرقانچە كۈن نەسىھەت قىلىپ يۈرۈپ ئۆيگە ئەكېلىپ قويدى. مەن مۇھەممەتنى ماڭا يالۇرۇپ ئەپۇ سورايدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۇ مېنى كۆرۈپ يا خىجىل بولغاندەك، يا خاپا بولغاندەك قىلمىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئائىلىمىزدە بۇرۇقتۇرمىلىق باشلاندى. مۇھەممەتمۇ، مەنمۇ بىر-بىرىمىزگە ئوچۇق گەپ قىلمايتتۇق. بىر ئاي ئۆتكەن بىر يەكشەنبە كۈنى ئۇ تۇيۇقسىز ماڭا «ئاجرىشىپ كېتەيلى!» دېدى، قۇلاقلىرىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. گەرچە ئۇنىڭدىن نەپرەتلەنسەممۇ، يىرگەنسەممۇ ئۇنى چەكسىز ياخشى كۆرىدىغىنىم كۆڭلۈمگە ئايان ئىدى. ئۇنىڭدىن ئۇمىدسىزلەنگەن بولساممۇ، ئايرىلىپ كېتىشنى ئويلاشتىن قورقاتتىم.

— مەن تېخى سىزنىڭ قىلغان ئىشلىرىڭىزنى سۈرۈشتە قىلمايى يۈرسەم، بۇ گەپنى ئۆزىڭىز قىلمۇاتسىزغۇ؟ — دېدىم مەن.

— بۇ گەپنى قاچانلا بولمىسا دەيدىغان يېرىگە يەتكەن. ئۆيدىن نېمىنى ئالساڭ ئېلىپ يوقال! بولمىسا، ھېلىقى سەتچىلىكىڭنى ئاشكارىلاپ، ئاجرىشىش ئۈچۈن سوتقا ئەرز قىلىمەن.

— نېمە سەتچىلىك ئۇ؟

— ماۋۇ سەتچىلىكىنى.

ئۇ يانچۇقىدىن ھېلىقى چاغدىكى سۈرەتنى ئېلىپ ئالدىمغا ئاتتى. ئۇنىڭ بۇنداق رەزىللىكىدىن قاتتىق ئۇمىدسىزلەندىم. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم. ئىككىمىز شۇ كۈنى قاتتىق سوقۇشۇپ كەتتۇق. مېنىڭ ئەمدى مۇھەممەتكە، بۇ ئۆيگە تارتىشقۇدەك يېرىم قالمىغانىدى. مەنمۇ ئاخىرى ئۇنىڭ

بىلەن ئاجرىشىپ كېتىشنى قارار قىلدىم. بىر ھەپتىدىن كېيىن ئاجراشتۇق. ئۆيۈ ھەم يېزىدىكى دۇكان ماڭا قالدى. مەن ئۆيدىكى لازىملىق نەرسىلەرنى ئېلىپ ئاپامنىڭ يېنىغا قايتىپ كەتتىم.

— ئادەم دېگەن شۇنداق نەرسە، شەخسىيەتچىلىك، نەپسانىيەتچىلىك ئاخىرى ئۇنى كاردىن چىقىرىپ ھالاكەت يولىغا باشلايدۇ، پايدا — مەنپەئەت، بايلىق ئالدىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدىغانلار ناھايىتى ئاز، — دېدى جەننەتخان مەن ئېسىدەشكە باشلىغاندا تەسەللى بەرگەچ، — تاڭ ئاتاي دەپ قالدى، ئەمدى يېتىپ ئۇخلايلى. ئەتە ئەمگەككە چىقىدىغان گەپ تېخى! قىزىم، كۆڭلۈڭنى ئازادە تۇتقىن، بۇ كۇنلەرمۇ ئۆتۈپ سېنىڭ ياخشى كۇنلىرىڭ كېلىدۇ، شۇ چاغدا زامان تەتۇر بولۇپ ساڭا ۋاپاسىزلىق قىلغانلار سېنىڭ ئالدىڭدا ئۆمىلەيدۇ. بۇنىڭغا ئىشەنگىن، خۇدانىڭ ئارغامچىسى دېگەن ئۇزۇن نەرسە، ئۇلار ھامان جازاسىنى يېيدۇ.

ھەممىسى جىم يېتىشاتتى. بەزىلەرنىڭ خىرتىلداپ بۇرۇنىنى تارتىۋاتقانلىقىدىن كۆز يېشى قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. مەن بۇ يەردىمۇ چوڭقۇر مېھىر — مۇھەببەت بارلىقىنى ئاستا — ئاستا تونۇپ يەتتىم. گەرچە ئۇلار كىشىلەر ئۆچ كۆرىدىغان جىنايەتچى ھېسابلانسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىر — بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، مەنمەنلىك تالاشمايدىغان، رەزىللىكلەرنى ھەقىقىي تونۇپ يەتكۈچىلەرمۇ بار ئىدى.

ئەتىسى كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئۆگىنىش قىلدۇق. قايتىپ كىرىپلا تۇرمىداشلىرىمنىڭ ھەممىسى جىمجىت بولۇپ كېتىشتى. مەن ئۇلارنىڭ ھېكايەمنىڭ داۋامىنى ساقلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ، كارىۋىتىمغا چىقىپ چازا قۇرۇپ ئولتۇرغاندىن كېيىن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم.

يېزىدىكى دۇكان ئاپام ئىككىمىزنىڭ تۇرمۇش غېمىمىزنى ھەل قىلدى. بۇ چاغدا سىڭلىم ئون يەتتە ياشقا كىرگەن بولۇپ،

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ تېخنىكومغا ئىمتىهان بەرگەندى، چاقىرىق كۇتكەچ دۇكانغا قارىشىپ بېرىۋاتاتتى. مەن ناهىيە بازىرىدىن ئەرزان باهالىق مالالارنى يەتكۈزۈپ بېرەتتىم. هال ـ كۇنىمىز خېلى ياخشى بولۇپ، سىڭلىمنىڭ ئوقۇشى ئوچۇنمۇ پۇل تەييارلاپ بولغانىدۇق. سىڭلىم ئىمتىهان بېرىپ بىر ـ ئىككى ئايدىن كېيىن، ئۇرۇمچىدىكى بىر مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىدىن چاقىرىق كەلدى. ئاپام ئىككىمىزنىڭ خۇشاللىقى ئىچىمىزگە سىغمايتتى. بىز ئۇنىڭ تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر مەكتەپكە ئۆتكەن ساۋاقدىشى بىلەن يولغا سالدۇق. سىڭلىمنى ناهىيە بازىرىدىن ئۇزىتىپ قويۇپ دۇكانغا مال ئېلىش ئوچۇن ناهىيىدە ئىككى كۇن تۇرۇپ قالدىم.

ـ دادا، كەپتۇ، قىزىم، ـ دېدى ئاپام مەن قايتىپ كەلگەن كۇنى ئەنسىز هالدا، ـ «يارىشىپ قالايلى، مەن ئەمدى ئادەم بولمەن!» دەپ يىغلاپ، قىلمىغان قەسەملىرى قالمىدى.

ئەڭ ئاۋۋال كۆز ئالدىمغا دادامنىڭ تۇرقى كەلدى. نېمىشقىدۇر دادامنىڭ پەيدا بولۇشى بىر شۇملۇقتىن دېرەك بېرىدىغاندەك ئەندىشە ئىچىدە قالدىم.

ـ ماقۇل دېمىگەنسىز ـ هە؟ مېنىڭ ئۇنداق ئادەمنى كۆرەر كۆزۈم يوق.

ـ ماقۇلغۇ دېمىدىم، بىراق ئىنسان دېگەن خام سۇت ئەمگەن نەرسە. دادانىڭنىڭ يېشىمۇ بىر يەرگە باردى. مەن دادانىڭنىڭ يىغلىغىنىنى ئەزەلدىن كۆرمىگەن، سەل ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە خۇدايىم ئىنساپ بەرگەن چېغى!

ـ سىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەك، ئاپا. دادامدەك ئادەمدە ئىنساپ بولمايدۇ. ئەگەر يەنە كېلىپ قالسا مەن ئۇنى قوغلاپ چىقىرىمەن.

تۇيۇقسىز كۆزۈم ئاپامنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئاپامنىڭ بايىقى ئازراق خۇشاللىق چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە ياش

تولغانىدى. ئۇ لىغىرلاپ قالغان ياشنى مەندىن يوشۇرۇش ئۈچۈن كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى. تۇرۇپلا مېنىمۇ يىغا باستى. گەرچە مۇھەممەتنىڭ ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلغىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ئۇنى ئۇنتۇيالمىغىنىمنى ئويلاپ، ئاپامنىڭ دادامغا بولغان مۇھەببىتىنىڭ ھېلىمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى سېزىپ ئاپامغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ مەن دادامنى ئۇچرىتىپ قالدىم. دادام خېلىلا قېرىپ قالغان بولۇپ، زىيادە چارچاشتىنمۇ ياكى ھاراق بىلەن نەشىنىڭ سەۋەبىدىنمۇ يۈزلىرىدە يول - يول قورۇقلار پەيدا بولغان، چىرايى سولغۇن ئىدى، پەقەت كۆزلىرىلا ئۆزگەرمىگەن بولۇپ، قىزارغان كۆزلىرى ياشاڭغىراپ تۇراتتى. مەن ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋېدىم، دادام مېنىڭ ئالدىمنى توستى. — سېنىڭ ماڭا ئۆچلۇكۇڭنى بىلىمەن، ئاپاڭدىن ئاڭلىسام مېنىڭ قايتىپ كېلىشىمگە سەن ئۇنمايدىكەنسەن، سىلەرگە ياخشى قارىمىغىنىمنى بىلىمەن، ئەمدى بىر پۈتۈم گۆرگە ساڭگىلىغاندا بولسىمۇ خاتالىقىمنى تۈزىتىشكە پۇرسەت بەرسەڭ نېمە بولىدۇ، قىزىم.

دادامغا گەپ قىلماي ئۆتۈپ كەتتىم. دادامنىڭ ماڭا سىلىق گەپ قىلىشىنى ئاڭلىشىم مۇشۇ ئىدى. ئۆيگە كېلىپ ئاپام بىلەن ئۇزاق تالاش - تارتىش قىلدۇق. ئاپامنىڭ سۆزلىرىدىن دادامنى كەچۈرۈۋەتكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. شۇڭا، مەن ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. ئاپام دادامنى ئۆزى قايتۇرۇپ ئەكەلدى. دادام ئىككىمىز گەرچە پاراڭلاشمىساقمۇ، مەن ئۇنى بىر مەزگىلدىن كېيىن چوقۇم يەنە ئەكىسىگە قايتىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. شۇڭا دادامغا گەپ قىلىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم، ئۇنى ھەربىر كۆرسەم تارتقان خورلۇقلىرىم ئېسىمگە كېلەتتى.

ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىپ يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە، بىر ئىش مېنىڭ گۇمانىمنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى: ئۇ كۈنى مەن دۇكاندا ئىدىم. چاچلىرى پاخپايغان، كىردىن قېتىپ كەتكەن

چاپىنىڭ بىر پېشى ئېگىز، بىر پېشى پەس ئەلەڭلەپ تۇرغان بىر كىشى دۇكانغا كىرىپ كەلدى.

— ھاراق بارمۇ؟ — دېدى ئۇ دۇكانغا كىرىپلا ماڭا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ.

— بۇ دۇكاندا ھاراق سېتىلمايدۇ، — دېدىم ئۇنىڭ تۇرقىدىن يىرگىنىپ.

— ئەمىسە نېمە بار؟ — دېدى ئۇ يەنە ئەزمىلىك بىلەن.

— ئۆزىڭىز كۆرمەمسىز، دۇكاندىكى ھەممە نەرسە تىزىقلىق بولغاندىكىن.

ئۇ دۇكانغا بىرقۇر كۆز تاشلاپ بولغاندىن كېيىن، ئىشىك ئالدىغا قويۇلغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا ئۆزىنى تاشلىدى.

— ساپلا خوتۇن خەقنىڭ نەرسىلىرى بارىكەنغۇ بۇ يەردە؟ بىزدەك ئىمانى ئەركەكلەرگە لايىق نېمىلىرىڭىزدىن بولسا چىقىرىڭ، چوكانچاق!

ئۇنىڭغا ئالىيىپ قويۇپ دۇكاننى تاقاشقا تەييارلىق قىلدىم.

— نېمانچە قىلىسىز دەيمەن، يا بىز يات ئادەملەر بولمىساق؟

— كىم سىز بىلەن تۇغقانكەن؟ چىقىڭ، دۇكاننى تاقايمەن.

— سىززە، ئىككى ئەردەن چىققان خوتۇن بولغىنىڭىز بىلەن ئەقلىڭىز يوقكەن، سىزنىڭ دادىڭىزنىڭ خوتۇنى مېنىڭ ئاچام بولىدۇ. سىز ئەجەب بۇنى بىلمەيدىكەنسىز! دادىڭىزنى نەچچە يىل باقتۇق. سىزدەك باي قىزى بارلىقىنى بىلمەي يۈرۈپتۇق ئەمەسمۇ؟ ھېلىمۇ كېچىكمەپتىمەن، بويتاقكەنسىز ئەمەسمۇ؟

ئۇ گېپىنى دەۋېلىپ دەلدەڭشىگىنىچە چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن قوسقۇم كەلدى. دادام ئىلگىرى مېنى تۇتۇپ بەرمەكچى بولغان قىمارۋاز ھېزىم شۇ ئىدى. كۆڭلۈم باشقىچىلا بىئارامىلىق ئىچىدە قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ پات - پات يېزىدا پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم. بەزىدە

دۇكانغا كىرىۋېلىپ ئەپسانە گەپلەرنى قىلىدىغان، بىزەكلىك بە-
لەن ئولتۇرۇۋالىدىغان بولۇۋالدى. شۇڭا، ئۇنى كۆرگەن كۈنلە-
رى دۇكانىنى باشقۇرالا تاقايىتتىم، ئامال بار قاراڭغۇ چۈشۈشتىن
ئىلگىرى كېتىۋالاتتىم.

دادام بولسا گۇناھىغا توۋا قىلغان بولسا كېرەك، ئىنتايىن
سىپايە بولۇپ كەتكەنىدى، ئاپامغا قاتتىقراقمۇ گەپ قىلمايتتى.
بىر قارىسام، ئۆيىمىز خېلى ئۆيگە ئوخشاپ قالغانەك ئىدى.
مەنمۇ دادامغا بۇرۇنقىدەك قوپال مۇئامىلە قىلمايدىغان بولدۇم.
ئاپامنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ قالغانىدى. شۇنداقتىمۇ، دادامنىڭ
كۆزلىرىدىن نامەلۇم بىر خىل شۇملۇقنى سەزگەنەك قىلاتتىم،
دادامۇ ماڭا ئۇدۇل قارىيالمايتتى.

— دادامغا ئازراق پۇل لازىم ئوخشايدۇ، — دېدى بىر كۈنى
ئاپام، — بىكار ياتماي ئانچە ـ مۇنچە تىجارەت قىلاي دەيدۇ.
ھېلىقى چەكتىكى پۇلدىن بېرىپ تۇرايلىمىكىن؟ دادامۇ ئۆتنە
ھېسابىدا ئىشلىتىپ تۇرمەن دەيدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ دېگىنىنى
لايىق كۆردۈم.

— بولمايدۇ! — دېدىم كېسىپلا دادامنىڭ ئەزەلدىن تىجارەت
قىلىپ باقمىغىنىنى ئويلاپ، — ئۇ دېگەن سىڭلىمنىڭ ئوقۇشىغا
ئاتىغان پۇل تۇرسا، ئاپا. تۆت يىل ئوقۇش دېگەنگە ئاز پۇل
كېتەمتى. دۇكاننىڭ كىرىمىمۇ بىر ئوبدان تۇرسا، دادامنىڭ بەك
ئىش قىلغۇسى بولسا يەر تېرىسۇن!

ئاپامنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن دادام-
نىڭ پۇل سورىغان ئىشى بېسىقىپ قالدى. يېرىم يىل ئۆتتى.
مەن دۇكانغا ھەر خىل ماللارنى سالدىم. دۇكىنىم يېڭا بازىرىدا
خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن دۇكانغا ئايلاندى. كۈزنىڭ مەئىشەتلىك
كۈنلىرىدە دۇكانغا كۈزلۈك كىيىم ـ كېچەك سالماقچى بولۇپ
ناھىيە بازىرىغا بېرىپ ئىككى كۈن تۇرۇپ قالدىم. نېمىشقىدۇر
مۇھەممەتنى كۆرگۈم كەلدى. ئىختىيارسىز ئاياغلىرىم مۇھەم-

مەتنىڭ دۆكىنى تەرەپكە سۈرەيتتى. قانداقلارچە مۇھەممەتنىڭ دۆكىنى ئالدىغا كېلىپ قالغىنىنى بىلمەيمەن. ئۇ دۆكان ئالدىغا قويۇلغان قاتلىما ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. يېنىدا ھېلىقى كۈندىكى ئايال بار ئىدى. تۇيۇقسىز مۇھەممەت مېنى كۆرۈپ مۇغەمبەرلەرچە كۈلۈپ قويدى. مەن ئارقامغا ئۆرۈلۈپلا قانداق تېز كەلگەن بولسام شۇنداق تېزلىك بىلەن ئۇنىڭ دۆكىنى ئالدىدىن ئايرىلدىم، مالىلىرىمنى يېزىغا بارىدىغان كىرا ماشىنىسىغا بېسىپ يولغا چىقتىم. مۇھەممەتنىڭ كۈلكىسى ئېسىمگە كەلسىلا خورلۇق ھېس قىلاتتىم، يىغلىغۇم كېلەتتى. بىراق، كىشىلەر-دىن ئىزا تارتىپ ئۆزۈمنى بېسىپ تۇراتتىم.

مەن كەلگەندە كەچ كىرىپ قالغانىدى. مالىلارنى شوپۇرنىڭ ياردەمىدە دۆكانغا ئەكىرىپ قويۇپلا ئالدىراپ ئۆيگە ماڭدىم. دۆكان بىلەن ئۆيىمىزنىڭ ئارىلىقىدا قويۇق ئورمانلىق بار ئىدى. يېقىندىن بېرى، شۇ يەردىن ئۆتسەم يۈرىكىم سالىدىغان، بىرى چىقىپ ئورمانلىققا سۈرەيدىغاندەك ھېسسىياتقا كېلىپ قالغانىدىم. مەن ھەرقانچە تېز ماڭغان بولسامۇ ئورمانلىققا كەلگۈچە سائەت توققۇزدىن ئېشىپ كەتتى. ئورمانغا يېقىنلاشقانچە قورقۇشقا باشلىدىم. بابا ئالدىراپ، شوپۇرغا «ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويۇڭ» دېمىگىنىمگە پۇشايمان قىلدىم. ئورماننىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، يەردىن ئۇنگەندەكلا ئالدىمدا بىرى پەيدا بولدى، قورقۇپ پۈت ـ قولۇمدا جان قالمىدى. شۇنداقتىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ مېڭىشنى داۋاملاشتۇردۇم. ھېلىقى كىشى بىلەن ئارىلىقىمىز ئىككى مېتىردەك قالغاندا ئۇ ماڭا قولچىرغى تۇتتى. كۆزلىرىنى ئاچالمای قالدىم.

— كىم سەن؟ — دېدىم ئاۋازىمنى قالتىقراق چىقىرىشقا، ئۆزۈمنى قورقمىغان قىياپەتتە كۆرسىتىشكە تىرىشىپ.

— ئاكىڭنىز! «ئىنىم قاچان كېلىدىكىن؟» دەپ يولىڭىزغا تەلمۈرۈپ يانقىلى يېرىم كۈن بولدى، ھى... ھى...

مەن ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ھېزىم ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدىم.
— نېرى تۇر! بولمىسا، ئادەم چاقىرىمەن، — دېدىم بۇ يولدىن بۇنداق چاغلاردا ئادەم ئۆتمەيدىغۇ.
— چاقىرىڭ، ھەرقانچە چاقىرسىڭىزمۇ بۇ كەمدە خەق ئۈيقۇسىنى ئۇخلىماي سىزنى قۇنقۇزۇشنى ساقلاپ تۇرامتىكى؟ ئۇ مېنى قىستاپ كەلدى. مەن قېچىشقا ئولگۈرەلمەي قالدىم. ئەمدى ئارقامغا ئۆرۈلۈشۈمگە ئۇ كەينىمدىن قوچاقلىۋالدى. ئۇنىڭدىن ھاراقنىڭ بۇسى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇراتتى.
— قويۇۋەت ئەبلەخ! — دېدىم بار كۈچۈم بىلەن يۇلقۇنۇپ، — بۇ قىلغىنىڭ قانۇنغا خىلاپ! قويۇۋەت دەيمەن!
— كۆتۈر ئۇنداق قانۇنىڭنى؟ — دېدى ئۇ مېنى ھەدەپ يولنىڭ چېتىگە — ئورمانلىق تەرەپكە تارتىپ، — بۈگۈنكى كۈننى كۈتكىنىمگە قانچە ئۈزۈن بولغىنىنى بىلەمسەن؟ داداڭ ماڭا ھەممىنى بېرىشكە ۋەدە بەرگەن، شۇڭا مەن ئۇنىڭغا ياشاش پۇرسىتى بەرگەن. ئۇ قېرى بەلكىم بۇ چاغقىچە ئاپاڭدىن پۇللىرىڭنى ئېلىپ بولدى. بولمىسا، ئۇنىڭ ئىت جېنى قىمارۋازلار قولىدا تۇگەيدۇ. ئۇ ئابدال سېنىمۇ ئاتۇشلۇققا ئۇتتۇرۇۋەتكەن. مېنىڭ ساڭا كۆڭلۈم بولغاچقا پۈلنى مەن تۆلەپ سېنى قۇنقۇزۇپ قويدۇم. تېخى ماڭا رەھمەت ئېيتماقتا يوق، تىللايسەنغۇ؟ ئەمدى قىلە نوچىلىقىڭنى.
مەن بىر ئامالدا بىلەن ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنى ئويلايتتىم. يولدىن بىرەر ئادەمنىڭ ئۆتۈپ قېلىشىنى تىلەيتتىم. ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ «قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ توۋلاپ باققان بولساممۇ، بۇ يەردە ئۆزۈمنىڭ ئاۋازىدىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى. توساتتىن كاللامغا ھېزىمنى چىرايلىق گەپ بىلەن ئالداپ بېقىش كېلىپ قالدى.
— ھېزىمكا، گەپ بولسا چىرايلىق دېيىشسەكلا بولمىدىمۇ؟ — دېدىم ئاۋازىمنى مۇلايىم چىقىرىپ، — بۇنداق سۆرە-

شىپ يۇرۇشنىڭ نېمە كېرەكلى، يا مەن بىر قىز بالا بولمىسام.
— گەپنى باشتىلا مۇشۇنداق قىلىسىڭىز بولمامدۇ؟ ھى... ھى...
ئۇ خۇشال بولۇپ قوللىرىنى سەل بوشاتتى.
— مېنىڭ سىزنى ئېلىشتىن باشقا ئويۇم يوق. بۇگۈن... بۇگۈن ماڭا ماقۇل بولامسىز ئەمىسە؟
— ۋاي، ماقۇل! ئاۋۋال قولۇمنى بوشىتىڭ. بولمىسا، كىيىملىرىمنى قانداق سالىمەن؟
ھېزىم خۇشاللىقىدا ئېغىزىنى يۇمالماي قالدى. ئۇ قولىنى بوشىتىپ قولچىرىغىنى ماڭا قايتىدىن يورۇتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ چىرايلىققىنە دومسايدىم.
— چىراغنى مۇنداق تۇتۇپ تۇرسىڭىز مەن قانداق يېشىنىمەن. ئاۋۇ تەرەپكە قارىتىڭ!
ئۇ چىراغنى يانغا قاراتتى. مەن كىيىمىمنى يېشىشنى باھانە قىلىپ قولۇمنى ئاستا سومكامغا سۇندۇم. قولۇمغا ئەتىر قۇتىسى ئۇرۇندى. مەن ئۇنى ئېلىپلا ھېزىمنىڭ كۆزىگە قارىتىپ پۇركۇدۇم. ھېزىم «ۋاي!» دەپلا قولىدىكى قولچىراغنى تاشلاپ كۆزلىرىنى تۇتۇۋالدى. مەن پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ يول تەرەپكە قاراپ يۇگۇردۇم. ئورماندىن چىقىپ ئەگمىگە كەلگەندە ياندىن بىرى ئېتىلىپ چىقتى، مەن سەنتۇرۇلۇپ يىقىلدىم. ئۇ ئۇستۇمگە تاشلىنىپ مېنى قۇچاقلىغان پېتى دومىلىدى. ھېزىم دېگەن قاۋۇش چىغىر يول بىلەن ئالدىمغا چىققاندى. يۇگۇرۇپ بەك ھېرىپ كەتكەچكىمكىن، پۇت - قولۇمدا ماغدۇر قالمىغاندى. مېنىڭ قارشىلىقىم ئىنتايىن ئاجىز ئىدى. ئۇ ۋەھشىيلەشكەن بولۇپ، مېنى سۆرىگەن پېتى ئورمانىنىڭ ئىچكىرىسىگە ئەكىردى. ھەش - پەش دېگۈچە كىيىملىرىمنىڭ تۈگمىلىرى ئۈزۈلۈپ، يىرتىلىدىغان جايلار يىرتىلىپ ئۇستۇم يالىڭاچلىنىپ كەتتى. ھېزىم غالجىرلىق بىلەن شەھۋانىي ھەۋىسىنى قاندۇرۇشقا ئۇرۇ-

ناتتى. ئۇ مېنىڭ ئىشتىنىمنى سالدۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىۋاتقان پەيتته، جىسىمىمغا غايەت زور بىر كۈچ قوشۇلغاندەك ئۇنىڭ چاتىرىقىغا كۈچەپ تەپتىم. ئۇ «ۋاي!» دېگىنىچە ئۇچۇپ چۈشتى. ئۆمىلەپ تۇرۇپ يەنە قاچتىم. بۇ قېتىم ئۇ خېلى زەربە يېدىمىكىن، ئورنىدىن تۇرالمىدى. مەنمۇ ھالسىزلانغانىدىم. كۈچسىز پۇتلىرىمنى تەستە يۆتكەپ مەھەللىگە قاراپ ماڭدىم. قۇلاق تۈۈمدە ھېزىمنىڭ گەپلىرى جاراڭلايتتى. دادامنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان ماڭا تۆيۈلغان غەيرىيلىكىنىڭ سەۋەبىنى بىلگەندەك بولدۇم. دادام يىرتقۇچ ھايۋان سۈپىتىدە كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. كۆز ياشلىرىم سەلدەك ئاقاتتى. دادامنىڭ ئادەم قېلىپىدىن چىققان رەزىللىكىنى، ئۆز دادام تەرىپىدىن خورلانغان غۇرۇرۇمنى ئويلىسام، بۇ دۇنياغا تۆرەلگىنىمگە مىڭ قېتىم پۇشايمان قىلاتتىم. لېكىن، ھېزىمنىڭ دېگەن گەپلىرىنى ھەر بىر ئويلىسام، «ئۆيگە تېزرەك يېتىۋالسام» دەيتتىم. مەن ھالسىرغان ھالدا دەرۋازا ئالدىغا كەلدىم، ئىشىكلەر ئوچۇق ئىدى. مەن ھويلىدىن ئۆتۈپ دالان ئۆيگە كىرىپلا ئىچكەركى ئۆيدىن چىقىۋاتقان ئاپامنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.

— ھۇ، ئىنساپسىز! مەن بەرمىسەم پۇلنى بۇلاپ ئالامتىڭ؟ سېنىڭ بىزدە ھەرقانچە ئېلىشىڭ بولسىمۇ تۇغىغەندۇ؟ سېنى ئادەم بولغان چېغى دېسەم، سەن يەنىلا شۇ پېتىكەنسەن. بىلگەن بولسام سەندەك بۆرىنى قوتانغا باشلاپ كىرمەسكەنمەن.

— نېمە؟ مەن بۆرىمۇ؟ كېسەل كۆرپىسى پەسەندە. ماڭا پۇل لازىم بولۇپ قالمىغان بولسا، سەندەك نېمىلەرنى كۆرەرگە كۆزۈمۇ يوقتى مېنىڭ. ھېلىقى نېمىمۇ يەيدىغاندەك قارايدۇ. ئۆتە سانداۋقىنىڭ يېنىدىن بۇ ياققا!

— ياق، بۇگۈن ئۆلسەممۇ ساڭا پۇلنى بەرمەيمەن.

مەن ئۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئۆيگە كىرىدىم. دادام ھەدەپ ئاپامنى سانداۋقىنىڭ يىراقلاشتۇرماقچى بولۇپ

سۆرەشتۇرۇۋاتقانىكەن. ئاپام بولسا ساندۇقنى قۇچاقلاپ يېتىۋاپتۇ.

— قولۇڭنى تارت! — دېدىم ئۇنىڭ ئاپامنى ئۇرماقچى بولۇپ قول كۆتۈرگىنىنى كۆرۈپ. دادام قايرىلىپ ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ قان تېمىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن قورقۇپ كەتتىم.

— كېلە، بۇزۇق! ئاپاڭ ئىككىڭ مېنى كۆزگە ئىلمىشماي يۈرەتتىڭ، بۈگۈن سەنلەرنى سويغان پىيازدەك قىلىپ قويىمسام ئادەم بولماي كېتەي!

دادام شۇنداق دېگىنىچە ئاپامغا ئېتىلدى. ئاپام ساندۇقنى قۇچاقلاپ يېتىۋالغاچقا، دادامنىڭ مۇشتلىرى ئاپامنىڭ دۇمبىسىگە يامغۇردەك ياغماقتا ئىدى. مەن دەرھال دادامنىڭ قولىغا ئېسىلدىم. دادام قېرىغان بولسىمۇ كۈچىدىن كەتمىگەنىدى. ئۇنىڭ ئاتقان مۇشتىدىن ئارقامغا ئۇچۇپ كەتتىم. شۇنداقتىمۇ، ئۇنى تىللىغاچ يەنە ئېتىلىپ باردىم، بىراق ئۇنىڭغا كۈچۈم يەتمەيتتى. ئاپام تاياق يېسىمۇ ئورنىدىن مىدىرلىمای تۇرۇۋالغاچقا غالجىر لاشقان دادام ئۇنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە تېپەتتى. دادامغا كۈچۈم يەتمىگەچكە دەرھال بېرىپ ئاپامنى قۇچاقلاپ تاياقتىن توستۇم. ئۇيۇقسىز كۆزۈم ساندۇقنىڭ كەينىدىكى رەھمەتلىك چوڭ دادامدىن قالغان قوي قىرقىدىغان قايچىغا چۈشتى. مەن ھېچنېمىنى ئويلىماي قايچىنى قولۇمغا ئېلىپلا كەينىمگە قايرىلىپ، دادامنىڭ قورسىقىغا تىقتىم. دادام ئاپامنى ئۇرۇشقا تەمشەلگەن پېتى يەرگە يىقىلدى. ئاپام شۇنداللا ساندۇقنىڭ ئۈستىدىن قوپتى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىدىن چۆچۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. يولدىكى ۋەقە ھەم ئۆيدىكى تاياقتىن بېشىم ئايلىنىپ قالدىمۇ، كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ مەنمۇ يىقىلدىم. كۆزۈمنى ئاچسام، ئۆينى ساقچىلار بىر ئاپتۇ. ئاپام بېشىمدا يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. دادامنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ: «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ئوخشايمەن» دەپ قالغانىدىم. ساقچىلار نەق مەيدانىنى سۈرەتكە

ئېلىپ بولغاندىن كېيىن مېنى ئەكەتتى. سوراق جەريانىدا بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئەينەن ئېيتتىم. ساقچىلار مېنى تۆتۈپ تۇرۇش ئورنىدا تۇتۇپ قالدى. ئىككى كۈندىن كېيىن ئاپام مېنى يوقلاپ كەلدى. بىراق، ئۇلار ئاپامنى كىرگۈزمىدى. ئالتە ئايدىن كېيىن سوت ئېچىلدى. شۇ چاغدا دادامنىڭ مەن تىققان قايچىدا يارىلىنىپ دوختۇرلار قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىنى ئۇقتۇم. سوت ماڭا «قوغدىنىشنى چەكتىن ئاشۇرۇۋەتكەن» دەپ قارار مۇددەتلىك ئۈچ يىللىق جازاغا ھۆكۈم قىلدى. ئاپامۇ قانۇنىي يول ئارقىلىق دادامدىن ئاجراشتى.

مەن سۆزۈمنى تۈگىتىپ يىغلاپ كەتتىم. ھەمشىرىلەر بىر-بىرلەپ يېنىمغا كېلىشتى.

— كۆڭلۈڭنى بۇزما، قىزىم، — دېدى جەننەتخان مېنىڭ بېشىمنى سىلاپ، — ناھايىتى ئۈچ يىل ۋاقىتكەنغۇ؟ كۆزنى-يۇمۇپ-ئاچقۇچە ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆتكەن ئىشلارنى ھەرگىز خىيال قىلما! ئاپاڭ ھېلىمۇ ساڭا موھتاج. قارا، ماۋۇ ئاچىلىرىڭنىڭ قايسىبىرىنىڭ تارتقان ئازابلىرى سېنىڭكىدىن ئاز، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھەر خىل كېسىلەر تەرىپىدىن ئاياغ ئاستى قىلىنغان، بەزىلىرى ئۆز ئەرلىرى تەرىپىدىن خورلانغان. بۇنداق ئىشلار ئۇستىدىن چىداشلىق بولمىسا ئۆتكىلى بولمايدۇ. بۇ دۇنيادا دەردسىز، غەمسىز ئادەم يوق. غەيرەتلىك بول، ئۆزۈڭگە ئىشەنسەڭ كېيىنكى كۈنلىرىڭ چوقۇم ياخشى بولۇپ كېتىدۇ. كىشىلىك تۇرمۇش ئاشۇنداق مۇرەككەپ. بەزىدە ئۆزۈڭ قىلىشنى خالىمايدىغان ئىشلارغا مەجبۇر بولۇپ قالىسەن، بەزىدە ئۆزۈڭگە تەۋە بولمىغان نەرسىلەرنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالغۇڭ كېلىدۇ. سەن شۇنچە ئېغىر كۈنلەرنى بېشىڭدىن ئۆتكۈزۈپمۇ قىينىچىلىق ئالدىدا ئۆز ئىپپىتىڭنى بۇزماپسەن، ئومىدۋار ياشاپسەن. شۇنىڭ ئۈزىلا يېتەرلىك. دادا ئۆمەك، ئېرىڭدەك ئادەملەرنىڭ كۈنى ئۇزاققا بارمايدۇ. كېيىن ئۇلارنىڭ قانداق كۈنگە قالغانلىقىنى كۆر-

گەن چېغىدىلا سەن بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىسەن. دۇنيادا مۇتلەق-لىق يوق. ئۇ چاغدا سەن ھاياتنىڭ قەدرىگە يېتىسەن. شۇڭا ياشاش كېرەك، ياشىغاندىمۇ ئادەمدەك ياشاش كېرەك. شۇڭا ھاياتنى قەدرلە! بىز بولساق ياشاش يولىمىز باشقىلار تەرىپىدىن بۇزۇۋېتىلگەن، بىزنىڭ كۈنىمىز ئۆلۈمنى كۈتۈش بىلەن ئۆتە-دۇ. بىراق، ئۆزۈمنى ئېيتسام ھەرگىز ئۆكۈنمەيمەن. تاكى ئاخىرقى دەقىقىلەرگىچە ھاياتىمنى قەدرلەپ ئۆتىمەن. ئاشۇ تۆ-مۈر رېشاتكىلار بىزنى كىشىلەردىن ئايرىپ تۇرىدۇ. سەن ھەرگىز ئۇنى ياخشى - يامانىنى ئايرىيدىغان پاسىل تام دەپ قالما! راستىت-نى دېگەندە، يامانلىق، رەزىللىكنىڭ كۆپ قىسمى ئاشۇ رېشاتكە-نىڭ كەينىدە. ئۇ يەر ياخشىلىق بىلەن يامانلىق، ئىزگۈلۈك بىلەن قاباھەتلىك، مۇھەببەت بىلەن نەپرەت، ئاسىيلىق بىلەن ساداقەت بىر لىشىپ كەتكەن بىر قازان ناقىناققىلا ئوخشايدۇ. سەن ئۇ يەردە قانداق مېڭىشنى ئۆگىنىشىڭ كېرەك. بولدى، قىزىم، خودا بۇيرۇسا، سېنىڭ بۇ يەردىن تېزرەك چىقىپ خوشال ھالدا بىزنى يوقلاپ كېلىشىڭنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىمەن. ھەر-گىز يىغلىما، ئىچىڭگە ئۆتۈپ كېتىدۇ.

جەننەتخانىنىڭ سۆزى نېمىشقىدۇر ماڭا زور غەيرەت ئاتا قىل-غاندەك ئۆزۈمنى يەڭگىل ھېس قىلدىم.

— كېيىنچۇ، داداڭ ئاپاڭنى يەنە ئاۋارە قىلمىغاندۇ؟ — دېدى يەنە بىرى.

— ياق، قانۇن ئورۇنلىرى ئۇنى خېلى چوڭچۇتۇپ قويغان چېغى، ئۆيگە قايتا ئاياغ باسماپتۇ. ئاپامدىن ئاڭلىسام ئۆتكەن ئايدا ھېلىقى خوتۇن بىلەن توي قىپتۇمىش.

ئۇلار ماڭا بىر - ئىككى ئېغىزدىن تەسەللى بېرىشتى. نۆۋەتچى ساقچىنىڭ «ئۇخلاش!» دېگەن بۇيرۇقى بىلەن ھەممە-مىز يوتقانغا كىرىپ جىم بولدۇق. ئىشلار بىر خىل رېتىمدا ماڭماقتا ئىدى. ھەش - پەش دېگۈچە سولانغىنىمغا بىر يېرىم

يىل بولدى. ئاپام ھەر كەلگەندە بولۇڭانقان ئىشلاردىن خەۋەردار قىلاتتى. سىڭلىمنىڭ ياخشى ئوقۇڭانقانلىقىنى ئاڭلىساڭ ئۇنىڭدىن سۆيۈنۈپ كېتەتتىم. دۇكىنىمىزنىڭ سودىسىمۇ ھەر ھالدا ئاپامنىڭ خىراجىتىنى قامداۋاتىپتۇ. ئاپامنى ھەربىر كۆرسەم بىرقانچە كۇنگىچە ئۇيقۇم كەلمەيتتى. ئۇنىڭ ئەسلىي يېشىدىن قېرى كۆرۈنىدىغان تۇرقى، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرى، ئاقارغان چاچلىرى ئاپامنىڭ تارتقان ئازابلىرىنى، جاپا ـ مۇشەققەتلىرىنى «مانا مەن» دەپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ، ئاپام مېنى يوقلاپ كەلگىنىدە ھەرگىز چاندۇرمايتتى. كۇنلەر شۇ تەرىقىدە داۋام قىلىپ، مېنىڭ جازا مۇددىتىمۇ توشتى. تۇرمىداشلىرىم مېنى يىغلىغان پېتى ئۇزىتىپ قالدى. كەم سۆز، ئەمما سۆزلىرى ئورۇنلۇق جەننەتخاندىن كۆزۈم قېيمىغان ھالدا ئايرىلدىم.

تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن، مەھەللىمىزنىڭ ئۆزگىرىپ باشقىچە بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. كەنت يوللىرىنىڭ بىر قىسمى قارىماي قىلىنىپ، ئىلگىرىكى قالايمىقان ئۆيلەرنىڭ كۆپ قىسمى يېڭىلانغانىدى. يېزا بازىرىمۇ ئىلگىرىكىدىن كۆپ ئاۋاتلىشىپ كەتكەن بولۇپ، خېلى كۆپ دۇكانلار يېڭىدىن ئېچىلىپ، دۇكىنىمىز ئۇلارنىڭ ئالدىدا ۋەيرانە كەپتىلا ئوخشاپ قالغانىدى. سىڭلىمۇ ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، ناھىيىلىك بالىلار باغچىسىغا تەربىيىچى بولۇپ ئورۇنلاشقانىدى. مەن ئاپام بىلەن مەسلىھەتلىشىپ دۇكاننى باشقىدىن رېمونت قىلىپ، ئىلگىرىكى مالالارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىشىغا سېتىۋەتتىم، ئاندىن ھازىرقى زامانغا لايىق مالالارنى سالدىم. دۇكىنىمىز يەنە قايتىدىن جانلاندى. دۇكانغا بۇ قېتىم ئاياللارغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى كىرگۈزگەنىدىم. يېزىمىزدىكى ئاياللار ئىلگىرىكىدىن كۆپ ئۆزگەرگەن بولۇپ، ياسىنىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغان بولۇپ كەتكەنىدى. شۇڭا دۇكىنىمىزغا كېلىپ ـ كېتىپ تۇرىدىغان ئاياللارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. ھەر خىل گەپلەرنى مەن ئۇلاردىن ئاڭلايتتىم.

سىزگە بىر گەپنى دەيمۇ، لەيلىگۇل، — دېدى بىر كۈنى دۇكتۇرنىڭ دائىملىق خىزمەتداشى خاسىيەت، — سىزنىڭ ئېغىر بىرخىل بارغۇ، ھېلىقى سېرىق ئاسلاندىن ئاجرىشىپ كېتىپتۇ. قالتىس باي بولۇپ كېتىپتۇ دەيدۇ. بىزنىڭ ئادەم ئۆتكەندە ئاھ-ۋىگە بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتىكەن، تونۇماسقا سېلىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇمىش. ئېرىم بىللە ماڭغان تۇغقىنىمىزغا مۇھەممەتنىڭ بۇرۇنقى نامراتلىقىنى ئېكەنلىكىنى دەپتىكەن، ئۇ كىشى نېمە دەپتۇ دېمەمسىز؟ ئۇنىڭ دەپ بېرىشىچە، ھازىر ناھىيىدە ھېلىقىدەك ئىش قىلىپ جان باقىدىغانلار كۆپەيىپ قاپتۇمىش، كوچىلاردا يېرىم يالىڭاچ يۈرىدۇ دەيدۇ. مۇھەممەتمۇ شۇلارغا كۆنۈپ كېتىپتۇ. مۇھەممەت تېخى سېرىق چاچلىق بىر خەنزۇ قىزنى ئاللىمەن، دەپ كەينىگە سېلىپ يۈرگۈدەك. ھېلىقى نېمە، ئۇنىڭ دۇكىنىغا ئېچكىرىدىن مال يۆتكەپ بېرىپ ئۇنىڭغا جىق پۇل تېپىپ بەرگەنمىش. شۇڭا مۇھەممەت كوچا - كويلاردە مۇ تەپ تارتماستىن ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈشۈپ خوشلىشارمىش. «توۋا!» دەپ قالدىم. ھازىر ياقىلار ئېتەكلەر ياقا بولۇپ كېتىۋاتامدۇ نېمە؟ بىر چاغلاردا سەرەڭگە، يېڭنە - يېپ سېتىپ يۈرگەن ياۋاش بالىنى بۇنداق بولۇپ كېتىدۇ دېسە كىممۇ ئىشەنەر. ئۆز ۋاقتىدا سىزمۇ ئۇنىڭ بىلەن جاپانى تەڭ تارتىپ پۇللۇق قىلىپ قويغان. مەنغۇ «ئەر خەق دېگەنگە ئەقىدە قىلىدىغان نېمە ئەمەسكەن» دەپ ئويلاپ قالدىم.

— ئاڭلىماپتىمەن، — دېدىم يۈرىكىمنىڭ نازۇك تېتىرەپ كەتكىنىنى يوشۇرۇپ، — ھازىر ھەممە ئادەم پۇل تاپسام دەيدىغان بولۇپ كەتتى. پۇل تاپقاندىن كېيىن ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان بولىدىكەن. ئۇنداق ئىشلار ھازىر پۇل تاپقان ئەرلەر ئىچىدە مودا.

— ۋايىيەي، ئۇنى دېسىڭىز ئاياللارمۇ بار دەيدۇ. ئاپامنىڭ يىراق بىر تۇغقىنى بار ئىدى. بىر چاغلاردا ئوقەت قىلىپ ئورۇم-

چىدە تۇرۇپ قالغان. بىر كۈنى ئولتۇرسام جىنىدەكلا ئالدىمدا پەيدا بولدى، تونۇماي قاپتىمەن، تونۇشلۇق بەرگەندىن كېيىن بىرقانچە كۈن مېھمان قىلدىم. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇرۇمچىدە بۇ ئىشلار بەك ئېغىرمىش. قارىسىڭىز بېشىدىن رومال چۈشمەيدىغان، نامىنى ئاڭلىسىڭىز چۆچۈپ كېتىدىغان خېنىملارمىچۇ پۈلىنى دېسە رومىلىنى چۆرۈپ تاشلارمىش. بەزى بايى خوتۇنلار تېخى مەخسۇس ئەرلەرگە پۇل خەجلەپ يۇرىدۇ دەيدۇ. مەنغۇ ئۇنىڭ گەپلىرىگە ئانچە ئىشىنىپمۇ كەتمىدىم.

ئۇ بىرھازا سۆزلىگەندىن كېيىن چىقىپ كەتتى. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ سۆزلىرى ئىختىيارسىز مۇھەممەتنىڭ يىپ - يىڭنە ساتىدىغان يايمىسىنى، ئاندىن ئۇنىڭ ئاپتاپتا قارايغان چىرايىنى ئېسىمگە سالدى. قەلبىمدە نازۇك بىر ھېسسىيات پەيدا بولۇپ، ئاستا - ئاستا كۆچىيىپ سېغىنىش ئوتى جىسمىمنى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. كەينىدىنلا ئۇنىڭ ھېيلە - مىكىر يېغىپ تۇرغان چىرايى كۆز ئالدىمغا كېلىپ يۇرىكىم قورۇلدى. دۇنيادا ئادەمدەك تېز ئۆزگىرىدىغان ئىككىنچى بىر مەۋجۇدات يوقمىكىن، دەپ قالدىم. ئەگەر مۇھەممەت بۇرۇنقىدەك نامرات يايمىچى بولغان بولسا بەختلىك كۈنلەرنى قەدىرلەپ ئۆتكەن بولاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بەلكىم شەخسىيەتچىلىك، ساداقەتسىزلىك، شەھۋانىيلىققا ئوخشاش تۇيغۇلار پەيدا بولمىغان بولاتتى. ھەممە نەرسە يەنىلا پۇل بىلەن ئۆزگىرىدىكەن. پۇلى يوقلار يوقلۇقتىن ئازابلىنىدىكەن، ئاشۇ يوقلۇقتىن قۇتۇلۇشنىڭ غېمىدە نۇرغۇن ياخشى - يامان ئىشلارنى قىلىپ باقىدىكەن. پۇلى بارلار بولسا كۆپلۈكتىن نۇرغۇن ياخشى - يامان ئىشلارنى قىلىدىكەن. ئېرىشكەنسېرى ئېرىشكۈسى، بايى بولغانچە تېخىمۇ بايى بولغۇسى كېلىدىكەن، ئېھتىياجى تېخىمۇ چوڭىيىپ ماڭىدىكەن. بۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى يوقلۇقمۇ چوڭىيىپ ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇشنى ئويلايدىكەن. چەكسىز ئېچىرقاش ئۇلارنى ئاستا - ئاستا

يالماپ يۈتۈپ، ئۆزلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى مەڭگۈ خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدىكەن. ھەممە نەرسىنىڭ ئىكىكى تەرىپى بولغاندەك، بايلىقنىڭ ئادەم ئۈچۈن ياخشى ھەم يامان تەرىپىمۇ تەڭلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىكەن. مۇھەممەتنى بايلىق ئازدۇرۇپ كەتتى. ئۆزىنى ئەركەكلەردەك كۆرسەتكەن پۇلنىڭ كۈچى ئالدىدا ئۆز ۋاقتىدا ئۇنىڭ غەم - قايغۇسىغا ھەمنەپەس بولغان، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتىدىن كېچىشكە رازى بولغان مۇھەببەتتىم چۈمۈلىچىلىكمۇ كۆزۈنمىدى. خەيرىيەت، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتەر، بىر كۈنلەردە خۇدانىڭ غەزىپى تېشىپ بەندىلىرىگە ئىنسان - دىيانەت ئاتا قىلىپ، ئىنساپتىن يىراقلاشقان، ۋاپاسىز ئونتۇغانلارنى يەر يۈزىدىن پاك - پاكىز تازىلىۋەتسە قانچىلىك ياخشى بولار ئىدى - ھە؟

خىيال بىلەن كەچ كىرىپ كەتكىنىنى تۇيماي قاپتىمەن. دۇكاننى تاقاپ ئۆيگە كەلگەن ۋاقتىمدا سىڭلىم قايتىپ كەلگەنىدى. ئىختىيارسىز سىڭلىمنىڭ قىياقتەك ئىنچىكە قېشى، ئېقىپ چۈشكەن بۇرنىغا قاراپ قالدىم. ئۇنىڭ شۇ تۇرقى ئاپامغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. ئۇنىڭ مەن ۋە ئاپامدىن كۆپ تەلەيلىك ئىكەنلىكىدىن سۆيۈنۈپ، ئۇنىڭ بۇرنىنى چىمدىپ ئەركىلىتىپ قويدۇم. بىز خۇشال - خۇرام ھالدا تاماق ئېتىپ يېدۇق. بۇگۈن مەن ئاپامنىڭ چىرايىنىڭ پارقىراپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئاپامنىڭ چېھرىدە خۇشاللىق چېقىپ تۇراتتى. تاماقتىن كېيىن، ئۇ ئىككىمىزنى يېنىغا ئېلىپ ياستۇققا يۆلەندى، مەن راھەتلىنىپ ئاپامنىڭ تىزىغا بېشىمنى قويدۇم.

— ئاپا، بىرەر گېپىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدىم مەن ئاپامنىڭ ئاغزىنى بىرقانچە قېتىم ئۆمەللەپ توختاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ.

— دەي دېسەم تىلىم كۆيىدۇ، قىزلىرىم. سىلەرنى خاپا بولامدىكىن دەپ دېيەلمەي يۈرەتتىم، — ئاپام بىردىنلا كۆزىگە

ياش ئالدى، — قايسى كۈنى قوشنا يېزىدىكى بىرى ئۈچراپ قېلىپ داداڭلارنىڭ گېپىنى قىلىپ قالدى. ھېزىم قىمارۋاز ئۇنى قاتتىق ئۇرۇۋېتىپتۇ. ھېلىقى چاغدىكى زەخمىدىن كېيىن تېنى ئاجىزلاپ كېتىپتۇ، دەپ ئاڭلىغان. ئۇ چاغدا ئۇنى ئۆز قىلمىشى-نىڭ جازاسىغا ئۇچرىدى، دەپ ئويلىغانىدىم. نەچچە كۈندىن بېرى قېينانام رەھمەتلىك ئۇدا چۈشۈمگە كىرىۋاتىدۇ، رەھمەت-لىك داداڭلارنىڭ ئېتىنى چاقىرىپ ماڭا بىرنېمىلەرنى دېگۈدەك. تۇنۇگۈن شۇنداق ئېنىق، رەھمەتلىك ماڭا بىر تۇگۈنچەكنى بې-رىپ: «بۇنى توختىغا ئۆز قولىڭىز بىلەن بېرىڭ» دەپ غايىب بولدى. بەلكىم مومايلارنىڭ روھى بىزنى داداڭلارنى يوقلاپ كېلىشكە دەۋەت قىلىۋاتقان بولسا كېرەك. نېمىلا بولمىسۇن، ئۇ دېگەن سىلەرنىڭ داداڭلار. ھېلىقى كىشىنىڭ دېيىشىچە، داداڭ-لارنىڭ گېپىدىن تاماقمۇ ئۆتمەسمىش. مەن ئىنسانلىق بۇرچى-مىزنى ئادا قىلايلىمىكىن، دەپ ئويلىغان.

دادامنىڭ دەھشەتلىك كۆزلىرى كۆز ئالدىمغا كېلىش بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم.

— كاللىڭىز دۇمبىڭىزگە ئۆتۈپ قالمىغاندۇ — ھە؟ سىز نېمانچە كەڭ قورساق. مەن ئۇنىڭ سەۋەبىدىن تۇرمىدە ياتتىم. مەن شۇ چاغلاردا قانچىلىك قىينالدىم، كۈنلىرىمنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىنى بىر ئۆزۈملا بىلىمەن. ئۇنىڭغا قانچىلىك نەپرىتىم بارلىقىنى دەپمۇ بولالمايمەن. سىز توي قىلىپمۇ يالغۇزلۇق ئازا-بىنى تارتتىڭىز. ئۇ سىزگە ئەرلىك مەجبۇرىيىتىنى بېرەر قېتىم ئادا قىلدىمۇ؟ بېرەر قېتىم سىزگە ئۆز ئايالىدەك مۇئامىلە قىلىپ باقتىمۇ؟ گەرچە تومۇرمىزدىكى ئۇنىڭ قېنى بولسىمۇ بىز تا بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ دادىلىق مېھرىدە قارىغىنىنى بىلمىدۇق. بىز ھەتتا ئۇنىڭ بېرەر قېتىم ئەركىلىتىشىگىمۇ ئېرىشەلمىدۇق. كىچىكىمىزدىن ئۇنى كۆرسەك «بىزنى ئۇرمىسىدى» دەپ قور-قۇپلا كەلدۇق. بىزنىڭمۇ دادىمىزنىڭ مۇرىسىگە مىنۇۋلىپ تۇ-

رۇپ ئات قىلىپ ئويىنىغۇمىز، ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ ماڭغۇ-مىز، ئۇ ياساپ بەرگەن تال چۈۋىقلارنى ئات قىلىپ چاپقۇمىز كەلگەن، بىراق بىز ئوندىق قىلالمىدۇق. بىزنىڭ بالىلاردا بولـ-مىغان شېرىن ئازۇ - ئىستەكلىرىمىزنى، نۇرغۇنلىغان دادىلار بالىلىرىغا تىلەپىدىغان بەخت يولىمىزنى ئۇ ئۆز قولى بىلەن كۆمۈ-ۋەتكەن. قاراڭ، ماۋۇ تارتۇقلارغا، بۇلارنى كىم قىلغان؟ بۇلارغۇ ساقىيىپ كەتتى، لېكىن ئۇ يۈرىكىمىزگە سېلىۋەتكەن يارىلار ساقىيامدۇ؟ ئۇ مەڭگۈ ساقايمايدۇ. شەلۋىرەپ بىزنى مەڭگۈ ئازاب-لايدۇ. مېنىڭ بۇرۇنلا ئوندىق دادام ئۆلگەن. گەپسۇس، مېنىڭ قولۇمدا ئۆلمەي قالدى. سىز ئاۋۋال ئىنسانلىق بۇرچىڭىزنى ئەمەس، بىزنىڭ يوقاتقانلىرىمىزنى ئويلاپ بېقىڭ. مېنىڭ ئونى كۆرەر كۆزۈم يوق!

سۆزلەۋېتىپ يىغلاپ كەتتىم. ئاپام كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى. سىڭلىمۇ بۇقۇلداپ يىغلىغا-نىچە ئاپامنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇۋالغانىدى. بىچارە سىڭلىم تۇغۇلۇپ تا ھازىرغىچە دادامنىڭ چىرايىنى ھەر قېتىم كۆرگەندە، ئۇنىڭ قولىغا سىڭىپ كەتكىنى دادامنىڭ بوراندەك گۈركىرەپ چىقىدىغان ئاۋازى بولسا كېرەك. كىچىك چېغىدا دادام كەلسىلا نەچچە كۈن شوك بولۇپ قالاتتى. ئۇنىڭ قەلبىگە دادام بوۋاق چېغىدىن تارتىپلا قورقۇنچ ئۇرۇقىنى چېچىۋەتكەنىدى.

— «ئازماس ئاللا» دەپتىكەن، قىزلىرىم، — دېدى ئاپام كۆزىدىكى ياشنى يېغلىمىنىڭ ئۇچىدا سۈرتۈپ، — ھەركىم قىلسا گۇناھى ئۆزىگە. مەيلى ياخشى ياكى يامان بولسۇن، ئادەم دېگەن ئەپۇچان بولۇشى لازىم. مېنىڭ دەردىمنى ئاز دەپ قالماڭلار، دادالىرىڭلار ماڭا قىلغان زۇلۇمىنى، ئونىڭدىن كۆرگەن خورلۇق-لىرىمنى ئويلىسام ئونى ئۆز قولۇم بىلەن چانىۋەتكۈم كېلىدۇ. قانداق قىلىمەن، پىشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ تۇرسا؟ تارتمايى نېمە ئىلاج دەيسىلەر؟ دادالىلار نەچچە قېتىم قىمارىدا ئونتۇرۇۋەتكەن-

مدمۇ، تاياق ئاستىدا پۈت - قوللىرىم سۇنغاندىمۇ ئۇنىڭ يۈزىگە قايتا قارىماسلىققا قەسەم قىلغانمەن، بىراق يەنىلا ئۇنداق قىلال-مىدىم. ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا بويسۇندۇم، «تۈزىلىپ قالارمەن، ئادەم بولۇپ قالارمىكەن» دېگەن ئۇمىدتە ئۇنى ئەپۇ قىلىۋەتتىم، بىراق ئۆمرۈمنىڭ تەڭ يېرىمى ئۆتكۈچە كۈتكەن ئۇمىدىم يوققا چىقتى، شۇنداقتىمۇ ئۇنى يەنىلا ئەپۇ قىلالايمەن. ئادەم كەڭ قورساق بولغاندىلا نۇرغۇن ئىشلارغا بەرداشلىق بەرگىلى بولىدىكەن. ھازىر داداڭلار ئېغىر كۈنگە قاپتۇ، خوتۇنىنىڭ ئىنىسى ھېزىم ئۇلارنى پۇل بېرىشكە قىستايدىكەن. بەرمىسە ئۇرۇدىكەن، پۇل تېپىپ بېرىسەن، دەپ ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپمۇ چىقىرىپتۇ. داداڭلار بىزگە قىلغانلىرىنى ئەمدى ئۆزى تارتىۋېتىپتۇ. مەن بىرقانچە كۈن ئويلاپ داداڭلارنى يوقلاپ قويۇش نىيىتىگە كېلىپ بولدۇم. ئەگەر سىلەر خالىمىساڭلار مەيلى بارماڭلار.

ئاپامغا ئېچىم ئاغرىدى. ئاپامنىڭ شۇنداق خورلۇق ئېچىدىمۇ چىشىنى چىشلەپ ياشاپ كەلگەنلىكىنى چۈشەنگەندەك، ئۇنىڭ نەقەدەر ئاق كۆڭۈل ئايال ئىكەنلىكىنى بۇگۈنلا كۆرگەندەك بولدۇم. ئاپامنىڭ تەمەدىن يىراق، شەخسىيەتسىز كۆڭلى بىردىنلا قەلبىمنى ئەزدى. نېمىشقىدۇر ئاپامنى دادامنىڭ يېنىغا بېرىشتىن توسۇشقا ۋىجدانىم يول قويمىدى. ئەتىسى ئاپام تەييارلىقىنى قىلىپ قوشنا يېزىغا ماڭماقچى بولغان چاغدا، ئۇنى يالغۇز ئەۋەتىشكە كۆزۈم قىيماي، سىڭلىمنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. بىز يول بويى بىر ئېغىزمۇ پاراڭلاشماي ئۇ يەرگە يېتىپ كەلدۇق. ئاپام بىلەن قويۇق ئارىلىشىدىغان ھەلىمە ئانامنىڭ ئۆيىگە پەتىلەپ بولغاندىن كېيىن، ھەلىمە ئانامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە دادامنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق. ئىشىك تۈۋىدە ئاپام بىرھازا تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى. كېيىن تەكەللۇپسىزلا ئىشىكنى ئېچىپ ھويلىغا كىردۇق. كەڭ ھويلىدىكى ياغاچ كارىۋاتتا دادام سوزۇلۇپ ياتاتى-

تى. قاچانلاردا چىلاپ قويۇلغان نانكىن، ئۇنىڭغا بىر توپ چۈن ئولىشۇالغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ گىزىلدىغان ئاۋازى ئەتراپنى بىر ئالغاندى. بىز دادام ياتقان كارىۋاتنىڭ ئالدىغا كېلىشىمىزگە، كەينى ئىشكتىن بىر باغلام چامغۇرنى كۆكى بىلەنلا كۆتۈرۈپ كىرگەن ئايالى بىزنى كۆرۈپ جايىدا «جىممىدە» توختاپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغاندەك تەمتىرەپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى ئاۋۇال تاتىرىپ ئاندىن قىزاردى. قولىدىكى چامغۇرنى تام تۈۋىگە تاشلاپ قويۇپ بىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. مەن دەل شۇ چاغدا ئاپامنىڭ چىرايىدا پەيدا بولغان رەشك ئوتىنىڭ ئۇچقۇنىنى كۆرۈپ قالدىم. ئاپامۇ قىلچە چاندۇرماي ئۇلار بىلەن ئەھۋاللاشتى. دادام سوسقىنە باش لىڭشىتىشتىن باشقا ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى. ئايالى مېنىڭ ھېلىقى چىنىدىكى نانغا قاراپ قالغانلىقىمدىن خىجىل بولدىمۇ، نانىنى ئېلىۋېتىپ بىزگە داستىخان سالدى. ئارىنى ئادەمنى بىئارام قىلىدىغان جىمجىتلىق باستى. سىڭلىم دادامغا يەر تېگىدىن قارىغىنىچە ئاپامغا چاپلىشىپ قالاي دېگەندى. مەن سىڭلىمغا قاراپ نېمىشقىدۇر ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى. بىچارە سىڭلىم تۇغۇلغاندىن بېرى، دادامنىڭ بىرەر قېتىم قولىغا ئېلىپ ئەركىلىتىشىگە مۇيەسسەر بولمىغانىدى.

— قانداقراق ياتسىلا، توختاخۇن؟ — دېدى ئاپام ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — سىلىنى ساقسىز بولۇپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلاپ بالىلارنى ئېلىپ كېلىشىم ئىدى.

— خۇداغا شۈكرى.

دادام شۇ گەپنى دەپ بولۇپلا سىڭلىم تەرەپكە قارىدى. ئۇ خۇددى سىڭلىمنىڭ ئۆز قىزى ياكى ئەمەسلىكىنى بىلمەكچىدەك ئۇنىڭغا ئۇزۇنغىچە قارىغاندىن كېيىن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ كۆزلىرىنى تورۇسقا تىكتى. بىز ئۇنىڭ يېنىدا ئۇزاق ئولتۇرمىدۇق. بىز كەتمەكچى بولغاندا ھېچكىم بىزنى ئۇزاقراق ئولتۇرۇشقا تەكلىپمۇ قىلمىدى. بىز ئەمدى دەرۋازا ئالدىغا كېلىۋىد-

دۇق، دەرۋازا ئالدىغا بىر ساقچى پىكاپى كېلىپ توختاپ بىر قانچە ساقچى ئۈدۈللا ھويلىغا كىرىپ كەلدى. بىزمۇ تۇرۇپ قالدۇق.

— ھېرىم كەلدىمۇ؟ — دېدى كىرگەن ياپىلاق يۈز ساقچى دادامنىڭ ئايالىغا جىددىي قىلىپ.

— ياق، كەلمىدى. بىرقانچە كۈن بولدى، ئۇ بۇ يەرگە كەلمىگىلى.

— ئۇنداقتا مەيلى، لېكىن ئۇنى كۆرۈپ قالساڭلار دەرھال بىزگە خەۋەر بېرىڭلار. يوشۇرساڭلار سىلەرمۇ ئوخشاشلا جاۋابكار بولىسىلەر، — دېدى ھېلىقى ساقچى قوللىدىكى بىر پارچە قەغەزنى بىزگە كۆرسىتىپ، — بۇ ئۇنى تۇتۇش بۇيرۇقى.

ئۇلار كەينىگە يېنىپ مېڭىۋېدى، دادامنىڭ ئايالى ئەمدىلا ھوشىغا كەلگەندەك، ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ دەرۋازا ئالدىغا كەلدى.

— توختاڭ، ئۇكام. ئۇ بىر ئىش قىپتىمۇ؟ — دېدى ئايال چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىپ تۇرغان ساقچىغا، — ئىككى كۈن ئىلگىرى ئۇ جۇۋاينىمەك ئاپامدىن قالغان ئالتۇن زىرىنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپ تامنىڭ كامبىرىغا تىقىپ لايلاپ قويغان.

— ئۇ ئاخشام ناھىيىدە بىرەيلەنگە پىچاق سېلىپ قېچىپتۇ، گۇۋاھچىلار تولۇق بولغاچقا تۇتۇش بۇيرۇقى چىقىرىلدى.

ئۇلار قانداق تېز كىرگەن بولسا شۇنداق تېز چىقىپ كەتتى. بىزمۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن ھويلىدىن چىقتۇق. نېمىشقىدۇر ئىچىمدە نامەلۇم بىر خىل خۇشلۇق پەيدا بولۇپ يۈرىكىم سەكرەپ كەتتى. نېمىلا بولمىسۇن، جەمئىيەتكە زىيانلىق بىر پاراڭنىڭ قۇرت يوقلىشى ئالدىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ ئەينى چاغدىكى قىلمىشىنى ئويلاپ ساقچىلارنىڭ بوگۈنلا تۇتۇپ ئېتىپ تاشلىشىنى تىلەپ كەتتىم. ئىككى كۈندىن كېيىن تېلېۋىزوردا ئۇنىڭ قولغا چۈشكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. شۇ كۈنلەردە مېنى ئەگىپ «ئاھ —

ۋاھ» لاپ ئۆيمىزنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغانلار كۆپە-يىپ قالغانىدى. بەزى چاغلاردا ئاپامنىڭ «بېشىڭنى ئوڭلا!» دەپ نەسىھەت قىلاتتى. تۇرمۇشتىن رايىم يېنىپ كەتكەچكە، قايتا تۇرمۇشلۇق بولۇشنى ئويلاپمۇ قويمايتتىم. شۇڭا، سىڭلىمە-نىڭ خىزمەت قىلىشتا سىرتتا يېتىپ جاپا تارتىدىغانلىقىنى ئېيە-تىپ، ئاپامنى ناھىيىدىكى ئۆيىمىزگە كېتىشكە ئاران ئۇناتتىم. بىر ئايدەك ۋاقىت ئۆتىدە يېزا بازىرىدىكى دۇكانىنى سېتىپ كۆچۈپ كەتتۇق. بىزنىڭ بۇ ئىشىمىزدىن سىڭلىم قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئاپام ۋە سىڭلىمنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، بۇرۇن ئارلىشىپ ئۆتىدىغان تىجارەتچى دوستۇم روشەن-گۈلنىڭ ياردىمى بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئەڭ ئاۋات يېرىدىن بىر دۇكان ئىجارە ئالدىم. روشەنگۈل بىلەن بىللە ئورۇمچىگە بېرىپ مال كىرگۈزدۇم. ئۆزۈم ئايال بولغاچقىمۇ ياكى بۇرۇن ئاياللار-نىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنى سېتىپ ئادەتلىنىپ قالغاچقىمۇ، بۇ قېتىمقى مالىلىرىم ئاساسەن ئاياللارنىڭ تۇرمۇش بۇيۇملىرىدىن تارتىپ ئەتىرسوپۇن، كىيىم - كېچەكلەرگىچە تولۇق ئىدى. شۇڭا دۇكىنىم ئېچىلىپ بىرەر ھەپتىلەردىن كېيىن سودا ناھايە-تى يۇرۇشۇپ كەتتى. بۇ دۇكاننىڭ پايدىسى يېزىدىكى دۇكاننىڭ پايدىسىدىن ئون ھەسسە يۇقىرى ئىدى. سودام ياخشى بولغانسېرى مېنىڭ تېخىمۇ كۆپ پۇل تېپىپ باي بولغۇم كېلىدىغان، كېچە-لىرى باي بولۇشنىڭ پىلانىنى تۇزۇپ ئۇيقۇم كەلمەيدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى. پۇلنىڭ سېھرىي كۈچى مېنى بارغانچە ئۆزىگە تار-تىپ باشقا ئىشلارنى ئويلاشقا چولامۇ تەگمەيتتى. بىر يىل ئەنە شۇنداق ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئائىلىمىز ھېچنې-مىدىن قىسىلمايتتى. سىڭلىمغا ئۆزۈم ئۇنىڭدەك چاغدا كىيەلمە-گەن كىيىملەرنى ئەكېلىپ بېرەتتىم. مەن كۆرمىگەن ياخشى كۇنلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىشنى ئويلايتتىم. سىڭلىمنىڭ زىلۋا قامىتىگە قاراپ: «مېنىڭمۇ شۇنداق چاغلىرىم بولغىيمىتى» دەپ

ئويلاپ كېتەتتىم. ئۇنىڭدەك چاغلىرىمدا تارتقانلىرىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈشتىن قورقاتتىم. ئاپامنى ھېچقانداق ئىش قىلدۇرمايتتىم. ئۇنى جاھانناڭ راھىتىنى كۆرسۇن، دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، بەزى كۈنلەردە تۇرمۇشىمدا نېمىدۇر بىرنەرسە كەمدەك غېرىبسىنىپ قالاتتىم، ئىچ - ئىچىمدىن يىغا تۇتاتتى. ئىختىيارسىز مۇھەممەت خىيالىمغا كىرىپ قالاتتى. ئۇنىڭغا نەپرەتلەنسەممۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكەن كۈنلەرنى ئويلاپ ئۇنى سېغىنىپ قالاتتىم. مۇھەممەتنىڭ دۇكىنى يەنىلا بۇرۇنقى ئورنىدا بولۇپ، يېڭى سودا بازارلىرى قۇرۇلۇپ ئۇنىڭ دۇكىنى بىر چەتتە قالغاندى. بىرقانچە قېتىم ئۇنىڭ دۇكىنى تەرەپكە بىر ئىشلار بىلەن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ دۇكان ئالدىدا چىۋىن قوروپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇنىڭ سودىسىنىڭ بۇرۇنقىدەك ياخشى ئەمەسلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىر قېتىم مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇمچىنىڭ بىر توپ سېتىش بازىرىدا دوقۇرۇشۇپ قالدىم. ھەر ئىككىمىز بىر خىل مالنى ياقتۇرۇپ قالغانىكەنمىز. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەندىن كېيىن، تۇنجى قېتىم بۇنداق يېقىن ئارىلىقتا كۆرۈشۈپ قېلىشىم بولغاچقا ھودۇقۇپ كەتتىم. ئۇ مەندىن سوئال ئامانلىق سورىدى.

— ياردەم كېرەكمۇ؟ — دېدى ئۇ مالنى ئوراۋاتقان ۋاقتىمدا.

— رەھمەت! — دېدىم بىر ئىشلەمچى بالىنى چاقىرىۋېتىپ. ئۇ گەپ قىلماي دۇكاندىن يىراقلاشتى. مەن ئىشلەمچى بالىغا مالنى كۆتۈرتۈپ توپ تارقىتىش بازىرىدىن چىقىۋاتقىنىمدا يەنە ئۇنىڭ بىلەن تەڭ كېلىپ قالدىم.

— ئاڭلىسام، دۇكىنىڭىزنىڭ سودىسى بەك ياخشىمىش. ئۆيدىكىلەرنىمۇ كۆچۈرۈپ ئەكېلىۋاپسىز، — دېدى ئۇ يول بويىدا تاكسى ساقلاپ تۇرغىنىمدا يېنىمغا كېلىپ.

مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۇرگەن يېشى ئون سەككىزلەردە بار

خەنزۇ قىزغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ مۇھەممەتكە گەپمۇ قىلماي ئۇلاردىن يىراقلاشتىم. كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇنراق تۇرۇۋالغۇم، بىرنەچچە ئېغىز ئارتۇقراق گەپلەشكۈم كېلىپ، ئارقامغا قايتا قاراي، دەپمۇ قارىيالمىدىم. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ يېنىدىكى قىزغا كۈنداشلىقىم تۇتۇپ كەتتى. بۇ تۇيغۇ مەندە قانداق تېز پەيدا بولغان بولسا شۇنداق تېز يوقاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئاشۇ تۇيغۇمنىڭ ئىنكار قىلىدىغان كۈچلۈك نەپرەت ئالماشتى.

مەن قايتىپ كېلىپ ئىككى ھەپتىدىن كېيىن مۇھەممەت دۇكىنىنى مېنىڭ دۇكىنىمنىڭ ئۈدۈلىغا يۆتكەپ كەلدى. ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم. ئۇنى ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇراتتىم. ئۇنى كۆرگەنچە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكەن سەھرادىكى تۇرمۇشىمىز ئېسىمگە كېلىپ مېنى ئارامسىزلاندۇراتتى. ئۇنىڭدىن مەن ئىلگىرى سۆيگەن مۇھەممەتنىڭ ئىزناسىنى ئىزدەيتتىم. ئۇنىڭ يىراقتىن مېنى مەنسىتمىگەندەك مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇشى جېنىمغا تېگەتتى. ئۇ كۆرەڭلىك بىلەن دۇكىنىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ھېلىقى قىزنى ئەركىلىتىپ قويياتتى، ئۇنىڭ بىلەن قارتا ئوينايتتى. قىز بەزىدە قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئۇنىڭغا يۆلىنىۋالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ دۇكىنىغا قارىماي دەپمۇ قاراپ سالاتتىم. ئىچىمدە بىر يېرىمنىڭ ئاغرىغاندەك قىلغانلىقىنى سېزەتتىم. ئاخىرى مەن بۇنداق ھالەتنى كۆرۈۋېرىشكە چىدىيالماي قالدىم. سەھرادىن بىر قىزنى ئەكىلىپ دۇكانىغا قارىتىپ قويۇپ، ئۆزۈم كۈندە بىر - ئىككى قېتىم كېلىپ كېتىدىغان بولدۇم.

— توۋا قىلدىم، — دېدى قوشنا دۇكاندىكى ئايال بىر كۈنى چۈشتە، — خۇدايىم نېمە ئىشلارنى كۆرسىتىدىغاندۇ بىزگە؟ قاراڭە ئۇنىڭ قىلىقلىرىغا، ئادەمنىڭ قۇسقۇسىنى كەلتۈرۈپ، كۆپكۈندۈزدە ھايا دېگەننىمۇ قايرىپ قويۇپ قۇچاقلىشىپ تۇرغان. «شاھنار» دېگەننىڭ داڭلىق خېنىمى دەيدۇ. بىرقانچە يىلدىن

بىرى مۇھەممەت باي كۆتۈرە ئالغانكەن. ئەمدى قوپۇپ: «ئۇنى ئالىمەن!» دەپ ئۆيگىلا ئەكېلىۋاپتۇ. مۇشۇ يېشىدا بىرەر بالىغا دادا بولۇپ ئىسسىق ئۆينىڭ راھىتىنى كۆرىدىغان چېغى ئەمەسمۇ ئۇنىڭ؟ ئەر خەق دېگەنىڭ كۆڭلىنىڭ ئېگىز - پەسى يوق ئوخشايدۇ. ئۆزىدەك قانچىلىغان بايلارنى ئۇزاتقان نەمىلەرنى كۆڭلى كۆتۈرۈپ خوتۇن قىلىمەن دېگەندىكەن. ئۇنداقلارنى ھازىر كىشىلەر توخۇ دەمدىكەن، ئىشقىلىپ. ئەنە قارا‌ڭ، ئۇلارنىڭ ھاياسىزلىقىغا، توۋا، بالىلىرىنىڭ كۆڭلىگە ئىنساپ بەرگەيسەن ئۇلۇغ خۇدايىم!

مەن قوشنا دۇكاندار كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىمىدىم. راستىنى دېگەندە قاراشقا جۈرئەت قىلالمايتتىم. مەن ئەزەلدىن مۇھەممەت ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلارنى باشقىلارنىڭ بىلىشىنى خالىمايتتىم. خەقنىڭ: «قاراڭلار، ئەر - خوتۇنلار بەس تالىشىۋېتىپتۇ» دېيىشىنىسى خالىمايتتىم. مۇھەممەتنىڭ قىلىقلىرىدىن مېنى مەنسىتمىگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ماڭا ئۆزىنى قانچە كۆرسەتمەكچى بولسا، مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ يارىماس ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشقا تىرىشاتتىم.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ مەندىن ئېشىپ چۈشكۈدەك بايلىقى بار دېسە ئىشەنمەيتتىم. مەندىن ئارتۇق يېرى، ئۇنىڭ يېنىدا بىر قىز بار ئىدى. ئۇ ھېلىقى قىز دۇكىنىغا كەلگەن چاغلاردا مېنىڭ دۇكىنىمغا بىر قارىۋېتىپ ئاندىن ئۇنى ئەركىلىتىپ قويياتتى، كېيىن مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشلىرىغا پەرۋا قىلمايدىغان بولدۇم. ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشلەرگە قاراپ ئۇنى سېغىنىشىمۇ يوقاپ، ئۇنى يات ئادەمدەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

— كەچتە ئۆيگە بېرىڭ، مۇڭداشمىغىلى ئۇزاق بوپتۇ، — دېدى بىر كۈنى دوستۇم روشەنگۈل، — سىزگە دەيدىغان گەپ بار. مەن كېلەي دېسەم دۇكانغا قارايدىغان ئادەم يوق.

— مەنمۇ زېرىكىپ تۇراتتىم، بولمىسا ئەتە دۇكىنىڭىزغا

مەنلا باراي، دۇكىنىمدا ئادەم بولغاندىكىن. تاماق يېمەي تۇ-
رۇق، مەن تاماق ئاپىرىمەن. ئىككىمىزنىڭ بىللە تاماق يېمىگە-
مىز ئاسان ئەمەس. ئەتە ئىبرىگىمىز بازاردىن تاماق يېسۇن، —
دېدىم ئۇنىڭ بىلەن ئورۇمچىگە مالغا بارغاندىن كېيىن
كۆرۈشمىگىنىمنى ئويلاپ.

ئەتىسى مەن ئۇ ياخشى كۆرىدىغان تۇغرە (جۇڭاۋا) قىلىپ
ئۇنىڭ دۇكىنىغا باردىم. روشەنگۈل بىلەن مۇھەممەتنىڭ دۇكا-
نىنى ئېچىۋاتقاندا تۇنۇشقاندىم. ئوچۇق - يورۇق، ئادەمنىڭ
كۆڭلىنى چۈشىندىغان بۇ ئايالنى ناھايىتى ياقتۇرانتتىم. ئىككە-
مىز ئۇچراشقان چاغلاردا بىر كۈن مۇڭدىشىپمۇ گېپىمىز تۇگە-
مەيتتى. بۇگۈنمۇ تاماقتىن كېيىنلا ئۇنىڭ - بۇنىڭ پارىڭىغا
چۈشۈپ كەتتۇق.

— بىر گەپنى دېسەم نېمە دەرسىز، لەيلىگۈل! سىزگە
قارىسام بۇ توغرۇلۇق ھېچبىر ئىنكاس بارەك ئەمەس، — دېدى
ئۇ كۆزلىرىنى غەلىتە ئويناتىپ.

— دەڭا، ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدا دېيىلمەيدىغان نېمە گەپ
بار ئىدى؟ بەربىر پاراڭلىشىمىز، دەپ بىر يەرگە كەلگەندىن
كېيىن گەپنىڭ كۆپرەك بولغىنى ياخشى، — دېدىم مەنمۇ كۆڭ-
لىمدىكى گەپنى قىلىپ.

— سىزدىن باشقا ھەرقانداق بىرى بىلەن پاراڭلاشسام ئاردا
بىر - ئىككى ئېغىز ئەرنىڭ گېپى بولماي قالمايتتى. قارىسام
ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەقەت ئەر كىشىنىڭ گېپى بولمايدە-
كەن، بۇگۈن مەن سىزگە ئەر خەقنىڭ گېپىنى قىلاي. شۇنچە
ۋاقىتتىن بېرى سىزدىن ئۇنداق سادا چىقمىغاندەك ئەمەس.
قايسى كۈنى بىرى ماڭا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىۋېدى، دەيمۇ
- دېمەيمۇ، دەپ خېلى ئويلاندىم. ئايال كىشى دېگەنگە ئۆيگە باش
بولغۇدەك بىر ئەر بولمىسا بولمايدۇ. سىزنىڭ ئەر كىشىدىن
رايىڭىز يېنىپ كەتكىنىنى بىلمەن، بىراق تۇرمۇشنى بىر ئۆمۈر

يالغۇز ئۆتكۈزمەن، دېيىشمۇ ئاقىلانىلىك ئەمەس. شۇڭا ئەلچىگە ئۆلۈم يوقتۇ، دەپ سىز بىلەن پاراڭلىشاي دېگەن.

— ئۇ گەپلەرنى قىلغۇم يوق، روشەنگۈل. مەن قايتا ياتلىق بولۇشنى ئويلاپ باقمىدىم. قىزلىق باھارىم ئازاب ئىچىدە سولدى. شۇنچە تۇگىدى. مۇھەممەت بىلەن توي قىلىپ بىر مەزگىل بەختلىك ياشىغان بولدۇم، لېكىن ئۇ بەختمۇ مېنى يەكلىدى. قارىغاندا، پېشانەمگە مۇشۇنداق ياشاش پۈتۈلگەن ئوخشايدۇ. «ئەمدى يەنە بىرەر دەردكە ئۇچرىسام بىراقلا ۋەيران بولمەنمىكىن؟» دەپ قورقمەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە سىز بىلىسىز، مەن دېگەن تۇرمىگە كىرىپ چىققان «قاشقىسى» بار ئايال. مۇشۇ ھالىتىمدە بايلىقىمنى دېمىسە، كىممۇ مېنىڭ ھۆرمىتىمنى قىلىپ مېنى چىن يۈرىكىدىن سۆيەر. بۇنى ئويلىساملا بىر ئۆمۈر مۇشۇنداق تەنھا ئۆتكۈم كېلىدۇ.

— بۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن يالغۇزلۇق دېگەن جانغا ئېكەك. كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىزمۇ قېرىيسىز، ئۇ چاغدا قانداق قىلىسىز؟ يالغۇزلۇق ياش ۋاقتىڭىزدا بىلىنمىگىنى بىلەن قېرىغاندا بىلىنىدۇ. باشقا ئىشلارنى ئويلىماي ئاۋۋال ئۇ كىشى بىلەن كۆرۈشۈپ بېقىڭ. مەن سىزگە يامان يەرنى تونۇشتۇرمايمەن. ئۇ بىزنىڭ ئادەمنىڭ ئاغىنىسى، ئايالى ئۆلۈپ كەتكەن. ئۇمۇ سىزدەك سودىگەر، مېنىڭچە ئىككىڭلار بەك ماس كېلىسىلەر. بۇنداق تاش چىشلەپ تۇرماي، ئاۋۋال مېنىڭ يۈزۈمنى قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ بېقىڭ! ئەگەر كۆڭلىڭىزگە ياقمىسا ھەرگىز سىزگە ئۇنىڭ گېپىنى قىلمايمەن. يېپىق قازان يېپىق پېتى قالىدۇ.

مەن ئۇنىڭ گېپىنى رەت قىلىشقا ئامالسىز قالدىم. روشەنگۈل ماڭا كۆپ يارەملەرنى قىلغانىدى. ئەگەر ئۇ بولمىغان بولسا ناھىيىدىكى دۇكىنىمۇ، بۇگۈنكى كۈنۈمۇ بولمايتتى. شۇلارنى ئويلاپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە يەكشەنبە كۈنى كېلىدىغان بولدۇم. شەنبە كۈنى نېمىشقىدۇر ئۇخلىيالمىدىم. يەكشەنبىدىكى

ئوچرىشىشنى ئويلىسام خودىدى تويى بولىدىغان قىزدەك جىددىيلىشەتتىم. يەكشەنبە كۈنى سەھەردە يۇيۇنۇپ ئادەتتىكىچە ياساندىم. روشەنگۈلنىڭ ئۆيىگە كېلىشتىن ئىلگىرى تاللا بازىرىدىن ئۇنىڭ بالىلىرىغا ئازراق يېمەكلىك سېتىۋالدىم.

— ۋاي - ۋۇي، ئەمدى كەلگىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى روشەنگۈل ئىشىكتىن كىرىشىمگە پەس ئاۋازدا، — خەق كەلگىلى نەۋاخ، تېز كىرىڭ!

مەن مېھمانخانىغا كىرگەندە، مېھمانخانىدا ئۇنىڭ ئېرى يالغۇز ئىدى. مەن روشەنگۈلگە قارىدىم. ئۇ قولى بىلەن تازىلىق ئۆيىنى شەرت قىلدى. مەن روشەنگۈلنىڭ ئېرىدىن ئەھۋال سورىغاچ ساپاغا كېلىپ ئولتۇردۇمىز، ئورنۇمدىن قانداق تۇرۇپ كەتكىنىمنى تۇيماي قالدىم. روشەنگۈل بىلەن ئېرى بىر ماڭا، بىر تازىلىق ئۆيىدىن چىققان كىشىگە قارىغىنىچە تۇرۇپلا قالدى.

— قېنى، ھەسەنجان، ئولتۇرايلى، — دېدى روشەنگۈلنىڭ ئېرى بىر ئىشنى چۈشەنگەندەك قىلىپ، — سىزمۇ ئولتۇرۇڭ، لەيلىگۈل.

مەن ئاستا جايىمدا ئولتۇردۇم، لېكىن ئالدىمدىكى چىرايلىنىڭ باشقا بىرىنىڭ چىرايى بولۇپ چىقىشىنى تىلەيتتىم. ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇ كىشىگە بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاراشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. مەن كۆرۈۋاتقان چىراي بىر چاغلاردا بىز بىلەن دۇكان تالىشىپ قالغان، مەن باش - ئاخىرى يوق گەپلەرنى قىلىپ ئىلەشتۇرۇۋەتكەن كىشى ئىدى. مەن مۇھەممەت ماڭا ۋە ئۇنىڭغا تەھدىت سېلىش ئۈچۈن يوشۇرۇن تارتقان ھېلىقى سۈرەتنى ئويلاپ تېخىمۇ خىجىل بولۇپ ئولتۇرالماي قالدىم. يېرىم سائەتلەردىن كېيىن روشەنگۈلنىڭ تاماقتا تۇتتىشىغىمۇ، يامانلىشىغىمۇ قارىماي ئۆزىرە سوراپ ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن خوشلىشىپ چىقتىم، خىجىللىقتا يۈزلىرىم ئوت بولۇپ يانىاتتى. روشەنگۈلنىڭ گېپىگە كىرگىنىمگە مىڭ قېتىم پۇشايمان قىلدىم. ئۆز

ۋاقتىدا مۇھەممەت ئۇنىڭغا تەھدىت سېلىپ پۇل ئۇندۇرگەنده، ئۇنىڭ مېنى نېمە دەپ ئويلاپ قالغانلىقىنى ئويلىسامىلا بۇ ئىشنىڭ مۇشۇنداق توغرا كېلىپ قالغانلىقىدىن ھەيران بولاتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن بىرقانچە كۈنگىچە قويغان ـ تۇتقىنىمنى بىلمەي يۈردۈم.

— قانداقراق، ھەسەنجان سىزگە ياقتىمۇ؟ — دەپ سورىدى بىرقانچە كۈندىن كېيىن روشەنگۈل دۇكىنىمغا كىرىپلا، — سىزگە دېسەمچۇ، ھەسەنجان سىزنى بەكلا ياقتۇرۇپ قاپتۇ. ماڭا لايىق ئايالكەن، دەپ سۆزلەپلا كەتتى.

— باشقا گەپ قىلمىغاندۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئىشلارنى دەپ سالغانلىقىدىن ئەنسىرەپ.

— ياق، سىزنى ياقتۇرغانلىقىنىلا دېدى. ئۇ تېخى ماڭا يالۋۇرۇپ سىزگە ياخشىراق خىزمەت ئىشلىشىمنى ئۆتۈندى.

مەن يېنىك تىندىم.

— مېنىڭچە، بولمىغۇدەك، — دېدىم مەن كېسىپلا، — ئويلاپ باقسام ئاپام ئەمدىلا راھەت كۆرىۋىدى، كېسەلدىن چىقىنالماي قالدى. سىڭلىم تېخى كىچىك، ئاۋۋال ئۇنىڭ بېشىنى ئوڭشاپ، ئاندىن بۇ ئىشلارنى ئويلىسامۇ ئويلارمەن. سىز مېنىڭ قوشۇلمايدىغانلىقىمنى دەپ قويۇڭ.

— قىزىقكەنسىز، ھازىرقى بالىلارغا سىز بىلەن بىزنىڭ كېرىكىمىز يوق. ۋاقتى كەلسە ئۆزى باشلاپ كەلگەن كىشىگە تويىنى قىلىپلا قويسا بولىدۇ. توي قىلىڭىزمۇ يەنە ئاپىڭىزنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالايسىز. قارىغە، چېكە چاچلىرىڭىزغا ھېلىتىن ئاق كىرىپتۇ. قانچىلىك ياشايدىغىنىمىزنى كىم بىلىدۇ. جاۋاب بېرىشكە ئالدىرىماي ئوبدانراق ئويلىنىپ بېقىڭ!

مەن روشەنگۈل قانچە سۆزلىسىمۇ «ياق» دەپ گەپنى ئۇزۇۋەتتىم. ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن ئۆزۈمگە سىنچىلاپ قاراپ كەتتىم. راستتىنلا چېكەمدە بىرقانچە تال ئاق چاچ پارقىراپ تۇراتتى.

تى. كۆز ئەتراپىمدىكى ئىنچىكە قورۇقلارنى يۇز مايمۇ ياپالمىغا-
نىدى. بىردىنلا مېنى يىغا تۇتتى. ئۆتكەن كۈنلىرىمنىڭ يادنامە-
سى مېنىڭ يۈزۈمگە ۋاقىتسىز قورۇقلارنى ئاتا قىلغانىدى. ئۆتـ-
كەن كۈنلىرىم ئىچىدىن خۇشال ئۆتكەن كۈنلىرىمنى ئىزدەپ
باقتىم. نېمىشقىدۇر، ھازىرقى بايلىقات تۇرمۇشىنىڭمۇ مېنى زوق-
لاندۇرۇپ ئىچ - ئىچىمدىن خۇشال قىلالمىغانلىقىنى ھېس قىلـ-
دىم. ئۆيدە بۇنداق ئولتۇرۇپ خىيال سۈرگەندىن دۇكاندا سودا
قىلىپ ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنىڭ مۇۋاپىقلىقىنى ئويلاپ، دۇكاندىكى
قىزغا ئاتا - ئانىسىنى كۆرۈپ كېلىشكە رۇخسەت بېرىپ،
دۇكانىنى ئۆزۈم ئېچىشقا باشلىدىم. مۇھەممەت دۇكىنىدا كۆرۈدـ-
مەيتتى. مەن مۇھەممەتنىڭ دۇكىنىنىڭ بىر ھەپتىدىن بۇيان
ئېچىلمىغانلىقىدىن ئۇنى «مالغا كەتتىمىكىن؟» دەپ ئويلىدىم.
لېكىن ئۇنىڭ دۇكىنى ساق بىر ئاي ئېچىلمىدى. نېمىشقىكىن،
ھەر كۈنى ئەتىگەن دۇكانغا كېلىپلا ئۇنىڭ ئىشىكىگە قاراپ سالاتـ-
تىم. دۇكانىنىڭ قۇلۇپلانغان تۆمۈر ئىشىكىگە قاراپ تۇرۇپ
كېتەتتىم.

— دۇكىنىڭىزدا توپ مالمۇ سېتىلىدىكەن - ھە؟

مۇھەممەتنىڭ دۇكىنىغا ھاڭۇاققىنىمچە قاراپ تۇرۇپ، دۇ-
كانغا كىرگەن خېرىدارنى كۆرمەي قاپتىمەن. مەن ئېسىمنى
يىغىپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدىم. يۇرىكىم «قارتلا!» قىلىپ
قالدى. ئالدىمدا ھەسەنجان كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— ساتىمىز، — دېدىم تەمتىرەپ.

— لەيلىگۈل، بىز ياخشىراق پاراڭلىشىپ باقساق
قانداق؟ — دېدى ئۇ، — مەن كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى دوستىڭىز-
غىمۇ دېگەن. بۇگۈن سىز بىلەن ئوچۇق - يورۇق پاراڭلىشىش
نىيىتىدە كەلدىم. مېنىڭچە، ئازراق ۋاقىت چىقىرىپ پاراڭلـ-
شىپ باقساق ئارتۇقلۇق قىلماسمىكىن دەيمەن.

— كەچۈرۈڭ، مەنمۇ ئويلىغانلىرىمنى روشەنگۈلگە دېگەن.

بەلكىم ئۇ سىزگە دېگەندۇ، مېنىڭ تۇرمۇش ئىشىمنى ئويلاشقۇم يوق.

— سىزنىڭ مۇشۇنداق دەيدىغىنىڭىزنى روشەنگۈلىنىڭ ئۆيىدىلا سەزگەنمەن. ئەگەر سىزنى تونۇمايدىغان بىرى بولۇپ قالغان بولسام، بەلكىم سىز ياخشىراق ئويلانغان بولاتتىڭىز. مېنىڭچە، ئۆتكەن ئىش ئۈچۈن بىئارام بولۇش تەبىئىي، لېكىن ئۇنى ھەممە ئىشنىڭ ئالدىغا قويۇۋېلىش ئاقىلانىلىك ئەمەس. ئىككىمىز يېڭى تونۇشقان كىشىلەر سۈپىتىدە پاراڭلىشىپ باقساق بولماسمۇ؟

— مەن ئۇنداق قىلالمايمەن، كەچۈرۈڭ!

مەن خىجىللىق ئىچىدە ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدىم. ئۇ گەپ قىلماي خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى، لېكىن مېنىڭ ئارامىم بۇزۇلدى. ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى تولا ئويلاپ يادلىغاندەك بولۇپ كەتتىم. ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قانچە قاچۇرغانچە ئۇ مېنى يوقلاشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. دۇكاندا ياكى دوقمۇشلاردا مېنى ساقلاپ تۇرۇپ، مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتىدىغانلىقىنى بىلدۈرەتتى. بۇنداق ئۇچرىشىپ يۈرۈشنىڭ مۇڭاپىق ئەمەسلىكىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ بىلەن ئايرىم پاراڭلىشىپ ئارىنى ئوچۇق قىلىۋەتمەكچى بولدۇم.

— سىزنىڭ ئالدىمدا خىجىل بولۇپ مۇشۇنداق قىلىۋاتقىنىمنى بىلىمەن، — دېدى ئۇ ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، — سىز ھېلىقى كۈنى دوستىڭىزنىڭ ئۆيىدە مېنى كۆرۈپ ھەيران قالدىڭىز، لېكىن مەن سىز ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىپ كۆرۈشكىلى بارغان. ئەمەلىيەتتە سىزمۇ، مەنمۇ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارمىز. سىزنىڭ ئىشلىرىڭىزنى مەن پات - پات روشەنگۈلدىن ئاڭلاپ تۇراتتىم، كېيىن مەن ئۇرۇمچىگە كەتتىم. قايتىپ كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بارغىنىمدا، روشەنگۈل سىز بىلەن مالغا كېتىپتىكەن. ئېرى ئايۇپ سىز توغرۇلۇق گەپ قىلىپ بەردى. سىزنىڭ يېڭىدىن دۇكان ئاچقىنىڭىزنى ئۇقتۇم.

— ئۇنداقتا ئۇلار مېنىڭ تۇرمىگە كىرگىنىمنى دەپتۇ - دە، — دېدىم ئوڭايسىزلانغان ھالدا، — بەلكىم سىز ئىلگىرىمۇ مېنى ئانچە دۇرۇس كۆرمىگەن بولغيتتىڭىز؟

— بۇنى دېيىش ئۇچۇن گەپنى باشتىن باشلىسام بولىدۇ. ئۇ چاغلاردا سودىگەر بالىلاردىن بىرقانچىمىز ئانچە - مۇنچە شىشىخال (ماجاڭ) ئويناپ قويياتتۇق، كېيىن ئاز - ئازدىن پۇل تىكىپ ئويىنىدۇق، بارا - بارا پارچە پۇلدىن چوڭىغا ئۆتتۇق. ئۇ چاغلاردا سودىمىز ناھايىتى ياخشى بولغاچقا، بىرنەچچە مىڭ كوي پۇلنى ئۇتتۇرۇۋەتسەكمۇ ھېچنېمە بولمىغاندەك يۈرەتتۇق. بىر كۈنى بىز تۆتەيلەن ئويىنىدۇق. بىرىنچى قېتىمدا مۇھەممەت ئۇتتى، كېيىن بىرقانچە قېتىم ئۇتتۇرۇپ قويۇپ ئاچچىقى كەلدى بولغاي، بىزنى كەتكىلى قويماي ئويناتمىز، دەپ تۇرۇۋالدى ۋە بىراقلا ئون مىڭ كوي تىكتى. بىز ئۇنىڭغا ھاي بەرسەكمۇ قەتئىي ئۇنىمىدى، ئاخىرى يەنە ئويىنىدۇق. ھەممىمىز ئۇنىڭغا ئەگەشتۇق. بىر قېتىم كۇتمىگەن يەردىن مەن ئۇتۇپ قالدىم. ئۇ پۇلنى ئەتە بېرىمەن، دېدى.

— ئۇ قىمار ئويناتتى؟ — دەپ سوردىم مۇھەممەتنىڭ يېنىدا يۈرۈپ ئۇنىڭ نېمە قىلىپ يۈرگىنىنى بىلمەي قالغىنىمدىن ھەيران بولۇپ.

— دەسلەپ ئۇ ئۆگىنىپتىكەن، كېيىن بىزگىمۇ ئۆگەتكەن. شۇ كۈننىڭ ئەتىسى ئۇ يوقاپلا كەتتى. ئىككى كۈن ئۆتۈپ بىزنىڭ ئاغىنە بالىلاردىن ماڭا «ئۆيگە بارسۇن!» دەپ خەۋەر بېرىپتۇ. پۇلنى ئۆيدە بېرىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ھېلىقى كۈنى بارغانىدىم. كېيىن سىز ماڭا باشقىچە گەپلەرنى قىلغىلى تۇرمىدىڭىز. مەن شۇ چاغدا سىزنى كاللىسىنىڭ دەردى بار ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالغانىدىم. شۇڭا تۇتقىنىڭىزغا قارىماي كېتىپ قالدىم. ئىككى كۈن ئۆتۈپ، مەن ئۇنى دۇكانغا ئىزدەپ باردىم. ئۇ ماڭا بىر پارچە رەسىمنى كۆرسەتتى. مەن چۆچۈپ كەتتىم، رەسىمنى

كۆرگەن قانداقلىكى كىشى رەسىمدىكى ئىككى ئادەمنى توغرا چۈشەنمەيتتى. ئۇ ماڭا: «ئەگەر چىرايلىقچە ئون مىڭنى بەرسەڭ ئىش تۈگەيدۇ، بولمىسا بۇنى ئايالىڭغا كۆرسىتىمەن!» دېدى. مەن ئۇنىڭ نامەردلىكىدىن قاتتىق غەزەپلەندىم، لېكىن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئاچچىقىمغا هاي بەردىم. ئۇنداق رەسىمنى تارتقان ئادەم گېزى كەلسە ئۇنى كۆتۈرۈپ مېنى باشقا بالا ـ قازاغا تىقالايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئايالىمغا «سۆڭەك راكى» دەپ دە- ئاگنوز قويۇلۇپ، ئۆيدە ئۆلۈمنى كۈتۈپ ياتقىلى بىر يىل بولغا- نىدى. مەن ئۇنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنى خاتىرجەم ئۆتكۈزۈشى ئۈ- چۈن، ئۇنىڭدىن كىچىك بالىدەك خەۋەر ئالاتتىم. ئۇنىڭ كېسە- لىنى ئىككىنچى قىزىم تۇغۇلغاندا بايقىغان بولغاچقا، بۇمۇ ماڭا بولغان ئېغىر زەربە ئىدى. گەرچە ئايالىم ئۆزىنىڭ كېسىلىنى ئۇقمىسىمۇ، رەسمىنى كۆرسە مېنى ئۆزىگە «ئاسىيلىق قىلدى» دەپ ئويلاپ قالاتتى، ئۇنداق ئېغىر زەربىنى كۆتۈرەلمەيتتى. مەن ئايالىمنى ئويلاپ ئۇنىڭ دېگىنىگە رازى بولۇپ، ئۇنىڭ قولىغا ئون مىڭ كوي تۇنقۇزۇپ رەسىمنى ئېلىۋالدىم. بۇ ئىشنى جىملا تۈگەتتىم، دەپ ئويلاپ يۈرگەن چاغلاردا ئايالىمنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ كەتتى. مەن ئىككى قىزىمنى ئاچاملارغا قويۇپ، ئايالىمنى ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەلدىم. لېكىن، دوختۇرلار بىزنى بالىنىستقىمۇ ئالمىدى. ئايالىمنىڭ كېسىلى ئاخىرقى باسقۇچقا يېرىپ قالغانىكەن. مەن ئامالسىز ئايالىمنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئۇنى يەنە قايتۇرۇپ ئەكەلدىم. بۇ چاغدا مۇھەممەت مەندىن يەنە پۇل تەلەپ قىلدى. ئىقتىسادىي جەھەتتە قىينىلىپ تۇرغان ۋاقىت بولغاچقا، مەن ئۇنى تىللىدىم. بىز سوقۇشۇپ قالدۇق. ئۇنىڭ پەسكەشلىكىگە غەزىپىم تېشىپ ئۇنى تازا سالدىم. بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ دۇكاندىن كەلسەم، ئايالىم سارغىيىپ تىلى گەپكىمۇ كەل- مەي يېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭ قولىدىكى رەسمىنى كۆرۈپلا نېمە ئىشلىقىنى بىلدىم. ئايالىم رەسمىنى چىڭ قاماللىغىنىچە سۆز-

دىن قالغانىدى. ئۇ ئاشۇنداق ئۇچ كۈن يېتىپ كۆزى يۇمۇلماي بۇ ئالەمدىن كەتتى. مەن قاتتىق ئازابلاندىم. مۇھەممەت ئايالىم-نىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنى قىسقارتىۋەتكەنىدى. مەن ئايالىمنىڭ ئۇچ نەزىرسىدىن كېيىن ئۇنىڭدىن ھېساب ئالماقچى بولدۇم، بىراق دوستلىرىم: «نامەرد بىلەن تەڭ بولما!» دەپ زادىلا ئۇنى ئىزدىگىلى قويمىدى. شۇ چاغدا ئۇ رەسمىنى ئەر - ئايال ئىككىڭ-لار بىللە پىلانلىغان ئوخشايدۇ، دەپ سىزدىن قاتتىق نەپرەتلەن-گەن، ھەتتا سىزنى ئەڭ سەت گەپلەر بىلەن تىللىغانىدىم. بىر مەزگىلدىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ سىز بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلە-كىنى ئۇقتۇم. سەۋەبىنى بىلمىسەممۇ، مۇھەممەتنىڭ ئۆزىنى چاغلىماي قىلىپ يۈرگەن بۇزۇقچىلىقلىرىدىن سىزگىمۇ بىرەر ھېيلە ئىشلەتكەن بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئويلىدىم. شۇ ئارىدا ئايۇپمۇ ئايالىغا دۇكان ئېچىپ بەردى. بىر قېتىملىق مال ئەكە-لىشتە روشەنگۈل بىلەن بىللە ماڭدۇق. ئارىدا ئاۋۇال مۇھەممەد-نىڭ، ئاندىن سىزنىڭ گېپىڭىز بولدى. مەن سىزنى كېلىشمەس-لىكىنىڭ سەۋەبى دەپ قارىغاچقا، روشەنگۈل بىلەن دوستلىقىڭىز-نى بىلمەي سىزنىڭ يامان گېپىڭىزنى قىلىپ ساپتىمەن. شۇنىڭ بىلەن روشەنگۈلنىڭ ئېغىزى ئېچىلىپ كەتتى. شۇ چاغدىلا سىز-نىڭمۇ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى ئىكەنلىكىڭىزنى بىلدىم، ئۆ-زۈمنىڭ سىزنى يامان كۆرۈپ يۈرگەنلىكىمدىن خىجىل بولدۇم. كېيىن ئىككى قىزىمنىڭ جاپاسىدا سىزنىمۇ ئونتۇپلا كېتىپتە-مەن. بىر يىلدىن كېيىن، مەن سىزنىڭ تۇرمىگە كىرىپ قالغان-لىقىڭىزنى ئۇقتۇم. شۇ چاغدا نېمىشقىدۇر سىز توغرۇلۇق كۆپ-رەك نەرسىلەرنى بىلىشنى خالايدىغان بولۇپ قالدىم. پات - پات روشەنگۈلنىڭ ئۆيىگە بېرىپ سىزنى سورايتتىم. ئۇ ھەممە ئىش-لارنى دەپ بەردى. بىرقانچە قېتىم يوقلاپ باراي، دەپمۇ سىزنى قېيىن ئەھۋالدا قويۇشتىن ئەنسىرەپ بارمىدىم. كېيىن، مەن بىرى بىلەن ئۇرۇمچىدە دۇكان ئاچتىم. بۇ جەريانىمۇ سىز

توغرۇلۇق ئىزچىل ئويلىنىپ سىزنىڭ قەيسەرلىكىڭىزگە قايىل بولماي تۇرالمىدىم. نېمىشقىدۇر سىز مېنىڭ تاللىشىم بولۇپ قالدىڭىز. ئۇرۇمچىدە تىجارەت بىلەن ئۇزاقراق تۇرۇپ قالدىم. قايتىپ كەلگىنىمدە سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزدا ئۆزگىرىش بوپتۇ. مەن سىزنى بىرقانچە كۈن كۆزەتتىم، ئاخىرى مۇددىئايىمنى ئايۇپ ئارقىلىق روشەنگۈلگە يەتكۈزدۈم. ئۇلارمۇ خۇشال بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئىشلارنىڭ جەريانى مانا مۇشۇنداق. ئەگەر يەنە بىلىشىنى خالىسىڭىز يەنە نۇرغۇن گەپلەر بار. ماڭا سىز ھەممىدىن تونۇشلۇق بولغاچقا، «مېھرىبان ئانىغا موھتاج بولۇۋاتقان ئىككى قىزىمغا ئاپا بولالايدۇ» دەپ ئويلىغانىدىم. ئاۋادا مېنى ئۆزىڭىزگە لايىق كۆرمىسىڭىزمۇ، سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنىمغا، سىزنى بىرقانچە يىل ئەسلەپ يۈرگىنىمگە ئىشىنىشىڭىزنى سورايمەن!

مەن تىلىم تاڭلىيىمغا چاپلىشىپ قالغاندەك نېمە دېيىشىمنى بىلمەي، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئولتۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى قەرزدارەك ھېس قىلاتتىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئۆزۈم توغرۇلۇق ياكى شۇ چاغدىكى ئەھۋال توغرۇلۇق گەپ قىلىشمۇ ئارتۇقچە ئىدى. ئۇ ماڭا ئالدىمغا قويۇلغان ئەينەكتەك بىلىنىپ كەتتى. پارىڭىمىز تۇگەپ بولغۇچە خېلى كەچ بولغان ئىدى. ئۇ ماڭا باشقا گەپ قىلمايلا دۇكاندىن چىقىپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ خىيالىمغا ھەسەنجانىڭ گەپلىرى تولا كېلىۋالىدىغان بولۇپ قالدى. تولا ئويلاۋەرگەنلىكتىنمۇ بارا ـ بارا ھەسەنجان بولۇپ قالدى. بۇ ھېسسىيات خۇددى ئىلگىرى مۇھەممەتنى كۈتكەن كۈنلىرىمدىكى ھېسسىياتىمغا ئوخشايتتى. ئۇ مېنىڭ قەلبىمنى ئىللىتقان، تۇرمۇشۇمغا ئۈسۈپ كىرگەن ئىككىنچى ئەر ئىدى. لېكىن، ھەسەنجان مېنى «ئوبدانراق ئويلىنىۋالسۇن» دېدىمۇ، دۇكانغا كەلمەيدى. مەن روشەنگۈلدىن ئۇنىڭ ئۇرۇمچىگە كەتكەنلىكىنى ئۇقۇپ

نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم يېرىم بولدى. ئۇ قايتىپ كەلگۈچە كۈنلەر شۇنداق ئۇزاق بىلىنىپ كەتتى. شۇ كۈنلەردە ئاپام ساقسىز بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ئورۇقلاپ، ئېچەك سۆڭەكلىرى كىرىپ كەتكەن بولۇپ، تاماقنىمۇ تۇزۇك يېمەيتتى. مەن ئەنسىرەپ ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردىم. دوختۇرلار «كەم ماغدۇرلۇقتىن بولغان» دەپ دورا بېرىپلا بولدى قىلدى. لېكىن، دورىلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنۇم قىلمىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئاپامنىڭ تولا يۆتىلىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ نېمىشقىدۇر ئاپامدىن ئايرىلىپ قېلىشتەك بىر خىل ھېسسىيات مېنى ئىسكەنجىگە ئېلىۋالدى. مەن دەرھال سىڭلىم بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئاپامنى ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ كۆرسىتىپ بېقىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلدۇق. سىڭلىم بىر ھەپتىلىك رۇخسەت سورىدى. ئاپامنى زورلىغاندەك قىلىپ ئىككىنچى دوختۇرخانىغا ئېلىپ كەلدۇق. دەسلەپكى تەكشۈرۈشتىلا ئاپامغا «قان يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن يۈرەك زەئىپلەشكەن» دەپ دىئاگنوز قويۇپ بالىنسقا ئالدى. بىر قانچە كۈندىن كېيىن ئاپامنىڭ مەسئۇل دوختۇرى مېنى چاقىردى.

— بىر ئىشنى سىز بىلەن مەسلىھەتلىشەي دېگەن، — دېدى ياش دوختۇر ماڭا، — ئاپىڭىزنىڭ جىگىرىدە ئۆسمە بار ئىكەن. بىز ئەتە جىگەردىن نۇسخا ئېلىپ لابوراتورىيىلىك تەكشۈرىمىز. ئەگەر ئۆسمە ياخشى سۈپەتلىك بولسا ئوپېراتسىيە قىلىشقا بولىدۇ، يامان سۈپەتلىك بولسا خەتەرلىك. شۇڭا سىلەرگە ئالدىن دەپ قويايى دېدىم. بۇنىڭغا سىلەرمۇ ئىدىيە جەھەتتە تەييارلىق قىلىشىڭلار كېرەك. ئوپېراتسىيە قىلىش ئۈچۈن ئىقتىسادىي جەھەتتە كۆپرەك تەييارلىق قىلىشىڭلارنى سورايمەن. ھازىر ئاپىڭىزنىڭ يۈرىكى ئاجىز، بۇ ئەھۋالدا ئوپېراتسىيە قىلىشقا بولمايدۇ. بىز باشقا داۋالاش ئۇسۇللىرى ئارقىلىق يۈرەكنى كۈچلەندۈرۈپ يۈرەك ھەرىكىتىنى نورمال ھالەتكە كەلتۈرۈشكە تىرىشىدۇ.

ممز. بىزگە ھەمكارلىشىپ بېرىشكىلارنى سورايمەن.

بېشىم قېيىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدىم. لابوراتورد-يىلىك تەكشۈرۈشنىڭ ياخشى سۈپەتلىك دەپ چىقىشىنى تىلىدىم. بىر تۇرۇپ، «دىئاگنوز خاتا بولۇپ قالدىمكىن» دەپ ئويلايتتىم، لېكىن دىئاگنوز خاتا بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇ چاغدا مەندە ئاپامدىن ئايرىلىپ قېلىش ھېسسىياتى يەنە بىر قېتىم پەيدا بولۇپ سوغۇق تەر ئىچىدە قالدىم. لابوراتورىيە-لىك تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئۇچ كۈندە چىقتى. دوختۇرنىڭ چە-رايىدىكى ئۇمىدسىزلىككە قاراپ نەتىجىنىڭ قانداقلىقىنى سېزىپ بولدۇم.

— دوختۇر، ئاپامدىكى ئۆسىمە يامان سۈپەتلىك، شۇنداقمۇ؟ — دېدىم ئۆزۈمنى تەستە بېسىپ.

— شۇنداق، لېكىن ئەڭ تېز سۇرئەتتە كېسەلنى كونترول قىلىش ئۈچۈن تىرىشىمىز.

دوختۇرنىڭ ئىشخانىسىدىن قانداق چىققىنىمنى بىلمەيمەن. كارىدورىدا بىر دەم تۇرۇۋالدىم. ئاپام ئۆزىنىڭ كېسىلىنى بىلىپ بولمايتتى. ئاپام دوختۇرخانىدا بىر ئاي ياتقاندىن كېيىن قايتىپ كەتتۇق. ئاپامنىڭ چىرايىدىكى سېرىقلىق خېلى يوقالغان بولسا-مۇ ماغدۇرسىز ئىدى. بىز قايتىپ كەلگەندىن كېيىن سىگىلمىنى چاقىرىپ ئاپامنىڭ كېسەللىك ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدىم. ئىككىمىز بۇ ئىشنى ئاپامغا ئۇقتۇرماسلىققا كېلىشۈالدۇق. ئا-پامنى مەنزىرىسى ياخشى جايلارنى ئايلاندۇرۇپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشتۇق. ئۆيدە ئۇنى كارىۋاتتىن چۈشۈرمەيتتۇق. ئاپامنىڭ بىزدىن سۆيۈنگەن چاغدىكى خۇشاللىقىنى كۆرسەك بىز-مۇ خۇش بولۇپ قالاتتۇق. ئاپام بۇرۇندىن سەھەر تۇرۇپ قۇياش-نىڭ قىزىرىپ چىققان ھالىتىنى كۆرۈشكە ئامراق ئىدى. بىز چېنىقىشىنى باھانە قىلىپ، ئاپامنى ھەر كۈنى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ قۇياش كۆتۈرۈلگەن چاغدىكى گۈزەل مەنزىرىنى تاماشا

قىلدۇرىدىغان بولدۇق. ئاپامنۇ بۇنىڭدىن بەك خۇش بولدى. مەن بۇرۇن دېققەت قىلمىغانمۇ ياكى مەندە شۇنداق تۇيغۇ پەيدا بولۇپ قالدىمۇ، قۇياشنىڭ چېقىشى ئاجايىپ گۈزەل ئىدى. ئاز ـ ئاز دىن يۇمىلاق ھالەتكە كېلىۋاتقان قۇياشنىڭ كۆزنى چاقىدىغان نۇرى ئاستىدا قاتتىق ھاياجانغا چۆمەتتىم. ئاپامنۇ جىمجىت ھالدا تاكى قۇياش تولۇق چىقىپ بولغۇچە قاراپ تۇراتتى. بىز بىر ئايدىن كېيىن، ئاپام بىلەن قۇياشنىڭ گۈزەللىكىنى تاماشا قىلالماي قالدۇق. ئاپام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. چىرايىدىكى سېرىقلىق كېڭىيىپ پۈتۈن بەدىنىگە ئۆتتى. ئاپام ئاغرىق ئازابىدا تولغىنىپ يېتىپمۇ ۋايجانلىنمايتتى. بۇ جەريانداا ھەسەنجان ھەر كۈنى كېلىپ يوقلاپ تۇردى. ئۇمۇ خۇددى ئائىلىمىزنىڭ ئەزاسىدەك ئېغىر ـ يېنىك ئىشلارنى قىلىپ يۈكىمىزنى يېنىكلەتمەكتە ئىدى. بىز ناھايىتى تەبىئىيلا بىر ئۆينىڭ ئادىمىدەك يېقىن بولۇپ قالدۇق. ئاپام شۇنداق ئاغرىق ئازابىدا قىينىلىۋاتقان چاغىدا ماڭا ئۆزىنىڭ سەھرادىكى ئۆيىنى كۆرگۈسى بارلىقىنى ئېيتتى. بىز ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە سەھرادىكى ئۆيگە كەلدۇق. ئۆيدە ئادەم تۇرمىغاچقا توپا بېسىپ كەتكەنىدى، بىزنىڭ كەلگىنىمىزنى كۆرگەن قوشنىلار تازىلاپ بىرەمدە پاكىز قىلىۋەتتى. ئاپامنى ھويلىدىكى كارىۋاتقا يانقۇزدۇم. ئاپام قولۇم ـ قوشنىلاردىن رازىلىق ئالدى. بۇ ھالەتكە سىڭلىم ئىككىمىز زادىلا چىدىمىدۇق، يىغلاۋېرىپ كۆزلىرىمىز ئىششىپ كەتتى. سەھرا غا كەلگەن كۇننىڭ ئەتىسى ئاپامنىڭ قورسىقى كۆپۈپ كەتتى. ئۇ ھېلىدىن ـ ھېلى ئىشىككە قارايتتى. ئۇنىڭ چىڭ چىشلەنگەن لەۋلىرى قىمىرلاپ نېمىدۇر دېمەكچى بولۇپ دېيەلمەيۋاتاتتى. كۆزىدىن توختىماي چۈشۈۋاتقان ياش ياستۇقنى ھۆللىگەنىدى.

— قىزىم، ئاپىڭىز بىرىگە تارتىشۋاتىدۇ. قولىقىڭىزنى يېقىن ئاپىرىپ ئاڭلاپ باقامسىز ـ يا؟ — دېدى قوشنىمىز. مەن ئاپامغا ئېڭىشىپ قولىقىمنى يېقىن ئەكەلدىم.

— ئاپا، كىمنى كۆرگۈڭىز بار ئىدى؟ — دەپ سورىدىم ئاپامدىن. ئاپام ئېغىزىنى مىدىرلىتاتتى. ئۇنىڭ گەپلىرى ئىچىدىن «داداڭ» دېگەننى ئىلغا قىلالمىدىم. مەن ھېچقانچە ئىككىلەنمەي، ئاپامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۇمىدىنى ئورۇنداش ئۈچۈن ھەسەنجانغا دادامنى ئەكېلىشنى بۇيرۇدۇم. كېيىن دادامنىڭ كەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۆزۈممۇ قوشۇلۇپ يولغا چىقتىم. بىز موتسىكلىت بىلەن دادامنىڭ ئۆيىگە تېزلا يېتىپ كەلدۇق. دادام كەتمەن دەستىلاۋاتقانىكەن، مېنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتكەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— مۇنداق بىر ئىش بىلەن كەلگەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭ گەپ قىلىشىنى كۈتمەستىن، — ئاپام ھازىر سەكراتتا، ئۇنىڭ سىز بىلەن كۆرۈشكۈسى بار ئىكەن، «بېرىپ رازىلىق بېرەمدىكىن» دەپ ئاتايىن كېلىشىم ئىدى.

ئۆيدىن بىر تەلەڭگە ئۇن كۆتۈرۈپ چىققان ئايالنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ تەلەڭگىنى «جاققىدە» كارىۋاتقا قويدى.

— ۋىيەي، ماۋۇ خەقنىڭ گېپىنى، باي بولغاندا ماۋۇ دادامتى دېيىشمەي، ئەمدى بېشىغا كۈن كەلگەندە كېلىشكىنىنى نېمە دەي؟ بۇ ئادەمنى سىلەر ئەكەتسەڭلار كېچىچە يەرگە سۇنى مەن ئاچامتىم.

— ئۇنداق دېمىسىلە، ئاچا. كېسەل تارتىشمىغان بولسا بىزمۇ كەلمەيتتۇق. ئۇنى ئارامدا كەتكىلى قويايلى. شۇ تاپتا كېسەل توختاخۇنكامنى ساقلاۋاتىدۇ، رازىلىق بەرسىلە! مەن موتسىكلىت بىلەن كەچ كىرگۈچە ئەكېلىپ قويىمەن، — دېدى ھەسەنجان ئالدىراپ.

— بارامدۇ - بارمامدۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىشى. ھوي، گەپ قىلمامىلا؟ بارامىلا - بارمامىلا؟

دادام مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى. بىردە بىزگە، بىردە ئايالىغا قاراپ قولىدىكى كەتمەننى ئاستا يەرگە قويدى.

— مەن ئارقاڭلاردىن باراي، سۈنى باشلاپ قويسامىلا بولىدۇ. ئېشىكىم ئىتتىك، بىر دەمدىلا بېرىپ بولىمەن. دادامدىن كۆتكەن ئاخىرقى ئۇمىدىممۇ يوققا چىققاندەك ئىدى. مەن كۆزۈمدىن مۆلدۈرلەپ ئېقىۋاتقان ياشلارنى يېڭىم بىلەن سۈرتۈۋېتىپ ئارقامغا ئۆرۈلۈپلا هويلىدىن چىقىپ كەتتىم. بىز قايتىپ كەلگەندە ئاپام يەنىلا ئىشىكتىن كۆزىنى ئۈزمەي جۆيلۈپ ياتقانىكەن.

«توختاخۇن، مەن نېمە گۇناھ قىلدىم؟ نېمىشقا ماڭا ئاچچىقلايلا...»

سېڭلىم ئىككىمىز ئاپامنى قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتۇق. قوشنىمىز تېپىپ كەلگەن موللام بولسا دۇرۇت ئوقۇغان سۈنى ئاپامنىڭ ئېغىزىغا ئاز - ئازدىن تېمىتتى. ئاپام سۈنى بىر - ئىككى قوشۇق ئىچىپلا ئىشىككە قارىغان پېتى جىمىپ قالدى. سېڭلىم ئىككىمىزنىڭ يىغا - زارى ئەتراپقا تارقالدى. چوڭ ياشلىق ئاياللاردىن بىرقانچىسى ئاپامنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىغا تۈتۈش قىلدى. ئەتىسى چۈشتە ئاپام يەرلىككە قويۇلدى. بۇ دۇنياغا تۆرىلىپ ھېچقانداق خوۋلۇق كۆرمەي ئالەمدىن ئۆتكەن ئاپىمىزنىڭ ئۆلۈمى يۇرىكىمىزنى لەختە - لەختە قان قىلىۋەتكەنىدى. ئاپامنىڭ قىرىق نەزىر سىگىچە سەھرادىكى ئۆيدە تۇردۇق. بۇ جەريانىدا ھەممە ئىشقا ھەسەنجان باش بولدى. مەن ئۇنىڭ بېشىمغا كۇن كەلگەندە قىلغان ياردەمدىن بەك سۆيۈندۈم. ئاپامنىڭ قىرىق نەزىر سىدىن كېيىن بىز ئۆيىمىزگە قايتىپ كەلدۇق، لېكىن ھەر ھەپتىدە ئاپام بىلەن ئاكامنىڭ قەبرىسىنى يوقلاشنى ئۇنتۇپ قالمىدۇق. سېڭلىم ئىككىمىز مەسلىھەتلىشىپ، سەھرادىكى ئۆيىمىزنى سېتىپ، پۇلىنى يېزىمىزدىكى باشلانغۇچ مەكتەپكە ئىئانە قىلىۋەتتۇق. بۇ ئىشىمىزدىن مەھەللىدىكى چوڭلار ئىنتايىن خۇش بولدى. بىزنىڭمۇ كۆڭلىمىز بىر ئاز ئارام تېپىپ قالغاندەك بولۇپ قالدى. ئاپامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن مېنىڭمۇ مىجەزىم

بولمىغاچقا، ئىككى ئايدىن بۇيان دۇكانىنى تاقاپ ئۆيدە ئارام ئېلىۋاتاتتىم.

— دۇكانغا بارمىسىڭىز بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ، — دېدى بىر كۈنى ھەسەنجان جېددىي تۇستە، — ياندىكى دۇكان خوجايىنىڭ دېيىشىچە، قايسى كۈنى مۇھەممەت دۇكىنىڭىزنى ئايلىنىپ يۈرۈپ: «ئۇ دۇكانىنى ئاچالمىسا مەن سېتىۋېلىپ گىرىم بۇيۇملىرى دۇكىنى ئاچاي» دېگۈدەك. مۇھەممەتنىڭ قانداق پىلانى باركىن بىلمىدىم، دۇكان دېگەن شۇنچە جىق تۇرسا.

مەن جىددىيلىشىپ كەتتىم. مۇھەممەتنىڭ نەپرەتلىك چىرايى كۆز ئالدىمغا يەنە بىر قېتىم كەلدى.

مەن ئۇنىڭ ئالدىدا يېقىلسام ھەرگىز بولمايتتى. شۇڭا شۇ كۈنىلا دۇكانغا باردىم. دۇكانىنى بىرقۇر تۈزەشتۈرۈپ مالىلارنى رەتلىدىم. مۇھەممەت مېنى كۆزىتىۋاتقاندەك قىلاتتى. يېنىمدىكى خەنزۇ قىز بىلەن دۇكانىنى شەرەتلەپ بىرنېمىلەرنى دېيىشكىنىنى كۆرۈپ قالاتتىم. مەن كېلىپلا قوشنا دۇكانداردىن ئۇنىڭ ھېلىقى خەنزۇ قىز بىلەن ئىچكىرىدىن مال ئەكېلىپ نۇرغۇن پايدا ئالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. مەن ئۇنىڭ دۇكىنىغا دەققەت قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، ئۇنىڭ ئۇدۇل دۇكىنىم تەرەپكە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتىم. ئۇ ئۇدۇل دۇكىنىمغا كىرىپ كەلگەندە بولسا ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، ئۇنىڭغا قارايمۇ قويماي رەختلەرنى رەتلىگەن بولۇپ تۇرۇۋالدىم.

— دۇكىنىڭىز يامان ئەمەسكەن ـ ھە؟ — دېدى ئۇ دۇكانىنى يارىتىمغان ھالدا كۆز تاشلاپ، — لېكىن مالىلىرىڭىز زامانىنىڭ كەينىدە قاپتۇ. كىم ئالىدۇ بۇ نېمىلەرنى مۇشۇ كۈندە؟ قارىسام، سىز سودىغا بەك كىرىشەلمىگەندەك قىلىسىز، بولمىسا بۇ دۇكانىنى ماڭىلا ئۆتكۈزۈپ بېرەمسىز؟

— زامانىنىڭ كەينىدە بولسىمۇ ئالىدىغان ئادەم يەنىلا بار، دۇكىنىم بىر ئوبدانلا مېڭىۋاتىدۇ، سىز مېنىڭ سودامغا كۆڭۈل

بۆلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، — دېدىم قوپالراق قىلىپ. لېكىن، ئۇ مۇغەمبەرلەرچە كۈلدى.

— يۈرت كۆرمىگەندە سىز، بولمىسا ھەسەندەك پاھىشۇازغا خۇددى ھەسەلگە چاپلاشقان چۈشەندەك ئۆزىڭىزنى ئاتمىغان بولاتتىڭىز. توۋا دەيمەن، ئەينى چاغدا سىزنىڭ رەسىمىڭىز ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولغان. ئەمدى سىز ئۇنىڭغا خوتۇن بولۇپ ئۇنىڭ ئالدىدىكى قەرزىڭىزنى يۇيىدىغان بوپسىز.

ئۇنىڭ نامەردلەرچە قىلغان گېپىدىن قۇسقۇم كەلدى. ئۇ ھەسەنجان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزگە ھەسەت قىلىۋاتقان ئىدى. مەن بۇنى پەملەپ پەيتىنى ئۆتكۈزۈۋەتمىدىم.

— ھېلىمۇ مەن سىزدىن ياخشىكەنمەن. ھېچبولمىسا، ھەسەلدەك تاتلىقىنى تېپىپ چاپلىشىپتىمەن، بەزىلەردەك گېزەندىگە ئۆزۈمنى ئاتمايمۇ. ھەممە ئادەم ئۆز خىلىنى تاپىدىكەن دېسە. مۇھەممەتنىڭ قارامتۇل چىرايى ئاۋۇال قاردىن، ئاندىن يالغان كۆلكە پەيدا بولدى. ئۇنىڭ كۆلكىسى ماڭا يېغلاۋاتقاندەك بىلىندى.

— بوپتۇ، كۆرىمىزغۇ تېخى، سىزدەك قولىدا پىچاق تۇتالايدىغان خوتۇننى تاپماق ئاسان ئەمەس، ھېچبولمىسا، ھەسەنگە قارانچۇق بولسىڭىزمۇ ئارتۇقلۇق قىلمايدىغۇ؟

ئاچچىقىم كېلىپ ئۇنى كېلىشتۇرۇپ تىللاي دەپ تۇرغاندا دۇكانغا خېرىدار كىرىپ قالدى. مۇھەممەت چىقىپ كەتتى. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ گەپلىرى ئىچىمگە سىغماي تۇراتتى. كەچتە بولغان ئىشلارنى ھەسەنجانغا سۆزلەپ بەردىم. ئۇ ماڭا تەسەللى بەردى. ئۇ بوگۇن ئاچىسىنىڭ يېنىدىن قىزلىرىنى ئەكەلگەن بولۇپ، بىر - بىرىدىن چىرايلىق ئىككى قىز كىشىنىڭ ئامراقلىقىنى قوزغايتتى. قىزلارمۇ مەندىن قېلىچە تارتىنمىدى. شۇ كۈنى مەن بالىلارنى ئېلىپ قالدىم. شۇ كېچە مەن قىزلارنى يېنىمدا ئېلىپ يېتىپ، ئۇلارنى ئۆز قىزىمدەك ھېس قىلدىم.

مەن ھەسەنجان بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئايرىلماس بىر يېقا باغلىنىپ قالغىنىمىزنى ھەقىقىي تونۇپ يەتتىم. ئەتىسى قىزلاردىن ئايرىلغۇم كەلمەي، «ئۇلار يېنىمدا بىر ھەپتە تۇرسۇن» دەپ يەنە ئېلىپ قالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن بالىلار بىلەن يۇرۇپ ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىنى تۇيماي قالدىم. بالىلارمۇ ماڭا ئىچكىپ قالغان بولۇپ، دادىسى «ئەكىتەي» دېسە زادىلا ئۇنىمىدى. بالىلار مېنىڭ يېنىمدا بولغاچقا، ھەسەنجانمۇ تولىراق بىزنىڭ ئۆيدە ئىدى، بەزىدە دۇكانغا بىللە باراتتۇق. بۇنى كۆرگەن مۇھەممەت تاتىرنىڭ بىر قىسىملا بولۇپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا مەن خۇش بولاتتىم. ھەسەنجان «كىچىكرەك رېستوران ئاچىمەن» دەپ ئالدىراش ئىدى. بىز دوستلىرىمىزنىڭ دەۋتىي بىلەن توي قىلىدىغان بولدۇق. لېكىن، سىڭلىمنىڭ يېشىمۇ يىگىرمە ئىكىكىگە بېرىپ قالغان بولغاچقا، ئۇنى ئويلاشماي ئۆزۈم توغرۇلۇق باش قاتۇرۇشقا كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. بىر كۈنى سىڭلىم قايتىپ كەلگۈچە ساقلاپ ئولتۇردۇم.

— سىڭلىم، تۇرمۇش ئىشىكنى ئويلىشىدىغان چاغمۇ بولۇپ قالدى، — دېدىم سىڭلىمنىڭ ئۆزىنى ئەپقېچىشىغا يول قويماي، — مەن دوستۇڭ ھەم ئاپاڭنىڭ ئورنىدا. كۆڭلۈڭگە پۈككەن بىرەرى بولسا دېگىن!

سىڭلىم قىزىرىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ تۇرقىدىن لايىقى بارلىقىنى سېزىۋالدىم.

— ئاچا، مەنمۇ ساڭا دەي دەپ تۇرغان، — دېدى ئۇ تىرىنىڭ تاتلاپ، — بىللە ئوقۇغان ئاقسۆڭۈق بىر ساۋاقدىشىم بار ئىدى. ئۇنىڭ ئاپىسىدىن باشقا ھېچنېمىسى يوق ئىدى. ئوقۇشقا بېرىپ ئىككىنچى يىلى ئاپىسىمۇ تۇگەپ كەتتى. بىز بىر-بىرىمىزنى بەك ياخشى كۆرەتتۇق. ئوقۇش پۈتتۈرگەندە ئۇنىڭ مەندىن باشقا تارتىشىدىغان ئادىمى بولمىغاچقا مەن بىلەن بىللە كەلگەن، ھازىر بىللە ئىشلەيمىز.

خۇشاللىقتىن بېشىم كۆككە يەتكىلى تاس قالدى.

— نېمىشقا ئاپام بار چاغدا دېمەيسەن؟ بولمىسا، ئاپامنۇ سەندىن خاتىرجەم بولاتتى. ھېلىمۇ ياخشى بولدى. سىلەر توي قىلىشنى دېيىشتىڭلارمۇ؟

— ئۇ ئالدىراپ قالدى. ياتاقتا يېتىپ ئۇنىڭغا تاماق ئېتىش تەس كېلىدىكەن. ئۇ تويىمىزنى تېزرەك قىلايلى، ئاچىقمىز بىلەن كۆرۈشۈك دېگەن.

مەن سىڭلىمنىڭ گېپىدىن ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ تەييار بولۇپ قالغانلىقىنى پەملىدىم. كېلەركى يەكشەنبىدە ئۇ يېگىتنى باشلاپ كېلىدىغان بولدى. بۇ ئىشنى ئاڭلاپ ھەسەنجانمۇ خۇش بولدى. مەن جىددىي ھالدا سىڭلىمنىڭ توي تەييارلىقىغا چۈشتۈم. سىڭلىمنىڭ تويىنى تازا ھەشەمەتلىك قىلىشنى ئويلاپ ئېچ - ئېچىمدىن خۇشال بولاتتىم. يەكشەنبە كۈنى سىڭلىمنىڭ لايىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ خاتىرجەم بولدۇم. يېگىت ئىنتايىن ئەدەپلىك بولۇپ، ماڭا يېقىپ قالدى. ئۇنىڭمۇ بۇ يەردە تۇغقىنى بولمىغاچقا، ھەممە گەپنى ئاشكارا دېيىشىپ، توي كۈنىنى بىر ئايدىن كېيىن قىلىدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. مەن سىڭلىمنىڭ چېھرىدىكى خۇشاللىققا قارىسام ئىختىيارسىز ئۆزۈمنىڭ تۇنجى تويى بولغان ۋاقتىنى ئويلايتتىم. توي كۈنى يېقىنلاشقانسېرى مەن جىددىيلىشىپ كەتتىم. تويغا ئاتاپ شۇنداق جىق نەرسە ئالغان بولساممۇ يەنە كەمدەك قىلاتتى. سىڭلىم ۋە ئۇنىڭ يېگىتى ئەخمەتجان تويغا بىر ھەپتە قالغاندا، ھەسەنجاندىن گەپ كىرگۈزۈپتۇ. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، تويىنى رېستوراندا ھەشەمەتلىك قىلغۇسى يوقكەن، «تويغا ئاتىغان پۇلىنى مەكتىپىمىزدىكى ئامىرات بالىلارغا بەرسەك!» دەپتۇ. مەن دەسلەپتە ئۇلارنىڭ دېگىنىگە قايىل بولمىغان بولساممۇ، كېيىن بالىلىق چاغلىرىمنى ئەسلەپ يەنىلا سىڭلىمنىڭ رايىغا باقتىم. تويىنى دوستلىرىمىزنى چاقىرىپ ئادەتىلا قىلدۇق. تويغا كېتىدىغان ئالتە مىڭ سوم پۇلنى ئەخمەتجان

ىنىڭ قولىغا تۇنقۇزۇپ قويدۇم. ھەممىمىز شۇنداق خۇشال ئىدۇق. مەن يالغۇز قالغاچقا، ھەسەنجان بىلەن توي خېتى ئېلىپ نىكاھ قىلىپلا ئۇنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ كەلدىم. شۇ ھەپتە پەيشەنبە كۈنى ئادىتىمىز بويىچە ئاپامنىڭ قەبرىسىنى يوقلاشقا چىقتۇق. شۇ باھانىدە ھەلىمە ئانامنىمۇ يوقلاشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ نەرسە-كېرەك سېتىۋالدىم. ئاۋۋال ئاپامنىڭ قەبرىسىگە بېرىپ بۇغداي چاچتىم، ئاندىن ھەلىمە ئانامنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق. ئۇ بىزنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كەتتى. بىز سەل كەچ قالدۇق. ناھىيىگە قايتىپ كەلگەن چېغىمىزدا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشكەنىدى. ئەمدى ئۆيگە كىرىپ تۇرۇشمىزغا روشەنگۈلنىڭ ئېرى ئۆيگە جىدي تېلېفون بېرىپ، بىزنىڭ تېزدىن دۇكانغا بېرىشىمىزنى ئېيتتى. نېمە ئىشلىقىنى بىلمەي دۇكانغا چاپتۇق. دۇكانغا يېقىنلاشقاندا دۇكاندىن قويۇق ئىس كۆتۈرۈلۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتۇق. بىز يېتىپ كەلگەندە دۇكان ئەتراپىغا نۇرغۇن ئادەملەر ئولىشىۋالغان بولۇپ، دۇكاننىڭ كۆيگەن تورۇسلىرى چۈشۈپ كەتكەنىدى. ھېلىمۇ ياخشى، ئوت يانداكى دۇكانغا تۇتۇشۇشتىن ئىلگىرى ئۆچۈرۈۋېلىنغانىدى. مەن دۇكاندىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئىسقا قاراپ نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. كۆز ئالدىمدىكى زىيانغا ئىچىم ئاچچىق بولۇپ كەتكەنىدى. ھەسەنجان بىردەمدە ساقچىخانىدىن ئادەم چاقىرىپ كەلدى. ساقچىلار دۇكاندىن ئايرىلغان ۋاقتىمىزنى ۋە بىرمۇنچە ئىشلارنى سوراپ خاتىرىلەنگەندىن كېيىن ئوت كېتىش سەۋەبىنى ئېنىقلايدىغان بولۇپ بىزنى قايتۇرۇۋەتتى. مەن: «بۇ كېلىشمەسلىكنى مۇھەممەت قىلدىمكەن؟» دەپ گۇمان قىلاتتىم. بىراق، ئۇنىڭ بىرقانچە كۈن ئىلگىرى ئىچكىرىگە مالغا كەتكەنلىكىنى ئاڭلىغان بولغاچقا قانداق ئويلىشىمنىمۇ بىلمەيتتىم. ساقچىلار ئېنىقلاپ يۇرۇپ بىرىنىڭ دېرىزە ئارقىلىق قەستەن ئوت قويغانلىقىنى دەللىلىدى، لېكىن ئوت قويغۇچى ئازراقمۇ ئىز

قالدۇرمىغان بولغاچقا گۇمانلىق ئادەم يوق ئىدى. ھەسەنجانمۇ «بۇنى مۇھەممەت قىلدى» دەپ قارىسىمۇ، پاكىت بولمىغاچقا ئامالسىز ئىدى. شۇ ئىشتىن كېيىن ھەسەنجان مېنى تىجارەت قىلىشتىن توستى. مەنمۇ بەك چارچاپ كەتكەچكىمۇ ئارام ئېلىشنى لايىق كۆردۈم. دۇكان خوجايىنىغا دۇكانىنى قايتا رېمونت قىلدۇرۇپ ئۆتكۈزۈۋەتتىم. ئەمدى كۇنلىرىم ئىككى قىزىمغا قاراش بىلەن ئۆتىدىغان بولدى. ئۆزۈمنۇ خېلى يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدۇم. ھەسەنجان خاتىرجەم ھالدا رېستورانىنى تېخىمۇ كېڭەيتمۇالدى.

سودا ياخشى بولغاچقا ھەممىدىن خاتىرجەم ئىدۇق. ھەش - پەش دېگۈچە بىر قانچە ئاي تېزلا ئۆتۈپ سىكلىمنىڭ تۇغۇتى يېقىنلىشىشقا باشلىدى. سىكلىمنىڭ كۇندىن - كۇنگە يوغىناۋاتقان قورسىقىغا قارىسام بېشىمغا بىر غەم چۈشەتتى. ئەندىشە قىلىپ كېچىلىرى قازا بېسىپ ئويغىنىپ كېتەتتىم. ھەر قېتىم سىكلىمنىڭ يوغان قورسىقىنى ئاپام سىلاۋاتقان ھالدا چۈشەيتتىم. كۆڭلۈمدە: «ئاپامنىڭ روھى يار - يۆلەك بولۇپ سىكلىمنىڭ تۇغۇتى ئاسان بولغۇدەك» دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، سىكلىمنىڭ دوختۇر ھېسابلاپ بەرگەن ئاخىرقى ئېيىدىكى تەكشۈرۈشنىڭ نەتىجىسى مېنىڭ ئەندىشەمنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى. سىكلىمنۇ نېمە قىلىشىنى بىلمىگەندەك بىر قانچە كۇنگىچە چىرايى ئېچىلمىدى.

— غەم قىلىپ كەتمە، — دېدىم ئۇنىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، — دوختۇر توغرا يۆلىنىشتە ھەرىكەت قىلىپ بەرسەك بالا تۇزلىدۇ دېدىغۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە تېخى بىر ئاي بار. بەك بولمىسا ئوپېراتسىيە قىلدۇرارمىز. دوختۇر سېنىڭ ئەھۋالىڭغا ماس كېلىدىغان ئەڭ بىخەتەر ئۇسۇل بولسا ئوپېراتسىيە قىلىش دەيدۇ. ئارتۇق ئىشنى خىيال قىلماي تەييارلىق قىل! بۇنچىلىك ئىشقا غەم قىلىپ كېتىشىنىڭ ئورنى يوق.

— شۇنداقتىمۇ قورقىدىكەنمەن، ئاچا، ناۋادا...
— بۇ دېگەن كىچىككىنە بىر ئوپېراتسىيە تۇرسا، ھەرگىز قورقما. بۇدرۇققىنا ئوغۇل بالىغا ئانا بولاي دېگەندىمۇ كىچىك بالىدەك ئۇمچىيىپ يۇرسەك ياراشمايدىكەن.
مېنىڭ گەپلىرىم سىڭلىمنىڭ ئىشەنچىسىنى ئاشۇردىمۇ، خېلى ئېچىلىپ قالدى. لېكىن، دوختۇرنىڭ ماڭا دېگەن گەپلىرى ھەر ۋاقىت قۇلىقىمغا ئاڭلىنىپ مېنى بىئارام قىلاتتى. دوختۇر سىڭلىمدا قان ئازلىقىنى، ئوپېراتسىيە قىلدۇرماقچى بولساق ئونىڭغا ماس كېلىدىغان قان تەييارلاپ قويۇشۇمىزنى ئېيتقانىدى. شۇڭا، سىڭلىمنىڭ يولدىشى بىلەن دوختۇرخانىغا بېرىپ سىڭلىمغا ئۇقتۇرماي قان تەكشۈرتتۇق. مېنىڭ قان تىپىم ئونىڭغا ماس كېلىدىكەن، يەنە سىرتتىن قان تىپى سىڭلىمنىڭكىگە ئوخشاش كىشىدىن بىرنەچچىنى تېپىپ پۇل بېرىپ قويدۇق، ئاندىن سىڭلىمنىڭ ئونىمىغىنىغا قويماي ئىككى ھەپتە بۇرۇن بالىنىستا يانقۇزدۇم. لېكىن، سىڭلىم بالىنىستقا كىرىپ ئىككى كۈن ئۆتۈپلا ماڭا ئالدىدىن قان كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. مەن قورقۇپ بۇ ئەھۋالنى دەرھال دوختۇرغا ئېيتتىم. دوختۇرلار جىددىي تەكشۈرۈشكە باشلىدى. تەكشۈرۈش نەتىجىلىرى چىققۇچە تىت - تىت بولۇپ تۇرالماي قالدىم. ئىككى كۈن ئۆتۈپ قان تېخىمۇ كۆپىيىشكە باشلىدى. مەن مەسئۇل دوختۇرنى ئىزدىدىم.
— تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا، سىڭلىڭىزنىڭ بالىسى تەتۈر بولۇپلا قالماي، بالا بىلەن بالا ھەمراھنىڭ ئورنىمۇ توغرا ئەمەس-كەن. نورمال ئەھۋالدا بالا داس بوشلۇقىغا تۆۋەنلىگەنچە بالا ھەمراھى ئۇستىگە، بالىنىڭ بېشى ئاستى تەرەپكە توغرىلىنىدۇ. سىڭلىڭىزنىڭ قورسىقىدىكى بالا بولسا ئۇستى تەرەپتە كۆرۈنۈۋا-تىدۇ. قان كېلىشنىڭ سەۋەبىمۇ شۇنىڭدىن. بۇنداق ئەھۋالدا ئوپېراتسىيە قىلساق كۆپ مىقداردا قان ئېقىپ، ئونىڭ ھاياتىغا خەۋپ يېتىشى مۇمكىن، شۇڭا ئاۋۋال داۋالاش ئېلىپ بېرىپ،

قانىنى توختاتقاندىن كېيىن ئاندىن ئوپېراتسىيە قىلىمىز.

دوختۇرلار ھېلىدىن - ھېلىغا ئوكۇل ئالماشتۇرۇپ ھەر خىل ئاماللارنى قىلىپ باققان بولسىمۇ، سىڭلىمدىن كېلىۋاتقان قانلار كۆپىيىشكە باشلىدى. ھەممىمىز جىددىيلىشىپ نېمە قىلىشىمىزنى بىلمەيتتۇق. سىڭلىمنىڭ ئالدىدا يىغلاپ سېلىشتىن ئۆزۈمنى ئاران - ئاران تۇتۇپ يۈرەتتىم. سىڭلىمنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي تۇرۇۋاتقان مەسئۇل دوختۇر تۆتىنچى كۈنى بىزگە سىڭلىمنى ئوپېراتسىيە قىلىدىغانلىقىنى، كېرەكلىك قان تەييارلىشىمىزنى جىددىي ئۇقتۇردى. بىز بىرقانچەيلەن قان بېرىشكە تەييارلىنىپ دوختۇرنىڭ يېنىغا كىردۇق.

— دەرھال ئوپېراتسىيە قىلمىساق بولمىغۇدەك، بالىنى قۇتقۇزۇپ قېلىشقا بىرنېمە دېيەلمەيمىز. ئانا - بالىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن تىرىشىپ باقايلى. سىلەر دەرھال مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرىپ كېلىڭلار!

ھەش - پەش دېگۈچە نۇرغۇنلىغان جەدۋەللەرگە ئىمزا قويۇپ بولدۇق. ئوپېراتسىيىگە كىرىشتىن ئىلگىرى سىڭلىمنىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ مەدەت بەردىم. ئوپېراتسىيە ئاياغلىشىپ دوختۇرلار بوۋاقنى بىزگە تۇتقۇزغاندىن كېيىن، بىزگە يەنە قان كېرەكلىكىنى ئۇقتۇردى. بىز دەرھال خەلق قوراللىق بۆلۈمىدىكى رەھبەرلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ مۇراجىئەت قىلدۇق. ئەسكەرلەر دەرھال يېتىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ قانلىرى بىردەمدىلا سىڭلىمنىڭ تومۇرىدا ئېقىشقا باشلىدى. بىر تەرەپتىن قاتتىق ھاياجانلانسام، يەنە بىر تەرەپتىن نېمە دېيىشىمنى بىلمەيتتىم. سىڭلىمنىڭ قانسىز چىرايىغا قاراپ ئىختىيارسىز ياش تۆكەتتىم. ھەر ھالدا سىڭلىمنىڭ ئەھۋالى تۇراقلاشتى. ھەممىمىزنىڭ كۆڭلى ئارامغا چۈشۈپ سىڭلىمغا قويۇپ قويغاندەك ئوخشىشىدىغان بالىنى قولدىن - قولغا ئېلىپ، خۇشاللىقىمىز ئىچىمىزگە سىغماي قالدى. سىڭلىممۇ بالىنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولدى.

بىراق، ئۇچ كۈندىن كېيىن تۇيۇقسىز سىگنالمىدىن يەنە قان كېلىشكە باشلىدى. ئەمدىلا ئارامغا چۈشكەن كۆڭلىمىز يەنە پاراكەندىچىلىك ئىچىدە قالدى. دوختۇرلار ئوپېراتسىيىدىن كېيىن قان كېلىشنىڭ ئىنتايىن خەتەرلىكلىكىنى ئېيتقاندا، ھەممىمىز تۇرالماي قالدۇق. دوختۇرلارنىڭ مەسلىھەتى بويىچە جاماھەتكە قان بېرىش توغرۇلۇق مۇراجىئەتنامە چىقاردۇق. ئىككى سائەتتىن كېيىن قان بەرگۈچىلەر كېلىشكە باشلىدى. سىگنالمىغا نۇرغۇن قان سېلىنغان بولسىمۇ، بىر تەرەپتىن ئېقىپ تۇرغاچقا چىرايىي بارغانچە سارغىيىشقا باشلىدى. دوختۇرلارمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى، ئۇلارنىڭ چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرغان ئامالسىزلىقىنى كۆرۈپ مېنى قورقۇنچلۇق خىياللار قىينايتتى. خۇدايىمدىن، ئاپامنىڭ روھىدىن ئۆزى پاناھىدا ساقلاشنى تىلەيتتىم. بىراق، بارلىق تىرىشچانلىقىمىز، بارلىق ئارزۇ - ئۇمىدلىرىمىز، تىلەكلىرىمىز خۇدانىڭ قۇلىقىغا يەتمىدىمۇ، ئىككىنچى كۈنى سىگنالىم ھوشىدىن كەتتى. دوختۇرلار بىرنېمىلەرنى قىلىپ ھوشىغا كەلتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن سىگنالمىنىڭ گەپ قىلغۇدەك ماداري قالمىغانىدى. ئۇنىڭ نۇرسىز كۆزلىرى قىيا ئېچىلىپ بىرنېمىنى ئىزدەيتتى. ئۇنىڭ ياندىكى كارىۋاتقا تىكىلىپ قالغىنىنى كۆرۈپ بالىنى ئۇنىڭ يۈزىگە يېقىن تۇتتۇم. ئۇ بالىنى شۇنداق ئۇزۇن پۇراپ كەتتى، ئاندىن كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى. ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆزۈمدىن تۇتۇۋالالمىدىم. بوۋاقنى يۈزۈمگە يېقىپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتىم. سىگنالىم قايتا ھوشىغا كەلمىدى. يورۇق ئاسماندا چاقماق چېقىلدى. دەھشەتلىك بوران گۈرۈلدەپ جاھان قىزىللىققا تولدى.

— دوختۇر، قاراپ بېقىڭە، ئۇ ھوشىغا كەلگەندەك قىلىدۇ. «تاراق - تۇرۇق» ئاۋازلاردىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمىدىم. خىيالىمدا: «سىگنالىم ھوشىغا كەپتۇ» دەپ ئويلايتتىم. مەن سىگنالمىنىڭ يېنىغا بارماقچى بولۇپ يۈگۈردۈم،

لېكىن پۈتلىرىم جانسىز بولۇپ لوكۇلداپ قالغانىدى. سىڭلىمنى ئىزدىدىم. كۆز ئالدىم غۇۋالىقتىن ئاستا ـ ئاستا سۇزۇلۇپ ئاۋۇال دوختۇر، ئاندىن ھەمشىرە، سىڭلىمنىڭ يولدىشى كۆرۈندى. مەن سىڭلىمنى كۆرەلمىدىم. ئاۋۇال كۆرگىنىم ئۇلارنىڭ بېشىدىكى دوپپا، ئاندىن بېلىدىكى ئاق بولدى. جاھان يەنە بىر قېتىم ئۆزگەردى. كۆزلىرىمدىن لۆمۈلدەپ ياش ئاقتى.

ـ ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، لەيلىگۈل، ـ دېدى ھەمشىرە جان يۈرەكلىك سىلاپ تۇرۇپ، ـ ھېلىمۇ سىز ھوشسىز يانقىلى بەش كۈن بولدى، رەھىمەتلىكنى ساقلىيالمىدۇق، بالىغا سىز بولىدىڭىز بولمايدۇ، شۇڭا ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ.

مەن كۆزۈمنى چىڭ يۇمدۇم. يۈرىكىم ھېلىلا يېرىلىپ كېتىدىغاندەك ئاغرىيتتى. «ئەجەبا، جاھان بىزدەك ئاجىزلارغا شۇنداق تارمىدۇ؟ ئاھ، خۇدا! سىڭلىمنىڭ بەختلىك ئائىلىسىنى ۋەيران قىلغۇچە مېنىلا ئېلىپ كەتسەڭ بولماسمىدى. بىز ئالدىڭدا نېمە گۇناھ قىلدۇق؟ نېمىشقا كەلگۈلۈك بىزگىلا كېلىدۇ؟ ئەمدىلا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان بوۋاقنى ئانىسىز قويۇشقا كۆڭلۈڭ قانداق ئۇنىدى؟ نېمىشقا ھەممىمىزنى بىراقلا ئېلىپ كېتىپ ئازابتىن قۇتقۇزمايسەن!»

پىغانلىرىم يىغام ئارقىلىق چىقاتتى. سىڭلىمنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىدا باش بولۇپ تۇرالمىغىنىم، بۇ دۇنيانىڭ خوۋلۇقىنى كۆرمەي كېتىپ قالغان ئاپام، ئاكام، سىڭلىمنىڭ ئۆلۈمى، بۇ دۇنيانىڭ رەھىمسىزلىكى قوشۇلۇپ نىمجان ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدىم. مەن شۇ يانقانچە يېرىم ئاي ئۆرە بولالمىدىم. ياشلىرىم قۇرۇپ، يېرىم ئاي ئىچىدە كۆزلىرىم تارتىلىپ باشقىچە ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم. ھەر قېتىم سىڭلىمنىڭ بالىسىنى كۆرگەندە، بىمەھەل كېتىپ قالغان تۇغقانلىرىمنى ئويلاپ ئازابلىناتتىم. ئىككى قىزىم ۋە سىڭلىمنىڭ توختىماستىن سوت ئىزدەپ يىغلايدىغان ئوماق ئوغلىلا مېنى ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ

دىن باشقا ھەممە نەرسە مېنى قىزىقتۇرالمايتتى. بالىستتىن چىققاندىن كېيىن، ئاۋۋال سىڭلىم، ئاپام، ئاكاملارغا ئاتاپ چوڭ نەزىر قىلدىم، ئاندىن ئۇلارنىڭ تۇپراق بېشىغا بېرىپ قۇرئان ئوقۇتتۇم. سىڭلىمنىڭ قەبرىسىنىمۇ ئاپام، ئاكاملارنىڭ قەبرىسىگە يانداش قويغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىن خېلى ئۆزۈمگە كېلىپ قالغاندەك بولۇپ سىڭلىمنىڭ ئوغلىنى ئەكېلىۋالدىم. بالىنىڭ كۆندىن - كۈنگە چىرايلىق چوڭ بولۇۋاتقانلىقى مېنى سۆيۈندۈرەتتى. ئۇنىڭ تاتلىق قىلىقلىرى ئازابلىرىمنى خېلى ئۇنتۇرەتتى. ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئامراقلىقىم كېلەتتى. ھەسەنجانمۇ، ئىككى قىزىممۇ بۇ بالىنى كۆرگەندە بارلىق ئىشلىرىنى ئۇنتۇپ كېتەتتى. بىز ئۇنىڭغا «ئۇمىدجان» دەپ ئىسىم قويدۇق.

ھەش - پەش دېگۈچە «ئەنە كۈلدى، ئەنە ئولتۇردى، ماڭدى» دەپ يۈرۈپ ئۇمىدجان بىر ياشقا كىرىپ قالدى. ئۇنىڭ ئاپىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىشىدىغان چىرايى ماڭا سىڭلىمنى ئەسلىتەتتى. ئۇ بىر ياشقا كىرگەندە، ئۇنى ئېلىپ يېزىغا، ئاپىسىنىڭ قەبرىسىنى يوقلاشقا چىقتۇق. سىڭلىمنىڭ يولدىشى ئوغلىغا قاراپ ناھايىتى ئۇزاق كۆز يېشى قىلدى، بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاققا قاراپ كەتتى. ھەسەنجان ئىككىمىزمۇ سىڭلىم ئىككىسىنىڭ مۇھەببىتىدىن تەسىرلىنىپ خېلى ئۇزاق كۆز يېشى قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، قايتىشىمىزدا ھەممە ئاپامنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن قوشنا مەھەللىگە باردۇق. بۇ مېنىڭ تۇغقانلىرىمدىن قالسا ئەڭ يېقىن كىشىم ئىدى. ھەر قېتىم كەلسەك ئۇنى يوقلاشنى ئۇنتۇمايتتۇق. مومايى خېلىلا قېرىپ كەتكەن بولسىمۇ، كۆزى يەنىلا روشەن ئىدى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ خۇشاللىقتىن كارىۋاتتىن يېقىلىپ چۈشۈشكە تاسلا قالدى.

— كۈنلەر ناھايىتى تېز ئۆتىدىكەن، قىزىم، — دېدى ئۇ

ئومىدجانىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ، — مانا بۇ بالىمۇ بىر-دەمدىلا چوڭلا بولۇپ كېتىپتۇ. ئادەم دېگەننىڭ ئۆمرىگە بىرنېمە دېگىلى بولمايدىكەن. مانا مەن قاچان ئەزرائىلغا يارامەنكىن، دەپ ئولتۇرىمەن. تېخى ئون گۇلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان قىزنى ئېلىپ كەتكىنىنى ئويلىسام، كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ نامىزىمدا خۇداغا ناله قىلىپ كېتىمەن. هەرنېمە بولسا مەندەك قېرى ئاناڭلارنى ئونتۇپ قالماپسىلەر. خۇدايىم بەرىكەت بەرسۇن سىلەرگە.

— پات - پات يوقلاپ تۇرساق بولاتتى، ئارىلىق يېقىن بولمىغاندىكىن، هە دېگەندە ئۆيدىن چىققىلى بولمايدىكەن، — دېدىم مومايغا ئۆزرە ئېيتىپ.

— هە راست، قىزىم، سىلەرگە دېمەي دېگەن، لېكىن تۇنۇگۇندىن باشلاپ: «لەيلىگۇل قاچان بۇ ياققا ئۆتۈپ قالار كىن؟» دەپ يولىڭىزغا قاراپ قالدىم. دادىڭىز توغرۇلۇق ئاڭلاشنى خالىمايسىز، شۇنداقتىمۇ دېمىسەم بولمىدى. هازىر ئۇنىڭ كۈنى بەكلا تەس بولۇپ قالدى. بۇلتۇر ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقانلىقىنى بىلگەن هېلىقى قاشلىقچى خوتۇن ئۇنى ئۆيدىن هەيدەپ چىقارغان ئىدى. بىچارە تېنەپ - تەمتىرەپ يۇرۇپ قىشنى چىقاردى، كېسىلى بارغانچە ياماناتلىشىپ كەتكەن چاغدا كەنتتىن ئونىڭ ئەھۋالىنى ېېزىغا يوللاپتىكەن، ئۇلار ئونى ساناتورىيىگە ئاپىرىپ قويغانمىش. خۇدايىمنىڭ ئارغامچىسىنىڭ بۇنچە ئۇزۇنلۇقىغا هەيرانمەن، باللىرىم. ئەينى چاغدا ئۇ شۇ خوتۇننى دەپ هەممىدىن كەچكەن نوچى ئەر ئىدى. مانا ئەمدى ئۆزى تاشلىنىپ قالدى. سىلەرگە سالغان زۇلۇمنى ئەمدى ئۆزى كۆرۈۋاتىدۇ. بولسا سەدىقىنىڭ ئورنىدا ئونىڭغا كىچىككىنە بىرنېمە بېرىپ كەتكەن بولساڭلار بوپتىكەن. هازىر توپا بىلەن تەڭ بولۇپ ياتارمىش.

دادام توغرۇلۇق هېچنېمىنى ئاڭلىغۇم يوق ئىدى. ئۇ مېنىڭ قەلبىمدە ئاللىقاچان ئۆلگەنىدى. ئاپامنىڭ ۋاپاتىدىن كې-

يىن ، دادامنىڭ ئىسمىغا ئوخشىشىدىغان ئىسمىنى ئاڭلىساممۇ قولاقلىرىمنى ئېتىۋالغۇم كېلەتتى. ھەلىمە ئانامنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئىپادە بىلدۈرمىدىم. ئۇنىڭغا كۆڭلۈمدىكى نۇرغۇن گەپ-لەرنى دېگۈم كەلگەن بولسىمۇ دېيەلمىدىم. بىز خوشلىشىپ قايتتۇق.

— دادىڭىزنى يوقلاپ قويامدۇق؟ — دەپ سورىدى كېتىۋې-تىپ ھەسەنجان مەندىن.

— مېنىڭ دادام يوق!

گەپنى بەك چىڭ دەۋەتتىممۇ ، ھەسەنجان دەماللىقا گەپ قىلمىدى. بىردەم ماڭغاندىن كېيىن ئۇ يەنە مېنى توختاتتى.

— ماڭا قاراڭ، لەيلىگۈل، دادىڭىزغا ئۆچلۈكىڭىزنى بىلە-مەن، لېكىن بۇ دۇنيادا ئەسكى بولسىمۇ دادىڭىزلا قالدى. ھېچ-بولمىسا، يوقلاپ بولسىمۇ ئۆتەيلى، مەنمۇ دادىڭىزنىڭ قانداق ئادەملىكىنى كۆرۈپ باقاي!

— مەن بارمايمەن، ئەگەر بارغۇڭىز بولسا ئۆزىڭىز بېرىپ كۆرۈپ كېلىڭ!

مەن ئىختىيارسىز ئۇمىدجاننى باغرىمغا بېسىپ يىغلاپ كەت-تىم. ھەسەنجان بىردەم تۇرغاندىن كېيىن، سىڭلىمنىڭ يول-دىشىنى ئېلىپ يېزىلىق ھۆكۈمەتكە باردىغان يولغا قايرىلدى. مەن بالىنى باغرىمغا باسقان پېتى خىيالغا غەرق بولۇپ ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەن، لېكىن قايسى ئىشنى خىيال قىلغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. ئىككى قىزىم ئۆستەڭ بويىدا قىز - قىزغا پاتماي ئويناۋاتاتتى. خېلى ئۇزۇندا ھەسەنجانلار قايتىپ كەلدى. بىز گەپ قىلىشماي بىرىكەتكە كەلدۇق. تاكى ئۆيىمىزگە كەلگۈچە ھېچ-كىم چىش يېرىپ گەپ قىلمىدى.

— بىر ئىشنى دېسەم خاپا بولارسىزمۇ؟ — دېدى بىر كۈنى ھەسەنجان بالىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ياتاي دەپ تۇرغىنىمدا.

— خاپا بولمەن، — دېدىم چېقىشىپ، — ئادەتتە سىز

مەن خاپا بولمايدىغان گەپنى سورىماي قىلمۇ؟ ئەمەسمۇ؟
— ياللا، يىشۈدەك تاپقۇر بولۇپ كېتىپسىز جۇمۇ؟ — دېدى ئۇمۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىراق بۇ قېتىم سورىمايلا دېگەن بولاي ئەمىسە.
— ئاۋۋال دەپ باقمامسىز؟ — دېدىم مەنمۇ ئۇنىڭ مېنى خاپا قىلىدىغان گەپىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمىشكە قىزىقىپ.
— دادىگىزنى ئەكېلىۋالايلىمكىن دېگەن.
ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم.
— مەن قوشۇلمايمەن، — دېدىم زەردە بىلەن، — ناۋادا دادامغا مۇناسىۋەتسىز نېمە ئىش بولسا مەيلى، لېكىن ئۇ گەپنى قايتا تىلغا ئالماڭ!
— مەنمۇ بۇ ئىشنى قايتا - قايتا ئويلىنىپ دەۋاتىمەن. قايسى كۈنى ئۆزىگىز كۆرگەن بولسىگىز بىلەتتىگىز. ئۇنىڭ كۈنى ئاز قالغانىدەك تۇرىدۇ. «مېنى يېزىدىن كەلگەن كادىر ئوخشايدۇ» دەپ قالدىمىكىن، «يۆتىلىمگە دورا بېرىڭلار، كانىلىم يىرتىلىپ كېتىدىغانىدەك قىلىدۇ» دەيدۇ. مەن ئەللىك سوم بەردىم، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ رەھمەت ئېيتىپ كەتتى. ئۇ راستىنلا ھەلىمە ئانام دېگەنىدەك كۈننى كۆرۈۋېتىپتۇ. ئادەم دېگەن شۇنداق نەرسە، باشقا كەلمىگوچە ھېچنېمىنىڭ قەدرىنى بىلمەيدىغان. بىلەمسىز، سىز ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇڭ ياكى ئۇ قانچىكى رەزىل بولسۇن، ھازىر ئۇ بىر تىنىقلا قالغان ئۆلۈك. ئۆلۈككە ئاداۋەت تۇتقان نەدە بار. كۆڭلىگىزنى كەڭرەك تۇتۇڭ! ئاخىرقى نەپەسىدە بولسىمۇ كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرسۇن. بۇ سىزنىڭمۇ مەسئۇلىيىتىگىز.
— ئوچۇ، ئۆز ۋاقتىدا مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىپتىكەنما؟ بولدى، ھەسەنجان، تالاشمايلى. گەپنى ئوچۇقلا دېسەم، ئەگەر ئۇنى ئەكېلىمەن دېسىگىز بۇ ئۆيدىن مەن كېتەي.
ئىككىمىزنىڭ سۆھبىتى ئۆزۈلدى. ھەر ئىككىمىز ئېغىر

تىنىپ يېتىشتۇق. بىرقانچە كۈن ئۆتتى. بۇ جەريانداا ھەسەنجان نېمىشقىدۇر كەم سۆزلىشىپ كەتتى. ئۇ دېگىنىنى قىلىدىغان ئادەم بولغاچقا، بۇ قېتىم ئۇنىڭ بىر ئېغىز گېپىم بىلەنلا بولدى قىلغىنىدىن سەل ھەيران قالدىم. بىر كۈنى ئۇ ئەتىگەندە چىقىپ كەتكەنچە چۈشلۈك تاماققىمۇ كەلمىدى. ئۇنى ساقلاپ تاماقنى كېيىنرەك يېدۇق. قاچىلارنى يىغىشتۇرۇپ بىردەم ئارام ئالاي دەپ ياستۇقنى تارتىشىمغا بىر پارچە قەغەز ئالدىمغا چۈشتى. مەن ئۇنى ئېلىپ ھەسەنجاننىڭ نەرسىسى بولسا ئېلىپ قويۇش ئۈچۈن قاتلاۋېتىپ ئۆز ئىسمىمنى كۆرۈپ قالدىم ـ دە، دەرھال خەتنى ئوقۇشقا باشلىدىم:

«لەيلىگۈل، سىزگە دېمەيلا كەتتىم. مېنى كەچۈرۈڭ! ئىنسانىي بۇرچۇم دادىڭىزنىڭ توپا بىلەن تەڭ بولۇپ يېتىشىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ماڭا تۆشەكلەر ئۈستىدە راھەتلىنىپ يېتىشقا يول قويمىدى. مەيلى نېمە بولمىسۇن، بىز ساۋابلىق ئورنىدا ئۇنى بېقىشىمىز كېرەك، بىلەمسىز؟ ئادەم ئۆلۈم ئالدىدا ھەممىدىن بەك غېرىبسىنارمىش. بەلكىم دادىڭىز شۇ تاپتا سىلەرگە قىلغانلىرىنى ئويلاپ ئازابلىنىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. ئاكىڭىز، ئاپىڭىز، سىڭلىڭىزنى ئۇزاتتۇق، ھەممىسىنىڭ كۆزى ئوچۇق كەتتى. قىزلىرىنىڭ ئاپىسىمۇ، ئاپامۇ شۇنداق كۆزى يۇمۇلماي كەتكەن ئىدى. ئەمدى دادىڭىز بولسىمۇ كۆزىنى يۇمۇپ لەھەتكە كىرسۇن. بىز ئۆچمەنلىك ئۈستىدىن غالىب كېلىپ مېھرىبانلىق بىلەن دۇنيانى ئىللىتايلى.

ھەسەنجان»

نېمە قىلىشىمنى بىلمەي خەتنى تۇنقىنىمچە ئولتۇرۇپ قالدىم. كەچ كىرگۈچە ئىچىم سىقىلغاندەك، بىر يەرلىرىم ئاغرىپ

ۋاتقاندەك بىئارام بولۇپ كەتتىم. كەچتە ئۇلار كەلدى. ماشىنىسىنىڭ ئاڭلاپمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقمىدىم. ئۇ كۆتۈرۈپ كىرگەن گەۋدىگە قاراپ ئۆز كۆزۈمگە راستتىنلا ئىشەنمەي قالدىم. بەستىلىك، كۆچتۈڭگۇر دادام شۇ تاپتا كىچىك بالىدەكلا بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى سوغۇق نۇرنىڭ ئورنىنى بىر خىل مەيۇسلۇك قاپلىغان بولۇپ، ئىسكىلىتتىن پەرقسىز ئىدى. ھەسەنجان ماڭا جاي راسلاشنى ئىشارەت قىلدى. مەن كۆرپە سېلىپ، ياستۇق قويدۇم. ھەسەنجان ئۇنى ئاۋايلاپ ياتقۇزۇپ قويدى.

— ھازىر ھېچنېمە دېمەڭ، بەلكىم ئۇ بولالماي قالغان بولسا كېرەك.

مەن گەپ قىلمىدىم. دادامغا يات بولغان ھەسەنجانىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئارتۇق گەپ قىلىشقا تىلىمۇ بارمايتتى. نېمىشقىكىن، ئۆزۈمۇ بىلمەي سۇ ئىسسىتىپ ئەكىردىم. ھەسەنجان دادامنىڭ بەدىنىنى سۈرتۈپ تازىلىدى. دادام تىلدىنمۇ قالغانىدى. ئۇ كۆزلىرىنى مەندىن ئۇزمەيتتى. ئۇنىڭ كۆزىدىن توختىماي ياش قۇيۇلۇپ تۇراتتى. يۈتەل تۇتقان چاغلىرىدا كۆكسىپ كېتەتتى. بىز ئەتىسى ئۇنى دوختۇرغا ئېلىپ بارىدۇق. دوختۇرلار بىرقۇر تەكشۈرۈپ بېقىپلا بالىنىستقىمۇ ئالمىدى. نېمىشقىكىن، دادامنىڭ شۇ نىمجان تۇرقىغا قاراپ ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكىم تارقاپ كەتكەندەك، قانداقتۇر بىر مەجبۇرىيەتنىڭ تۇرتكىسىدە دادامغا ئىچ ئاغرىتىدىغان بولۇپ قالدىم. ئۇنىڭ گېلىدىن ئۆتىدىغان سۇيۇق — سەلەڭ تاماقلارنى ئېتىپ بەردىم. گەرچە ئۇ كۆپ ئىچەلمىسىمۇ، ھەر قېتىم تاماقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئېغىزىنى مىدىرلىتىۋاتقانلىقىنى، كۆزىدىن ياش سىرغىپ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم. دادام ئۆز ۋىجدانى ئالدىدا ئازابلىنىۋاتاتتى. دادام شۇنداق يېتىپ يىگىرمە كۈندىن كېيىن جان ئۈزدى. جان ئۈزۈش ئالدىدا شۇنداق قىينالدىكى،

خۇدا ئۇنىڭ قىلمىشلىرىنى بىر مۇبىر كۆزىگە كۆرسىتىۋاتقاندەك، بىرقانچە كۈن جان تالاشتى. بىز ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى لايىقىدا قىلىپ ئاپامىلارغا يېقىن جايغا دەپنە قىلدۇق. كۆز ئالدىمدا چوقچىيىپ تۇرغان كونا - يېڭى تۆت قەبرە ماڭا نۇرغۇن ئازابلارنى قالدۇرغاندەك. شۇنىڭغىمۇ تۇرۇپ - تۇرۇپ يۇرىكىم ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغاندەك.

كۈنلەر ئۆتكەنچە تۇرمۇشنىڭ رېتىمى بىلەن يەنە ئۆز ئىشىمىزغا كىرىشىپ كەتتۇق. ئۇمىدجانىنىڭ تاتلىق تىللىرى چېقىپ بىزنى «دادا، ئاپا» دەپ چاقىرالايدىغان بولدى. ئۇرۇمچىدە ھەمىسەنجانىنىڭ بۇرۇن تىجارەت قىلغاندا ئالغان بىر يۇرۇش ئۆيى بولغاچقا، يازدا ئائىلە بويىچە ئۇرۇمچىگە بېرىپ ئارام ئالغاچ كېسەل كۆرسەتمەكچى بولدۇق. قىزلىرىمىز بۇنى ئاڭلاپ خۇشال بولۇشۇپ كەتتى. بىرنەچچە كۈن تەييارلىق قىلىپ يولغا چىقتۇق. يول بويى ھەسەنجان بالىلارغا قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇلارنى خۇشال قىلىۋەتتى. مەنمۇ بالىلارغا قاراپ سۆيۈنۈپ كەتتىم.

ئۆزۈمنى دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك كىشىدەك، بۇرۇندىن بەختىنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ كەلگەندەك بارلىق غەم - قايغۇلىرىم ئۇنتۇلۇپ كەتتى. ھەسەنجانىنىڭ قىلچە كىبىر - تەمەننادىن خالىي ساددا مىجەزى، بالىلارچە قىلىقلىرىغا قاراپ مۇھەممەت ئېسىمگە كېلىپ قالدى. ئىككىسىنى سېلىشتۇرۇپ كەتتىم. خېلى ئۇزاق خىيال سۈرگەن بولسام كېرەك، بالىلارنىڭ قىيقاس - چۇقانى مېنى ئېسىمگە كەلتۈردى.

— ئەجەب چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ كەتتىڭىزغۇ؟ — دېدى ھەسەنجان بالىلار ئۆز ئويۇنلىرىغا چۈشكەندە، — خىيالىڭىزنى بۇزۇۋەتمەي دەپ گەپ قىلىشقىمۇ پېتىنالمىدىم. نېمىنى خىيال قىلدىڭىز؟

— سىلەرنىڭ خۇشاللىقىڭلارغا قاراپ، تۇرۇپلا ئىلگىرىكى

ئىشلار ئېسىمگە كېلىپ قالدى. يىللار نېمىدېگەن تېز ئۆتكەن؟ ئويلىسام ئۆزۈمنى مەڭ ياشقا كىرگەندەك سېزىمەن، — دېدىم خىيالىمنى ھەيدەپ. لېكىن، ئارىلىقتا ئۆتكىنى پەقەت بىرقانچە يىللا، خالاس. مۇشۇنداق كۆڭگە، سىزدەك ياخشى ھەمراھقا ئېرىشكىنىمگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. تۇرۇپلا كۆنلەر كەينىگە يېنىپ كېتىدىغاندەك، كۆز ئالدىمدىكى بەختلىك تۇرمۇش غايىب بولۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلىدۇ. ھەر خىل ئادەملەرگە يولۇقتۇم، نۇرغۇن تەجرىبىلەرگە ئىگە بولدۇم، لېكىن يەنىلا بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك تۇرۇپ - تۇرۇپ مېنى بىئارام قىلىدۇ، نېمىدىن خاتىرجەم بولالمايۋاتقانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن.

— نۇرغۇن ئىشلار بېشىڭىزدىن ئۆتكەچكە شۇنداق بىلىنگەن گەپ. ھازىرقى تۇرمۇشىمىزنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغانلىقىغا، مېنىڭدەك ھەمراھىڭىزنىڭ يېنىڭىزدا پەرۋانىدەك چۆرگىلەپ يۈرىدىغىنىغا ئىشەنسىڭىز بولىدۇ. ناۋادا سىزلا مەندىن چانىسىڭىز، بۇ تۇرمۇش مەڭگۈ مۇشۇنداق داۋاملىشىدۇ. ئارتۇق ئىشلارنى ئويلىماڭ. مەيلى بىز قانداق شارائىتتا تونۇشقان بولايلى ياكى قانداق ئادەملەر تۇرمۇشىمىزدا مەۋجۇت بولغان بولسۇن، بىز يەنىلا شۇ شارائىتتا، شۇ كىشىلەر ئارىسىدا قانداق ياشاشنى بىلىۋالدۇق. قەدىر - قىممىتىمىزنى پۇل - بايلىقتىن ئەمەس، ساپ مېھىر - مۇھەببەت، كىشىلەر ئارا بولغان شەخسىيەتسىز مېھىر - شەپقەتتىن، ساپ ئىنسانىي پەزىلەتتىن ئىزدەپ تاپتۇق. مۇشۇنىڭ ئۈزلا بىزنىڭ ئۆتكەن ھاياتىمىزدىن مەڭگۈ ئۆكۈنمەيدىغانلىقىمىزنى ئىپادىلەپ تۇرۇپتۇ. مەيلى قانداقلا قىيىنچىلىق بولسۇن، ئەمدى بىز تاپقان شۇ يولدىلا بولساق چوقۇم تېخىمۇ ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشەلەيمىز. بەزىدە مەندىمۇ شۇنداق ھېسسىيات پەيدا بولۇپ قالىدۇ، ئەتراپىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلارغا، ئەتراپىمىزدا مەنپەئەت ئۈچۈن يامان يولدا مېڭىۋاتقان كىشىلەرگە

قارىسام ھەممىنى ئۇنتۇيمەن. ئۆزۈمنى ئۇلاردىن كۇچلۇك، غا-لىب سېزىمەن.

ھەسەنجاننىڭ گەپلىرى يۈرىكىمنى تىترىتىپ ئىختىيارسىز ھاياجان ئىچىدە قالدىم. ئۇ كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈنۈپ كەتتى. كۆز چاناقلىرىمدا لىغىرلاپ قالغان ياشنى تەستە توختىتىپ ئۇ-نىڭغا رازىمەنلىك ۋە چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن قاراپ باش لىڭشىتتىم.

— ھە راست، بەلكىم سىز تېخى بىلمىدىڭىز، قايسى كۈنى رېستوراندىن يېنىپ كېلىۋاتسام نۇرغۇن كىشىلەر مۇھەممەتنىڭ دۇكىنى ئالدىدا يىغىلىۋاپتۇ، كېيىن بىلسەم ھەممىسى قەرز ئىگىلىرى ئىكەن. مۇھەممەت ھېلىقى بىزنىڭ دۇكانغا ئوت كې-تىشنىڭ ئالدىدا كەتكەنچە قايتىپ كەلمەپتۇ. خەقنىڭ نۇرغۇن پۇللىرىنى ئېلىپ كېتىپتىكەنمىش. شۇ كۈنى قەرز ئىگىلىرى ئۇنىڭ دۇكىنىدىكى مالىلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتتى. ئۇلار-نىڭ ئارىسىدا بىر ئوقەتچى ئاغىنىمىز بار ئىدى. ئۇنىڭ دېيىشە-چە، ئۇ ئەينى چاغدا يېتىلەپ يۈرگەن قىز «ئىچكىرىدىن مال يۆتكەيمىز» دەپ ئۇنى گۇاڭجۇغا ئاپىرىپتىكەن، ئۇنىڭ نۇرغۇن پۇللىرىنى ئېلىپ بىر ئاخشامدا غايىب بوپتىمىش. بىچارە بىرقا-چە ئاي سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپ ئاران كېلىۋاپتۇ، لېكىن نەدىلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن. قەرز ئىگىلىرى سونقا ئەرز قىپتىكەن، بەلگىلىك مۇددەت ئىچىدە مۇھەممەت كەلمىگەچكە دۇكاندىكى مالىلارنى بىر تەرەپ قىلىپ قەرز ئىگىلىرىگە بويرۇپ بېرىپتۇ. شۇنىڭغا قارىسام، ئادەم دېگەن «پۇل تاپتىم» دەپ ھەددىدىن بەك ئېشىپ كەتسىمۇ نەس باسمىغان گەپكەن. ھېلىقى چاغدا دۇكانغا ئوت كېتىشنىڭ سەۋەبىنى ئۇنىڭدىن كۆرگەن ئە-دۇق. بىز توغرا مۆلچەرلەپتىكەنمىز. قوشنا دۇكاندىكى ئايالنىڭ ئوغلى ئىچكىرىدىكى بىر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيتتى ئە-مەسمۇ؟ ھېلىقى كۈنى ئۇ بالا ئاپىسىنىڭ غەللە پۇلىنى دۇكاندا

قويۇپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ كېچىدە دۇكانغا كەپتىكەن، پۇلنى ئېلىپ چىققاندا دۇكاننىڭ كەينىدىن بىرەيلەننىڭ چىقىپ ئۇدۇل-دىكى دۇكانغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ سەل گۇمان قىلغاچ كېتىپ قاپتۇ، كېيىن ئاپىسىدىن ئوت كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ شۇ كۈنىدىكى ئىشلارنى دەپ بېرىپتىكەن، ئۇ ئايال ئوغلىنىڭ دېگەن-لىرىنى ساقچىغا مەلۇم قىپتۇ. ساقچىلار جىنايەتچىنىڭ مۇھەم-مەت بىلەن چېتىشلىقلىقى بار دەپ قارايدىكەن. مەن تېخى ئۇ قايتىپ كەلسە دۇكانغا ئوت كېتىشنىڭ سەۋەبىنى قايتا تەكشۈرتەيمىكىن دەپ ئويلىغان. ئەمدى ئۇمۇ تۇگىشىپتۇ. «ھەركىم قىلسا ئۆزى-گە، نەيزە تىقار كۆزىگە» دېگەندەك بولمىدىغان جاھانكەن بۇ.

— ۋاي بولدىلا، ھەسەنجان، — دېدىم ئۇنىڭ دۇكانىنى قايتا تىلغا ئېلىشىنى خالىماي، — ئۇنىڭ پېشكەللىككە ئۇچرىشى ئۆزىنىڭ قارا نىيىتىدىن بولدى. بىز ئۇنىڭ پۇلىغا قاراشلىق بولمىغاندىكىن. مانا ئەمدى باشقىلاردىن جاجىسىنى يەپتۇ. ئۇنداق ئىشلارنى دېيىشمەيلى. ئويلىسام ئۇنىڭ قىلغان شۇملۇقلىرىدىن نەپرەتلىنىمەن.

پاراڭ بىلەن بولۇپ، ئاپتوبۇسنىڭ بىكەتكە كىرگىنىنى تۇيۇ-مايلا قاپتۇق. بالىلار «كەلدۇق، كەلدۇق» دەپ توۋلىشىپ پارد-ىكىمىزنى توختاتتى. بىز نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ ئاپتوبۇستىن چۈشكەندە، ھەسەنجاننىڭ ئۆيىمىزدە ئولتۇرۇۋاتقان ئاغىنىسى ئالدىمىزغا چىققانكەن. بىز ئۇنىڭ ماشىنىسىدا ئۆيگە تېزلا يې-تىپ كەلدۇق. ئۇزاق يول يۈرۈشتىن كېيىن ئىچكەن ھاردۇق ئېشى بىزنى بوشىتىپ ئۇزاق پاراڭلاشمايلا يېتىپ قالدۇق.

ئەتىسى سەھەردە ناشتىدىن كېيىنلا بالىلارنىڭ جېدىلى باش-لاندى. شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز بىللە سىرتقا چىقتۇق. بالىلار باغچىلاردا قىمىر - قىمىغا پاتماي ئوينىدى. بۇنداق ئويۇنلار تاكى بىر ھەپتىگىچە داۋام قىلدى. كېيىن بالىلارمۇ ئوياۋېرىپ ھاردى-مۇ، «سىرتقا چىقايلى!» دېسەك ئۇنمايدىغان بولدى. بىز شۇنى-

دىلا ئەر ـ ئايال ئىككىمىز دوختۇرخانىغا كىرىپ كېسەل كۆرسەتتىش پۈرسىتىگە ئېرىشتۇق. ئومۇمىيۈزلۈك بەدەن تەكشۈرتۈش بىرقانچە كۈن داۋام قىلىپ ئاخىر نەتىجە چىقتى. ئىككىلىمىزنىڭ چوڭ كېسىلى يوق بولۇپ، مېنىڭدە ئازراق يۈرەك ئاجىزلىق كېسىلى بايقالدى. كېرەكلىك دورىلارنى ئېلىپ قايتماقچى بولدۇق.

— ئۇرۇمچىگە كېلىپ بىرەر ۋاخ تاماقنى ئايرىم يەپ باقماپتىمىز. بۈگۈن بالىلار بولمىغاندىكىن، ئۇرۇمچىنىڭ ئەڭ ياخشى تېز تاماقخانىلىرىنىڭ بىرىگە كىرىپ رومانتىك تاماق يەپ باقمامدۇق؟ — دېدى قايتىشىمىزدا ھەسەنجان.

— قېرىغاندا رومانتىك ئولتۇرۇشنى كىم قويۇپتۇ بىزگە. ئۇ ئىشلارنى ئەمدى بالىلارغا قويۇپ بەرسەك بولار، — دېدىم مەن چاقچاق قىلىپ.

— بىزنىڭ رومانتىك كۈنلىرىمىز ئەمدى باشلاندى. مەن تېخى ئۆزۈمنى بارغانچە ياشىرىپ كېتىۋاتقاندەك سېزىندىغان بولۇپ قالدىم دەڭا. سىز ئاڭلىغانمۇ، چەت ئەللىك يەتمىش ياشلىق مومای بىلەن سەكسەن نەچچە ياشلىق بوۋاينىڭ چېركاۋدا توي مۇراسىمى ئۆتكۈزگەنلىكىنى گېزىتلەرگە باستىغۇ؟ بىزمۇ شۇنداق قېرىپ كەتسەكمۇ ئۆزىمىزنى ياش چاغلاپ يۈرۈۋەرسەك بولمىدىمۇ؟

بىز خۇشال ـ خۇرام ھالدا بىر تېز تاماقخانىغا كىرىدۇق، تاماقخانا ناھايىتى كۆركەم بېزەلگەن بولۇپ، قەدىمكى پادىشاھلارنىڭ ئوردىسىنى ئەسلىتەتتى. بىز دېرىزىگە يانداپ قويۇلغان ئىككى كىشىلىك كىچىككىنە شىرەگە كېلىپ جايلاشتۇق، بىرنەچچە خىل قورۇما بۇيرۇتۇپ ئۇرۇمچىنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى توغرۇلۇق پاراڭغا چۈشتۇق. تاماق ناھايىتى تېزلا تەييار بولدى. تاماق يەۋېتىپ ھەسەنجان سىرتقا قاراپ ئولتۇرۇپ قالدى. مەنمۇ ئۇ قارىغان تەرەپكە بويۇنداپ قارىدىم. بىر مۇلازىم يىگىت جۇلدۇر

كىيىملىك بىر ھېلەننى ھەدەپ تىللىغاچ مۇرىسىدىن ئىتتىرىپ يۇرەتتى.

— مۇشۇنداق مەدەنىي شەھەرنىڭ قىياپىتىنى بۇزۇپ قەلەندەرلەر پۈتلىشىپ يۈرىدىكەن دېسە؟ — دېدىم كوچىدىكى تىلەمچىلەرنى ئويلاپ.

— توختاپ تۇرۇڭ، ئەجەب تونۇش كۆرۈنىدۇ، قاراپ باقاي!

مەن بىرنېمە دەي دېگۈچە، ھەمسەنجان ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ مۇلازىم يىگىتكە بىرنېمە دېگىنىنى، ئاندىن يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ئۇنىڭغا بەرگىنىنى دېرىزىدىن كۆرۈپ تۇردۇم. مۇلازىم ھەمسەنجانغا بىرنەچچە زىخ كاۋاپ ۋە سۇلياۋ خالتىغا قاچىلانغان ئىككى توخۇ كاۋىپىنى ئۇزاتتى، ھەمسەنجان ئۇنىڭ ھېلىقىقى كىشىگە تۇنۇزدى، كېيىن ئاشقان پۇلنىمۇ ئۇنىڭغا بېرىۋەتتى. ھېلىقى كىشى جايىدا موكلا ئولتۇرۇپ كاۋاپنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېيىشكە باشلىدى.

— كىمىكەن ئۇ؟ — دېدىم ھەمسەنجان قايتىپ كىرگەندە، — بىرمۇنچە پۇل بېرىۋەتتىڭىزغۇ، سەدىقە بەرمەكچى بولسىڭىزمۇ ئۇنداق بەش ئەزايى ساق تۇرۇپ تىلەمچىلىك قىلغانلارغا بەرمەسلىكىڭىز كېرەكقۇ؟

— ئاۋۋال تاماق يەڭ، ئاندىن مەن سىزگە ئۇنىڭ كىملىكىنى دەپ بېرەي، — دېدى ئۇ تاماققا قول سۇنۇپ. مەن ئارتۇق گەپ قىلماي تامىقىنى يەۋەردىم.

— مۇھەممەتكەن، — دېدى تاماقتىن كېيىن ھەمسەنجان تەرلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — قاراڭ، ئۇنىڭ تۇرقىغا، مەن سەل ئوخشاتقاندەك قىلىپ چىقىپ قارىسام راستلا شۇكەن. قارىغاندا، تاماق يېمىگىلى بىرقانچە كۈن بولغاندەك قىلىدۇ، قورسىقىنىڭ كورىكىرىشى ئاڭلىنىپلا تۇرىدۇ. شۇنىڭغا ساۋابلىق قىلىپ قويايى دېدىم.

مەن ئاغزىمنى ئېچىپ ئولتۇرۇپلا قالدىم. ھەسەنجاننىڭ گېپىگە ئىشەنمىگەندەك سىرتقا — ھېلىقى ئادەم ئولتۇرغان جايغا قارىدىم. ئۇ توخۇنىڭ پاچىقىنى كۆچ بىلەن چاينىۋاتاتتى. كۆزلىرىمگە ھەيران قالدىم. گەرچە ئۇنىڭ تۇرقى ئۆزگەرگەن بولسىمۇ، قارامتۇل چىرايى، تېز - تېز قاراشلىرى ئۆزگەرمىگەن ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ نۇرى قاچقان بولۇپ، ئېچىڭ سۆڭەكلىرى تومپىيىپ چىقىپلا قالغانىدى. ئۇنىڭ ھازىرقى تۇرقىغا قاراپلا، «بىر چاغلاردا قونچاقتەك قىزلارنى كەينىگە سېلىۋېلىپ گىدىيىپ يۈرگەن بايۋەچچە ئىدى» دىسە، مەندىن باشقا ھېچكىم ئىشەنمەيتتى. تۇرۇپلا، ئېسىمگە تۇرمىدىكى جەننەتخان دېگەن نۇرغۇن سۆزلەر كەلدى. توۋا، ئۇ كەلگۈسىگە نېمىدېگەن توغرا باھا بەرگەن — ھە؟ مانا كۆز ئالدىمدىكى ئىشلار دەل ئۇنىڭ دېگىنىدەك تۇراتتى. مەن ھەيرانلىق ئىلكىدە ئورنۇمدىن تۇرۇپ ھەسەنجانغا ئەگىشىپ سىرتقا چىقتىم. بىز ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە، ئۇ بىزگە قاراپ — قاراپ قويۇپ قولىدىكى توخۇ پاچىقىنى قوينىغا تىقتى. ئۇنىڭ ئەنسىز قاراشلىرى ۋە قىلىۋاتقان ھەرىكەتلىرى نېرۋىسىدىن كەتكەنلىكىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

— توۋا! ھەسەنجان، ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. زىيان تارتقان نۇرغۇن كىشىلەرمۇ ياشاۋاتامدۇ؟ قاراڭە، ئۇنىڭ بولۇپ قالغىنىنى؟ — دېدىم ھەيرانلىقىمنى باسالماي.

— مەن كەلگۈچە دېدىمغۇ؟ ئۇنداق ئادەملەر تۇرمۇشنىڭ يولىنى پۇل تېپىش دەپلا قارايدىغانلار، ئۇلارنىڭ بىلىدىغىنىمۇ پۇل تېپىشنىڭ يولى. ئۇلار ياشاش يولىنى بىلمەيدۇ. پۇلدىن ئايرىلسىلا ئۇلارنىڭ يۈرىكىمۇ، روھىمۇ يوقايدۇ. ناۋادا ئۇ پۇلۇق بولغان چاغدا ئازراق دەسمايىنى توغرا يولغا سالغان بولسا، مۇشۇنداق قىيىن كۈنده ئۇنى قۇتقۇزۇپ قالاتتى.

ئىككىلىمىز بىئارام‌لىق ئىچىده قايتىپ كەلدۇق. كۆز ئالدىمغا مۇھەممەتنىڭ ھالىتى كېلىۋېلىپ شۇ كېچىسى تۇزۇكرەك

مۇ ئۇخلىيالمىدىم. بىرقانچە كۈندىن كېيىن بىز يۇرتقا قايتىدىغان ھېرىپ كەتكەچكىمكىن، بالىلار قايتقۇچە ئۇخلاپلا كەلدى. بىز ئون نەچچە ساھەتتىن كېيىن يۇرتىمىزغا كەلدۇق. بالىلارنى ئېلىپ ئاپتوبۇستىن چۈشكەن چاغدا ئۇپۇق قىزىرىپ، ئاسماننىڭ شەرق تەرىپى قىزىل شايى رومالغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. ھاۋا ئالاھىدە ياخشى بولغاچقىمۇ، ئىختىيارسىز شەرق تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ قالدىم.

— پۇت ـ قوللارنى رۇسلىغاچ پىيادە ماڭامدۇق؟ — دېدى ھەسەنجان نەرسىلەرنى تونۇش كىراكەشنىڭ ھارۋىسىغا بېسىپ بولۇپ مەن قارىغان تەرەپكە قارىغاچ.

— شۇنداق قىلايلى، ئەتىگەننىڭ ساپ ھاۋاسىدىن ھۇزۇرلانغاچ دەريا بويىغا بېرىپ قۇياشنىڭ چىقىشىنى كۆرۈپ قايتايلى، — دېدىم مەن بىر خىل ھاياجان بىلەن. ھەسەنجان بېشىنى لىڭشىتتى.

بىز بالىلارنى يېتىلەپ ناھىيە بازىرىدىن ئانچە يىراق بولمىغان دەريا بويىغا تېزلا يېتىپ كەلدۇق. بۇ چاغ دەل قۇياش ئۇپۇق پەردىسىنى يىرتىپ نومۇسچان قىزدەك يېرىم چىققان چاغ ئىدى.

— قارا، قۇياشنىڭ ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلۈشى نېمىدېگەن گۈزەل! بۇرۇن ئاپام بىلەن ھەر قېتىم قۇياشنىڭ چىقىشىنى تاماشا قىلاتتىم. بەزىدە ھاياجاندىن نەپەسلىرىمىز بىر ـ بىرىمىزگە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— راستتىنلا پەيزى بولىدىكەن، تېخى مېنى رومانتىك دەپ كېتەتتىڭىز. ئەسلىي بىرىنچىسى سىزكەنسىز ئەمەسمۇ؟ مەن تېخى قۇياشنىڭ بۇنچە چىرايلىق چىقىدىغانلىقىدىن خەۋەرسىزكەنمەن. بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ياخشى پۇرسەتتە مېنىمۇ بىللە ئېلىۋېلىڭ جۇمۇ!

ھەسەنجانمۇ قۇياش ئۇپۇق پەردىسىنى تولۇق قايرىپ چىققۇچە قاراپ تۇردى. قۇياش تولۇق يۇمىلاق ھالەتكە كەلگەندىن كېيىن،

كۆچلۇك نۇر ئەتراپنى قاپلاپ كۆزلىرىمىزنى قاماشتۇرۇۋەتتى. بىز بالىلارنى يېتىلەپ ئاستا قەدەملەر بىلەن يولغا چىقتۇق. ئىككىمىز ئۇزۇنغىچە گەپ قىلماي ماڭدۇق.

ئۆيگە كېلگەندىن كېيىن نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ، بالىلارنى يۇيۇندۇردۇم. ئۇلار: «ساۋاقداشلىرىمىزنىڭ ئۆيىگە بارىمىز!» دەپ جىدەل قىلىپ تاماققىمۇ قارىماي چىقىپ كەتتى. ھەسەنجانمۇ: «رېستورانىنى كۆرۈپ كېلەي!» دەپ چىقىپ كەتتى. ئۆزۈم يالغۇز بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن يۇيۇندىم، ئاندىن بالىلار كەلگۈچە بىردەم ئارام ئېلىش ئۈچۈن ياستۇققا بېشىمنى قويدۇم. كۆزۈم ئەمدىلا ئۇيقۇغا بېرىۋىدى، چۈش كۆرۈپتىمەن، چۈشۈمدە ئاپام، ئاكام، سىڭلىم ھەممىسى بارمىش. ئاپام ماڭا «دەريا بويىدا قۇياشىنىڭ چىقىشىنى تاماشا قىلىۋاتىمىز» دېگۈدەك. مەنمۇ ئۇلار بىلەن ئۈپۈققا قارىغۇدەك مەن. ئەتراپ قىزىللىققا تولغانمىش. قۇياش ئالتۇندەك جۇلالىنىپ چىققانمىش. قۇياش يۇمىلاق ھالەتتە كۆرۈنگەندە، ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاپام بىلەن سىڭلىم پەيدا بولۇپ قالغۇدەك. ئاپام سىڭلىمنىڭ چېچىنى ئۆرۈۋاتقانمىش. ئاكام يېلىم چۆچىكىنى تۇتۇپ تۇرارمىش. مەن ھەيران بولۇپ ئاپامغا: «سىلەر قاچان چىقىۋالدىڭلار!» دەپ توۋلاپتىمەن. ئاپام كۈلۈپ تۇرۇپ: «بىز بۇرۇنلا قۇياشقا قوشۇلۇپ كەتكەن، سېنىڭ جىسمىڭنى ئىللىتقان بىزنىڭ مېھرىمىز» دەپتۇمىش. بىر كەمدە يېنىمدا دادام پەيدا بولغۇدەك. دادام: «ئاپاڭلار مېنى ئالماي كېتىپتۇ» دەپ يىغلاۋاتقانمىش. بىر يەردە مۇھەممەتمۇ بارمىش، ئۇ قۇياشقا قاراپ: «ئەخمەقلەر! قۇياش، ئۈپۈق دەپ كېتىشكىنىنى، ئۇلار نېمىگە ھېسساب، بۇ يەرگە كېلىڭلار! ياخشى نەرسە دېگەن مانا بۇ يەردە!» دەپ بىر تۇتام پۇلنى قۇياشقا قارىتىپ ئېتىۋاتقاندىمىش. پۇللار قۇياشنىڭ كۈچلۈك تەپتىدىن كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىۋاتقۇدەك. مەن مۇھەممەتنىڭ كۇل دۆۋىسى ئارىسىغا

چۆكۈپ كېتىۋاتقىنىغا قاراپ قالغۇدەكمەن. ئاپام، ئاكام، سىڭلىملار قۇياش بىلەن تەڭ ئۆرلەۋاتقانمىش. دادام: «توختاڭلار!» دېگىنىچە يۈگۈرۈپ كېتىپ بارغۇدەك.

مەن چۆچۈپ ئويغاندىم. سائەت ئاللىقاچان ئوندىن ئاشقانىدى. مەن سىرتقا چىقىپ تىكلىنىپ بولغان قۇياشقا قارىدىم. دەل شۇ چاغدا ھەسەنجان قايتىپ كەلدى.

— قۇياشقا قاراپ تۇرۇپسىزغۇ تېخىچە؟ كۆيۈپ كەتمەك يەنە. قۇياش ئەتە يەنە چىقىدۇ، مەن بىللە بېرىپ سىزگە تاماشا قىلىشنى بېرىمەن. تېز بولۇڭ، قورساق ئاچقىلى تۇردى.

مەن ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن قارىدىم. ئىككىمىز بىر دەم قارىشىپ تۇرغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق. ئاندىن ئاشخانىغا كىرىپ تاماققا تۇتۇش قىلدىم.

«توغرا، قۇياش كۈندە چىقىدۇ، — دەپ ئويلىدىم ھەسەنجانىنىڭ كۆكتات ئادالاۋاتقان تۇرقىغا قاراپ سۆيۈنۈپ، — مۇشۇنداق ئەتىلەر مەڭگۈ تۈگىمەيدۇ. قۇياشنىڭ چىقىشى بىر قانۇنىيەت بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى پەقەت ئۇنى ھەقىقىي كۆزىنى بىلەن كۆزىتەلەيدىغان كىشىلەرلا كۆرەلەيدۇ. مەڭگۈلۈك ئەتىلەرنى پورۇتىدىغان قۇياشنىڭ گۈزەللىكىنى مەن، ھەسەنجان ۋە بىزگە ئوخشاش نۇرغۇنلىغان كىشىلەر كۆرەلىسە، قۇياش ئۆزىنىڭ خاسىيەتلىك نۇرى بىلەن پۈتۈن زېمىننى، شۇ زېمىندىكى بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ يۈرىكىنى ئىللىتسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى — ھە!»

ئۇچىنچى سوت

سوتنىڭ چاقىرىق قەغىزىنى تۇنۇگۈنمۇ جايىمدا ئولتۇرۇپ قالدىم. خۇددى مۇشۇ قەغەز مېنىڭ بارلىقىمنى يوق قىلىۋېتىدىغاندەك يۈرىكىم ئېغىپ كەتتى. مەن ئېرىمنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى بىلسەممۇ، لېكىن ئۇنى ھەممە نەرسىنى قايرىپ قويۇپ ئەرز قىلىدۇ، دەپ ئويلىمىغانىدىم. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، قەغەزدىكى خەتلەرنى ئوقۇشقا باشلىدىم. ئېرىمنىڭ دېيىشىچە، مەن ئۇنىڭغا ئايالىلىق مەجبۇرىيىتىمنى ئادا قىلماپتىمەن. ئائىلە-مىزدە جېدەل ـ ماجىرا ئۈزۈلمىگەچ، بىر ـ بىرىمىزگە مۇھەببىتىمىز قالمىغانلىقى ئۈچۈن سوتنىڭ ئاجراشتۇرۇشىنى تەلەپ قىپتۇ. مەن ئېرىمنى شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە تونۇغاندەك، ئىلگىرى ئۇنى بىلمەيدىغاندەك ھالەتكە كېلىپ، ئۇنىڭدىن يىرگىنىپ كەتتىم. «ئۇنىڭ بىلەن ئاجراشمايمەن» دەپ شۇنچە ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزگىنىمگە پۇشايمان قىلدىم. ئىشخانىدىن قانداق چىققىنىمنى، نەگە بېرىشىمنى بىلمەيتتىم. خۇددى باشقىلار مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك، مېنىڭ يارىماسلىقىمدىن كۈلۈۋاتقاندەك خىجىللىق ئىچىدە ۋۇجۇدۇم ۋاژىلداپ كۆيمەكتە ئىدى. دېمىسىمۇ، بىزنىڭ يېشىمىزدىكىلەر ئائىلىسى ئۈچۈن بارلىقىنى قۇربان قىلىۋاتقان چاغلاردا «ئاجرىشىمىز!» دەپ سوتقا بېرىپ يۈرۈش نېمىدېگەن سەت ئىش ـ ھە؟ بىراق، ئىش بۇ يەرگە كەلگەندە نېمىمۇ دېيەلەيتتىم. ھېچبولمىغاندا، سوتقا بېرىپ «ئاجراشمايمەن!» دېگەن جاۋابنى بولسىمۇ بېرىشىم كېرەك. بولمىسا، ئېرىم ئىككىمىزنىڭ جېدىلى يەنە تۈگىمەيتتى.

ئۆيگە كېلىشكە ئالدىرىمىدىم. مېنى نۇرغۇن شېرىن ئارزۇ-ھەۋەسلەرگە سالغان، تۇرمۇشنىڭ گۈزەللىكىدىن شادلانىدۇرغان، ناتونۇش بىر قىزدىن بىر ئايالغا، ئاخىرى بېرىپ ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئانىغا، ئانا بولغاندىمۇ ئائىلە ئۈچۈن، بالا ئۈچۈن بارلىقىنى ئاتىۋەتكەن ئانىغا ئايلاندۇرغان ئاشۇ ئۆي تۇنجى قېتىم ماڭا ناتونۇش بىلىندى. ئۆزۈمنى خۇددى شۇ ئۆيگە بۇرۇندىنلا بىر مېھماندارچىلىققا كېلىپ ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. توي قىلغان يىگىرمە يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم يېگانە قالغاندەك، باردىغان يېرى يوق بىر ساياقتا ئايلىنىپ قالغاندەك مېنى غېرىبلىق باستى. يىغلىغۇم كەلدى، لېكىن يىغلىيالمىدىم، ئىچىمدە بىر نەرسە پارتلاپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئېغىرلاشقان قەدەملىرىم يەنىلا مېنى ئۆيۈم تەرەپكە تارتتى. شۇ تاپتا ئۆيدە ئالتە ياشلىق كىچىك قىزىم قەلبىنۇر بىلەن ئون ئالتە ياشلىق چوڭ قىزىم ئىلمىنۇر مېنىڭ ئىسسىق تامىقىمنى ساقلاپ ئولتۇراتتى. بالىلىرىمنى ئويلاپ يەنىلا ئۆيگە ئالدىرىدىم.

ئۆيگە كەلگىنىمدە كىچىك قىزىم قەلبىنۇر ئىشىك ئالدىدا ئويناۋاتقانىكەن. ئۇ مېنى كۆرۈپلا چىرايىنى بىرقىسىملا قىلىپ قالدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن مەن ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغان بىر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ دەرھال ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىماقچى بولدۇم.

— ئاپا، سىز ماڭا «قىز بالا يالغان ئېيتسا بولمايدۇ» دەيتتىڭىز. ئۆزىڭىز يالغانچى ئىكەنسىزغۇ؟ ساۋاقدىشىم كېلىپ سىزنىڭ يوقلۇقىڭىزنى كۆرۈپ كېتىپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا: «ئاپام كەچتە پولۇ ئېتىدۇ، سېنى باشلاپ كەل دېگەن!» دەپتىكەنمەن. بەك خىجىل بولدۇم، — دېدى قەلبىنۇر دومسايغان ھالدا.

— مەن ئەتە چوقۇم ئېتىپ بېرەي، قىزىم. بۇگۈن ئىدارىدە ئىش چىقىپ قالدى، — دېدىم ئۇنى بەزلەپ.

— ئاچام تاماق قىلىۋاتىدۇ، — دېدى قەلبىنۇر ئاشخانىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ. مەن دەرھال چاپىنىمنى سېلىپ ئاشخانىغا كىردىم. ئىلمىنۇر كۆكتات ئادالاۋاتقانىكەن.

— ئەكەل، بالام، ئۆزۈم قىلاي. سەن سىڭلىڭنى ئەكىرىپ يۇيۇندۇرۇپ قويغىن، — دېدىم ئۇنىڭ قولىدىكى كۆكتاتنى ئېلىۋېلىپ.

— كەچ قالدىڭىز، ئاپا، قەلبىنۇر: «پولۇ!» دەپ غەلۋە قىلىپ بېشىمنى ئوچاق قىلىۋەتتى. يا مەن ئېتىشنى بىلمەيدىكەن-مەن. مېڭە تەستە ئالداپ سىرتقا ئويىنغىلى چىقىرىۋەتكەنىدىم.

— ئىدارىدە ئىش چىقىپ قالدى، بولمىسا، ئېسىمدە بار ئىدى.

شۇ گەپلەرنى دەۋېتىپ يىغلىۋېتىشكە تاسلا قالدىم. ئەمەلىيەتتە، بۇگۈن ئىدارىدە ھېچ ئىش قىلمىغانىدىم. مەن تېزلا تاماقنى تەييار قىلدىم. بالىلار بىلەن تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن، قاچىلارنى يۇيۇپ جايىغا سېلىۋەتتىم. ئادىلنى ساقلىشىمنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ئۇ بىر بولسا تاڭ ئاتقاندا، بىر بولسا يېرىم كېچىدە كېلەتتى. ئۇنىڭ بۇ ئۆيدە تاماق يەيدىغان كۈنلىرى ناھايىتى ئاز ئىدى. قىزلىرىم تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولغاندىن كېيىن تېلېۋىزور كۆرمەكچى بولۇشتى. شۇ تاپتا بىر-بىرىدىن چىرايلىق بۇ ئىككى قىزىمغا قاراپ يۈرىكىم ئېچىشماقتا ئىدى. «چوپچوڭلا بولۇپ قالغان بالىلارنىڭ ئالدىدا ئاجرىشىمىز دېگەن گەپنى قانداقمۇ دېگىلى بولار؟ ئۇلار كىمنىڭ خاتا، كىمنىڭ توغرىلىقىنى ئايرىيالارمۇ؟ بىزدىن نەپرەتلىنەرمۇ؟...»

— ئاپا، نېمە بولدىڭىز؟

چوڭ قىزىمنىڭ گېپىدىن چۆچۈپ كەتتىم. دەرھال يېشىمىنى ئېرتىۋەتمەكچى بولۇۋېدىم، ئۇلگۈرەلمەي قالدىم. خۇددى بايىدىن بېرى چىقالماي قالغان ياشلىرىم ئۆز جايىنى تاپقاندەك ئۆزۈمنى قانچە قىلسامۇ توتالمىدىم.

— جېنىم قىزىم، ئاپاڭنى چۈشىنەمدىغانسەن. ساڭا نېمە دېسەم بولار، — دېدىم ئېسىمدە‌پ تۇرۇپ، — ناۋادا، دادامنى بىلەن ئىككىمىز ئاجرىشىپ قالساق، سەن كىمنى تاللار بولغىيتتىڭ، قىزىم؟

— ئۇنداق دېمەڭ، ئاپا. سىز «ھەرقانچە خورلۇق تارتسامۇ ئاجراشمايمەن» دەيتتىڭىز غۇ؟ دادام ئىككىڭلار ياخشى بولمىسىڭلارمۇ مەن بىر پۈتۈن ئائىلىمىز بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن. بىلىمەن، ئاپا. سىز ئازابلىنىۋاتىسىز، مەن نۇرغۇن ساۋاقداشلىرىمنىڭ دادىلىرىنىڭ ئايالىغا شۇنداق كۆيۈنىدىغانلىقىنى، مېھرىبانلىق قىلىدىغانلىقىنى كۆرگەنده سىزنى ئويلاپ قالاتتىم، ئائىلىمىزده دادام سىزگه كۆيۈنۈپ باقمىدى. بىزنىڭ كۆڑىدىغىنىمىز سىزنىڭ كۆكەرگەن يۈز ـ كۆزلىرىڭىز بىلەن دادامنىڭ سىزگه بولغان قوپاللىقى ئىدى. مەن ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئاتا ـ ئانىسى توغرۇلۇق دېيىشكەن گەپلىرىنى ئاڭلاشىنى خالىمايتتىم. نېمىشقا دېسىڭىز، ئۇلارغا سۆزلەپ بەرگۈدەك ئىشلار ئائىلىمىزده يوق ئىدى. جېنىم ئاپا، نېمىلا بولمىسۇن، بىزنى يېتىم قىلماڭلار، دادامغا يالۇراي، ئۇ ئەمدى سىزنى ئۇرمىسۇن!

ئىلمىنۇرمۇ ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتى. بىزنىڭ يىغلىشىۋاتقىنىمىزنى كۆرگەن كىچىك قىزىمۇ ئۇمىچەيگەن پېتى كېلىپ بوينۇمغا ئېسىلدى. مەن دەرھال ياشلىرىمنى سۈرتۈپ ئۇلارغا كۈلۈمسىرەپ قاردىم.

— بولدى، بالىلىرىم، ھېچ ئىش يوق. قېنى، ياخشىراق قانالىنى قويۇڭلار، تېلېۋىزور كۆرەيلى، — دېدىم ئۇلارنىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن.

— مەن مۇنداقلا دەپ قويدۇم، قىزىم، — دېدىم مەن يەنه ئىلمىنۇرنىڭ قىزارغان كۆزىگه قاراپ، — ئەمەلىيەتته، دادامڭلار ئۇنچه ئەسكى ئەمەس. ئۇنىڭ ماڭا كۆيۈنگەن چاغلىرى بولغان.

سەنمۇ بىلىسەنغۇ، قىزىم. ئالتە - يەتتە ياش چاغلىرىڭدا داداڭ سېنى پاتمىغا مىندۇرەتتى، مەن ئەگىشەتتىم، ھەر كۈنى قورۇ-نى نەچچە ئايلىنىپ چىقاتتۇق. داداڭ پولۇ ئېتىشكە ئۇستا ئىدى. مەن پولۇ ئېتىشنى داداڭدىن ئۆگەنگەن. ئادەم يېشى چوڭايغانچە سەپرا مىجەز بولۇپ قالىدىغان گەپكەن. مەنلا بولسام، سىلەر ھەرگىز بويۇن قىسىپ قالمايسىلەر، بالىلىرىم.

قىزلىرىمنىڭ چىرايى خېلى ئېچىلدى. نېمىشقىدۇر مەنمۇ سەل يېنىكلەپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم. كۆز ئالدىمغا ئادىل ئىككىمىزنىڭ يېڭى توي قىلغان چاغلىرى كېلىۋالدى.

ئۇ چاغلار ھەقىقەتەن كۆڭۈللۈك ئىدى. ئىككىلىمىز خىز-مەتكە چىقىپ ئۇزاق قالمايلا تونۇشقان ھەم ئىختىيارسىز بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشقان بولغاچقا، توي قىلىش ۋاقتىنى كەينىگە تارتمايلا تويىمىزنى قىلغانىدۇق. مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ۋاقتىلىق ئىشلەۋاتقان چاغلىرىمدا، ئادىل ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرۈپ ئىدارىمىزگە تەقسىم قىلىنغانىدى. ھەر ئىككىمىزنىڭ ماڭاشى يۇقىرى بولمىسىمۇ، تويدىن كېيىنكى كۈنلىرىمىز خۇشاللىق ئىچىدە ئۆتەتتى. ئادىل ئىككى-مىز بىر - بىرىمىزنى بەكمۇ ياخشى كۆرۈشەتتۇق، خىزمەت ئارىلىقىدا بىر - بىرىمىزنىڭ ئىشخانىسىغا چىقىپ بىرەر - يېرىمدەم پاراڭلىشىۋالمىساق ئىشىمىز ئاينىمايتتى. ئىدارىدىكى ھەممەيلەننىڭ ئىككىمىزگە مەستلىكى كېلەتتى. توي قىلىپ ئىككىنچى ئېيىلا بويۇمدا قالدى. بۇ ئىش ئائىلىمىزگە نىسبەتەن تېخىمۇ زور خۇشاللىق ئاتا قىلدى. ئادىل ئىككىمىز بىكار قالساق بالىمىزنى قانداق تەربىيىلەش توغرۇلۇق مۇلاھىزە قىلاتتۇق، بالىغا ئىسىم تاللاپ ھارمايتتۇق. ئادىلنىڭ ئەمدىلا يوغىناشقا باشلىغان قورسىقىمنى سىلاپ، بالىنىڭ تىنىقىنى ئاڭلاش ئۈچۈن قۇلىقىنى قورسىقىمغا يېقىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە، ئۆزۈمنى چەكسىز بەخت قوينىدا ئەللەيلىنىۋاتقاندەك، دۇنيادا مەندىن باشقا

بەختلىك ئىككىنچى بىر ئىنسان يوقتەك ھاياجانلىناتتىم. ئادىل-
نىڭ تەبىئىي بۇدۇرچاچلىرىنى سىلاپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ماڭا
مەڭگۈ ھەمراھ بولۇشىنى تىلەيتتىم.
ئاي - كۈنۈم توشۇپ چوڭ قىزىم تۇغۇلغاندا ئائىلىمىز
تېخىمۇ شادلىققا چۆمدى. مەن ئارزۇ قىلغىنىمدەك قىز بوۋاققا
ئېرىشكىنىم ئۈچۈن خۇش بولسام، ئادىل دادا بولغىنى ئۈچۈن
خۇش ئىدى. مەن خۇددى ئۆزۈمنى باشقىچە ئادەمدەك سېزەتتىم.
ئەمدى مەن بىر ئانىغا ئايلانغانىدىم. مېنىڭ زىممىمدىكى ۋەزىپە
تېخىمۇ ئېغىر ھەم بۇيۇك ئىدى. ئەمدى مەن ئاياللىق بۇرچۇمدىن
باشقا، ئانىلىق بۇرچۇمنىمۇ تولۇق ئادا قىلىشىم، ياخشى ساداقەت-
مەن ئايال، مېھرىبان ئانا بولۇشۇم كېرەك ئىدى. بۇلارنى
ئويلىسام، ئۆزۈمنى چەكسىز كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغاندەك ھېس
قىلاتتىم. كۈنلەر ھەش - پەش دېگۈچە ئۆتۈپ، بالىمىز ئۈچ
ئايلىق بولدى. قائىدە بويىچە ئەمدى ئىشقا بېرىشىم كېرەك
ئىدى، لېكىن ئادىلنىڭ تەلىپى بويىچە ئىشتىن بىر مەزگىل
توختاپ بالىغا قارايدىغان بولدۇم. بىر مەزگىلدىن كېيىن ئائىلە-
مىز ئىقتىسادىي جەھەتتە بىز ئويلىمىغان دەرىجىدە قىيىنچىلىققا
دۇچ كەلدى. بىر ئادەمنىڭ ماڭاشى قورساقنى تويدۇرغىنى بە-
لەن، بالىنىڭ ھەر خىل چىقىملىرىغا يېتىشمەي، ئايدىن - ئايغا
قەرز بولۇشقا باشلىدۇق، ئۇنى ئاز دېگەندەك تۇيۇقسىز بالىنىڭ
پۇتۇن بەدىنىنى قىپقىزىل ئەسۋە قاپلاپ كەتتى. بالىنى داۋالە-
تىش ئۈچۈن يەنە بىرمۇنچە قەرز بولدۇق. شۇڭا، ئادىل باش
كۆتۈرمەي ئىشلەيتتى، ئىشتىن سىرتقى چاغلاردا باشقا ئىدارىلەر-
نىڭ ماتېرىياللىرىنى تەرجىمە قىلىپ بېرىپ ئانچە - مۇنچە پۇل
تاپاتتى، لېكىن بۇنداق ئىش دائىم بولمايتتى. مەن پۇتۇن
زېھنىمنى بالىغا ھەم ئائىلىمىزگە قارىتىپ بولۇپ، «ئادىلنىڭ
خاتىرجەم ئۆگىنىشى ھەم خىزمەت قىلىشى ئۈچۈن شارائىت
يارىتىپ بەرسەم» دەپ تىرىشاتتىم. بالىمىز بىر ياشقا كىرگەن

يىلى بىز مەسلىھەتلىشىپ مەن ئىشلەيدىغان بولدۇم. ئىدارىمۇ مېنىڭ يەنە ۋاقىتلىق ئىشلىشىمگە قوشۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بالىنى ئاپامنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويۇپ ئىشقا چۈشتۇم. ماڭاشىم ئاز بولسىمۇ يۈكىمىز خېلى يەڭگىللەپ قالدى. شۇ كۈنلەردە ئادىل مېنىمۇ ئۆگىنىشكە دەۋەت قىلدى. مەن كىچىلىرى ئۈنىڭ بىلەن تەڭ ئۆگىنىش قىلىپ، خېلى كۆپ نەرسىلەرنى بىلىۋالـ دىم. بالىمىز ئىككى ياشقا كىرگەن يىلى ئىدارىمىزگە ۋاقىتلىق خىزمەتچىلەرنى ئوقۇشقا ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ رەسمىي كادىرلىققا ئېلىنىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش كەلدى. بۇ ئىشنى يەنىلا ئەڭ ئاۋۋال ئادىل ماڭا يەتكۈزدى.

— ئىمتىھان بېرىپ بېقىڭ بولمىسا، — دېدى ئۇ مېنىڭ ئىككىلىنىپ قالغىنىمنى كۆرۈپ، — ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ قالسىـ ڭىز كېيىن رەسمىي كادىر بولىسىز ئەمەسمۇ؟

— بىراق، بالا تېخى كىچىك تۇرسا، — دېدىم مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئەندىشىسىنى ئېيتىپ، — مېنىڭغۇ، ئوتتەك ئوقۇغۇم بار ئىدى، لېكىن بالىغا چىدىيالماي قالارمەنمىكىن، دەپ قالـ دىم.

— بالىغا ئاپام قاراپ تۇرغاندىكىن خاتىرجەم بولۇپ ئىمتىـ ھان بېرىپ بېقىڭ. ئۆتۈپ قالسىڭىز بىر ئامال قىلارمىز. شۇنداق قىلىپ، ئاخىر ئۇ مېنى ئىمتىھان بېرىشكە قايىل قىلدى. دادام ـ ئاپاملارمۇ مېنى ئىمتىھان بېرىشكە رىغبەتلەنـ دۈردى. ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئىمتىھان بەردىم. ئىمتىھاننى كۆڭۈلدىكىدەك بەرگىنىم ئۈچۈن ئۆتۈپ كېتىشكە ئىشەنچىم بار ئىدى، لېكىن كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرلىرىدە ئەندىشە بار ئىدى. ئىككى يىل ئۆيدىن ئايرىلىپ ئوقۇشقا بەرداشلىق بېرەلمەسلىكىمـ دىن قورقاتتىم. دەل شۇ كۈنلەردە ئىدارىمىزگە يەنە بىر ھۆججەت چۈشۈپ، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر خىزمەتتىن ئايرىـ لىپ مەخسۇس كۇرسقا ئىمتىھان بېرىپ ئوقۇسا بولىدىغانلىقىنى

ئۇقتۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئادىل بىرىنچى بولۇپ تىزىمغا ئالدۇ-رۇپ ئىمتىھانغا قاتناشتى. ئىككىىمىزنىڭ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغانلىق ئۇقتۇرۇشىمىز ئارقا - ئارقىدىن قولىمىزغا تەگدى.

— ئادىل، مەن ئوقۇمايمىكەن، — دېدىم بىر كۈنى ئۇنىڭغا، — ھەر ئىككىمىز كەتسەك بالىمىز يالغۇز قالغۇدەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىينىلىپ قالغۇدەكمىز، شۇڭا سىز بارىڭىز، كېيىن يەنە پۇرسەت كەلسە مەن بارسام بولارمىكىن؟

— بولمايدۇ، — دېدى ئۇ قەتئىي قىلىپ، — مەن بارمىسام بولمىدۇ، چۈنكى مېنى ھېچكىم بۇ ئىدارىدىن چىقىرىۋېتەلمەيدۇ، لېكىن سىز دېگەن ۋاقىتلىق ئىشلەۋاتقان ئادەم. ئالىمادىس، «ئۆيۈڭگە كەت» دېسە، كەتمەي ئامال يوق، شۇڭا كېيىنلىكى-مىزنى ئويلىغاندا سىز بېرىپ ئوقۇڭ. مەن مۇنداقلا ئىمتىھان بېرىپ باققان.

مەن ئۇنىڭ يالغان ئېيتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. چۈنكى، ئۇ-نىڭ ئۇلۇغۋار غايىلىرىنىڭ بارلىقىنى، مۇشۇنداق پۇرسەت ئۇ-چۇن ئىزچىل ئۆگىنىش قىلىپ كېلىۋاتقىنىغا بىرقانچە يىل بول-غىنىنى بىلەتتىم.

— ياق، سىز بېرىپ ئوقۇڭ، مەن دېگەن ئايال كىشى، كېيىن خىزمەتتىن قالسام سىزنىڭ تامىقىڭىزنى ئەتسەممۇ ھې-ساب. لېكىن، ئەر كىشىگە مۇقىم كەسىپ مۇھىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە نەچچە يىلدىن ئۆگەنگەنلىرىڭىزنى مۇنداقلا زايە قىلىۋەت-مەڭىز بولمايدۇ. يەنىلا سىز بېرىپ ئوقۇڭ.

ئىككىىمىز ئوقۇش توغرۇلۇق نۇرغۇن قېتىم تالاش - تار-تىش قىلغاندىن كېيىن، بۇ مەسىلىنى يەنىلا ئاتا - ئانام ھەل قىلدى. ئۇلار بالىنى بىز ئوقۇش پۈتتۈرگەنگە قەدەر بېقىپ تۇرىدىغان بولۇپ، ھەر ئىككىلىمىزنى ئوقۇشقا دەۋەت قىلدى. بالامغا قىيالمىغان بولساممۇ، لېكىن مەندىكى ئوتتەك ئوقۇش

ئىستىكى يەنىلا غالىب كەلدى. شۇنداق قىلىپ، ئىككى ئايدىن كېيىن ئىدارىدىكى بارلىق رەسمىيەتلەرنى تۈگىتىپ، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدلىيە مەكتىپىگە ئوقۇشقا كەلدۇق. ئادىل ئىككىمىز ئىككى سىنىپتا ئىدۇق. بىزگە ئوخشاش ئوقۇشقا كەلگەنلەردىن سىنىپىمىزدا يەنە بىر جۈپ ئەر - ئايال بار بولۇپ، بىز مەسلىھەتلىشىپ مەكتەپكە يېقىنراق جايدىكى كونا بىر بىنادىن بىر ئۆينى ئىككى جۈپ ئەر - ئايال بىرلىشىپ ئىجارىگە ئالدۇق. مەكتەپتە ئوقۇش ماڭا شۇنداق مەنىلىك بىلىندى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئادىل ئىككىمىز بىللە ياشاۋاتقان بولغاچقا كۈنىمىز تېخىمۇ مەنىلىك ئىدى.

— سىنىپىمىزدىكى بىرقانچەيلەن بەك زېرىكىپ كەتتۇق، كەچتە ئۆيۈڭلارغا بارىمىز دەيدۇ، — دېدى بىر كۈنى چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن بىللە تۇرۇۋاتقان ئاتۇشلۇق ساۋاقدىشىمىز مەخپۇزە، — دېمىسىمۇ، بىرقانچە ئايدىن بېرى بىزغۇ ئەر - ئايال بىللە تۇرۇۋاتىمىز. ئۇلارغا تەس دەڭا، ئائىلىسىنى سېغىنىپ بىر بولۇپ كەتتى ئۇلار.

— ياخشى بوپتۇ، — دەپ سۆز قاتتى ئېرى تاشپولاتمۇ، — بىزمۇ گۇڭ - مۇڭ پاراڭلاشمىغىلى ئۇزاق بولدىغۇ، ئادىل، ھە؟

— شۇنداق، كەچتە ئىككىڭلار بارلىق ھۇنىرىڭلارنى چىقىرىپ ئۇلارنى ھەيران قالدۇرۇڭلار، — دېدى ئادىلمۇ قوشۇلۇپ.

شۇنداق قىلىپ مەخپۇزە ئىككىمىز چۈشتىن كېيىنكى بىر سائەتلىك دەرسنى تاشلاپ كەچلىك ئولتۇرۇشقا تەييارلىق قىلىشقا باشلىدۇق. گەرچە بىزدە ئانچە كۆپ پۇل بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا بىر ئائىلىنىڭ ئادەتتىكى قورۇمىلىرىغا بىرقانچە خىل سوغۇق سەيلەرنى قوشۇپ ئاددىيلا بىر ئۈستەل قورۇما تەييارلىدۇق. كەچتە ئۇلار كېلىپ مەخپۇزە ئىككىمىزنى داڭلاپ ئۇچۇرۇپ-لىۋەتتى.

ئولتۇرۇش باشلىنىپ بىرەمدىلا سورۇن قىزىپ كەتتى.

ئەرلەر ئىچىۋاتقان هاراق كاللىسىغا تەپكەندىن كېيىن، ئۇلار ئاياللارنىمۇ ئىچىشكە زورلاپ تۇرۇۋالدى. كىمدۇر بىرى ئىككى بوتۇلكا قىزىل هاراق تېپىپ كىرىۋېدى، سورۇن قاينىپلا كەتتى. ئەزەلدىن هاراق ئىچىپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈن مەن «ئىچمەيمەن!» دەپ تۇرۇۋالدىم. باشقا ئاياللار ئۇنى - بۇنى دېگەچ ئىچىشتى.

— قارىغۇ سىزنى، — دېدى ئادىل مېنى نېرى تارتىپ، — باشقىلارمۇ ئىچىۋاتقاندىكىن سىزمۇ ئىچىڭە، سىزنىڭ ئۇلاردىن كەم يېرىڭىز بولمىغاندىكىن.

— بىراق، سىز هاراق ئىچكەن ئاياللارنى ياقتۇرمايتتىڭىزغۇ؟

— قارىغۇ ئاۋۇلارنىڭ شوخلىشىپ كەتكىنىنى! كېلىڭە، مەن سىزگە بىر رومكا تۇتاي!

ئادىل مېنى سۆرىگەندەك قىلىپ ئۇستەلنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ بىر رومكىغا «لىققىدە» هاراق قۇيۇپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى. ئۇنىڭغا ئاچچىقىم كېلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن كۆزۈمنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئىچىۋەتتىم. كېيىن تانسا ئويناشتۇق. ئادىل هەر دېسە سىنىپىدىكى ماهىيەر ئىسىملىك چىرايلىق قىزنى تانسىغا تارتىپ ئويناتتى. هاراقنىڭ كۈچىمۇ ياكى ئۇلارنىڭ هەركىتى چەكتىن ئېشىپ كەتتىمۇ، كۈنداشلىقىم تۇتۇپ كەتتى. سورۇن تارقىلىپ كەتكۈچە چىشىمنى چىشلەپ ئولتۇردۇم. ئۇلار كەتكەندىن كېيىن ئادىل بىلەن سوقۇشۇپ قالدىم.

— تومپاي، — دېدى ئادىل قاپىقىنى تۇرۇپ، — قارىغە باشقا خوتۇنلارنىڭ ئېچىلىپ كەتكىنىنى، سىزنىڭ چىرايىڭىزنىڭ ئوسالىقىغا قارىپ مەن خىجىل بولۇپ كەتتىم. ئۇ دېگەن تېخى قىز بالا. ياخشى ئۆتكەندىكىن دەپ چاقىرىپ قويغان، سىزنىڭ بۇنداق قارا قورساقلىقىڭىزنى بىلگەن بولسام چاقىرماسكەنمەن.

— ئوتتۇزدىن ئاشقۇچە ئەرگە تەگمىگەندىكىن بىر يېرىنىڭ

پىيىزى گىچ - گىچتۇ ھەرقاچان. بولمىسا، ئەر كىشىنىڭ ئالدىدا غىلجىڭلاپ يۈرمەسىدى. مېنىڭ ئورنۇمدا سىز بولسىڭىز قانداق قىلاتتىڭىز كىنتاك؟!

— راستىنىلا كۆزى كىچىك بېشىم خوتۇننىڭ ئۆزىكەن-سىز، — دېدى ئادىل تامغا قاراپ يېتىپ، — مەن سىزنىڭ بۇنداقلىقىڭىزنى ئەمدى بىلدىم.

ئىچىمگە شۇنداق بىر يىغا كەلدىكى، ئادىلنىڭ گېپى ماڭا مۇشت بىلەن ئۇرغاندىنمۇ بەكرەك تەسىر قىلدى. خۇددى ئۇ مېنى «سەن ماھىبەرگە تەڭ بولالمايسەن!» دېگەندەك بىلىنىپ ئىختىيارسىز يىغلاپ تاشلىدىم. شۇ كۈنى ئىككىلىمىز ماي تارتىشىپ ياتتۇق. كېيىن، «مەن بەك ئارتۇق ئويلاپ كەتكەن ئوخشايمەن!» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم. كېيىنچە ئۆيىمىزدە بۇنداق ئولتۇرۇشلار تولا بولىدىغان بولدى. ھەر قېتىمدا ئادىلنىڭ سىنىپىدىكىلەردىن ماھىبەر كەلمەي قالمايتتى. بۇ قىز بىلەن ھەر ھالدا چىقىشىپ قالدۇق. شۇنداق قىلىپ، ئوقۇشىمىز ئىككىنچى يىلىغا قەدەم قويغاندا سىنىپىمىزدىكى بەزى ئاياللاردىن ماھىبەر بىلەن ئادىل توغرۇلۇق بەزى مىش - مىش پاراڭلارنى ئاڭلاشقا باشلىدىم. ئاياللىق كۆڭلۈم بىلەن ئېيتقاندا، ئادىلنى باشقىلاردىن قىزغىنىتتىم. بولۇپمۇ، ماھىبەردەك چىرايلىق قىزلار ئەرلەر ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك ئىدى. مەن بۇ ئىشلارنى ئادىلدىن سورىسام، ئۇ قاتتىق رەنجىپ كەتتى. مەن ئادىلغا ئىشىنەتتىم، شۇڭا باشقىلارنىڭ گەپلىرىنى بەكمۇ راستقا چىقىرىۋەتمىدىم، لېكىن يوشۇرۇن ئۇلارنى كۆزىتىپ باقتىم. ماڭا ئۇلارنىڭ باشقا مۇناسىۋىتى بارەدەك بىلىنمىدى. نېمىلا دېگەنبىلەن ئادىل ئىككىمىز تۇرمۇشنىڭ قىيىن ئۆتكەللىرىدىن بىللە ئۆتۈۋاتقاندۇق. شۇڭا، «ئۇنى تەتۈر قىينىسام بولمايدۇ!» دەپ قارايتتىم.

يىللار ھەش - پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كەتتى. ئىككى يىللىق

ئوقۇشمىز تاماملىنىپ قايتىپ كېلىپ ئىشقا چۈشتۇق. شۇنىڭ بىلەن مەكتەپتىكى ئىشلار بىر كۆڭۈللۈك ئەسلىمىگە ئايلىنىپ قالدى. شۇ كۈنلەردە ئائىلىمىز يەنىلا شۇنداق خاتىرجەم ئىدى، لېكىن مەن ئادىلدا بىر يېڭىلىقنى بايقىدىم. ئۇ ئىلگىرى ئۆزىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىغا ئانچە ئەھمىيەت بېرىپ كەتمەيتتى، بارلىق زېھنىنى خىزمەت ۋە ئۆيگە قارىتاتتى. ھازىر ئۇ ھەر كۈنى ساقلىنى پاكىز قىرىپ، رەتلىك كىيىنىپ يۈرەتتى، بەزىدە ئۆزىگە يېڭى كىيىملەرنى سېتىۋالاتتى. ئىلگىرى مەن بىرەر پايپاقنى ئېلىپ بەرمىگۈچە پايپىقىنىمۇ يېڭىگۈشلىمەيدىغان ئادىلدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەردىن بەزىدە كۆڭلۈمدە ھەر خىل گۇمانلارنى قىلىپ باقاتتىم. كېيىن، مەنمۇ ئۇنىڭ رەتلىك يۈرۈشىنى خالايدىغان بولۇپ قالدىم. مەن ئىككىنچى قىزنىمغا ئېغىر ئاياغ بولغاندا، ئۇ ئىدارىسىزلىك رازۋېدكا ئەترىتىنىڭ باشلىقى بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئائىلىمىز بۇرۇنقىدەك كۆڭۈللۈك بولماي قالدى. ئۇ تولا ھاللاردا ھەر خىل دېلولار بىلەن سىرتتا يۈرەتتى، بەزىدە بىرقانچە كۈن ئۆيگە كەلمەيمۇ قويىاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆينىڭ بارلىق ئېغىر - يېنىك ئىشلىرى مېنىڭ زىممىمگە يۈكلەندى. بالىنى تۇغۇپمۇ تۇرۇك ئارام ئالالمىغاچقا، سالامەتلىكىممۇ بارغانچە ناچارلىشىپ كەتتى. ئادىل ئىككىسىزلىك ئارىلىقىنىڭ بارغانچە يىراقلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. بەزى كېچىلىرى يالغۇز تورۇسقا قاراپ يېتىپ، ئىلگىرىكى كۈنلەرنى ئەسلەپ قالاتتىم. لېكىن، ئۇنىڭ قايسىبىر چاغلاردا ھارغىن ھالەتتە ئۆيگە كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە ھەممە غەم - غۇسسىلىرىم تارقىلىپ، خۇشاللىقتىن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالاتتىم. ئۇنىڭ ئۇچۇن قولۇمدىن كېلىدىغان بارلىق ئىشلارنى قىلاتتىم. ئۇنىڭ چىرايىدىكى رازىمەنلىكنى كۆرگەن ۋاقتىمدا ئۆزۈمنىڭ ھارغىنلىقى قاياققىدۇر يوقاپ كېتەتتى. بىز شۇنداق ئالدىراش يۈرۈپ ئون تۆت يىلنى بىللە ئۆتكۈزدۇق. دەل مۇشۇ

ئون تۆت يىل توشقان كۈنى بىزنىڭ باراقسان كۆكلەۋاتقان ئائىلىمىزگە كۈز كېلىپ يوپۇرماقلار سارغىيىپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. مەن ئېرىمنىڭ باشقىچە بىر ئادەم بولۇپ قالغانلىقىنى سەزدىم. بۇنى ھېس قىلغان ۋاقتىمدا مەن تولىمۇ كېچىككەن ئىكەنمەن. ئۇ كۈنى ئادىل ئىشلەيدىغان بولغاچقا كەچلىك تاماق ئاپارغانىدىم. دېجورنىلىق ئۆيىدە ئادىل بىرقانچە خىزمەتدىشى بىلەن قارتا ئويناپ ئولتۇرغانىكەن، مەن كىرگەن ۋاقتىمدا ئۇ ماڭا شۇنداق غەلىتە سەپسالدىكى، خۇددى بىر ناتونۇش ئادەمگە ئوچراپ قالغان ناتىۋان قىزدەك نەگە قارىشىمنى بىلمەي قالدىم. ئۇ مېنىڭ باش - ئايىغىمغىچا بىر قاراۋەتكەندىن كېيىن خۇشياقمىغاندەك قولۇمدىكى تاماق قاچىسىنى ئېلىپ ئۈستەلگە «جاققىدە!» قويۇپ قويدى.

— ئىسسىقىدا يەۋېلىڭ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تاماقنىڭ سوۋۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ.

— تاماق كۆتۈرۈپ كەلگىنىڭ نېمىسى؟ — دېدى ئۇ زەردە بىلەن، — تاماق دېگەن بازاردا تۇرسا.

مەن چۆچۈپ كەتتىم، ئون تۆت يىلدىن بېرى ئۇ مېنى تۇنجى قېتىم سەنلەۋاتاتتى. مەن ئەتراپتىكىلەردىن خىجىل بولۇپ گەپ قىلمىدىم. باشقىلار مېنىڭ چىرايىمنىڭ باشقىچە بولۇپ كەتكىنىنى بىلدىمۇ، بىر - بىرلەپ چىقىپ كېتىپ، دېجورنىلىق ئۆيىدە ئىككىمىزلا قالدۇق.

— تاماقنى يېمىسىڭىز ئەكىتەيمۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭ تاماققا قارىماي قويمىغىنىدىن كۆڭلۈم بىرقىسما بولۇپ.

— ئەكەت! — دېدى ئۇ تېخىمۇ قوپاللىق بىلەن.

— نېمە بولدىڭىز، ئەجەب سەنلەپ كەتتىڭىز؟ بىر ئىشنى خاتا قىلمىغاندىمەن، — دېدىم مەنمۇ ئاچچىقىم كېلىپ.

— سەن دېدىڭما؟ — دېدى ئۇ خۇددى ئەمدى ئېسىگە كەلگەندەك، — ھېلىلا تاماق يەۋالغان، باشقا ئىش يوق.

— ئەمسە شۇنداق دېسىڭىزلا بولىدىكەنغۇ؟

— لېكىن، قاراڭە ماۋۇ كىيىملىرىڭىزگە، سىز مۇشۇنداق كىيىنىپ سۆرىلىپ يۈرسىڭىز خىزمەتداشلىرىم نېمە دەيدۇ؟

مەن دەرھال كىيىنمىگە قارىدىم. «كەچ بولغاندىكىن» دەپ ئۆيۈ ئىچىدە كىيىدىغان كىيىملىم بىلەن ساپما كەشىمنى كىيىپلا چىققانىدىم، لېكىن كىيىمىمنى ئۇنچە رەتسىز دەپ كەتكىلى بولمايتتى.

— شۇنىڭغا خاپا بولغانمىدىڭىز، كېچە بولغاندىكىن خەق قاراپ يۈرمەس دېگەنىدىم، — دېدىم ئۇنىڭ ئەسلىدە كىيىمىمگە خاپا بولغىنىنى بىلىپ.

— سىز كېچە - كۈندۈز ئوخشاشلا تۇرمامسىز؟! كۈندۈزى پەقەتلا ئايىغىڭىز ئالمىشىدۇ. ئىدارىدىكى خوتۇنلار ماڭا نەچچە قېتىم ئايالىڭىز بەك ئاددىي - سادىدا دەپ كەتتى. سىزمۇ بىر ئايال بولغاندىكىن، ئەتراپىڭىزدىكىلەرگە ئۆزىڭىزنى سېلىشتۇرۇپراق يۈرۈڭ!

مەن گەپ قىلماي تاماق قاچىسىنى ئېلىپ يېنىپ چىقتىم.

«توۋا! مېنىڭ ئەينى چاغدىكى ئېرىم شۇمۇدۇ؟ مەن ئۇنى خاتىرجەم خىزمەت قىلسۇن، دەپ بارنىمۇ - يوقنىمۇ چاندۇرماي ئۆتۈۋاتىمەنغۇ، مۇشۇ بىرقانچە يىلدىن بېرى ئۇ بالىلارنى ئەركىلىتىپ باقتىمۇ، بىرەر قېتىم يەسلىگە ئايرىپ - ئەكېلىپ باقتىمۇ؟ بىرەر قېتىم سېنىڭ ھالىڭ قانداق دەپ سوراپ باقتىمۇ؟ ھېيت - بايرامدا نېمەڭ كەم دەپ سوراپ باقتىمۇ؟ توغرا، مەن باشقىلاردەك مودا كىيىملەرنى كىيەلمىدىم، ھەش - پەش دېگۈچە ئۇنتۇز ئالتە ياشلىق ئايالغا ئايلاندىم. (ئەمدى مېنىڭ ئائىلەمدىن باشقا ئويلايدىغان نېمەم بار؟)، دەپ بارلىقىمنى ئائىلىگە سەرپ قىلدىم. مەن خاتا قىلدىممۇ؟ خاتا بولسا نېمىنى خاتا قىلدىم؟ زادى نېمىنى؟...»

شۇ خىياللار بىلەن ئۆيگە قانداق يېتىپ كەلگىنىمنىمۇ بىل-

مەي قاپتىمەن. كېچىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئادىلنىڭ سۆزلىرىنى ھەربىر ئويلىسام يۈرىكىمنى خۇددى بىرى پىچاق بىلەن تىلغاندەك ئېغىر ئازاب ئىچىدە قالدىم. نېمىشقىدۇر ئائىلىمىزگە نامەلۇم بىر شۇم قول سوزۇلۇۋاتقاندەك تەشۋىش ئىچىدە ئورنۇمدىن تۇرۇپ، كىيىم ئىشكاپىدىكى كىيىملەردىن تارتىپ بارلىق تارتمىلارنى بىرقۇر ئاختۇرۇپ چىقتىم. خىيالىمدا ئۇنىڭ يانچۇقىدىن بىرەر ئايالغا مۇناسىۋەتلىك نەرسە تېپىۋالمەن، دەپ ئويلايتتىم، لېكىن شۇنچە ئاختۇرۇپمۇ ھېچنېمە تاپالمىدىم. بىر تۇرۇپ، ئۆزۈمنى ئەخمىقانە ئىش قىلىۋاتقاندەك ھېس قىلسام، بىر تۇرۇپ چوقۇم شۇنداق قىلىش زۆرۈردەك ئويلايتتىم. مەن يەنىلا ئاختۇرۇشقا تېگىشلىك بىرەر جاي قالغاندەك خاتىرجەم بولالمايتتىم. تۇيۇقسىز كۆزۈم كىتاب ئىشكاپىغا چۈشتى. ئىشكاپنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئەڭ ئاۋۋال ئېرىم بۇلتۇر كۆتۈرۈپ كېلىپ بىر قانچە كۈن ئوقۇغان «ئويغانغان زېمىن» ناملىق رومان كەلدى. مەن دەرھال كىتابنى قولۇمغا ئېلىپ ۋاراقلىدىم. كىتابنىڭ ئارىلىقىدا بىر كونۋېرت بار ئىدى، مەن ئۇنى ئېلىپ ئاچتىم. كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. كونۋېرتتا ئادىلنىڭ ئون يىل ئىلگىرىكى ساۋاقدىشى ماھىبەرنىڭ سۈرىتى تۇراتتى. سۈرەتنىڭ ئاستىدىكى چېسلادىن ئۇنىڭ بۇلتۇر ئەتىيازدا چۈشكەن رەسىم ئىكەنلىكىنى بىلدىم. كونۋېرتتا باشقا نەرسە يوق ئىدى. مەن باشقا كىتابلارنى ئاختۇرۇپ ھېچنېمە تاپالمىدىم. ئۇ سۈرەت ھېچنېمىنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيتتى. شۇ كۈندىن بېرى، مەن باشقىچە ئادەم بولۇپ قالدىم. خىزمەت ۋاقتىدا باشقىلارغا ئۆزۈمنى سېلىشتۇرۇپ كېتەتتىم. ئادىل خۇددى ماڭا قارىغاندا باشقا ئايالىلارغا بەكرەك تىكىلىپ قارايدىغاندەك، ئۇلارغا قارىغان ۋاقتىدا كۆزلىرى نۇرلىنىپ كېتىدىغاندەك بىلىنىپ رەشك ئوتىدا قىينىلىشقا باشلىدىم.

بىر كۈنى ئۇ يىغىن ئېچىۋاتقان پۈرسەتتە ئۇنىڭ ئىشخانىسى-

غا كىردىم. مەن ئۆزۈمگە يات بولغان گۈمانخورلۇق بىلەن ئۇنىڭ تارتمىلىرىنى ئاختۇرۇپ، ئۇ يەردىن بىرقانچە پارچە خەت تېپىۋالدىم. ئىشخانامنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن تاقاپ ئولتۇرۇپ خەتلەرنى ئوقۇدۇم. خەتلەرنىڭ ھەممىسى ماھىبەرنىڭ ئىدى. ئۇ خېتىدە ئادىل ئىككىسىنىڭ ئوقۇۋاتقان چاغدىكى شېرىن مىنۇتلىرىنى ئېسىدىن چىقارمىغانلىقىنى، ئىككىسىنىڭ بىللە بولغان چاغلىرىنى مەڭگۈ قەدىرلەيدىغانلىقىنى، ئادىلنىڭ ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا چەكسىز ئىشىنىدىغانلىقى ھەم يېقىندا ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىنى، پۈرسەت بولسا ئادىل بىلەن يەنە بىللە بولۇشنى خالايدىغانلىقىنى يازغانىدى. خەتلەرنىڭ ئاخىرىدا ئوقۇشقا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ كەتتى. بۇ مەن كۈتمىگەن ئاقىۋەت ئىدى. مەن ئادىل ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتىدە بار، دەپ باشقىلاردىن ئاڭلىسام ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم. لېكىن شۇ تاپتا ئىشەنمەي ئامالىم يوق ئىدى. دېمەك، ئۇلار نەچچە يىلدىن بېرى ئالاقىلىشىپ تۇرغانىدى. مەن خەتلەرنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. كېچىچە خىيال قىلىپ، بۇ خەت توغرۇلۇق گەپ قىلماي بىر مەزگىل قاراپ باقماقچى بولدۇم. مەن بۇ ئىشتا تەنتەكلىك قىلىسام بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئادىلنىڭ بۇ ئىشنى شۇنچە يوشۇرۇن قىلغىنىغا قارىغاندا، ئۇ بۇ ئىشنى مېنىڭ بىلىپ قېلىشىمدىن ئەندىشە قىلغانىدى. بۇ يەنىلا ئادىلنىڭ قەلبىدە مېنىڭ يەنە ئورنۇم بارلىقىنى ئىسپاتلايتتى، ئۇ بۇ ئائىلىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنى خالىمىغان ئىدى. شۇڭا بېشىمدىكى قىلسام ئەكسىچە ئاقىۋەت يۇز بېرىشى مۇمكىن ئىدى. مەن چىشىمنى چىشلەپ دەردىمنى ئىچىمگە يۇتتۇم. ئائىلەمنىڭ پۈتۈنلۈكى ئۈچۈن نېمىلا قىلسام رازى ئىدىم. مەن نەچچە كېچە ئويلىنىپ قەددىمنى رۇسلىماقچى بولدۇم. ئۆيدە، ئىشخانىدا بۇرۇنقىدەك غەمسىز قىياپەتكە كىرىۋالىدىغان بولدۇم. بىر قانچە

قېتىم ئادىلىنىڭ ئىشخانىسىدا بىر نەرسە ئىزدەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم، ئۇ خەتلەرنى ئىزدەيتتى.

— نېمە ئىزدەۋاتىسىز؟ — دېدىم بىر كۈنى ئۇنىڭ يەنە خەتنى ئىزدەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ.

— بىر ھۆججەت بار ئىدى، — دېدى ئۇ چاندۇرماي، — تاپالمايۋاتىمەن. ھە راست، مەن چۈشتە قايتمايمەن، بىرى تاماققا چاقىرغان.

مەن گەپ قىلمىدىم. ئۇنىڭ چۈشتە ئۆيگە بارمىغىنىغا بىر-قانچە كۈن بولغانىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇشنى خالا-مايدىغان بولۇپ قالغانىدىك ئىدىم. نېمىشقىدۇر، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان چاغلاردا ئۇنىڭ بارلىق ھەرىكەتلىرى ساختىدەك بىلىنەتتى. ئادىلمۇ كۆڭلىدە بىر ئىشنى سەزگەندەك ماڭا تىكە-لىپ قارىمايتتى. كۆز ئالدىمدا ماھىبەر بىلەن ئادىللا بار ئىدى. ماڭا مەنسۇپ بولغان بەختنى تارتىپ كەتكەن ماھىبەرگە نەپرىتىم شۇنچىلىك كۈچلۈك ئىدىكى، ئۇ يېقىن بولسا بېرىپ ئەدىپىنى بەرگۈم كېلەتتى. بىراق، ئارىلىقىمىز نەچچە يۈز كىلومېتىر كېلەتتى. بىر تۇرۇپ، ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى بىلىپ باققۇم كېلەت-تى. شۇ خىيال بىلەن تېلېفون دەپتىرىمنى ۋاراقلاپ يۈرۈپ مىڭ تەستە غۇلجىلىق ساۋاقدىشىمنىڭ ئادرېسىنى تاپتىم. ئاۋۋال تېلې-فون بېرىپ ئۇلاردىن ئەھۋال سورىغان بولدۇم، ئاندىن ماھىبەر-نىڭ گېپىنى چىقىرىۋېدىم، ئۇلار ئۇنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي دەپ بەردى. ماھىبەر توي قىلىپ ئۈزاق قالماي ئاجرىشىپ كەتكەنچە قايتا ياتلىق بولماپتۇ، ھازىر قىزى بىلەن بىللە تۇرىدىكەن، تۇغقانلىرى لايىق تونۇشتۇرسىمۇ قايتا ياتلىق بولۇشقا ئۇنىماپتۇ.

مەن بۇلارنى ئاڭلاپ، ماھىبەرنىڭ ئادىلنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. چۈنكى، بىر ئايال بىرىگە ھەقىقىي كۆڭۈل بەرمىسۇ، ئىككىنچى بىر ئادەم ھەرقانچە ياخشى بولسىمۇ كۆڭۈل بېرەلمەيتتى. بەلكىم ئۇ ئادىلنى ساقلاۋاتقان بولۇشى

یاکی ئادىل بىلەن بولغان ئاشۇ شېرىن مىنۇتلىرىنى بىر ئۆمۈر ئۆزىگە ھەمراھ قىلىشنى خالاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. مەن بۇلارنى ئويلىغانچە ئۇنىڭغا شۇنچە ئۆچلۈكۈم كەلدى.

بىر كۈنى ئىشتىن كېلىپ، ئۆينىڭ ئىچىدىكى تاماكا ئىسىدىن ھەيران قالدىم. ئادىل ساپادا يانقىنىچە ئۈزمەي تاماكا چېكىۋاتاتتى. ئۇ مېنىڭ كىرگىنىمنى تۇيمىدىمۇ ياكى تۇيسىمۇ قارىغۇسى كەلمىدىمۇ، جىمجىت ياتاتتى. مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلماقچى بولۇپ توختاپ قالدىم. چاي ئۈستىلىدە قايسى كۈنى مەن تېپىۋالغان بىرقانچە پارچە خەت چېچىلىپ تۇراتتى. خەتلەرنى كۆرۈپ يۈرىكىم بىرقىسىملا بولۇپ يىغلىغۇم كەلدى. ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ھېچنېمە بولمىغاندەك ئاستا ئۈستەلنىڭ ئالدىغا بېرىپ بىر دەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن خەتلەرنى بىر - بىرلەپ رەتلەشكە باشلىدىم. ئادىل كېلىپ خەتلەرنى ئىزدىگەن، خەتلەرنى مېنىڭ ئىشكاپىمدىن تاپقاندىن كېيىن مېنىڭ كېلىپ ئۆزى بىلەن سوقۇشۇشۇمنى كۈتۈپ تۇرغان بولسا كېرەك، سەل ئۆرە بولۇپ مېنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىمگە جىمجىت قاراپ تۇردى. نېمىشقىكىن، كۆز يېشىمنى تۇتۇۋالالماي قالدىم، كۆز ياشلىرىم ئۈستەلگە تارىلاپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. مەن خەتلەرنى يىغىشتۇرۇپ ئىشكاپقا سالدىم. ئادىل بىر ئېغىز گەپ قىلمىدى. مەنمۇ ئارتۇق گەپ قىلماي تاماق ئەتتىم. تاماقنى بالىلار بىلەن يېدۇق. مەن ھېچقاندىق ئىش بولمىغاندەك، خىزمەت ياكى باشقا ئىشلار تېمىسىدا گەپ تېشىپ باقتىم، لېكىن ئۇ مېنى ھازىرلا كۆرۈۋاتقاندەك ماڭا ھاڭۋاقتىلاردەك قاراپ قالدى. ئۇمۇ خەت توغرۇلۇق ماڭا بىر ئېغىز چۈشەنچە بەرمىدى. مەنمۇ ئۇ ئىشلارنى قايتا تىلغا ئالمىدىم. بىر ھەپتە شۇنداق بىر - بىرىمىزنى كۆزىتىپ ئۆتتۇق. تۇيۇقسىز ئادىلدا سەل ئۆزگىرىش بولدى. ئۇ سىرتتا تولا تاماق يېمەيدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ، ئائىلىمىزدە مېھماندەك ئۆتۈشكە باشلىدۇق. ئۇمۇ، مەنمۇ سىپايىلىشىپ كەتكەن بولۇپ،

بارلىق ھەرىكەتلەرنى بىر - بىرلەپ سۈرۈشتە سىز بەرسە كېرەك، ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇرۇنقى خۇشاللىقنى ئەسلىگە كەلتۈرەلمەيدىم. بۇ خىل بۇرۇقتۇرمىلىقتا ئاخىر ئادىل بەرداشلىق بېرەلمەيدى بولغاچ، گەپنى ئۆزى ئاۋۋال تەشتى.

— ماھىيەتنىڭ خېتىنى سىز ئېلىۋالغان تۇرۇپ نېمىشقا ماڭا دېمەيسىز؟ — دېدى ئۇ بىر كۈنى.

— ناھايىتى بىرنەچچە پارچە خەتنىڭ ئىشكەنغۇ؟ — دېدىم پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋېلىپ.

— سىز مېنى نېمە قىلسۇن دېمەكچى، — دېدى ئۇ بىردىنلا تېرىكىپ، — ھەممە ئىشنى بىلگەن تۇرۇپ بەخىرامان يۈرۈۋېلىپ شۇڭا مېنى تەتۈر قىينىغىنىڭىز ئەمەسمۇ؟ سىز تولا ئۆزىڭىزنى ئالىيجاناب قىلىپ كۆرسەتمەك، مېنىڭ زادى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. سىزنى بۇنداق شەخسىيەتچى دەپ ئويلىمىغانىدىم. ئۇنىڭ مېنى بۇنداق خاتا چۈشىنىۋېلىشىنى كۈتمىگەن ئىدىم، شۇڭا مەنمۇ كۆڭلۈمدىكىنى دەۋەتتىم:

— سىزمۇ ماھىيەر بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق دېيەلمەيسىز شۇنداقمۇ؟ «قورققان ئاۋۋال مۇشت كۆتۈرۈپتۇ» دېگەندەك، سىزنىڭ بۇ نېمە دېگىنىڭىز ئەمدى.

— مېنىڭ سىزگە ئۇ ئىشلارنى چۈشەندۈرۈش مەجبۇرىيىتىم يوق، مەن نەچچە يىلدىن بېرى ئائىلەمگە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلمىدىم دېيەلەيمەن.

— توغرا، سىز ئائىلىڭىزگە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلمىدىڭىز، لېكىن مېنىڭ مۇھەببىتىمگە، سىز ئۇچۇن بەرگەن بەدەللىرىمگە يۈز كېلەلەمسىز؟ سىزنى خاتىرجەم خىزمەت قىلسۇن دەپ مەن نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدىم، قىينالسامۇ بار - يوقنى چاندۇرماي كەلدىمغۇ، نېمىشقا بۇ ئىشلارغا كۆزىڭىزنى يۇمۇۋالدىڭىز، ماھىيەردىن قالغۇدەك نەرسە بار مېنىڭ؟

— ئۇنى ئۆزىڭىزدىن كۆرۈڭ. باشقىلارنىڭ خوتۇنلىرىمۇ

سىزگە ئوخشاشلا بالا بېقىپ، بىر ئۆينىڭ يۇكىنى ئەرلىرى بىلەن تەڭ كۆتۈرۈپ يۇرۇۋاتىدۇ. مېنىڭ ئالدىمدا ئۇ ئىشلارنى پەش قىلماڭ. ئۇ دېگەن بىر ئايال قىلىشقا تېگىشلىك ئىش. لېكىن ئۆزىڭىزگە قاراپ بېقىڭ، مەيەرگە كېلىڭ! — ئۇ مېنىڭ بىلەكىمدىن تۇتۇپ تام ئىشكاپىنىڭ ئەينىكى ئالدىغا ئىتتىرىپ ئەكېلىپ، ئېغىزىنى قۇلىقىمغا يېقىن ئەكەلدى، — قارا، تۇرقىڭىزغا، سىزنىڭ نەرىڭىز بىر كادىرغا، يەنە كېلىپ بىر باشلىقنىڭ ئايالىغا ئوخشىسۇن. سىزنىڭ مۇشۇ كۇنىڭىزمۇ مەن بولماسام بولمايتتى. مەن سىزنى ئوقۇتمىسام بەلكىم بۇ چاغقىچە توپا-چاڭغا مىلىنىپ ئائىلە ئايالى بولۇپ ئولتۇراتتىڭىز، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىزگە مەن بەرگەن. سىز ئەمدى ئەينەككە قارىغاچ ياخشى ئويلىنىڭ، مېنىڭ بۇنداق بۇرۇقتۇرما ئۆيدە تۇرغۇدەك يېرىم قالمىدى.

ئادىل بىلىكىمدىن قولىنى بوشاتىپ مېنى بىرنى سىلكىۋەتكەندىن كېيىن چاپىنىنى ئېلىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. بۇ ئىش ماڭا شۇنداق ھار كەلدىكى، ھۆكۈرەپ يىغلىغۇم كەلدى، لېكىن يەنىلا يىغلىيالمىدىم. ئىچىمدە ئېمىدۇر بىرنەرسە تەۋرەيتتى، بىرنەرسە يۇرىكىمنى غاجىلايتتى، بىرنەرسە مېڭەمگە قوزۇق قاققاندەك ئاۋاز چىقىراتتى، بىرنەرسە مېنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ يەرگە ئاتاتتى. كۆكرەك قەپىسىم خۇددى ھازىرلا يېرىلىپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلاتتى. بۇ خورلۇق، بۇ ھاقارەت، بۇ تەڭسىزلىك مېنى بۇ دۇنيادا بار بىلەن يوقىنىڭ ئارىلىقىدىكى ئادەمدەك بىرەدەمدىلا نېمجان ھالەتكە ئەكېلىپ قويدى. مەن ئەينەكتىكى ئەكسىمگە سەپسېلىپ قارىدىم. مەن يەنىلا ئاددىي - سادداً، مەن ئەينەكتە، ئەينەك مېنىڭ كۆزۈمدە، دۇنيا مېنىڭ كۆزۈمدە پىرقىراقتا ئىدى. مەن ئاخىر بەرداشلىق بېرەلمەي جايىمدا ئولتۇرۇپ قالدىم. ئادىلنىڭ شۇنچە ئوقۇمۇشلۇق تۇرۇپ، مەن شۇنچە تىرىشىپ قولغا كەلتۈرگەن ئېغىر - بېسىقلىقىمنى ساختىلىق

دەپ قارىغىنىغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. مەن ئۇنى ھېچبولمىسا ماڭا كىچىككىنە بولسىمۇ چۈشەنچە بېرىدۇ، ماھىيەر بىلەن بولغان ئىشلارنى ئۆتمۈش دەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۇ ئۇنداق دېمىدى. ئەكسىچە، ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن ئۇنىڭغا ماس كەلمەپتىمەن. مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭغا ھېلىقى چاغدا تاماق ئاپارغان ۋاقتىمدا دېگەن سۆزنىڭ چىن يۈرىكىدىكى سۆزلەر ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ مەندىن ئاللىقاچان كۆڭلى قالغانلىقىنى، ئىككى بالا ئۈچۈن مۇشۇ تۇرمۇشنى تەۋەككۈل دەپ تۇتۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم. ئون ئالتە يىل دېگەن ئاز ۋاقىت ئەمەس، مەن ناۋادا ئاشۇ ۋاقىتنى ئۇنىڭغا ھەم ئائىلىمىزگە ئاجراتمىغان بولسام، بەلكىم مەنمۇ نۇرغۇن ئۇتۇقلارنى قازىنىشىم مۇمكىن ئىدى. ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ئويلىغانچە ئاچچىقىم كېلەتتى. ئۇنىڭ مېنى ئەينەكنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارغاندىكى سوغۇق چىرايى، مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قاراۋاتقان كۆزلىرىدىن ماھىيەرنىڭ سېيماسىنى كۆرگەندەك، ئۇنىڭغا ئۆچلۈكۈم كەلدى. بىراۋنىڭ ئائىلىسىنى ۋەيران قىلىپ، بالىلىرىنى يېتىم قىلىشقا كۆڭلى ئۇنىغان شۇ قارا نىيەت ئايالغا خۇدادىن مېڭە قېتىملاپ ئۆلۈم تىلىدىم. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ئائىلىمىزدىكى خاتىرجەملىك يوقالدى. مەن كۈندە يالغۇز ئاچچىق يۇتۇپ ئولتۇراتتىم. ئىشخانىغا بارغاندا ئادىل ئىككىمىز خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن پاراڭلاشمىساق، ئۇ ماڭا چىش يېرىپ گەپ قىلمايتتى. خىزمەتداشلىرىمدىن نومۇس قىلىپ ئارىمىزدىكى ئىشلارنى ھېچكىمگە تىنالمايتتىم.

— ئاپا، ئۇخلىمامسىز؟

چوڭ قىزىم ئىلمىنۇرنىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ سائەتكە قارىدىم، سائەت بىر بولاي دېگەنىدى. كىچىك قىزىم ئاللىقاچان قىڭغىر - سىڭغىر يېتىپ ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

— ماقۇل، بالام، سەن ئۇخلاۋەرگىن، مەن سىڭلىڭنى

ئوخشاپ ياتقۇزۇپ قويۇپ ئاندىن ياتاي، — دېدىم ئۇيقۇدىن كۆزۈ-
نى ئاچالمايۋاتقان قىزىمغا قاراپ، ئاندىن كىچىك قىزىمنى جايىغا
ئەكېلىپ ياتقۇزغاندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ياتتىم. كۆ-
زۈمگە ئۇيقۇ كېلىۋاتقاندەك ئەمەس ئىدى. يەنە ئاشۇ كۆڭۈلسىز
ئىشلار كۆز ئالدىمغا كېلىۋالاتتى. مەن ئىشلارنىڭ بۇنچە ياماۋ-
لىشىپ كېتىشىنى كۈتمىگەنىدىم. مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدىغان
ئاشۇ كۆرۈنۈشنى ھەربىر ئويلىسام ئۆزۈمنى شۇنچە ياربماس
سانايتتىم.

شۇ چاغلاردا ئادىلنى ئىدارىدىن يىراقراق بىر تارماق ئىدارە-
گە ئىدارە باشلىقى قىلىپ ئەۋەتتى. مەن: «بىر مەزگىلدىن
كېيىن بەلكىم ياخشىلىشىپ قالارمىز» دېگەن ئۈمىدته خېلى
ۋاقىت ئۇنى كۆتتۈم. ئۇ پات - پات ئىدارىگە يىغىنلارغا كېلەت-
تى. بۇنداق چاغلاردا ئۆيىگە بىرىپ بالىلارنى كۆرۈپ، ئۇلارغا
ئاز - تولا پارچە - پۇرات يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ بەرگەندىن
كېيىن لازىمەتلىك نەرسىلىرىنى ئېلىپ كېتەتتى. ئەتىيازنىڭ
بىر كۈنى ئەمدىلا ئۆيگە كېلىپ تۇرۇشۇمغا ئۇنىڭ تېلېفونى ساي-
رىدى. ئۇ تېلېفونغا قاراپلا ياتاق ئۆيگە كىرىپ كەتتى. كۆڭلۈم-
دە ئۇنى تۇتۇپ قېلىپ ياخشىراق پاراڭلىشىپ باقماقچى ئىدىم،
شۇڭا ئۇنىڭ گېپىگە دىققەت قىلدىم. ئۇنىڭ «ماقۇل، سەل
تۇرۇپ باراي!» دېگەن گېپىنىلا ئاڭلىيالىدىم، ئۇ چاپىنىنى
ئېلىپ ماڭماقچى بولۇۋېدى، كىچىك قىزىم ئەگەشتى.

— قىزىم، يىراقتىن بىر ئاغىنەم كېلىپ مېنى ساقلاپ
تۇرۇپتۇ، مەن بېرىپ كېلەي، سىزگە ياخشى نەرسىلەردىن جىق
ئالغاچ كېلەي، بولامدۇ؟ — دېدى ئۇ خۇددى مېنى ئاڭلىسۇن
دېگەندەك. لېكىن، قىزىم ئۇنىڭ پۇتىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ يىغ-
لاشقا باشلىدى.

— ياق، ياق، مېنىمۇ ئاپىرىسىز، ماڭا قورچاق ئېلىپ
بېرىسىز، دادا. مەن سىز بىلەن بىللە بارىمەن.

ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ بالىنى ئۆزىدىن ئاجرىتالمىغاندىن كېيىن ئۇنى سىلكىۋەتتى.

— مەن دېدىمغۇ، ئۇ يەرگە كىچىك بالا بارسا بولمايدۇ دەپ، ئۆتە بۇ ياققا، ھېلى بىكار مەندىن تاياق يەيسەن!

قىزىم مىشىلداپ يىغلىغىنىچە بارمىقىنى چىشلەپ تۇرۇپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلاي دېگۈچە ئۇ بىنادىن چۇشۇپ كەتتى.

— بولدى، قىزىم. يىغلىما، قورچاقنى ساڭا مەن ئېلىپ بېرەي، — دېدىم قىزىمنى بەزلەپ.

— بىزنىڭ سىنىپتا بالىلارنىڭ دادىسى ئېلىپ بېرىپتۇغۇ، ئاپا، نېمىشقا دادام بىزگە ئېلىپ بەرمەيدۇ. مەن دادام ئېلىپ بەرگەنگە ئامراقتىم.

مەن قىزىمنى ئۇنى ـ بۇنى دەپ ئاران گوللىدىم. بالىلارغا تاماق بېرىپ بولغاندىن كېيىن نېمىشقىدۇر ئادىلنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ باققۇم كەلدى، لېكىن ئۇنىڭ ئۆزىگە تېلېفون بېرىشتىن ئەنسىرەپ قالدىم، ناۋادا يېنىدا باشقا ئادەم بولسا ماڭا قوپاللىق قىلىپ قويسا ئائىلىمىزدىكى سەتچىلىك بىلىنىپ قالاتتى. شۇڭا مەن ئۇ دائىم بىللە يۈرىدىغان دوستىغا تېلېفون قىلدىم.

— بايا كۆرۈشكەن. ئۇ: «بىر دوستۇم كەلگەن» دەپ ئەتىرگۈل مېھمانخانىسىغا كەتتى، — دېدى ئۇ ماڭا، — «بۇگۈن ئىدارىگە قايتىمەن!» دېگەندەك قىلغان.

نېمىشقىدۇر پەقەت خاتىرجەم بولالمىدىم. تۇيغۇم مېنى ئالىۋ مېھمانخانىغا بېرىپ بېقىشقا ئۇندەيتتى، خۇددى ئۇ يەردە ماھىبەر ئىككىسى بارەكەللا بىر خىل كۆچ مېنى شۇ ياققا سۆرەيتى. مەن ئۆزۈممۇ ھېس قىلمىغان بىر خىل قەتئىيلىك بىلەن بالىلارغا ئىشلارنى تاپىلاپ قويۇپ سىرتقا چىقتىم. ئەتىرگۈل مېھمانخانىسى ئۆيىمىزگە يېراق ئىدى. مەن تاكسى توسۇپ خېلى

بىر كەمدە ئۇ يەرگە كەلدىم. مېھمانخانا ئىشىكىگە كېلىپلا بىر-قىسما بولۇپ قالدىم. ئۇ يەرگە كىرىپ، «ئۇلارنى نەدىن تاپار-مەن؟» دېگەندەك بىر خىل ئەندىشىدە قايتىپ كەتمەكچى بولۇپ توختاپ قالدىم، لېكىن كىنولاردىكىدەك باش مۇلازىمەت سۇپە-سىدىن سۇرۇشتۇرمەكچى بولۇپ زالغا كىردىم. مۇلازىمەتچى قىزنىڭ يېنىغا بېرىپ بىر مېھمانىنى ئىزدىمەكچى ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم.

— ئادىل بەكرى، 205 ـ ئۆي، — دېدى مۇلازىمەتچى قىز كۇلۇمسىرەپ، — ئۇ ئەپەندى ئايالى بىلەن ھېلىلا قايتىپ كەل-گەن. بولمىسا، تېلېفون قىلىپ ئۇنىڭغا دەپ قويايلى، سەل ساقلاپ تۇرامسىز؟

مېڭەمگە بىرى زىخ تىققاندەك ئاغرىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ، چاندۇرماي مۇلازىمغا رەھمەت ئېيتتىم.

— بولدى، ئۇنداقتا مەن ئۇلارنى ئەتە ئىزدەي، كەچتە ئاۋارە قىلىپ قويغۇدەكمەن، — دېدىم ـ دە، كەينىمگە ياندىم. سىرتقا چىقىپ ئاممىۋى تېلېفوندىن باش مۇلازىمەت سۇپىسىغا تېلېفون بېرىپ 205 ـ نومۇرلۇق ئۆينى ئۇلاپ بېرىشنى ئېيتتىم. تېلې-فون ئۇلىنىپ ئۇزاق ئۇتمەيلا قارشى تەرەپتىن ئايال كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ۋەي! كىمنى ئىزدەيسىز؟

نېمىشقىكىن، تىلىم ھەرىكەتكە كەلمەي بوغۇزۇمغا بىرنەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم. ئارقىدىن ئادىلنىڭ «كىمكەن؟» دېگەن گېپى، ئايالنىڭ «ۋايتاق، گەپ قىلمىدى» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. تۇرۇپكا قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى. تۇيغۇم مېنى ئالدىمغان ئىدى. ئۇ ئايالنىڭ ماھىبەردىن باشقا ئادەم بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مۇلازىم قىزنىڭ تالوندا ئۇ ياتاق ئەتىگەندە بۇيرۇتۇلغانىدى. شۇ تاپتا بىر خىل ۋەسۋەسە مېنى ئۇ يەرگە كىرىپ جېدەل چىقىرىشقا دەۋەت قىلاتتى، يەنە

بىر خىل كۆچ مېنى ئۆزۈمگە ھاي بېرىشكە ئۇندەيتتى. بىر ئايال ئۇچۇن ئۆز ئېرىنىڭ باشقا ئايال بىلەن بىللە بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىشتىن ئارتۇق خورلۇق بولمىسا كېرەك، شۇ تاپتا ماڭا ھەممە نەرسە مەنىسىز تۇيۇلماقتا ئىدى. مەن ئۆزۈمنى بىر مەيدان ئويۇن قويۇپ بولۇپ سەھنىدىن چۈشكەندەك، ھەممە ئادەم ئارتىستەك بىلىنىپ زادى نېمىنىڭ ھەقىقىيلىكىنى بىلەلمەي قالغانىدىم. تېلېفون بوتكىسىغا يۆلىنىپ قانچىلىك ئولتۇردۇمكىنتاڭ، ئېسىمگە كەلگىنىمدە سائەت ئاللىقاچان ئوندىن ئاشقانىدى. مەن مېھمانخانا ياتقىغا يەنە تېلېفون قىلدىم، بۇ قېتىم تېلېفونىنى ئادىل ئالدى. گەپ قىلمىدىم، ئۇ غۇدۇرغىنىچە تېلېفونىنى قويۇۋەتتى. ئۆيگە قانداقلارچە يېتىپ كەلگىنىمنى بىلمەيتتىم. شۇ كۈنى كېچىچە كىرپىك قاقمىدىم. كۆز ئالدىمدا ئۇلارنىڭ ھەر خىل قىياپەتلىرى نامايان بولاتتى. بۇ كېچە مەن ئۇچۇن تولىمۇ ئۇزۇن ھەم ئازابلىق بىر كېچە بولدى. ئەتىسى ئەتىگەندە بالىلارنى مەكتەپكە ماڭدۇرۇۋېتىپ ئىشقا ماڭغاچ مېمانخانىغا يەنە تېلېفون قىلدىم.

— ۋەي، سىز پەرىدەمۇ؟ — دېدىم مەن قەستەن ئۇ ئايالنىڭ كىملىكىنى بىلىپ بېقىش ئۇچۇن، — مەن ئۇنى مۇھىم بىر ئىش بىلەن ئىزدەيتتىم.

— خاتا ئۇرۇپسىز، — دېدى بىر ئايال سىپايىلىك بىلەن.

— باش ئاپپاراتتىن سورىسام پەردىدىنى شۇ ياتاقتا دېگەنىدى، — دېدىم مەن يەنە.

— ياق، مەن پەردە ئەمەس، ماھىيەر. ئۇلار خاتا كۆرۈپ قالغان ئوخشايدۇ. قايتا سوراپ باقامسىز؟

مەن ئۇنىڭغا قايتا ـ قايتا رەھمەت دەپ خوشلاشتىم. شۇئان ئىشقا بارماي ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ يەنە ئىككىلىنىپ قالدىم. ئىشخانىغا كېلىپ ھېچ ئىش قىلماي ئويلىنىشقا باشلىدىم. ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن يەنىلا سەۋر قىلىشنى لايىق

تاپتىم. چۈنكى، ئادىل ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى ھەرقانچە ياماق بولغاندىمۇ، تېخى ئۆيىمىز بوز ۋلۇش ھالىتىگە يەتمىگەنىدى. مەن ئىككىمىزنىڭ مۇشۇنداق ئۆتۈۋاتقان مەزگىللىرىدە جېدەل چىقارسام، ئادىل چوقۇم ماڭا ئاجرىشىش تەلىپىنى قويماي قالمايتتى. ناۋادا ئۇ بىر مەزگىل ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىپ كەتكەن بولسا مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن تۇزىلىپ قېلىشى، مېنىڭ سەۋرچاندىلىقىمدىن تەسىرلىنىپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. شۇ ئارقىلىق مەن ئائىلەمنى ساقلاپ قالاتتىم. مەن يەنىلا شۇ خىيال بىلەن ماھىيەر بىلەن كۆرۈشۈشتىن ۋاز كەچتىم. يەنە بىر ئويلىسام، ماھىيەرنىڭ شۇنچە ئۇزاق يولنى بېسىپ بۇ يەرگە ئادىل بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگىنىنىڭ ئۆزىلا ماھىيەرنىڭ ئادىل ئۈچۈن ھېچنېمىدىن يانمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلايتتى. بۇلارنى ئويلىسام ئۇنىڭدىن يىرگىنەتتىم. لېكىن، بالىلىرىم ئۈچۈن يۈرىكىمنى غىلاۋاتقان ئازابقا بەرداشلىق بەرمىسەم بولمايتتى. ھېس قىلىشىمچە، ماھىيەر ئىككى كۈندىن كېيىن قايتىپ كەتتى. بىراق، ئادىل ئىدارىسىدىكى ياتقىغا كۆچۈپ كەتتى. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ بىزنىڭ ئارىلىقىمىز بارا - بارا يىراقلىشىشقا باشلىدى. ئارىلىقىمىز يىراقلاشقانچە ئۇنى سېغىناتتىم، ئىلگىرىكى بەختلىك كۈنلەر كۆز ئالدىمغا كېلىۋالاتتى. ناۋادا ئۇ قايتىپ كەلسە، ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرىنى كەچۈرۈۋەتكۈم، ئۇنى قايتىدىن بۇرۇنقىدەك ئادىلغا ئايلاندۇرغۇم كېلەتتى. بالىلىرىمنىڭ غەلۋە قىلىشى بىلەن بىرقانچە قېتىم ئادىلنىڭ ياتقىغا باردىم. ئۇ ماڭا يا قوپال ئەمەس، يا ئىللىق ئەمەس، بىر خىللا نەزەردە قاراپ قويدى. ئۇ بالىلارنى ئەركىلىتىپ، ئۇلارنى يېزىنىڭ كىچىك بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ ئويناتتى. قايتىپ كېلىدىغان چاغدا نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ مېنى تۇتۇپ قېلىشىنى، بىرەر ئاخشام بولسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن قونۇپ قېلىشىنى، ئۇنىڭ بىلەن يۈزتۇرانە پاراڭلىشىشنى ئويلاپ كەتتىم. بىراق، ئۇ مېنىڭ «كېتەيلى» دېگىنىمدىن مەق-

سىتىمنى بىلمەپ قالغاندەك، «بالىلىرىم، ئەمدى قايتىڭلار، داداڭلارنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى بار» دېدى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ مېنى كېتىشكە دەۋەت قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ، كۆزۈم قىيمىغان ھالدا ئۇنىڭ ياتقىدىن قايتىپ چىقتىم. ئۇ بىزنى بىكەتكە ئەكېلىپ قويدى...

— ئادىل، — دېدىم ئۇ كېتىشكە تەمشىلىۋاتقاندا، — بىز ياخشىراق پاراڭلىشىپ باقساق بولامدۇ؟

— كېيىنچە بىر گەپ بولار، — دېدى ئۇ كەسكىن قىلىپ، — بالىلار بار يەردە بىرنېمە دېيىشمەيلى.

مەن ھېچنېمە دېيەلمىدىم. ئۇنىڭ مەن بىلەن پاراڭلاشقۇسى يوقلۇقى «مانا مەن» دەپ چىقىپ تۇراتتى. مەن بالىلارنى ئېلىپ ئاپتوبۇسقا چىقتىم. ئىچىمگە پاتمايۋاتقان يىغامنى مىڭ تەستە بېسىپ تۇراتتىم. «توۋا! مەن ئۇنىڭ ئالدىدا نېمە خاتالىق ئۆتكۈزگەندىمەن، ئۇنداق ماڭا بولغان مۇھەببىتى راستتىنلا قالمىغانمدۇ؟ ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش بالىلارنى دەپ جىمجىت تۇرۇۋالغانمدۇ؟ ناۋادا ئۇنىڭ ماڭا مۇھەببىتى قالمىغان بولسا ئەلۋەتتە مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ئارتۇقچە ئادەم ھېسابلىنىمەن. مەن ئۇنى راستتىنلا تەسىرلەندۈرەلمەسمەنمۇ؟ ياق، مەن ئۇنى چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرگەن ئىكەنمەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن بەدەل تۆلەشتىن قورقماسلىقىم، ئاخىرقى ئۈمىدىنىڭ نۇرى ئۆچكىنچە تىرىشىشىم كېرەك. مەندە ھېچقانداق بەدەل تەلەپ قىلمايدىغان بېغىشلاش روھى بولغاندىلا ئۇنى تەسىرلەندۈرەلىشىم، ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى باشقا ئايالىلارغا قارىغاندا مېنىڭ يەنىلا ئۇنى ھەممىدىن بەك قەدىرلەيدىغانلىقىمنى ھېس قىلدۇرالمىغان ۋاقتىمدا ئاندىن ئۇنىڭ قەلبىدىكى بۇرۇنقى ئورنۇمنى ئەسلىگە كەلتۈرەلىشىم مۇمكىن.»

مەن شۇ ئۈمىدلەر بىلەن ئۆزۈمنى روھلاندۇرۇپ كېلىۋاتاتتىم. ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم بالىلارنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىش

مەقستىدە ئۇنىڭ يېنىغا باراتتىم، كىرلەشكەن كىيىملىرىنى ئەكېلىپ يۇيۇپ دەزمالىلاپ ئاپىرىپ بېرەتتىم. ئۇ بۇنىڭغا ھېچنېمە دېمەيتتى. خۇددى بۇ ئىشلارنى قىلىشىم زۆرۈردەك، چوقۇم قىلىنىسام بولمايدىغاندەك كىرلەشكەن ئىچ كىيىملىرىدىن تارتىپ ھەممىنى مەن كۆرىدىغان يەرگە يېغىپ قويىاتتى. يېغىپ ئېلىپ ماڭغىنىمنى كۆرگەندە ئىچ كىيىملىرىنى بولسىمۇ ئېلىپ قالمايتى. مەن ئۆزۈمنىڭ مۇھەببىتى، ئائىلەمنىڭ بەختى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەرقانداق ئىشىنى ئېغىر ئالمايتتىم. بىر يەكشەنبە كۈنى ئۇنىڭ يۇيۇلغان كىيىملىرىگە دەزمال سېلىۋاتقان ۋاقتىمدا تۇيۇقسىز تېلېفون كېلىپ قالدى. قولۇم ئىشتا بولغاچقا ئىلمىنۇرنى تېلېفونىنى ئېلىشقا بۇيرۇدۇم.

— ئاپا، سىزنى ئىزدەيدىكەن، — دېدى قىزىم تۇرۇپكىنى قويماي تۇرۇپلا.

— ۋەي، ياخشىمۇسىز! — دېدىم قارشى تەرەپكە.

— پەرىما؟ — دېدى قارشى تەرەپ ئىنچىكە ئاۋازدا. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن تېخى كىچىك قىزدەك قىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ پەرىزات دېگەن ئىسمىنى بۇنداق ئاتىشىدىن ھەم ئاچچىقىم كەلدى، ھەم كۆڭلۈم نېمىدۇر بىر شۇملۇقنى تۇيغاندەك چۆچۈپ كەتتىم.

— ئۆزىڭىز كىم؟ — دېدىم مەنمۇ قايتۇرۇپ.

— مېنىڭ كىملىكىمنى سورىماي ۋاقتىدا خېتىڭنى ئېلىپ ئۆيىڭىزى بوشات! يۇزى قېلىن خوتۇن! يارىپلىمىدەك ئادىلغا چاپلىشىپ نېمە قىلىسەن ئىززىتىڭنى ساقلىمايا! نەچچە يىل بولدى مانا قوپار، ئەنە قوپار دەپ كۆتكىلى. چاشقاندەك مۇكۈپ ياشاشتىن تويۇپ ساڭا دەۋاتىمەن، مەيلى قايسىڭ بولۇش مېنىڭ ئادىل بىلەن ئۆي تۇتۇۋاتقىنىڭغا ئىككى يىلدىن ئاشتى. مېنى تولا كولدۇرلىتىمەن دېيىشسەڭ، مەن ئۇنداق ئەخمەق ئەمەس. بېشىم پىرقىراپ يىقىلىپ كېتىشكە ئاز قالدىم. مۇشۇ ياشقىچە مەن ھېچكىمدىن بۇنداق ھاقارەت ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. مەن

يەنىلا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم.

— ماڭا قاراڭ، سىڭلىم، — دېدىم ئۇنى كىچىك قىز دەپ پەرەز قىلىپ، — نېمە ئىش بولسا ئالدىرىماي دەڭ، بۇ مېنىڭ ئۆيۈم، بىراۋنىڭ مېنى كەت دېيىشكە ھەققى يوق. سىز ئادىلنىڭ نېمىسى بولۇشتىن قەتئىينەزەر مەن ئادىلنىڭ قانۇنلۇق ئايالى، بۇنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. بۇنداق بېشىملىق بىلەن ئادەم تىللىشىڭىز قانداق بولىدۇ؟ قارىغاندا، كىچىك قىزدەك تۇرىسىز، ئاۋۋال ئىززىتىڭىزنى سىز ساقلاڭ.

— كىم بېشىمكەن؟ — دېدى قىز، — ئادىل ماڭا: «ئاجرىشايلى دېسەم بېشىملىق قىلىپ ئۇنىمىدى» دېدىغۇ؟ نېمىشقا ئۇنىڭغا چاپلىشىۋالىسىز.

— نېمە...؟ ئادىل ماڭا ھېچقاچان ئاجرىشىش توغرۇلۇق گەپ قىلىپ باقمىدى. ئۇ سىزنى ئالداپ قويۇپتۇ. مېنىڭچە، ئۇنىڭغا چاپلىشىۋالغان مەن ئەمەس، بەلكى سىزدەك قىلىسىز. سىزگە دەپ قويايلى، مەن ئادىل بىلەن ھەرگىز ئاجراشمايمەن، سىزمۇ مېنى ھېچنېمە قىلالمايسىز.

— ئەمىسە... ئەمىسە مەن قانداق قىلىمەن؟ — قىز ئەسەبىيلەشكەن ھالدا يىغلاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغانلىقىنى بىلىپ دەرھال ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىغا ھۇجۇم قىلدىم.

— قانداق قىلاتتىڭىز، ئايالى بار ئەردىن ئۆزىڭىزنى تارتىسىز. بولمىسا، ئۇستىڭىزدىن ئەرز قىلىمەن.

— بىراق، مېنىڭ بالام بار تۇرسا... ھۇ... ھۇ...!!

مەن تېلېفون تۇرۇبكىسىنى قويۇۋەتتىم. كاللامدا ھەر خىل خىياللار ئەگىيىتتى: «ئادىل راستتىنلا باشقىلار بىلەن ئۆي تۇتۇۋالغانمىدۇ؟ بىراق، ئۇ تېخى يېقىندىلا ماھىبەر بىلەن كۆرۈشكەن ئىدىغۇ؟ ياق، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. چوقۇم ئادىل ئاجرىشىشقا ئۆزى ئېغىز ئاچالماي ئويۇن ئويناۋاتقان گەپ. ئۇنىڭ

ئاجراشقۇسى بولسا دېيەلمىگۈدەك ئادەم ئەمەس. ئەگەر راستتىنلا ئايرىم ئۆي تۇتۇۋالغان بولسا ئۇ بالا ئادىلىنىڭمىدۇ ياكى ئۇ بالىسى بار جۇۋانمىدۇ؟»

خىياللىرىم چىگىشلىشىپ ئاخىرىنى چىقىرالمىدىم. بىر تۇرۇپ، ھېلىقى قىزنى «قىيىن ئەھۋالغا يولۇقتىمىكىن؟» دەپ ئويلايتتىم. بولمىسا، ئىككى يىل ئايرىم ئۆي تۇتقان ئادەم خەتەرگە تەۋەككۇل قىلىپ ئۆزىنى ئاشكارىلاپ يۈرمەس ئىدى. مەن ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ھېلىقى قىز بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋالنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ كېلىشنى نىيەت قىلدىم. بىراق، ئۇ قىزنىڭ يا ئىسمىنى، يا تۇرالغۇسىنى بىلمەيتتىم. مەن دەرھال تېلېفوننىڭ نومۇر ساقلاش ئۇسكۇنىسىگە قاراپ ھېلى كەلگەن نومۇرنى ئاختۇرۇپ تاپتىم، ئاندىن قايتۇرۇپ تېلېفون ئۇردۇم. تېلېفوننى بىر ئەر كىشى ئالدى.

— خاپا بولماي بايا تېلېفون بەرگەن قىزنى چاقىرىپ قويغان بولسىڭىز، — دېدىم ئاۋازىمنى ئامال بار يېقىملىق چىقىرىشقا تىرىشىپ.

— ۋاي، خېنىم! بۇ دېگەن ئاممىۋى تېلېفون، بايىدىن بېرى نۇرغۇن ئادەم تېلېفون بەردى، قايسىبىرى سىلى ئىزدەيدىغان قىزكىن؟— دېدى ھېلىقى كىشى خۇشياقمىغاندەك قىلىپ.

— بايا بىر قىز مۇشۇ تېلېفوندا تېلېفون ئۇرغان. ئۇ قىز تېخى يىغلاپ كەتتىغۇ؟ ئۇ مېنىڭ سىڭلىم ئىدى، قىينىچىلىققا ئۇچراپتۇ، سىلىنى مالال قىلىدىغان بولدۇم، خاپا بولماي چاقىرىپ قويغان بولسىڭىز؟

— ھە، ئىبادەتنى دېسىلە بولمامدۇ، كىمكىن دەپتىمەن تېخى. ئۇ ئۆيگە بېرىپ بولدىمىكىن، ئارىلىق خېلى يىراق ئىدى.

— بولمىسا، ماڭا ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئادرېسىنىلا دەپ بېرەملا ـ يا، ئۇنى ئۆزۈم ئىزدەپ باراي، — دېدىم مەنمۇ قاملاشتۇرۇپ.

— قارىغاندا، سىڭىللىرىڭ يېنىغا كېلىپ باقماپتىكەنلا- دە؟ ناھىيە بازىرىغا كىرىپ «ئالتۇن دەۋر» سودا سارىيىنىڭ يان تەرىپىگە كەلسىلە مېنىڭ بوتكام بار. كەلسىلە سېلىنى ئۆزۈم باشلاپ ئاپىرىپ قويايى، — دېدى ئۇ كىشى قىزغىن ھالدا. مەن ئۇنىڭغا قايتا - قايتا تەشەككۈر ئېيتىپ خوشلاشتىم. شۇ كۈنى ئىدارىدىن ئىككى كۈنلۈك رۇخسەت سوراپ، ئۆيدىكى ئىشلارنى قىزىمغا تاپىلاپ قويغاندىن كېيىن يولغا چىقتىم. يول بويى يۈرىكىم سېلىپ خۇددى ئوغرىلىق قىلىۋاتقان ئادەمگە ئوخشاش ئەندىشە ئىچىدە قالدىم. ئىككى سائەتتىن كېيىن مەن مەنزىلگە يېتىپ كەلدىم. كىچىككىنە ناھىيە بازىرىدىن ھېلىقى دۇكانىنى تېزلا تاپتىم. كوسا، چىرايى ياغلاپ قويغاندەك پارقىراپ تۇرىدۇ- غان دۇكاندارغا ئۆزۈمنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇ خوشاللىق بىلەن مېنى يۇز مېتىر يىراقلىقتىكى چوڭ بىر دەرۋازا ئالدىغا ئەكېلىپ قويدى.

— مۇشۇ قورۇدا ئولتۇرىدۇ، — دېدى ئۇ قورۇنى ئېچىكى بىلەن ئىما قىلىپ، — سىرتتىن كەلگەن بىرنەچچەيلەن مۇشۇ قورۇدىن ئۆي ئىجارە ئالغان، ھويلىغا كىرىپ بىرىنچى ئۆيگە كىرسىڭىز بولىدۇ.

مەن دۇكاندارغا مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرۈش نىيىتىدە ئەل- لىك سوم پۇلنى ئۇنىمىغىنىغا قارىماي تۇنتۇزۇپ قويدۇم. دۇ- كاندار كەتكەندىن كېيىن مەن ھويلىغا كىردىم. ھويلىدا ئىككى ياشلاردىكى بىر قىز ئويناۋاتاتتى. قىز شۇنداق چىرايلىق ئىدى- كى، خۇددى سىزىپ قويغان سۈرەتكىلا ئوخشايتتى. مېنىڭ ئۆ- زىگە قاراپ تۇرغىنىمنى كۆرگەن قىز يۈگۈرگەن پېتى بىر ئۆيگە كىرىپ كەتتى. قىزنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ، دۇكاندار دېگىنە- دەك ئىبادەتنىڭ ئۆيىنى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ يۈرىكىم «قارۇ- تمىدە!» قىلىپ كەتتى. مەن قىز كىرىپ كەتكەن ئۆينىڭ نېپىز پەردىسىنى قايرىپ ئۆي ئىچىگە قارىدىم.

— كىمۇ؟

مەن ئالدىمدا تۇرغان قىزغا قاراپ كۆزۈمگە ئىشەنمەي قالدىم. مەن يول بويى خىيال قىلغان ئىبادەت بىر هازاز ۇل چوكان ئىدى. بىراق، ئالدىمدىكى بۇ قىز جىق بولسا يىگىرمە ئىككى ياشتا ئىدى. ئۇنىڭ سۇزۇك چىرايى، قايرىلىپ تۇرىدىغان كىر-پىكلىرى هەم مۇلايىم قوي كۆزلىرىدىن بىر خىل سەبىيلىك چىقىپ تۇراتتى. هېلى كۆرگەن قىز ئىبادەتنىڭ كۆڭلىكىنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇراتتى. ئىككىسىنىڭ چىرايىنىڭ قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىشىدىغانلىقىغا قاراپ ئۇنىڭ قىزى ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم.

— ئىبادەتنىڭ ئۆيى مۇشۇمۇ؟ — دەدىم ئامال بار ئاۋازىمنى سىلىق چىقىرىپ.

— هەئە، بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەدى ئىبادەت قىزنىڭ قۇچىقىغا ئالغاچ.

— مەن پەرىزات.

ئۇ شۇنداق چۆچۈپ كەتتىكى، يوغان كۆزلىرى تېخىمۇ چوڭىيىپ، چىرايى باشقىچە تۇس ئالدى، كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قېچىپ قىزنىڭ مەڭزىگە يۇزىنى يېقىۋالغاندىن كېيىن مېنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. مەن ئۆيگە كىرىپ ئىككى كىشىلىك كونا ساپادىن ئورۇن ئالغاندىن كېيىن ئۆيگە سەپسالدىم. ئۆيدە ئىككى كىشىلىك كونا ياغاچ كارىۋات ۋە مەن ئولتۇرۇۋاتقان ساپادىن باشقا تۇرمۇشقا لازىمەتلىك نەرسىلەر هەم كىچىك بالىنىڭ ئويۇنچۇقلىرى بولۇپ، ئاددىي بىر ياتاققا ئوخشايتتى.

— چاي ئىچىڭ! — دەدى ئۇ ماڭا بىر پىيالە چاي قۇيۇپ. مەن ئۇ قىزغا قارىغانچە ئۇ ماڭا شۇنچە بىچارە كۆرۈنۈپ كەتتى. ماڭا چاي قۇيۇۋاتقان ۋاقىتتا ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ خودىدى گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك بالىغا ئوخشايتتى.

— بۇ ئۆيده ئۆزىڭىز يالغۇز تۇرامسىز؟ — دېدىم مەن ئاندىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— ھەئە، قىزىم ئىككىمىز تۇرىمىز.

— سىز بۇ يەرلىك ئەمەسما؟ نېمە خىزمەت قىلىسىز؟

— ماي قاچىلاش پونكىتىدا ئىشلەيمەن.

ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانچە پەسلەپ كەتتى.

— ئىككىمىز پاراخلىشىپ باقساق بولامدۇ؟ سىزنىڭ تېلېفونىڭىزدىن مەن سىزنى يولدىن چىققان بىرى ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىغان. بىراق، مېنىڭچە سىز ياخشى قىزدەك تۇرىسىز. مەن سىزنىڭ ئاچىڭىزنىڭ ئورنىدا ئىكەنمەن. ئىشلارنى ماڭا بىرقۇر سۆزلەپ بەرسىڭىز بولامدۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

بىردىنلا ئۇ مىچىلداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئاپىسىنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرگەن قىزمۇ يىغلاشقا ئۇمچەيدى.

— سىڭلىم، مەن سىز بىلەن قانداقتۇر ئۇرۇشقىلى كەلمىدىم، پەقەت ئادىل ئىككىڭلارنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ زادى نەدىن نەگىچە ئىكەنلىكىنى بىلسەملا بولدى. قارىسام، سىزمۇ قىيىن ئەھۋالدا قالغاندەك تۇرىسىز.

— راست دەيسىز، مەن ھەقىقەتەن قىينىلىپ قالدىم. مەن بۇ ئەھۋالغا چوشۇپ قالمىغان بولسام، ھەرگىز سىزگە تېلېفون ئۇرمىغان بولاتتىم، — دېدى ئۇ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ، — ئەمدى بۇ يەرگە كەلگەندە سىزدىن يوشۇرۇپ ئولتۇرمايمەن. مەن ئەسلىي شەھەردە ھاممانىڭ ئۆيىدە تۇراتتىم، بۇ يەرگە كەلگىلى ئىككى يىلدىن ئاشتى.

— ئاتا - ئانىڭىز يوقمۇ؟ — دېدىم ھەيران بولۇپ.

— يوق، ھېلىقى كۈنى مەن بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەن ئوخشايمەن. سىزگە قوپاللىق قىلىپ تېلېفون بەرگىنىمگە پۇشايمان قىلىمەن. ئەمدى سىز كەلدىڭىز، مەن ئىشنى باشتىن سۆزلەپ بېرەي.

ئۇ مۇگدەشكە باشلىغان بالىسىنى كارىۋاتقا ئاۋايلاپ ياتقۇزۇپ قويغاندىن كېيىن پىيالەمدىكى چاينى قايتا يەڭگۇشلەپ قويدى، ئاندىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئېسىمىنى بىلسەم، ئاتا - ئانام تۇغۇپ كېتىپتىكەن. مېنى هامماملار بېقىپ چوڭ قىلدى. هامماملىقنى ئۆيىدە مەندىن باشقا تۆت بالا بار ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ بالىسىغا قاراپ ۋە باشقا ئۆي ئىشلىرىغا يارەملىشىپ ئوقۇشسىز قالدىم. مەن ئون توققۇز ياشقا كىرگەن يىلى هامماملار مېنى يىراق بىر يېزىدىكى تۇغقىنىمىزنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلىدىغان بولدى. مەن ئاق - قارىنى بىلمەي قالغاچقا بۇ تويغا رايىم يوق ئىدى، لېكىن هامماملار مېنىڭ دېگىنىمگە كۆنمەيتتى. مەن كىچىكىمدىن ئۇلارنىڭ دېگىنىنى قىلىپ چوڭ بولغاچقا، نارازىلىقىمنى ئاشكارا دېيەلمەيتتىم. بۇ ئىشلارنى قوشنىمىزنىڭ قىزىغا دەپ بەردىم، ئىككىمىز ياخشى ئۆتەتتۇق. ئۇ بىر كۈنى ماڭا بىر يەرگە بېرىپ ئويناپ كېلىشنى ئېيتتى. مەن هامماملىدىن تەستە رۇخسەت سوراپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىقتىم. ئۇ مېنى بىر رېستورانغا ئەكەلدى. ئۇ يەردە هېلىقى دوستۇم بىلەن تونۇشسا كېرەك، بىرقانچە ئەر ۋە بىرقانچە قىز بار ئىدى. مەن ئادىل بىلەن شۇ يەردە تونۇشقان. ئۇ باشقا ئەرلەردەك چاكىنا چاقچاقلارنى قىلمايتتى، ئۆزىنى تەمكىن تۇتاتتى. مەن باشقا ئەرلەرگە قارىغاندا ئۇنى خېلى دۇرۇس كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز ئۇنى - بۇنى دېيىشىپ تونۇشۇپ قالدۇق. بىرقانچە قول تانسا ئويناندۇق. تارقىلىدىغان چاغدا ئۇ ماڭا تېلېفون نومۇرىنى بەردى، دوستۇم ئىككىمىزنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويۇپ كەتتى. كېيىن، ئۇ دوستۇم بىلەن ئىككىمىزنى بىرقانچە قېتىم مېهمان قىلدى. بىز ئوبدانلا چىقىشىپ قالدۇق. نېمىشقىكىن، كۆڭلۈمدە ئۇنى خىيال قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. بەزىدە ئۇنىڭ ئېرىم بولۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن، ئۇنىڭ ئائىلىسى توغرۇلۇق بىرنەرسە بىلمەيتتىم. بىر

كۈنى مەن گەپ ئارىلىقىدا ئۇنىڭدىن ئائىلە ئەھۋالىنى سورىدىم. ئۇ ماڭا: «ئايالىم ئىككىمىز ئاجرىشىپ كەتكەن» دېدى. نېمىشقىكىن، مەن ئۇمىدلىنىپ قالدىم. بارا ـ بارا ئۇنى راستىنلا ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئۇنى سېغىناتتىم، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇشنى ئويلايتتىم. لېكىن، بىز پەقەت ئۇ خالىغان چاغدا كۆرۈشەلەيتتۇق. كېيىن ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. خۇشلۇقۇمنى قانداق يوشۇرۇشنى بىلمەي قالدىم. ئۆزۈمنى خۇددى بەختىمنى تاپقاندەك ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز ئارىلاشتۇق. ئۇ ماڭا كۆيۈنەتتى، ھەر-قانداق ئىشتا مېنىڭ دېگىنىمنى يېرمايتتى، شۇڭا ئۇنىڭغا چەكسىز ئىشىنەتتىم. ھامماملار يېزىغا تۇغقان يوقلاشقا كەتكەن بىر كۈنى مەن ئۇنىڭ دېجورنىلىق قىلىدىغان ئۆيىدە قونۇپ قالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن بىز پۈرسەت تاپساقلا بىللە بولىدىغان بولدۇق. كېيىن مەن ئۆزۈمنىڭ ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى ئىزدەپ بۇ ئىشنى ئېيتتىم.

— مەن سىزنى دوختۇرغا ئاپىراي! بالىنى چۈشۈرۈۋېتىپ تۇرايلى، تويدىن كېيىن بالىلىق بولساقمۇ ئۇلگۈرىمىز، — دېدى ئۇ. ئاندىن مېنى شەھەرنىڭ چېتىگىرەك جايلاشقان بىر شەخسىي ئامبۇلاتورىيىگە ئېلىپ باردى. لېكىن، دوختۇر بالىنىڭ دورا بىلەن چۈشۈرۈش ۋاقتىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى، ئالتە ئايغا توشقاندا ئاندىن چۈشۈرۈشكە بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز ئامالسىز قايتىپ كەلدۇق.

— قورقماڭ، مەن چوقۇم ئامالىنى قىلىمەن، — دېدى ئۇ مېنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ.

— بۇ ئىشنى ھامماملار ئۇقۇپ قالسا مېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ، — دېدىم مەن ئەندىشە بىلەن.

— ھامماملار ئۇقمايدۇ، بىر ئامال قىلىپ يوشۇرۇڭ. مانا قاراڭ، ھازىر ئۇچ ئاي بوپتۇ، ئۇچ ئاي دېگەندە ھېچكىم بىلىپمۇ

يۇرمەيدۇ. يەنە ئۇچ ئايدىن كېيىن مەن سىزنى دوختۇرغا ئاپىرىد-
مەن، — دېدى ئۇ مېنى يەزلەپ.
مەن ئۇنىڭ گەپلىرىگە ئىشەندىم ھەم خاتىرجەم بولدۇم.
شۇنىڭدىن كېيىن ئادىل نەچچە ئاي سىرتقا چىقىپ كەتتى. بۇ
جەريانداا بىز تېلېفوندا ئالاقىلىشىپ تۇردۇق. كېيىن بۇ ئىشنى
ھامماھ ۋە ئۇنىڭ ئېرى بىلىپ قالدى. ئۇلار مېنى بىرقانچە قېتىم
ئۇردى ھەم بالىنىڭ دادىسىنى دەپ يەرسەم ئۇنىڭ ئەدىپىنى بېرىد-
ىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى. مەن ئۇلارغا بالىنىڭ ئادىلىنىڭ ئىكەد-
لىكىنى قەتئىي دېگىلى ئۇنىمىدىم. كېيىن بۇ ئىشنى ماڭا ئەلچى
بولغان تۇغقىنىمىزمۇ بىلىپ يەتتى. ئۇلار تويىنى بىكار قىلدى.
شۇ كۈندىن باشلاپ ھاممالار مېنى يامان كۆرۈشكە باشلىدى ھەم
ئۇزاق ئۆتمەي مېنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقاردى. مەن بىر مەزگىل
بىر ئاشخانىدا ئىشلەپ جېنىمنى باقتىم. كېيىن ئادىل قايتىپ
كېلىپ ماڭا ئىنتايىن ھېسداشلىق قىلدى. ئەمدى مېنىڭ ئادىل-
دىن باشقا ھېچقانداق يېقىن كىشىم قالمىغانىدى، شۇڭا مەن
ئۇنىڭغا توي قىلىشنى ئېيتتىم. ئۇ دەماللىققا بىرنېمە دېمىدى.
كېيىن مەن ئۇنىڭ توي قىلغان ھەم بالىلىرى بارلىقىنى ئۇقتۇم.
ئۇ مېنى ياخشى كۆرگەچكە مېنىڭ ئۇنىڭغا قارىماسلىقىمدىن ئەد-
دىشە قىلىپ يالغان ئېيتقانلىقىنى، ئايالى بىلەن ئىككىسىنىڭ
مۇناسىۋىتىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى، بىر مەزگىل چىداپ تۇر-
سام ئاندىن مەن بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن نېمە
قىلارىمنى بىلمەي قالغانىدىم. شۇڭا يەنىلا ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە
بۇ ناھىيىگە كېلىپ، ئۇنىڭ بىر تونۇشى ئارقىلىق ماي قاچىلاش
پونكىتىدا ۋاقىتلىق ئىشلىدىم. كېيىن بالا ئالتە ئايلىق بولدى.
بالا ھەر قېتىم قورسىقىمدا يېنىڭ تەۋرىگەن ۋاقىتتا مەن ئۇنىڭغا
چىدىمايتتىم، بالىنى تۇغقۇم بار ئىدى. ئۇ كۈنلەردە مەن ئادىل-
نىلا ئويلايتتىم، ئۇنىڭ ئائىلىسى، كېيىنكى تۇرمۇشۇم توغرۇ-
لۇق ھېچ نەرسە خىيالىمغا كەلمەپتىكەن. كېيىنكى كۈنلەردە

ئادىل ماڭا ئاز ـ تولا تۇرمۇش پۇلى ئەۋەتىپ تۇردى ھەم تېلېفوندا پات ئاردا ئائىلىسىدىكى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىپ بولدى. غانلىقى توغرىسىدا ۋەدىلەرنى بېرىپ تۇردى. مەن ئۇنىڭغا بالىنى تۇغقۇم بارلىقىنى ئېيتتىم، ئۇ قەتئىي قوشۇلمىدى. ئىككىمىز ئۇزۇشۇپ قالدۇق. كېيىن مەن مۇشۇ قورۇنىڭ ئىگىسىگە بولغان ئىشلارنى دەپ بېرىۋىدىم، ئۇ ئايال ماڭا يول كۆرسىتىپ: «بالىنى تۇغسىڭىز ئۇ چوقۇم سىزنى ئالىدۇ، بەك بولمىغاندا ئەرز قىلىسىز!» دېدى. مېنىڭ بېشىمدىن ئىش ئۆتمەگەچكە ئىككىلىنىپ يۈرۈپ ئاي ـ كۈنۈم توشۇپ قالدى. قوشنامنىڭ ياردىمىدە تۇغدۇم. ئادىل مېنى يوقلاپ تۇردى. مەن نېمىلا بولمىسۇن، ئادىلنىڭ مېنى تاشلىۋەتمىگىنىگە خۇش ئىدىم. ئۇ قىزىمىزغا سوۋغاتلارنى ئەۋەتىپ تۇردى. مەن ئۇنىڭدىن ھەر قېتىم قاچان توي قىلىدىغانلىقىمىزنى سورايتتىم. ئۇ: «ئاز قالدى، چىداپ تۇرۇڭ، لېكىن بۇ مەخپىيەتلىكنى بىز توي قىلىشتىن ئىلگىرى ھېچكىم بىلمىسۇن!» دەيتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىشەنچ باغلاپ يۈرۈپ بالا بىر ياشقا كىرىپ قالدى. مەن ئۇنى كۈتۈپ ساراڭ بولاي دېگەنىدىم. كېيىن ئۇ مېنى ئانچە ئىزدىمەيدىغان بولۇپ قالدى. مەندە بىر خىل قورقۇنچ پەيدا بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا بىرقانچە قېتىم تېلېفون قىلدىم. ئۇ ماڭا: «ئايالىم ئاجراشقىلى ئۇنىمىدى!» دېدى. شۇ چاغدىلا مەن ئۆزۈمنىڭ بۇ يولنى خاتا ماڭغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. پۇشايمان قىلسامۇ ئورنىغا كەلمەيتتى. پەقەت ئۆزۈم سۆيگەن كىشى بىلەن بىللە بولۇش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا رازى ئىدىم. ئادىل ئايالى بىلەن ئاجرىشىشنى كەينىگە سۈرگەنچە تۈيۇقسىز مەندە گۇمان پەيدا بولدى. شۇڭا مەن ئۇنى ھېلىقى كۈنى چاقىرتتىم. ئۇ كەلگەندە كېچە سائەت بىردىن ئاشقانىدى. مەن ئۇنىڭغا ئازراق چېچىلدىم. بىردىنلا ئۇ مېنى بىر شاپىلاق ئۇردى. مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى كۈتمىگەنىدىم. ئۇ ماڭا: «بۇنىڭدىن

كېيىن مېنى ئىزدىمە، ئايالىم ئاللىقاچان ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى بىلىپ بولدى. ئەمدى سېنى ئىزدىيەلمەسلىكىم مۇمكىن» دېدى ھەم ماڭا ئىككى مىڭ سوم پۇل بېرىپ ئەتىسى قايتىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايتتىم، بالامغا دادا كېرەك ئىدى. مەن چوقۇم ئۆز بەختىمنى ئۆزۈملا قولغا كەلتۈرەلەيمەن، دەپ ئويلايتتىم. شۇڭا ئۆز خىيالىمدا ئادىل ئاجرىشالمىسىلا ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيگە كىرىشىم مۇمكىن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن سىزگە ئۇچلۇق قىلىشقا باشلىدىم، شۇ سەۋەبتىن سىزگە ھېلىقى تېلېفونىنى ئۇرغان. بىراق، ئادىلنىڭ مېنى يەنە ئىزدەپ كېلىشىدىن ئۇمىدىم ئۈزۈلدى. ھېلىقى كۈنى ئۇ ئالدىراپ تېلېفونىنى ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىپتۇ. ئۇ كېتىپلا ئۇنىڭ تېلېفونى سايراپ كەتتى. ئېلىپ قارىسام، بىرى يوللىغان قىسقا ئۇچۇر ئىكەن. خەنزۇچىنى بىلمىگەچكە قورۇ خوجايىنىنىڭ قىزىنى چاقىرىپ ئوقۇتۇپ باقتىم. ئۇنىڭدا بىرىنىڭ ئۇنى سېغىنغانلىقى ھەم سائەت نەچچىنىڭ ئاپتوبۇسىدا يولغا چىقىدىغانلىقى، يولغا چىققان ھامان ئۇنىڭغا خەۋەر بېرىۋېتىشى، ئۇنىڭ تۆت كۆزى بىلەن كۈتىدىغانلىقى يېزىلغانىكەن. ئاخىرىغا «ئاشىق» دەپ ئىمزا قويۇپتۇ. مەن بۇنىڭدىن ئادىلنىڭ بۇنچە ئالدىراپ مېڭىشىدا ئۇنىڭ باشقا بىر ئايال بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. مەن: «ئۇ ئايالىنى سىزمىكىن؟» دەپ پەرەز قىلدىم، لېكىن ئۇچۇر يوللىغۇچى بۇ شەھەردىن ئەمەسكەن. شۇڭا نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم.

مەن ئىبادەتنىڭ گېپىلىرىنى ئاڭلىغانچە قۇلاقلىرىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. ئادىلنىڭ يۈرىكىنىڭ بۇنچە يوغىناپ كەتكىنىگە ئىشەنمىسەممۇ پولاتتەك پاكىت ئالدىمدا ئىدى. يۈرىكىم خۇددى بوراندا قالغان كۆزدەكى يوپۇرماقتەك تىترەيتتى. مەن بۇ يەرگە كېلىشتىن ئىلگىرى، مېنىڭ بەختىمگە چاڭ سالغان بۇ ئايالغا

هېچبولمىسا ۋىجدانى كۆيگۈدەك بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىۋا-
لارمەن، دەپ ئويلىغان ھەم بىر تۇرۇپ، شۇ ئايالنى كۆرگەندە
ئۆزۈمدىن قانداق تۇتارمەن، دەپ ئەندىشە قىلغانىدىم. نەزىرىم-
دىكى بۇ قىزغا نىسبەتەن باشقا ئاياللارغا ئوخشاشلا بىر خىل
رەشك ئوتى بولسىمۇ، لېكىن مەن بۇ قىزنى ئۇنچە گەپ يېمەيدە-
غان بىمەنە قىز كۆرمىدىم. كىچىكىدىن يېتىملىكتە چوڭ بول-
غاچقىمۇ، ئۇ خۇددى يولۋاسقا ئۇچرىغان قوزىدەك تۇگۈلۈپ كەت-
كەنىدى. مەن قىزغا قاراپ بىردىنلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى.
بېشىغا كۈن كەلگەن، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالغان بۇ قىزنى
ئادىل سالاپەتسىز بىلەن ئۆزىگە رام قىلىۋالغان، مۇھەببەتنىڭ
نېمىلىكىنىمۇ ئەمدى بىلىشكە باشلىغان بۇ قىز ئادىلنى راستىنلا
ياخشى كۆرۈپ قالغان، ئادىل ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن پايدىلىنىپ
كەتكەنىدى. ئەمەلىيەتتە، بۇ قىز ئادىلغا تاسادىپىي يولۇقۇپ
قالمىغان بولسا، سەھرادىكى ئاشۇ يىگىتكە تېگىپمۇ ئۆز بەختىنى
تاپقان، بۇنداق جاپالىق كۈنگە قالمىغان بولاتتى.

— ئادىل قاچان كېلىپ كەتتى؟ — دەپ سورىدىم مەن بۇ
قىزدىن بەكرەك ئادىلنىڭ زادى نەگە باردىغانلىقىنى بىلمەكچى
بولۇپ.

— ئالدىنقى كۈنى، — دېدى قىز تېخىمۇ پەس ئاۋازدا، —
تۇنۇگۈن ئۇنىڭ تېلېفونىنى بىر شوپۇردىن ماڭدۇرۇۋەتتىم. مەن
قىسقا ئۇچۇر يوللانغان تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ قويغان. بەل-
كىم، ئۇ شۇ يەرگە كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

قىز يېنىدىن كىچىككىنە قەغەزنى ئېلىپ ماڭا سۇندى. مەن
قەغەزدىكى نومۇرغا قاراپ قويۇپ يانچۇقۇمغا سالدىم، ئاندىن
يېنىك پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتقان بالىغا قارىدىم. بالىنىڭ بىر يەرلە-
رى ئادىلغا ئوخشايتتى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئالقىنىنى ئېڭىكى ئاس-
تىغا قويۇۋېلىشى ئادىلنىڭكىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى.
نېمىشقىدۇر ئىچىمدە ئاچچىق بىر ئېقىم كۆيۈپ ئۆتتى.

— سىڭلىم، مانا مەن ئالدىڭىزدا ئولتۇرۇپتىمەن، مېنىڭمۇ سىزنىڭكىگە ئوخشاشلا بالام بار، يەنە كېلىپ ئىككى قىز. مەيلى سىز ئىلگىرى نېمە مەقسەتتە ئادىل بىلەن ئارىلاشقان بولۇڭ، ئالدى بىلەن كېيىنكى ئاقىۋەتنى ئويلىشىپ كۆرۈشىڭىز كېرەك ئىدى. مانا ئەمدى بىر بالىلىق بوپسىز. سىز مەڭگۈ مۇشۇنداق ئۆتەمەكچىمۇ؟ سىز ئەمدى نېمە قىلىشنى ئويلاۋاتىسىز، — دېدىم مەن قىزنىڭ مەقسىتىنى بىلىپ باقماقچى بولۇپ.

— مەن باشتا ئۇنىڭ ئايالى بارلىقىنى بىلگەن بولسام ھەرگىز بۇ يولدا ماڭمايتتىم. مەن پەقەت ھامماملار تاپقان يىگىتكە تېگىشكە رازى بولمىغانلىقىم ئۈچۈن ئادىل بىلەن ئارىلىشىپ قالغان. كېيىن ھامىلدار بولۇپ قالغاندا بۇ يولدىن يېنىشقا ئامالىم بولمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بالىنى تۇغۇپ قويدۇم. شۇڭا نېمە قىلىشىمنى بىلمەي ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. قايسى كۈنى ئادىل بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدىم، ئۇ: «بالىنى دەپ ئەرز قىلساڭ قىل! بالىنى كىمدىن تاپقىنىڭنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ» دېدى. شۇڭا مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي سىزگە تېلېفون قىلغان. ئەمدى مېنىڭ ھېچقانداق چىقىش يولۇم قالمىدى. پونكىتتىن ئالىدىغان تۆت يۈز كوي پۇل تۇرمۇشۇمنى قامداشقا يەتمەيدىكەن، كۆڭلۈم خاتىرجەم بولمىغاچ بۇگۈن ئىشقىمۇ بارمىغان. مېنىڭ ئائىلىڭىزنى بۇزۇش نىيىتىم يوق ئىدى، بولمىسا مەن بۇ ياقا يۈرتقا كېلىپمۇ يۈرمەيتتىم. ئادىل: «ئايالىم بىلمەسۇن» دەپ مېنى مۇشۇ يەرگە ئەكېلىپ قويغان. ئادىلنىڭ بالىدىن تانغىنىنى كۆرۈپ، «مەنمۇ ئۇ قورققان ئىشنى قىلاي!» دەپ ئويلاپ سىزگە تېلېفون قىلىدىم. بولمىسا مەن ھەرگىز بۇنداق يامان ئاتاقىغا قېلىشنى خالىمايتتىم.

مەن گەپنىڭ ئاخىرىنى قانداق چۈشۈرۈشنى بىلەلمەي قالدىم. ئايالىق ئورنىدا تۇرۇپ بۇ قىزنىڭ ئاجىزلىقىغا ئىچىم ئاغرىيتتى؛ مۇھەببەت نۇقتىسىدا تۇرۇپ بۇ قىزغا ئاچچىقىم

كېلەتتى. نېمىلا بولمىسۇن، ئائىلەمنىڭ بۇزۇلۇشىدا، ئادىلنىڭ مېنى باشقا ئاياللار بىلەن سېلىشتۇرۇشىدا بۇ قىزنىڭمۇ مەلۇم مەسئۇلىيىتى بار ئىدى. ئاخىرى مەن قىزغا ھېچنېمە دېمەسلىك قارارىغا كەلدىم.

— بوپتۇ، سىڭلىم، مەن قايتاي. مېنىڭ تېخى سىز بىلەن تەڭلىشەي دەپ قالغان قىزىم بار، ئۇلار مېنى ساقلاۋاتىدۇ. ناۋادا سىز ئادىمىيلىك ئورنىدا تۇرۇپ ياخشىراق ئويلانسىڭىز نېمە قىلىشنى بىلىۋالالايسىز. مېنىڭ باللىرىمغۇ دادىغا موھتاج.

مەن گېپىمنى دەپ بولۇپلا ئىشىككە قاراپ ماڭدىم. ئىبادەت ئورنىدىن قانداق تۇرغان بولسا شۇ پېتى تۇرۇپ قالدى. مەن ئۇدۇل بېكەتكە بېرىپ ئاپتوبۇسقا چىقتىم. كونا ئاپتوبۇس جالاق-شىپ ئورنىدىن قوزغالدى. شۇ تاپتا ئۆزۈمنىڭ نەدىلىكىنى ئويلاشقا قۇربىم يەتمەيتتى. مەن چوڭ بىلگەن، سېغىنغان، باغ-رىمغا قايتۇرۇپ كەلمەكچى بولغان ئادىل كۆز ئالدىمدا باشقىچە بىر ئادەم بولۇپ تۇيۇلماقتا ئىدى، ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنەتتىم. مەن ئۇنىڭ ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلغىنىدىن رەنجىگەن بولسامۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئائىلىگە بولغان مەسئۇلىيەتچانلىقىدىن ئانچە-مۇنچە رازى ئىدىم. بىراق، ھازىر ئۇنىڭ قىلمۇاتقىنى جەمئىيەت ئالدىدا يۈز - ئابرۇيىنىڭ چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قىلمۇاتقان بىر قاتار مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى. ئۇ ئۆز ئىستىقبا-لىغا ئەزەلدىن كۆڭۈل بۆلەتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى جەمئىيەتكە چىقسا ئۆزىنىڭ كېيىنكى ئىستىقبالىغا تەسىر يېتىدىغىنىنى ئوبـ-دان بىلەتتى. شۇڭا ئۇ ھەممە ئىشنى شۇنداق چىرايلىق ھېچ-كىمگە بىلدۈرمەي قىلغانىدى.

شەھەرگە كەلگەن ۋاقتىمدا ئاللىقاچان قارىغۇ چۈشۈپ كەت-كەنىدى. مەن ھارغىن ھالەتتە ئۆيگە يېنىپ كەلدىم. ئىككىلا قىزىم ئالدىمغا يۈگۈرۈپ چىقىشتى.

— ئەتىگەن دادامدىن تېلېفون كەلدى، ئاپا، — دېدى چوڭ

قىزىم ئىلمىنۇر، — بىرقانچە كۈنلۈك كامانداروپكىغا چىقىپ كېتىپتۇ، ھەپتە ئاخىرى كەلگۈدەك. سىزنى سوراپتتى، دوستىڭىز سىڭلىسىنىڭ تويىغا كەتكەن دېدىم.

— شۇنداقمۇ؟ — دەپ قويدۇم قىزىمنىڭ قولىدىكى پىيالىنى ئېلىۋېتىپ، — تاماقنى قاندىق قىلدىڭلار؟

— چۈشتە سىرتتىن يېگەن. «سىزنى كېلىدۇ» دەپ كەچتە سۈيۈقئاش ئەتتىم. ھازىرلا ئەپچىقايمۇ يا سەل تۇرۇپ يەمسىز؟

— سەل تۇراي، قىزىم. سىلەر ئۆگىنىشىڭلارنى قىلىۋېرىڭلار، ئاشنى ئۆزۈم ئۈسۈپ ئىچەي!

قىزلىرىم ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتتى. شۇ تاپتا كۆڭلۈم تاماققا تارتمايتتى. خىيالىمغا ئىبادەت ھەم ئۇنىڭ قىزى كېلىۋالدى. مېنىڭچە، ئادىل ئەمدى ئۇنى ئىزدىمەيتتى. ئۇ ئەمدى قانداق قىلار؟ ئۆزى ئۆتكۈزگەن كىچىككىنە سەۋەنلىك تۈپەيلى قىزى بىلەن سەرگەردان بولۇپ يۈرەرمۇ؟ ئۇنى ئادىلدەك قانچىلىغان ئەرلەر بوزەك قىلار؟ قىزى چوڭ بولغاندا دادىسىنىڭ كىملىكىنى سورىسا ئۇ نېمە دەر؟ بەلكىم ئۇمۇ قىلغان ئىشى ئۈچۈن ئۆمۈر بويى پۇشايمان قىلىشى مۇمكىن.

خىيالىلىرىمنىڭ ئايىغى چىقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. مەن يانچۇقۇمدىن ھېلىقى تېلېفون نومۇرىنى چىقاردىم، بۇ چوقۇم ماھىبەرنىڭ تېلېفون نومۇرى ئىدى. مەن تېلېفوننى قولۇمغا ئېلىپ ئۆرۈپ باقماقچى بولدۇم، لېكىن تېلېفون نومۇرىنى بىر-قانچە قېتىم بېسىپ يەنە توختاپ قالدىم. ئەمدى قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم. تۇرۇپلا ئۇنىڭدىن ئاجرىشىپلا تۇگەشمەكچى بولاتتىم. بىراق، بالىلىرىم كۆز ئالدىمغا كەلسىلا بۇ خىيالىمدىن نومۇس قىلاتتىم. نەپسىم يېتىشمەيۋاتقاندەك بىر خىل يېقىمسىزلىق مېنى بىئارام قىلاتتى، ھەرقانچە قىلساممۇ تولدۇرۇپ نەپەس ئالالمايتتىم. ئىرىمنىڭ شۇ تاپتا باشقىلارنىڭ قوينىدا بەخىرامان ئەيش ـ ئىشرەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆز ئالدىمغا كەل-

تۇرسەم، بۇ جاھان ماڭا قاپقاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈنەتتى. ئۆزۈمدىن بارلىق خۇشاللىق يىراقلاپ كەتكەندەك، تۇرمۇشنىڭ خۇشاللىق-لىرىدىن ھۇزۇر ئالمىغىنىمغا بىرقانچە ئەسىر بولغاندەك، ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن كىچىككىنە گۈزەللىكنى بايقاشقىنىمۇ ئاجىز-لىق قىلاتتىم. بارلىق تىرىشچانلىقلىرىمنىڭ، دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئۆتكەن كۈنلىرىمنىڭ، كەڭ قورساقلىقىمنىڭ، ئائىلەم ئۈچۈن بېرىشكە تەييار بولغان قۇربانلىقلىرىمنىڭ بارغانچە ئاجىز-لاپ ئاخىرقى بىر چەككە بېرىپ قېلىش ئېھتىماللىقى ماڭا بۇ ئائىلىدىن ئايرىلىپ قېلىش خەۋپىنى ھېس قىلدۇراتتى. شۇ تاپتا ئادىلغا نىسبەتەن بۇرۇنقىدەك سېغىنىش ئوتىنى ئىزدەپ باقاتتىم، بۇ ئوت بارغانچە سۇسلىشىپ، ئۈنۈك ئورنىنى بىر خىل يىر-گىنچ، نەپرەت ئىگىلىمەكتە ئىدى.

مەن كەيپىياتىمنى ياخشىلاش ئۈچۈن سىرتقا چىقتىم، كو-چىدا كوچا چىراغلىرى جىمىرلايتتى. دۇكانلار، ئاشخانىلاردىن چىقىۋاتقان ھەر خىل مۇزىكا ئاۋازى، كېچىلىك بازاردىكى تەنزە-چىلەرنىڭ خېرىدار چاقىرغان ئاۋازلىرى كېچە مەنزىرىسىگە ئۆز-گىچە ھاياتىي كۈچ بەخش ئەتكەنىدى. مەن كوچا ئايلىنىشتىنمۇ زېرىكتىم. نېمىشقىدۇر ھەرەر جايىنى تېپىپ ئۇنلۇك توۋلىغۇم ياكى يىغلىغۇم بار ئىدى، بەلكىم شۇنداق قىلسام يەلكەمنى بې-سىپ تۇرغان دەردلىرىم يېنىكلەپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى، بە-راق مەن يەنىلا يىغلىيالمىدىم. بەزىدە ئۆزۈمگە ھەيران قالاتتىم، ئىلگىرى ئادىلنىڭ كۆزىنى يوغانراق كېرىپ قويۇشى ياكى ئۇد-لۇكرەك گەپ قىلىشىمۇ ماڭا ھار كېلىپ يىغلاپ كېتەتتىم. ئۇ چاغلاردا ئادىل نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالاتتى، ئۇ مېنىڭ ئىنتا-يىن بەختلىك چاغلىرىم ئىدى. كېيىنچە ھەرقانچە دەرد تارتساممۇ يىغلىيالماس بولۇپ قالدىم. تۇگمەس خورلۇق، سوغۇق نەزە-لەر، جاننى ئالمىغان بۇرۇقتۇرمىلىق باسقان تۇرمۇش ئىچىدە تۇرۇۋېمۇ دەردلىرىمنى چىقارغۇدەك مۇۋاپىق ئامال تاپالمايتتىم،

هەممە نەرسە مەندىن ياتلاشقاندەك كۆز ياشلىرىمۇ چىقمايتتى. مەن ئەزەلدىن تەقدىرىمدىن ئاغرىنىپ باقمىغانىدىم. ئۆزۈمنىڭ ئۇمىدۋارلىقى، تىرىشچانلىقى بىلەن ئۆزۈمگە تەۋە بولغان نەرسە-لەرنى تۆتۈپ قالىمەن، دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، تەقدىر دېگەننى ئىرادىنىڭ بويسۇندۇرالمايدىغانلىقىنى بارا - بارا تونۇپ يەتمەكتە ئىدىم.

ئادىل بىر ھەپتىدىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى باشقىچە نۇرلىنىپ كەتكەن بولۇپ، خۇشاللىقى كۆزىدىن چىقىپ تۇراتتى. ئۇ قايتىپ كەلگەن كۈنى ئۆيدە بالىلار يوق ئىدى. مەن يەكشەنبە بولغاچقا، «مومائىلارغا يارەملىشىڭلار!» دەپ يېزىدە-كى قېينانامىلارنىڭكىگە ئەۋەتكەنىدىم.

— بالىلارچۇ؟ — دەپ سورىدى ئادىل كېلىپلا.

— «ئانامىلارنى يوقلاپ كېلىڭلار!» دېگەن. ئەتە قايتىپ كېلىدۇ، — دېدىم مەنمۇ ئادەتتىكىچىلا، — ھازىر كېلىشىڭىزمۇ ياكى ئىدارىگە بېرىۋېتىپ كەلدىڭىزمۇ؟

— ھازىرلا كېلىشىم، ئىدارىگە ئەتىلا باراي دەيمەن، — دېدى ئۇ خۇشياقمىغان ھالدا.

— ئادىل، بالىلارنىڭ يوق ۋاقتىدا بىز ياخشىراق پاراڭ-لىشىپ باقساق بولماسمۇ؟ — دېدىم مەن نەچچە كۈندىن بېرى ئويلىغانلىرىم بويىچە.

— نېمىنى؟

ئۇ ھېچنېمە بىلمىگەن قىياپەتتە ماڭا «لەپپىدە» قارىدىيۇ، كۆزلىرىنى يەنە ئېلىپ قاچتى.

— ئارىمىزدا دېيىشىدىغان نۇرغۇن ئىشلار بار، سىز ئىبا-دەتنى قانداق قىلماقچى؟

— قايسى ئىبادەتنى؟ — دېدى ئۇ يەنە مۇغەمبەرلەرچە.

— مېنى بىلمىدى دەپ قالماڭ. سىز ھازىر يوشۇرغىنىڭىز بىلەن كېيىن يوشۇرۇپ قالالمايسىز. مەن سىزنى ئەر دەپ يۈرۈپ-

تىكەنمەن، ئەر كىشى دېگەن قىلغان ئىشىغا ئىگە بولۇشى كېرەك!

— نېمە دەيسىز، مەن قايسى ئىشىمغا ئىگە بولغۇدەكمەن؟ ئارىمىزدا دېيىشكۇدەك گەپ يوق، مەن ئارام ئالىمەن.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ياتاق ئۆيگە ماڭدى. مەن ئۇنىڭغا ياندىشىپ ئۆيگە كىردىم.

— ماڭا قاراڭ، ئادىل، — دېدىم ئامال بار ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇپ قالماسلىق ئۈچۈن، — كېيىنكى تۇرمۇشىمىز مۇشۇنداق ئۆتەمدۇ؟

— مېنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشۇمدا ئويلىغىنىم بار، سىز تولا ئارتۇق ئىشقا كۆڭۈل بۆلمەي سىگگەن نېنىڭىزنى يەڭ!

— توغرا، مەن ھېلىمۇ ئارىلاشمىدىم، ئۆز خاھىشىڭىز بويىچە ياشاپ كەلدىڭىز، ھەتتا سىرتتا باشقا ئاياللار بىلەن ئۆي تۇتۇپ، بالا تېپىپمۇ ئۇلگۇردىڭىز، نېمىشقا ئارىلاشمىغۇدەكمەن؟ ئالدىمىزدىكى بالىلار سىزنىڭ بالىلىرىڭىزدۇ؟ ئۇلار ئۈچۈن تۇرمۇشىمىزغا كۆڭۈل بۆلگىنىم خاتا بوپتىما؟

ئەدىلا يېتىشقا تەمشەلگەن ئادىل ئورنىدىن «شاققىدە» تۇرۇپ كەتتى.

— نېمە ئۆي؟ نېمە بالىكەن ئۇ؟ بايقاپ گەپ قىلىڭ جۇمۇ!

— ئەمىسە ئىبادەت بىلەن ئۇنىڭدىن بولغان قىزىڭىزنى نېمە دەيسىز؟ مەن دېمىسەممۇ بۇنى كىشىلەر ھامان بىلىدۇ. ھېچبولمىسا، نىكاھسىز بولسىمۇ تېپىپ قويغان بالىڭىزغا مەسئۇل بولىشىڭىز كېرەكتۇ!

«چاڭ!» قىلىپ تەگكەن تەستەكتىن يىقىلىپ چۈشۈشكە ئاز قالدىم.

— سەن تولا ھارازۇللۇق قىلما! — دېدى ئۇ غەزەپتىن تىترەپ تۇرۇپ، — ئىككى بالىنى دېمىسەم، مەن بۇنداق ئۆيدىن جاق تويغان. سەن مېنى ئىبادەت ئارقىلىق قورقاتماقچى بولساڭ

خاتالىشىپسەن، ئۇ بالا مېنىڭ ئەمەس، ئىبادەت بىلەن قانداق ئۆتسەم ئۇنىڭغا ئارىلىشالمايسەن.

— ئىسىت، سەن بىلەن ئۆتكەن كۈنۈم. سەندەكمۇ ئەر بولامدۇ؟

— رازى بولمىساڭ خېتىڭنى ئال!!

ئادىل ئاخىرى كۆڭلىدىكى گېپىنى قىلمۇەتتى. بىز خېلى ئۇزاققىچە تاكاللاشتۇق، ئۇرۇشتۇق، ئۇ مېنى بىرقانچە شاپىلاق ئۇرۇۋەتتى، لېكىن مەن يەنىلا يىغلىيالمىدىم. شۇنىڭدىن باشلاپ ئارىمىزدا راستتىنلا جېدەل - ماجىرا باشلىنىپ كەتتى. ئۇنى كۆرۈشنى خالىمايتتىم، لېكىن ئىدارە ئۇنى يىراق يېزىدىن قايتۇرۇپ كەلگىنىگە مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى قىلىپ قويدى. بۇ كۈنلەردە ئۇ تېخىمۇ ئېھتىياتچان بولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئىدارىدە ماڭا ئارىمىزدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك مۇئامىلە قىلاتتى. مەنمۇ ئائىلىمىزدىكى سەتچىلىكنى خەققە دېيىشنى خالىمايتتىم. بارا - بارا قىزلىرىمىزمۇ مۇناسىۋىتىمىزنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى بىلىپ قالدى. بىرقانچە قېتىم ئۇ بالىلار ئالدىدا مېنى قەستەن ئۇرۇپ كەتتى. بالىلارمۇ دادىسى بار يەردە چوڭراق تىنالمايدىغان ھالەتكە كېلىپ قالدى. شۇ كۈنلەردە ئادىل مەن ئۈچۈن ياتلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغان بولۇپ، ئۇنى كۆرۈشنى خالىمايتتىم. ئۇمۇ ئۆيگە كەمدىن - كەم كېلەتتى. كەلگەن چاغلىرىدا يوق باھانىلەر بىلەن جېدەل چىقىراتتى. بەزىدە بويىغا يېتىپ قالغان قىزىمنىڭ ئالدىدا بەزى گەپلەرنى دېيىشتىن ئۆزۈمنى تارتىپ، دەردىمنى ئىچىمگە يۇتاتتىم. ناۋادا ئىككى قىزىم بولمىسا، مۇشۇ ئۆيدىن بېشىمنى ئېلىپلا چىقىپ كەتسەم، بۇرۇقتۇرمىچىلىقتىن قۇتۇلسام دەيتتىم. لېكىن، ئاشۇ بالىلار مېنى مۇشۇ ئۆيگە مەھكەم باغلاپ تۇراتتى. پات - پات مەن ئىبادەتنى ئويلاپ قالاتتىم. ئۇنىڭ ئاشۇ ئاجىز ياپراقتەك تىترەپ تۇرغان سېيماسى ئېسىمگە كېلەتتى. ئۇنىمۇ ئۆزۈمگە ئوخشاش ھېس قىلاتتىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ئىبادەتنى كۆرمەكچى بولسامۇ، ئۇ قىز مېنى كۆرگۈچە ئەمدى ئادىل بىلەن ئارىلاشمايدىغاندەك ھېس قىلاتتىم. چۈنكى، ئادىلنىڭ ھازىرقى كۆڭلىدىكى ئويۇن - تاماشا بىلەن ئۆتەتتى. ئۇنىڭ ئويۇن - تاماشاسىدا قىز - ئاياللار كەم ئەمەس ئىدى. كۆزۈم بىلەن كۆرمىسەممۇ ياشقىلاردىن ئاڭلاپ تۇراتتىم. شۇنداق قىلىپ، بىر يىل ئۆتۈپ قېينانا - قېينىتام يىگىرمە كۈن ئىچىدە ئارقا - ئارقىدىن قازا قىلدى. مەن چوڭ كېلىن بولغانلىقىم ئۈچۈن ئۇلارنىڭ نەزىر - چىراغ ئىشلىرى بىلەن ئون نەچچە كۈن يېزىدا تۇرۇپ قالدىم. ئادىل بولسا ئۇچ نەزىردىن كېيىنلا «يىغىنىم بار» دەپ كەتكەنچە يەتتە نەزىرگىمۇ كەلمىدى. مەن ئىشلارنى بىسىقتۇرۇپ قايتىپ كەلگەندە ئىدارىدىكىلەردىن ئونىڭ سىرتقا كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇم. ئۇنىڭ ۋاپاسىزلىقىنى بۇ- رۇنلا بىلگەچكە، ئونىڭ بۇ قىلمىقى ماڭا غەيرىي بىلىنمىدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ چوڭ ئوغۇل بولغاچقا ئاتا - ئانىسىنىڭ قىرىق نەزىرىگىچە چوڭ ئۆيىنى يوقلاپ تۇرۇشى، ئازنا، پەيشەنبە كۈنلە- رى كىچىك نەزىر قىلىپ ئاتا - ئانىسىنىڭ تۈپراق بېشىغا بېرىپ دۇئا قىلىشى كېرەك ئىدى. ياش چاغلىرىمدا چوڭلار: «ئاتا - ئانىسىغا كۆيۈنمىگەن، ۋاپا قىلمىغان ئەرلەر ئايالىغىمۇ ۋاپا قىلا- مايدۇ ھەم كۆيۈنمەيدۇ» دېسە ئانچە ئېرەن قىلمىغانىدىم. ئەمدى ئويلىسام بۇ راست ئىكەن. ئادىل ئەزەلدىن مېنىڭ زورۇم بىلەن بارمىسا ئاتا - ئانىسىنى يوقلىمايتتى، ئاتا - ئانىسى ئۈنى چوڭ بالا دەپ بەكلا ئامراق بولغاچقا ئانچە ئېغىر ئېلىپمۇ كەتمەيتتى. بۇ قېتىم ئونىڭ تاغدەك ئاتىسى بىلەن مېھرىبان ئانىسىدىن ئايرى- لىپمۇ كۆزىدىن بىر - ئىككى تامچە ياش چىقمىغىنىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. ئەسلىي ۋاپادارلىق بىلەن كۆيۈم ئادەمنىڭ تەبە- ئىتىدە يېتىلىدىغان نەرسە ئىكەن. مەن شۇلارنى ئويلىغانچە ئا- دىلغا تېخىمۇ بىرقىسما قارىغۇم كېلەتتى. ئۇنىڭ نەزىردە بالا، ئائىلە دېگەن نەرسە يوق ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن يەنە داۋاملىق بىر

ئىداريده ئىشلەشنى خالىمايتتىم. شۇڭا ئىدارە رەھبەرلىكىنى تولا ئىزدەپ يۈرۈپ، ئۆيگە پەقىنراق بىر رايونلۇق ساقچىخانىغا ئالماشتىم. بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن ئۆزۈمنى خېلى ئازادە ھېس قىلىدىغان بولدۇم. كۈندۈزلىرى «ئادىلغا ئوچرىشىپ قالارمەن» دېگەن ئەندىشىدىن خالىي بولۇپ، ئۆزۈم خالىغان ئىشلارنى قىلالايتتىم. بىر كۈنى ئەمدىلا ئىشتىن كېلىپ تۇرۇۋېدىم، قىزىم ئىلمىنۇر يىغلامسىراپ كىرىپ كەلدى. ئۇ بۇ يىل ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرەتتى. ئۇنىڭ كەيپىياتىنى كۆرۈپ، «بەرەر ئىشقا يولۇقتىمىكىن؟» دەپ يۈرىكىم باشقىچە سېلىپ كەتتى.

— نېمە بولدىڭىز، قىزىم؟ — دېدىم دەرھال ئۇنىڭ سوماكسىنى ئالغاچ، — بىر ئىش بولدىمۇ؟

— دادامنىڭ نېمە قىلغىنى بۇ، ئاپا؟ — دېدى ئۇ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، — بۈگۈن تەكرارلىدىن كېيىن مۇئەللىم بىزنى «نېرۋاڭلارنى ئارام ئالدۇرۇڭلار» دەپ ئىككى سائەتلىك سەيلىگە ئېلىپ چىققان. ئۇ يەردە دادامۇ بار ئىكەن.

— قايسى ئورۇنغا ئاپارغان؟

— مەكتىپىمىزنىڭ يېنىدىكى «ئاق قۇ ساياھەت باغچىسى» غا. دادام كۆپكۆندۈزدە بىرمۇنچە ئەر - ئاياللار بىلەن تاللىق ئاستىدا ھاراق ئىچىشۇۋېتىپتىكەن، بالىلارنىڭ ھەممىسى كۆردى. ئۇ بىر قىزنى قۇچىقىغا ئېلىۋاپتۇ. مەن ئىزادىن ئۆلەي دېدىم. بالىلارنىڭ ھەممىسى: «ئىلمىنۇر، قارا، سېنىڭ دادىڭ بار ئىكەن!» دېيىشىپ كەتتى. مېنى ئەمدى ساۋاقداشلىرىم نېمە دەيدۇ، ئاپا، مەسخىرە قىلمامدۇ.

— بولدى، قىزىم. باشقا ئىشلارنى ئويلىما. دادىڭ مەست بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ.

مەن ئىلمىنۇرغا بىرنېمىلەرنى دەپ چۈشەندۈرمەكچى بولۇۋېدىم، ئۇ ياتاق ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭغا دادىسىنىڭ يامان

گېپىنى قىلىپ بېرەلمەيتتىم، ئۆزۈمنىڭ ئاداۋىتى ئۈچۈن بالىلارنىڭ قەلبىدىكى دادىسىنىڭ ئوبرازىغا تەسىر يەتكۈزسەم بولمايتتى. نېمىلا بولمىسۇن، ئۇلار دادىسىنىڭ ناشايان ئىشلىرىنى بىلمەي چوڭ بولغىنى ياخشى ئىدى. شۇڭا، مەن قىزىمغا ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. پات - پات دادىسى كەلگەندە ئۇنىڭ خۇيلىنىپ قالىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ شۇ كۈندىكى ئىشلارنى ئۇنتۇيالمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. شۇ كۈنلەردە مەجەزىم شۇنداق ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدىكى، ئېشىمغىمۇ چۈشەن قونسىمۇ ئۇرۇكۈتمىگۈدەك دەرىجىدە پەرۋاسىز ئىدىم. ئادىل بىلەن كارىم بولمايتتى، ئۇنىڭ ئۈچۈن تاماق ئېتىشنىڭمۇ، تاماق ساقلاشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. ئۇمۇ مېنىڭ مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلىشىمدىن خوش بولغاندەك، پەقەت بولمىغاندا، ئۆيگە كېلىپ بىرەر ئاخشام قونۇپ كېتەتتى. باشقا چاغلاردا ئەدە، نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىم ھەم بىلىشنىمۇ خالىمايتتىم. شۇنداق كۈنلەردە ئادىلنىڭ سوتقا سۈنغان ئەرزىنى تاپشۇرۇۋالدىم.

«مۇشۇ ياشتا سوتقا نېمە دەپ بارارمەن؟ — دەپ ئويلايتتىم قىزىمنى باغرىمغا باسقىنىمچە، — خەقلەر نېمە دەر؟ ئادىلنى بۇنداق قارامىلىققا ئۇندىگەن نەرسە زادى نېمىدۇ؟ ئۇ مۇشۇ يېشىدا قايتا تۇرمۇشلۇق بولغان تەقدىردىمۇ قانچىلىك بەختلىك بولۇپ كېتەر؟ ئەڭ ياخشىسى ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشاي.»

مەن شۇ خىياللار بىلەن تاڭنى ئاتقۇزدۇم. ئەتىسى ئىدارىگە بېرىپ ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم.

— كەپقاپسەنغۇ؟ — دېدى ئۇ باشقىچە نەزەردە قاراپ.

— ئەرزىڭىزنى قايتۇرۇۋېلىڭ، بولامدۇ؟ — دېدىم چانىقىمغا پاتماي تۇرغان يېشىمنى مەجبۇرىي يوشۇرۇپ، — بالىلارنىڭ ئالدىدا سەتلەشمەيلى.

— ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟ ئۆزۈڭ بىرنېمە دەپباقە قېنى؟ ئۇ كۆرەڭلىك بىلەن ھەشەمەتلىك چۆرگىلىمە ئورۇندۇقىنى

كەينىگە بىرنى پىرقىراتقاندىن كېيىن كۆزۈمگە تىكىلىپ قارىدى.

— زادى ئاجراشمىساق بولمامدۇ؟ — دېدىم تەستە.

— مەن بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم. ئەگەر سوتقا بېرىشتىن خىجىل بولساڭ، خەلق ئىشلار ئىدارىسىگە بارساقمۇ بولىدۇ. مەن ئەھەدكە دەپ قويغان (ئەھەد ئۇنىڭ خەلق ئىشلار ئىدارىسىدىكى دوستى ئىدى)، كېلىشىپ بارساقلا بولىدۇ.

— بالىلارنى بولسىمۇ ئويلاڭ. بالىلار چوپچوڭلا بولۇپ قالغاندا ئۇلارغا نېمە دەپ چۈشەندۈرىمىز. مەن بىلەن بىللە ئۆتكىنىز بولمىسا مەن سىزنى زورلىمايمەن. بىز ئۆيى ئايرىپ تۇرساقلا بولىدۇ. ئەڭ ياخشىسى يەنىلا ئاجراشمايلى، بولامدۇ؟

— سەن ماڭا بىر ئۆمۈر ئەسكى پايتىمىدەك سۆرىلىپ ئۆتەمەكچىمۇ؟ مەن قوشۇلمايمەن. ھېلىمۇ مەن ئاشۇ سۆرۈن چىراينىڭغا قاراپ نەچچە يىلنى ئۆتكۈزدۈم. ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ئۇنىمىساڭ ئىختىيارىڭ، سوتتا كۆرۈشەيلى.

ئەمدىلا بىرنەرسە دېمەكچى بولۇۋېدىم، ئىشخانىغا بىرەيلەن كىرىپ گېپىمنى دېيەلمىدىم. ئۇ ئاخىرقى قارارىنى جاكارلاپ بولغاندەك ماڭا قاراپ قويدى. مەن ئۇنىڭ مېنى قوغلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتىم. ئىشخانىغا كەلگىچە نەچچە يەردە پۇتلىشىپ كەتتىم. خۇددى ئاجرىشىدىغانلىقىمىزنى ھەممە ئادەم بىلىپ بولغاندەك، بېشىمنىمۇ كۆتۈرەلمەيتتىم. بىرنەچچە كۈن شۇنداق ئەنسىز ئۆتتۈم. نومۇس كۈچى يۈرىكىمنى كۆيدۈرەتتى. بالىلارغا ھەر قېتىم قارىسام ئۇلار مېنى ئەيىبلەۋاتقاندەك بىلىنەتتى. مېنىڭمۇ ئۆزۈمگە تۇشلۇق قانۇن - نىزاملاردىن خەۋىرىم بار ئىدى. شۇڭا بىرقانچە كۈن ماتېرىيال كۆرۈپ باقتىم. ناۋادا مەن سوتقا چىقىشتىن قورقماي، سوتتا «ئاجراشمايمەن!» دەپ تۇرۇۋالسام، «ئايالالرنىڭ ھوقۇق - مەنپەئىتىنى قوغداش قانۇنى» بويىچە مېنى مەجبۇرىي ئاجراشتۇر-

مايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئادىلنىڭ چالمىسمۇ سۇغا چىلىشاتتى. مەن ئويلاپ ئاخىرى سوتقا بېرىشنى قارار قىلدىم. سوت ئېچىلدى. دىغان كۈنى يۈرىكىم سالغان ھالدا سوت زالىغا دەل ۋاقتىدا يېتىپ كەلدىم. ئادىل مەندىن بۇرۇن كېلىپ بولغانىكەن. تەلەيمىگە سوتچى ئايال ئىكەن، بۇنى كۆرۈپ ئۆزۈمنى ئەركىن تۇتۇشقا تىرىشىپ باقتىم. سوت ئۆزىنىڭ تەرتىپى بويىچە ئېلىپ بېرىلىۋاتاتتى. ئادىل ماڭا مەن ئەزەلدىن قىلىپ باقمىغان بىر-مۇنچە قالپاقلارنى كىيدۈرۈپ ئاجرىشىشتىكى ئاساسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. مەنمۇ ئاجراشماسلىقتا چىڭ تۇردۇم. بىرىنچى قېتىملىق سوت بىزنى ئاجراشتۇرمىدى. ئادىلنىڭ غەزەپلىك چىرايىدىن ئۇنىڭ ماڭا قانچىلىك ئۆچلۈك قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. سوتتىن چىقىپلا، ئىككىمىز ئىككى تەرەپكە كەتتۇق. ئىككىنچى قېتىملىق سوتتىمۇ «چوقۇم ئاجراشتۇرمايدۇ» دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، ئىككىنچى قېتىم سوتچى ئۇنى - بۇنى سورىغاندىن كېيىن نىكاھدىن ئاجرىشىشقا شەرتسىز توشىدىغانلىقىنى جاكار-لىدى. مەن ھەيران قالدىم. مەن كۆرگەن ماتېرىياللار بويىچە بولغاندا، بۇ ئاجراشتۇرۇش قانۇنغا ئۇيغۇن كەلمەيتتى. مەن گەپ قىلماي يېنىپ چىقىپ بەلگىلەنگەن مۆھلەتتە نارازىلىق ئەرزى سۇندۇم. ھەممە ئۇرۇنۇشلىرىم بىكار كەتتى. سوتتا ئىككى قە-زىمىزنى ھەربىرىمىزگە بىردىن ئايرىغان چاغدا ئامالسىز مەن بالىلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى ئۆزۈم باقىدىغانلىقىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ تۇرۇۋالدىم. ئادىلمۇ ئۇنىڭغا چوڭ قىزىمنى ئايرىغانلىقە-دىن نارازى بولۇپ، «كىچىكىنى ئالىمەن!» دېدى. مەن بول-سام، «ھەر ئىككىلىسىنى ئۆزۈم باقىمەن» دەپ تۇرۇۋالدىم. سوتچىلار بىزنى كېلىشتۇرەلمەي مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن كىرىپ كەتتى. ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ماڭا مال - مۈلۈكنىڭ لازىمى يوق ئىدى. پەقەت ئىككى قىزىم بىلەن باش تىققۇدەك بىر ماكان

بولسىلا ئاخىرقى ئۆمرىمنىڭ شۇلار بىلەن ئۆتكۈزۈشكە رازى ئىدىم.

— سوت ئىككى تەرەپ بالا مەسلىسىدە كېلىشەلمىگەچكە، بالىلارنى نەق مەيدانغا چاقىرىپ بالىلارنىڭ رايى بويىچە ئايرىشنى قارار قىلدى. قانداق قارايسىلەر!

بېشىمدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. مۇشۇ مەيدانغا بالىلارنى باشلاپ كېلىش ئۆلارنىڭ يۈرىكىدە ساقايماس بىر جاراھەت قالدۇراتتى. ئۆز ئاتا ـ ئانىسىنىڭ «ئاۋۇنى ئالىمەن! ماۋۇنى ئالمايمەن!» دېيىشىنى ئاڭلاش بالىلارغا قانچىلىك زەربە بولىدىغانلىقىنى ئانا بولغان مەنلا بىلەتتىم. كۆز ياشلىرىمنى تۆتالماي قالدىم. يۈرىكىمنى بىرى ئامبۇردا قىسقاندەك ئاغرىپ كەتتى. كۆز ئالدىمغا بالىلىرىمنىڭ سوتچىلارنىڭ ئالدىدا تىرنقىنى تاتىلاپ تۇرغان بىچارە قىياپىتى كېلىشىگىلا خىيالىمدىكى بۇ مەنزىرىگە بەرداشلىق بېرەلمىدىم.

— مەن ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلمەن، سوتچى، — دېدىم يىغىدىن بوغۇلغان ئاۋازىم بىلەن، — بالىلارنى چاقىرماڭلار، مەن ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە كىچىك قىزىمنى ئۇنىڭغا بېرەي.

مەن ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتىم. سوتچى ئايالىنىڭمۇ كۆزىدىن لىغىرلاپ قالغان ياشنى كۆردۇم، ئۇ قانداقتۇر بىر ئامالسىزلىقىنى بىلدۈرمەكچى بولغاندەك لەۋلىرىنى «چىڭشىدە» چىشلىۋالغانىدى. مەن سوتچىنىڭ سوتىنىڭ ئاياغلاشقانلىقىنى جاكارلىشىنى كۈتمەيلا «جاۋابكار» دېگەن ئورۇندىن چۈشتۈمىيۇ، ئورنۇمدا داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. قىيا ئوچۇق ئىشىك تۆۋىدە قىزىم ئىلمەنۇر سىڭلىسىنى يېتىلىگەن پېتى قاراپ تۇراتتى. يۈرىكىم «شۇرىدە» ئېرىپ كەتكەندەك تىلىم بوغۇزۇمغا قاپلىشىپ قالدى. مەن قىزىمنىڭ قولىدىكى سوتىنىڭ چاقىرىق قەغىزىنى كۆرۈپ ھەممىنى چۈشەندىم. مەن سوتقا كېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنى كۆرۈپ بىخەستەلىك بىلەن ساپاغا تاشلاپ قويغانىكەنمەن. مەن

نېمە قىلىشىمىنى بىلمەي بىر سوتچىغا، بىر ئادىلغا قارىدىم. ئادىلنىڭ بالىلارغا قارىغان چىرايىدىن ھېچنېمىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— ئاپا، دادا، نېمىشقا ئاجرىشىسىلەر؟ نېمىشقا بىزنى يېتىم قىلىسىلەر، بىز سىلەرگە موھتاج ئىدۇققۇ، دادا، ئاجراشماڭ، بولامدۇ؟

ئىلمىنۇرنىڭ ئاۋازى زالدا ئەكس سادا بولۇپ ياندى، كۆز ياشلىرىمنى توتالماي قالدىم. مەن يۈگۈرگەن پېتى بېرىپ ئىككى قىزىمنى باغرىمغا باستىم.

— نېمىشقا كەلدىڭلار، بالىلىرىم؟ نېمىشقا ئاپاڭلارنى بۇنچە تەڭلىكتە قويۇسىلەر، نېمىشقا؟

بالىلارمۇ ماڭا ئەگىشىپ ھۆڭرەپ يىغلاشقا باشلىدى. مەن ئۇلارنى تارتىپ زالدىن ئاچىقىپ كەتمەكچى بولدۇم. ئىلمىنۇر قولۇمنى سىلكىپ ئاجراتتى. ئۇ ئادىغا بىرقانچە قەدەم مېڭىپ سوتچى ئايالغا مىختەك تىكىلىپ قارىدى.

— نېمىشقا ئۇلارنى ئاجراشتۇرىسىلەر؟ سىلەرنىڭ بالىلىرىڭلار يوقمۇ؟ نېمىشقا بىزدەك يېتىم بولۇش ئالدىدىكى بالىلارنىڭ زارىنى ئاڭلاپ باقمايسىلەر؟ سىلەر بەك ئەسكىكەنسىلەر! جېنىم سوتچى، ئۇلارنى ئاجراشتۇرماڭ، بىز ئۆتۈنۈپ قالايلى... مەن ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېگىلى قويماي تارتقۇچلاپ زالدىن ئېلىپ چىقتىم. ئۇنىڭ «نېمىشقا ئاجراشتۇرىسىلەر؟ سەللەرنىڭ بالاڭلار يوقمۇ؟» دېگەن ئاۋازى پۈتۈن كارىدورنى بىر ئالدى. مەن ئۇلارنى ئۆيگە ئەكەلگەندە ئىلمىنۇرنىڭ يىغىدىن كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. بالىلارنىڭ ھالىنى كۆرۈپ يۈرەكلىم لەختە ـ لەختە قان بولۇپ كەتتى. شۇ كېچىسى ھەممىمىز تۈزۈك ئۇخلىمىدۇق. كىچىك قىزىمنى ئادىلنىڭ باقىدىغانلىقىنى ئويلىسام يۈرىكىم ئېچىشاتتى. مەن بىر ئامال قىلىپ، ئادىلغا يالۋۇرۇپ بولسىمۇ بالىنى ئۆزۈمنىڭ يېنىدا ئېلىپ قېلىشنى

ئويلىدىم. ئەتىسى ئادىل كېيىم ـ كېچەكلىرىنى ئالغىلى كەلگەندە، ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئويىنى ئېيتتىم.

— بالىنى گەرچە سىزگە ئايرىغان بولسىمۇ ئۇ تېخى كىچىك. يەنىلا مەن بىر مەزگىل قارايى، بولامدۇ؟ — دېدىم كۆز يېشى قىلىپ، — مېنى بالىلىرىمدىن ئايرىۋەتمەڭ، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي!

— بولمايدۇ! بالىنىڭ نەرسىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بەر! بۇ-گۈنلا ئاچامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىمەن، — دېدى ئۇ كەسكىن هالدا.

— قەلبىنۇردىن ئايرىلالمايدىغانلىقىمنى بىلىسىز. ئۇ هازىرغىچە مەن بىلەن بىللە ياتىدۇ. هېچبولمىسا، بىر ـ ئىككى يىل مەن قاراپ بېرەي، ئاندىن ئەكېتىڭ.

— ماقۇل، ئۇنداقتا سەن بالىنىڭ ئىككىلىسىنى ئالىمەن دېسەڭ بوپتۇ، سېنىڭ تەلىپىڭنى قاندۇراي. لېكىن ئىككى بالىنى سەن ئالساڭ ئۆيىنى ماڭا قالدۇرۇپ قويىسەن.

شۇ تاپتا ئۇ ماڭا «بويۇڭ بىلەن تەڭ ئالتۇن بېرىسەن» دېسىمۇ، تېپىشقا رازى ئىدىم. شۇڭا مەن هېچنېمىنى ئويلىمايلا ماقۇل بولدۇم.

— ماقۇل، «كېيىن بالا ئۈچۈن دەۋا قىلمايمەن!» دەپ خەت بېرىڭ. مەنمۇ ئۆيىنى سىزگە ئۆتۈنگەنلىكىم ئۈچۈن هازىرلا هۆججەت يېزىپ بېرىمەن.

ئۇ گەپ قىلماي قەلىمىنى چىقىرىپلا بىر پارچە هۆججەت يازدى. ئىككىمىز يازغانلىرىمىزنى ئالماشتۇرۇپ كۆرۈپ رازى بولغاندىن كېيىن، ئۇ چىقىپ كەتتى. يېنىڭ تىندىم. نېمىلا بولمىسۇن، ئىككى قىزنىم بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ يېنىمدا بولاتتى. گەرچە ئادىلنىڭ كىچىك قىزىمىزنى دەستەك قىلىپ تۇرۇپ ئۆيىنى تارتىۋېلىش ئويى ئېنىق بولسىمۇ، بۇ ئۆيگە ئازراقمۇ تارتىشمىدىم. ئەتىسىدىن باشلاپ بىزنىڭ ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىدە

مىز ئىدارىدە بىر بولدى. ھەممەيلەن كۆتۈلمىگەن بىر ئىشقا دۇچ كېلىپ قالغاندەك ھەيرانلىق بىلەن قارايتتى، ھەرنېمىلەرنى پەرەز قىلىشاتتى. بەزىلىرى ھەيرانلىقتا مەندىن سوراپ كېتەتتى. مەن ئۇلارغا ھېچنېمە دېمەيتتىم. پەقەت ئاجراشقىنىمىز راست دەپلا قويياتتىم. بەزىلەر ئادىلدىن ئاڭلىغان نۇرغۇن گەپلەرنى مەندىن سوراپ باقاتتى، مەن ئۇلارغا ئارتۇقچە چۈشەندۈرۈپ كۈلۈمايتتىم. بەزى ئىشلارنى قانچە چۈشەندۈرگەنچە كىشىلەر ئۇنى راست دەپ قالاتتى، شۇڭا مەن يەنىلا دەردىمنى ئىچىمگە يۇتاتتىم. بەزى چاغلاردا مەن راستتىنلا ئائىلەمنىڭ بۇزۇلۇشىدا مېنىڭمۇ مەسئۇلىيىتىم بارىدەك ئويلايتتىم. ئەينەككە قاراپ ساقاللىرىمنى ئولتۇرۇپ كېتەتتىم. سۇيى قاچقان ئالمىدەك سولاشقان يۈز - تېرەم، پېشانەم ۋە كۆز جىيەكلىرىم ئەتراپىغا چۈشكەن قورۇقلار ھەم ئۇچامدىكى ئاددىي كىيىملەر مېنى ئادىلنىڭ ئاچسىدەك كۆرسىتىپ تۇراتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەڭ چوڭ خاتالىقىمنى شۇندىلا ھېس قىلدىم. ئەسلىي مەن ئۆي تۈتۈشقا، بالا بېقىشقا زىيادە ئەھمىيەت بېرىپ، ئۆزۈمگە ئازراقمۇ ئەھمىيەت بەرمەپتىمەن. مەن ئەسلىي بۇ ئىشلىرىمدىن ئادىل خۇش بولىدۇ، مېنى مۇۋاپىقىيەت قازانغاندا ئەرنىڭ كەينىدىكى ۋاپادار ئايال دەپ بىلىپ مېنى چوڭ بىلىدۇ، ماڭا ئۆز مۇھەببىتى ئارقىلىق جاۋاب قايتۇرىدۇ، دەپ خاتا ئويلىغانىكەنمەن. ھەرقانداق بىر ئەرنىڭ گۈزەللىكنى ھەممىدىن ئاۋۋال بايقىيالايدىغانلىقى ھەم گۈزەللىككە ھەممىدىن بەك سەزگۈر ئىكەنلىكىنى ئويلىغان ۋاقتىمدا تولىمۇ ئەپسۇسلاندىم. لېكىن، ئەمدى تامامەن كېچىككەن ئىدىم، ھەرقانچە قىلسىممۇ بۇزۇلغان ئائىلەمنى قايتۇرۇپ كېلەلمەيتتىم. ھەرقانچە ياسانسىممۇ ئادىلنىڭ نەزىرىدىكى گۈزەللەرنىڭ ئورنىنى ئالالمايتتىم، قورۇلغان چىرايىم تۇزلەنمەيتتى. ئەينەككە قارىغانچە كۆڭلۈمنى بىر خىل مىسكىنلىك قاپلايتتى. لېكىن، كۆز ئالدىمدا بىر - بىرىدىن چىرايلىق ئىككى قىزنىم

بار بولغاچقا، ئۇلار ماڭا تەسەللى بولاتتى، ئۇلار مېنىڭ خۇشاللىقىم ھەم بارلىقىم ئىدى.

بىز ئاجراشقىلى ئىككى ئاي بولغان كۈنى ئەمدىلا ئىشتىن قايتىپ كېلىپ تۇراتتىم، ئىشىك چېكىلدى. ئىشىكنى ئېچىپ يۈرىكىم بىر قېسىملا سېلىپ كەتتى. ئىشىك ئالدىدا سوتنىڭ بىر نەچچە خادىمى تۇراتتى. مەن ئۇلارنى ئۆيگە باشلىدىم. ئۇلار كىرىپلا سومكىسىدىن بىر پارچە ئۇقتۇرۇشنى چىقاردى.

— بىز سوتنىڭ ئىجرا كوللېگىيىسىدىن، ئېرىڭىز سىزنىڭ ئۆينى ئۆتۈنۈپ بېرىش توغرىسىدىكى ھۆججىتىڭىز بىلەن ئۆينى بىكارلاشقۇزۇپ بېرىش توغرىسىدا ئەرز قىلغانىكەن. سوت بۇ ئەرزنى قوبۇل قىلدى ھەم سىزنىڭ بەلگىلەنگەن مۇددەت ئىچىدە ئۆينى قايتۇرۇپ بېرىشىڭىزگە قارىتا بۇ قارارنى يەتكۈزدۇق، — دېدى بىرى ئۇقتۇرۇشنى ماڭا سۇنۇپ، — قول قويۇپ بېرىڭ!

مەن گەپ قىلماي ئۇلارغا ئىمزا قويۇپ بەردىم. ئۇلار كەتكەندىن كېيىن ئۇقتۇرۇشنى كۆرۈپ نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. چۈنكى، بەلگىلەنگەن مۆھلەت ئۇچ كۈن بولۇپ، ئۆينى بىكار قىلمىسام مەجبۇرىي ئىجرا قىلىنىدىكەن. بېشىمغا بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيغاندەك بولدۇم. ئۇچ كۈن ئىچىدە بىرەر يەردىن ئۆي تاپقان بىلەنمۇ كۆچۈپ ئولگۈرگىلى بولمايتتى.

— داداڭ بىزنى ئۆينى بىكارلىسۇن دەپتۇ، — دېدىم ئىلمەنۇر قايتىپ كەلگەندە، — ئەتىدىن باشلاپ ئۆي ئىزدىسەم بولىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئۇچ كۈنگىچە ئولگۈرەلەرمىزمۇ، ئاپا، نەگىمۇ كۆچەرمىز؟

— مەن تېخى قىشنى بىنادا چىقىرىۋالساق، ئاندىن مۇۋاپىق ئۆي چىقسا كۆچەرمىز، دەپتىكەنمەن. بولمىسا، ئەتە ئىدارىگە بېرىپ داداڭغا دەپ باقايمىكىن — يا، ئۆيدە ئولتۇرغىنىمىزغا داداڭغا ئىجارە تۆلىسەك يار كەلگەندە بىر گەپ بولارمىكىن،

— بوپتۇلا، ئاپا، دادامغا بۇ ئۆي ئىككى بالىدىنمۇ ئەتىۋار ئوخشايدۇ. سىزغۇ مەيلى، ھېچبولمىسا، «ئىككى بالام قىشتا قانداق قىلار؟» دېمەي ئۆينى بىكارلاتقۇزغاندىكىن ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ يۈرمەك. مەن بۇرۇن دادامدىن شۇنداق پەخىرلىنەتتىم. ئەمدى ئويلىسام دادام بەك رەھىمسىز ئىكەن، ئاپا، مەن دادامنىڭ سىزگە سالغان زۇلمىنى، بىزگە قىلغان ۋاپاسىزلىقىنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن. سىڭلىمغۇ كىچىك، بىر ئىشلارنى ئانچە بىلمەپ كەتمەيدۇ. مەن ھازىر ئون سەككىزگە كىرەي دەپ قالدىم، ھەرقانداق ئىشلارنىڭ تېگىگە يېتەلەيمەن. شۇ تاپتا مەن دادامدىن قانچىلىك نەپرەتلىنىدىغانلىقىمنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. مەنمۇ ساۋاقداشلىرىمغا دەي، ئۆينى تەڭ ئىزدەيلى، چىقىپ قالسا دەرھال كۆچۈپ كېتەيلى، ئاپا. مېنىڭمۇ بۇ ئۆيدە تۇرغۇم يوق.

قىزىم ئۆز كۆڭلىدىكى گەپلەرنى دەۋېتىپ يېغلاپ كەتتى. بېچارە قىز مەن دېمىگەن بىلەن دادىسىنىڭ بەزى ئىشلىرىنى بىلىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئوستىگە دادىسىنىڭ نۇرغۇن يولسىزلىقلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەچكە، ئۇنىڭ قەلبىدە دادىسىنىڭ بۇيۇك ئوبرازىمۇ تۆۋەنلەپ كەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭغا نېمە دەپ تەسەللى بېرىسەم مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم.

— ئۆتكەن ئىشلارنى ھەممىمىز ئۇنتۇپ كېتەيلى، — دېدىم قىزىمغا تەسەللى بېرىشنىڭ ئەڭ مۇۋاپىق ئۇسۇلىنى تاپقاندەك، — ھەركىم قىلسا ئۆزىگە، بالام، بىزنىڭ كۈنىمىزمۇ ئۆتىدۇ، دادامغا ياخشى كۈنلەر مەڭگۈ نېسىپ بولمۇۋېرەس، ئۇنىڭمۇ بىزگە يالۋۇرىدىغان كۈنلىرىمۇ كېلەر. ئاللاتائالا بەندىلىرىنى يارانقاندا ھەممىمىزنى تەڭ قىلىپ يارانقان. بۇ دۇنيادا كۆچ تالىشىپ ئاجىزلارنى بوزەك قىلغانلارنى خۇدايىم ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ. سەن يەنە داۋاملىق ئوقۇيدىغان بالا، شۇڭا ئارتۇق ئىشلارنى ئويلاپ زېھنىڭنى چاچما. بىر كۈنلەردە ئاپامنىڭ دېگىنى توغرا

ئىكەن، دەپ قالىسەن. ئىككىلارلا بولساڭلار بىزنىڭ كېيىنكى كۇنىمىز چوقۇم خۇشال ئۆتىدۇ. ئاۋۋال ئۆي تېپىپ كۆچۈۋالغاندىن كېيىن قالغان ئىشلارنى دېيىشەيلى، قىزىم!

ئىلمىنۇرنىڭ چىرايى خېلى ئېچىلدى. شۇ كۇنى مەن پەقەت ئۇخلىيالمىدىم. ئادىلنى بۇنداق ئۆزگەرتىۋەتكەن نەرسىنىڭ زادى نېمىلىكىنى ئويلاپ تېگىگە يېتەلمەيتتىم. مەن ئويلاۋېرىپ ئاخىرى ئۇنىڭ قىلغان بارلىق ئىشلىرىدا بىر پىلان بارلىقىنى تونۇپ يەتتىم. ئەسلىي ئۇ سوتقا بارمايمۇ ئاجراشقىلى بولمىغان ئىشنى سوتقا سۆرەپ ئەكىرىپ مېنى قىيىن ئەھۋالدا قويدى. قەلبىنۇرنى تالىشىش ئارقىلىق مەندىن ئۆينى تارتىۋالماقچى بولدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ مۇشۇ ئورنى بىلەن مەندىن ئۆي تالاشمىسىمۇ ئۇنىڭغا چوقۇم بۇنىڭدىن ياخشى ئۆي تېگەتتى. مەن ئۇنىڭ ئۆزۈ پۈشتىدىن لاي ـ كېسەكتىن ياسالغان يۇز كۇادرات مېتىرلىق ئۆينى ئارتۇق كۆرگىنىدىن ئۇنىڭغا بولغان نەپرىتىم ھەقىقەتەن ئېشىپ بارماقتا ئىدى. ئەتىسىدىن باشلاپ ئۆي ئىزدەپ ئايىغىمنىڭ چەمى چۇشۇپ قالاي دېدى. ئادىلنىڭ يولسىزلىقىدىن غەزەپلەنگەن دادام ئۇنىڭ ئەدىپىنى بېرىمەن، دەپ تۇرۇۋالغانتى، مەن يالۋۇرۇپ يۇرۇپ تۇتۇپ قالدىم.

— تۇزكور نائەھلىيگە قىلغان ياخشىلىقىمىز ئازمۇ بىزنىڭ، — دەپ قاينايتتى دادام، — قارا، ئەمدى بىر ئەمەلنى تۇتار ـ تۇتماي ئەل ـ جامائەت ئالدىدا قىزىمنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغىنىنى. خەپ، خۇدايىم جاجاڭنى بېرەر!

دادامنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىنى ـ سىڭىللىرىنىڭ ھەممىسى ئۆي ئىزدەشكە باشلىدى. ئۆينى تاپقان ۋاقتىمىز دەل سۇرۇك ۋاقتىنىڭ توشقان كۇنىگە توغرا كەلدى. ئۆي تاپقان خۇشاللىقىمدا ئۆيدىكى لازىمەتلىكلەرنى يىغىشتۇرۇش ئۇچۇن ساقچىخانا باشلىقىدىن ئىككى كۇنلۇك رۇخسەت سوراپ ئۆيگە كەلدىم. ئىشىككە ئەمدى ئاچقۇچ سالاي دېيىشىمگە، ئىشىك ئېچىلىپ ئىلمىنۇرنىڭ

غەمكىن چىرايى كۆرۈندى. مەن ئۆيگە كىرىپ تېخىمۇ ھەيران قالدىم. قايسى كۈنى كەلگەن بىر قانچەيلەن دېھقان قوللىرىنى كىر ىشتۇرۇپ تۇرغانكەن.

— قېنى ئولتۇرۇڭلار، — دېدىم كۈلۈمسىرەشكە تىرى-شىپ، — ئۆينى ھېلىلا تاپتىم. ھازىردىن باشلاپ يېغىشتۇرساق ئەتە چۈشكىچە كۆچۈپ بولىمىز.

— ئەتە چۈشكىچە بولسا بولمايدۇ، ئۇقتۇرۇشتا ئېيتىق يې-زىلغان. ئىككى سائەتكىچە كۆچۈپ بولمىساڭلار نەرسە - كېرەك-لىرىڭلارنى بىز سىرتقا ئاچىقىۋېتىمىز!

— بولىدۇ، ئۇكىلىرىم، مانا ھازىردىن باشلايلى!

ئۇلار خوددى شەھەر ئالغان نوچىلاردەك بىر - بىرىگە ئىشارە قىلىشىپ چىقىپ كېتىشتى. ئىلمىنۇر ئىككىمىز نەرسىلەرنى بوغچا - بوغچا قىلىپ چىگىشكە باشلىدۇق، «رەتلەيمىز» دېسەك ئۇلار دېگەن ۋاقىتقا ئۇلگۇرگىلى بولمايتتى. بىردەمدىلا ئۆيدىكى پەردە، گىلەملەرنى چۈشۈرۈپ، ئۆينى يالىڭاچلاپ قويدۇق. مەن ئىنى - سىڭىللىرىمنى يارەمگە چاقىردىم، ئۇلار ئەمدى كېلىپ تۇرۇشىغا ھېلىقى بىرنەچچەيلەن يەنە كەلدى.

— بىزمۇ توشۇيلى، — دېدى بىرى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىۋاتقاندەك.

ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپ كېلىشكە ئولگۇرمىگەچ، نەرسە - كې-رەكلەر سىرتقا توشۇلۇپ يول بويىغا دۆۋىلەندى. نەرسە - كې-رەكلەر تولۇق توشۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، مەن ئۆينىڭ ئاچقۇ-چىنى سوت خادىملىرىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم. ئىنىمنى كىرا ماشىنىسى ئەكېلىشكە بۇيرۇپ، ئۆزۈم ئىلمىنۇر بىلەن نەرسە-لەرگە قاراپ قالدىم. مەن ئادىل تەرىپىدىن بۇنداق قوغلىنىپ كېتىدىغىنىمنى ھەرگىزمۇ خىيالىمغا كەلتۇرمىگەنىدىم. شۇ تاپتا قاپساپ كەلگەن ياشلىرىمنى مەجبۇرىي ئېچىمگە يۇتۇپ، قىزىم-نىڭ ئالدىدا مەغرۇر قىياپەتكە كىرىۋالغان ئىدىم.

— ئاپا، قارامچە، دادام كېلىۋاتىدۇ.

مەن ئىلمىنۇرنىڭ گېپىدىن چۆچۈپ، ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم. ئادىل نېمىگىدۇر ئالدىراپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىلەن سوغۇشۇپ كېلىۋاتقان ئايالنى «سوتتىكىلەر ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدىم.

— بىز ئىشىمىزنى قىلىۋېرەيلى، ھەرقاچان، ئۆينى كۆرگىلى كەلدى بولغاي، — دېدىم ئىلمىنۇرغا ھەم نەرسىلەرنى ئۈيان - بۈيان يۆتكەشكە باشلىدىم. مېنىڭ بۇ ھالدا ئۇنىڭغا كۆرۈنگۈم يوق ئىدى. مەن ئۇلارنى ئۇدۇل ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ، دەپ خىيال قىلغانىدىم، لېكىن ئۇلار كېلىپ بىزنىڭ يېنىمىزدا توختىدى. ئۆزۈمنىڭ يەردە ياكى ئاسماندا تۇرۇۋاتقىنىمنى بىلمەيتتىم.

— ئۆي تولۇق بىكار بولدىمۇ؟ — دېدى ئۇ باشلىقلارغا خاس سالاپەت بىلەن.

مەن بېشىمنى تەستە كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىمۇ، كۆزۈم ئۇنىڭدىن ھالقىپ يېنىدا تۇرغان ئايالغا چۈشتى، ئۇ ماھىبەر ئىدى. گەرچە سەل سەمرىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ كۆكۈچ كۆزلىرىنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايتتىم. ئىچىمدە تۇيۇقسىز پەيدا بولغان رەشك ئوتى ۋۇجۇدۇمنى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى، مەن دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشقا، ئالدىمدا تۇرغان مۇشۇ ئايال ئالدىدا ئۆزۈمنىڭ غۇرۇرۇمنى ساقلاشقا تىرىشتىم.

— بولدى، ئاچقۇچنى سوتتىكىلەر ئەكەتكەن، — دېدىم ئاۋازىمنى مېڭە تەستە سالماق چىقىرىپ.

— ھىم، — دېدى ئۇ بىلگەنلىكىنى ئىپادىلەپ، ئاندىن ماھىبەرگە بۇرۇلدى، — ئۆينى ئەتىلا كۆرەمسىز، بولمىسا.

— مەيلى، — دېدى ماھىبەر كۈلۈمسىرەپ.

ئۇلار كېتىشتى. ئىچىمدە بىر خىل ئاچچىق قاينام تۇراتتى. دادىسىنى كۆرۈپ نەگىدۇر يوقالغان ئىلمىنۇرمۇ قايتىپ كەلدى.

— ئاپا، مەن ئۇ ئايالنى دادام بىلەن بىرقانچە قېتىم كۆرگەن، — دېدى ئىلمىنۇر ئۇلار كەتكەن تەرەپنى شەرەتلەپ تۇرۇپ، — سىلەر سوتقا چىققان كۈنى مەن مەكتەپتىن بالدۇر كەلگەنىدىم. سىز ساپادا تاشلاپ قويغان چاقىرىقنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم ھەم مومامنىڭكىدىن ئۇكامنى ئەكېلىپ سوت مەيدانىغا باردىم. مەن كارىدوردا شۇ ئايالنى كۆرگەن. كېيىن دادام بىلەن بىرقانچە قېتىم ئاشخانىغا كىرىپ كېتىۋاتقان چاغدا كۆرۈپ قالدىم.

— ئۇ ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشى، قىزىم. سەن ئۇنى ياخشى ئايال ئەمەسكەن، دەپ بىلسەڭلا بولدى. قالغىنىغا خۇدايىم بار.

مەن قىزىمغا خېلى نۇرغۇن گەپلەرنى قىلماقچى ئىدىم، لېكىن شۇ ئارىدا ئىنىم بىر كىرا ماشىنىسىنى ئەكەلدى. بىز قول - قولچە نەرسە - كېرەكلەرنى ماشىنىغا بېسىپ ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپ دادامىلارنىڭ ئۆيىگە كەتتۇق. دادام - ئاپامىلار توختىماي ئادىلنى قارىغايتتى. شۇنداق قىلىپ، ئىككىنچى كۈنى سەھەردىن باشلاپ ئۆيلەرنى رەتلەشكە كىرىشتۇق. بۇ ئۆي كونىراق بولسىمۇ ئازادە ئىدى. بىز نەرسە - كېرەكلەرنى جايلاشتۇرۇپ ئۆينى يانقۇدەك ھالغا كەلتۈرۈپ بولغۇچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى. سىڭىللىرىم ھەم ئىنىمنى باشلاپ سىرتتىن تاماق يەپ كىرىپ، ئۇلارنى قونۇشۇپ بېرىشكە تۇتۇپ قالدىم. ھېرىپ كەتكەچكىمۇ، كېچىچە چۈشۈمۇ كۆرمەي ئۇخلاپ كېتىپتىمەن. ئەتىگەندە سىرتتىن ناشتىلىق ئەكىرىپ چاي ئىچكەندىن كېيىن، قالغان ئىشنىڭ چالىسىنى قىلىپ تۈگەتتىم. بۇ دەل جۈمە كۈنىگە توغرا كەلگەچكە، چۈشتىن كېيىن دادام بىرقانچە موللامنى چاقىرىپ ئەكېلىپ ئۆيدە نەزىر قىلغاندىن كېيىن قۇرئان ئوقۇتۇپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ يېڭى ھاياتىمىز باشلانغان بولدى.

بىر ئايدىن كېيىن ئىلمىنۇرغا ئالىي مەكتەپ ئۇقتۇرۇشى

كەلدى. خوشاللىقتا بېشىم كۆككە يەتكۈدەك ھالغا كېلىپ قالـ
دىم. تەييارلىقلارنى پۈتكۈزۈپ ئۇنى ئۆزۈم ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ،
مەكتىپىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىپ كەتتىم. ئەمدى چوڭ
قىزىمدىن پۈتۈنلەي خاتىرجەم ئىدىم. ئۇ بۇرۇندىن تىرىشچان ھەم
كۆيۈمچان قىز ئىدى. ئۇنى ھەرقانچە سېغىنسامۇ، قىينىچىلىق
تارتسامۇ ئۇنى ئۆگىنىشتىن باشقا نەرسىگە كۆڭۈل بۆلمەسلىككە
دەۋەت قىلاتتىم. كىچىك قىزىمدىن خېلى بىر ئىشلارنى بىلىپ
قالغانىدى، ئۇمۇ كىيىملىرىنى ئۆزى كىيىپ، مەكتەپكە ئۆزى
بېرىپ، ئۆزى قايتىپ كېلەتتى. نېمىشقىدۇر، مەن ۋاقتىمنىڭ
بارغانچە كۆپىيىپ قالغانلىقىنى، تۇرمۇشنىڭ ئازادىلىكىنى ھېس
قىلغاندەك بولۇپ قالغانىدىم. شۇڭا تۇرۇپلا مەندىمۇ بوش ۋاقتىمـ
دا ئانچە ـ مۇنچە ئۆزۈمگە ئەھمىيەت بېرىش تۇيغۇسى پەيدا
بولۇشقا باشلىدى. ئۆزۈمدىن بەزى يىغىنلاردا ئىدارىگە بېرىپ
قالسام، ئادىلنىڭ سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراشلىرىدىن ئەيمـ
ىنەتتىم. ئۆزۈمنى ياساپ ئۇنىڭ ئالدىدا باشقىچە قىياپەت بىلەن
كۆرۈنگۈم كېلەتتى. لېكىن، بۇرۇندىن تولا ياسىنىپ ئادەتلەنمـ
گەچكە يەنىلا بولدى قىلاتتىم. مەندىكى بۇ تۇيغۇنىڭ قاچان پەيدا
بولغانلىقىغا ئېنىق بىر نەرسە دېيەلمىسەممۇ ئادىلنىڭ تويىدىن
كېيىن مەندە ئۆزۈمنى ياساپراق يۈرۈش، قەددىمنى رۇسلاش
تۇيغۇسىنىڭ روشەن ئىپادىسى كۆرۈنۈشكە باشلىغانىدى.
ئادىلنىڭ تويى بىز ئۆي كۆچۈپ تۆتىنچى ئېيىغا توغرا كەلـ
دى. ئۇ تويىنى ئىدارىنىڭ مەرىكە زالىدا ئىدارىدىكى بارلىق
خىزمەتچىلەر، ئىداره تارمىقىدىكى ساقچىخانا خىزمەتچىلىرىدىن
بولۇپ يۈزدەك ئادەمنى چاقىرىپ قىلغانىدى. بىر سىستېمىدا
بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، بارمىسام ئىدارىدىكى ھەممەيلەن مېنى
ئىچى تار دەپ قالاتتى. شۇڭا چىشىمنى چىشلەپ تۇرۇپ تويغا
باردىم. گەرچە ئادىلدىن شۇنداق نەپرەتلەنسەممۇ، ئۇنى كۆڭلۈمـ
دىن چىقىرىۋەتكەن بولسامۇ، لېكىن ئۇنىڭ توي باغىقىنى تاپـ

شۇرۇۋالغان ۋاقتىمدا كۆڭلۈم بىر دىنلا يېرىم بولدى، يىغلىغۇم كەلدى، نېمىشقىدۇر خوددى قىممەتلىك بىرنەرسەمنى باشقىلار ئېلىۋالغاندەك ئىچىم ئاچچىق بولدى. شۇنداقتىمۇ، پۈتۈن توي ئاخىرلاشقۇچە بارلىق خاپىلىقىمنى ئىچىمگە يۇتتۇم. توي ئاخىرلاشقۇچە چىرايىمدا ئامال بار كۈلكە ياغدۇرۇپ ئۆزۈمنى خوددى باشقا يات بىر ئادەمنىڭ تويىدا ئولتۇرۇۋاتقاندەك قىياپەتتە تۇتتۇم. لېكىن، كۆزۈم پات - پات ئادىلنىڭ يېنىدا بارلىق خۇشاللىقىنى زەڭگەر كۆزلىرىگە يىغىپ بەخت شادلىقىدىن پارقىراپ كەتكەن چىرايىنى ھەممەيلەنگە غالىبلارچە تىكىپ ئولتۇرغان ماھىبەرگە چۈشۈپ قالاتتى. ئۇمۇ خوددى مېنىڭ ئۆزىگە دىققەت قىلغىنىمنى بىلىدىغاندەك ماڭا قاراپ سۈسقىنە كۈلۈپ قويىاتتى. مەن شۇ چاغدىلا ماھىبەر بىلەن ئۆزۈمنى سېلىشتۇرۇپ كەتتىم. ياش جەھەتتە ماھىبەر مەندىن بىر - ئىككى ياش چوڭ كېلەتتى. لېكىن، مۇشۇ تۇرقۇمدا ئۇنى مەندىن چوڭ دېسە باشقىلار ئىشەنمەسلىكى مۇمكىن ئىدى. مەن شۇ كۈنى زور غەيرەت - چىدام بىلەن تويىنى تۈگىتىپ قايتىپ كېلىپ ئەينەككە قاراپ شۇنداق ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتىم. دەل شۇ چاغدا مەندىمۇ ماھىبەردەك ياسىنىپ بېقىش تۇيغۇسى پەيدا بولدى. دەرھال گىرىم قۇتامنى چىقاردىم، گىرىم قىلمىغىنىمغا ئۇزۇن ۋاقىت بولغاچقىمكىن، گىرىم بۇيۇملىرىم سەل قېتىپ قالغانىدى. شۇنداقتىمۇ، مەن ئۆزۈمگە كۆڭۈل قويۇپ گىرىم قىلدىم. بىر دىنلا ئىلگىرىكى مىسكىن چىرايىمغا خىلى قان كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. تولۇق گىرىم قىلغان ھالىتىمگە بىردەم قاراپ ئولتۇرغاندىن كېيىن گىرىممىنى يۇيۇپ ياتتىم. كېچىچە ئىچىمنىڭ قەيەرىدۇر بىر يېرى ئاغرىۋاتقاندەك پەقەت ئۇخلىيالمىدىم. ھەرقانچە قىلسام ئادىل بىلەن ماھىبەرنىڭ بىر - بىرىگە مېھىر بىلەن تىكىلىپ قاراشلىرى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. ئادىلنىڭ قاچانلاردىدۇر ماڭىمۇ شۇنداق مۇھەببەت بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىنى، شۇ چاغ-

دىكى ھاياجانلىق مىنۇتلارنى ئەسلەشكە تىرىشاتتىم، ئەمما ئۇ چاغلار تولىمۇ يىراقتا قالغانىدى. ھازىر شۇ كۆزلەرنىڭ باشقا بىرىگە تىكىلىۋاتقانلىقىنى ئويلىغىنىمدا ۋۇجۇدۇم باشقىچە بىر خىل سوغۇق ئېقىم تەسىرىدە مۇزلايتتى. ئادىلنىڭ ھەر خىل ئامالسىز بىلەن ئاخىرى ماھىبەر بىلەن توي قىلغانلىقىنى بىلگەن ۋاقتىمدا تۇيۇقسىز كۆز ئالدىمغا ئىبادەت كېلەتتى. كۆڭلۈمدە: «ماھىبەر ئۆزى سۆيۈۋاتقان ئاشۇ ئەرنىڭ باشقا بىرەيلەندىن بىر بالىسى بارلىقىنى ھەم ئانا ـ بالا ئىككىسىنى رەھىمسىزلىك بىلەن سەرسان قىلىۋەتكەنلىكىنى بىلەرمۇ؟» دەپ ئويلايتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن تۇرۇپلا خىيالىمغا ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ ئاشۇ بىر يەرلىرى ئاپىسىغا، بىر يەرلىرى ئادىلغا ئوخشىشىدىغان چىرايلىق قىزى ئېسىمگە كېلىۋالاتتى. ئىبادەتنىڭ مەن ئىزدەپ بارغاندىكى تىترەپ تۇرغان ھالىتىنى ئويلىسام ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيتتى. ئۇنىڭ ھازىر نەدە، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگۈم كېلەتتى. بىچارە، بىتەلەي قىزنىڭ رەھىمدىل بىرەر كىشىگە ئۇچراپ ئۆز بەختىنى تېپىشىنى تىلەيتتىم.

ئادىل توي قىلىپ بىر ئايدىن كېيىن ئىلمىنۇر تەتىلگە كەلدى. ئۇنىڭ بويى ئۆسۈپ تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەندى. ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنىڭ ئەسلىدىكى چىرايىمنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئىككى قىزىمنى ئېلىپ كوچا ئايلانغان چاغلىرىمدا باشقىلارنىڭ بىزگە ھەۋەس بىلەن قارىغىنىنى كۆرسەم ئۆزۈمنى شۇنداق بەختلىك سېزەتتىم. ئادىلنىڭ كۈنلىرى شۇنداق ياخشى بولسا كېرەك، ئىلمىنۇرنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ئۇنى بىرەر قېتىم يوقلاپ ياكى بىرەر ۋاڭ تاماققا چاقىرىپمۇ قويمىدى. ئىلمىنۇر بىرقانچە قېتىم دادىسىنىڭ ئۆزىنى كۆرگەنلىكىنى ھەم گەپ قىلماي ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى دەپ كەلگەن چاغلىرىدا نېمىشقىدۇر قىزىم ئۇچۇن ئۇنىڭدىن ئاغرىنىپ كېتەتتىم. قىزىمنىڭ تەتىل ۋاقتى توشقۇچە شۇنداق خۇشال ئۆتتۇق. ئۇ ماڭا سودا

سارىيىدىن ھازىر ئەڭ مودا بولۇۋاتقان گىرىم بۇيۇملىرىدىن بىر يۈرۈش ئېلىپ بەردى. ئۇ ماڭىدىغان كۈنى ئۇ تاللاپ ئېلىشىپ بەرگەن يېڭى كىيىمنى بىلەن ياراشتۇرۇپ گىرىم قىلىۋالدىم. مەقسىتىم — قىزىمغا ئۆزۈمنىڭ قەيسەرلىكىنى، تارتقان ئازابلىرىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويمىغانلىقىمنى بىلدۈرۈش ئىدى. راست دېگەندەك، قىزىم مېنىڭ تۇرقۇمغا قاراپ سەل ھەيران قالغان ھەم خۇشال بولغان ھالدا كېلىپ مېنى قۇچاقلىۋالدى.

— ئاپا، سىز بەك چىرايلىقەنسىز، مەن سىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن دائىم مۇشۇنداق يۈرۈشىڭىزنى، چېھرىڭىزدىن خۇشاللىق كەتمەسلىكىنى ئارزۇ قىلىمەن، — دېدى قىزىم باغرىمغا تاشلىنىپ تۇرۇپ.

— بۇنىڭدىن كېيىن چوقۇم شۇنداق بولىدۇ، قىزىم. چۈنكى مېنىڭ پەرزەنتىم ئىككى قىزىم بار تۇرسا مەندىنمۇ خۇشال كىم بار دەيسەن، — دېدىم كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلىپ، — لېكىن، مېنىڭ مۇشۇ تۇرقۇمدىن بىرنەرسىنى ھېس قىلىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن. مەكتىپىڭگە بېرىپ تۇنجى قېتىم تېلېفون ئۇرغان ۋاقتىڭدا ماڭا ھېس قىلغانلىرىڭنى دېيىشىڭ كېرەك، بولامدۇ؟

قىزىم رازىمەنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى. مەن ئۇنىڭ سەزگۈر كۆزلىرىدىن مەن دېمەكچى بولغان نەرسىنى ئاللىقاچان ھېس قىلغانلىقىنى بىلۋالدىم. ئۇنىڭ بىلەن چىرايلىق ياسىنىپ دادامىلارنىڭكىگە بېرىپ خوشلاشقاندىن كېيىن، ئۇنى بېكەتكە ئاپىرىپ يولغا سېلىپ قويدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ھەر كۈنى ئۆزۈمگە كۆڭۈل قويۇپ گىرىم قىلىدىغان بولدۇم. نېمىشقىكىن، كۆڭلۈم شۇنداق خۇشال، روھىم كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. چىرايىمنى ئۆزۈمگە بارغانچە نۇرلىنىپ كېتىۋاتقاندەك، قورۇقلىرىم ئازلاپ قالغاندەك بىلىنەتتى. چېچىم شالاڭلىشىپ ئازلاپ

كەتكەن بولسىمۇ، بۇدۇر قىلىۋېدىم، بۇمۇ ماڭا باشقىچە ھۆسن قوشتى. ئىلگىرىكىدەك تۇتۇق رەڭدىكى كىيىملەرنى كىيمەيدىغان بولدۇم. بۇنىڭ بىلەن ئىدارىدىكىلەرنىڭمۇ دىققىتى ماڭا بۇرۇلدى.

— بارغانچە چىرايلىق بولۇپ كېتىۋاتىسىز جۇمۇ، پەرىزات!

— ئەمدى راستتىنلا پەرىزانقا ئوخشاپسىز.

ئىدارىدىكىلەرنىڭ چاقچاقلىرىغا مۇۋاپىق چاقچاق بىلەن جاۋاب قايتۇراتتىم. بىر كۈنى مۇھىم ئىش بىلەن ئىدارىگە بېرىپ قايتىشىمدا ئادىلغا ئۇچراپ قالدىم.

— نەگە ماڭدىڭ؟ — دېدى ئۇ كېرىلىپ تۇرۇپ، — «قايسى قىزدۇ؟» دەپ تونۇمىغىلى تاس قاپتىمەنغۇ سېنى.

— بىر سان بار ئىدى، شۇنى يوللاپ بېرىپ چىقىشىم، — دېدىم مەن ئۇنىڭ ئالدىدا قىلچە تەمتىرىمەي، — قىرىق ياشلىق مومايىنى قىزغا ئوخشاتقىنىڭغا رەھمەت.

— راستلا ياش قىزلاردەك بولۇپ كېتىپسەن، ئىلمىنۇر كەتتىمۇ؟

— كەتتى، كېيىنكى تەتىلدە كەلمەيدۇ.

— يېقىندا كامالىدىن بىرىمەن، يوقلاپ قويارمەن.

مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆپ پاراڭلىشىشنى خالىماي خوشلىشىپ يولۇمغا ماڭدىم. بۇ بىز ئاجراشقاندىن بېرى تۇنجى قېتىم كۆپ-رەك پاراڭلىشىشىمىز ئىدى. مەن ئۇنىڭ ماڭا دېققەت قىلغانلىقىنى ھېس قىلدىم. بەلكىم ئۇ مېنى «بۇنچىلىك قەددىنى رۇسلىيالايدۇ» دەپ ئويلىمىغان بولسا كېرەك، مەن خېلى يىراقلاپ كەتكۈچە ئۇ نېمىشقىدۇر كەينىمدىن قاراپ تۇرۇپ قالدى.

ھەش - پەش دېگۈچە ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. مەن دادامنىڭ يارىدىمىدە سېتىۋالغان يېڭى ئۆيگە كۆچۈۋالدىم. كىچىك قىزىم قەلبىنۇر ئون ياشقا كىرىپ قالدى، ئۇمۇ ئاچىسىغا ئوخشاش تىرىشچان ئىدى، ئۆي ئىشلىرىنى شۇنداق چىرايلىق قىلاتتى.

تى. مەن يازلىق تەتىلدە ئۇنى ئېلىپ ئاچىسىنى يوقلاشقا باردىم. ئىلمىنۇر ئىزچىل ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىۋاتقانلىقى ئۈچۈن تەتىلدە ئۆيگە قايتمىغانىدى. مەن بارغاندىن كېيىن، ئۇ بىرقانچە كۈن رۇخسەت سوراپ ماڭا ھەمراھ بولدى. بىز ئۇچمىز خۇشال ھالدا ئۇرۇمچىنىڭ بارلىق مەنزىرىلىك جايلىرىنى سايahەت قىلدۇق. قەلبىنۇرنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغمايتتى. بىز بىر كۈنلۈك سايahەتتىمىزنى ئاخىرلاشتۇرغان چاغدا قەلبىنۇر غەلۋە قىلىشقا باشلىدى:

— ئاچا، ئاپا، تورت يەيلىچۇ؟ — دېدى ئۇ ئەركىلەپ تۇرۇپ، — بەك تورت يېگۈم كەپكەتتى.

— ماقۇل، سىڭلىم، مەن دائىم باربىدىغان بىر يەرگە باشلاپ باراي، ئۇ يەرنىڭ تورتى شۇنداق تەملىك.

بىز ئىلمىنۇرنىڭ باشلىشى بىلەن شۇنداق چىرايلىق بېزەلەگەن بىر تورتخانىغا كىردۇق. ئىلمىنۇر تورت ۋە پارچە - پۇرات يېمەكلىكلەرنى بۇيرۇتتى. بىز پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، بۇ يەرنىڭ يېمەكلىكلىرىنىڭ تەمىنىڭ ياخشىلىقىنى ماختاپ كەتتۇق.

— بۇ يەردە مەخسۇس تورت پىشۇرىدىغان ئۇستام بىلەن مەن تونۇش، ئۇ ئايال مۇشۇ تورتخانىغا ياللىنىپ ئىشلەيدۇ. بىز دائىم مەكتىپىمىزدە بىرەرىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولسا مۇشۇ يەردىن ئەرزان باھادا تورت ئاپىرىمىز، — دېدى ئىلمىنۇر ئۇنى ماختاپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ بىر قىزى بار، ئۇ قىزنى ھەر قېتىم كۆرسەم قەلبىنۇر ئېسىمگە كېلىدۇ. دېسەم ئىشەنمەيسىز، ئاپا، ئۇ قىزنىڭ كۆزى قەلبىنۇرنىڭ كۆزىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدىم مەنمۇ ئۇ قىزغا قىزىقىپ، — بەزىدە ئوخشىشىدىغان ئادەملەرمۇ ئۇچراپ قالىدۇ.

بىز پاراڭلاشقاچ خېلى ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالدۇق. «ئەمدى ماڭايلى!» دەپ تۇرساق، يان ئىشىكنىڭ پەردىسى قايرىلىپ، بىر ياش چوكان بەش ياشلاردىكى قىزنى يېتىلەپ چىقىپ كەلدى.

— قاراڭە، ئاپا، راست قەلبىمنۇرغا ئوخشامدىكەن؟ — دېدى ئىلمىنۇر مېنىڭ يېڭىمدىن تارتىپ پەس ئاۋازدا. مەن قىزغا ئەمەس، ئاپىسىغا قاراپ تۇرۇپلا قالدىم. ئۇ چوكانمۇ سەل ھودۇققان ھالدا تۇرۇپ قالدى. ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قاراپ بىرنەچچە مىنۇت تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، مەن ئاۋۋال ئۇنىڭغا ئېغىز ئاچتىم:

— ۋۇي، ئىبادەتكەنسىزغۇ، قانداق، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ — دېدىم قىزغىن ھالدا، — ئىلمىنۇر ھەيرانلىقىنى يوشۇرالماي قالغاندى. ئۇ بىر ئىبادەتكە، بىر ماڭا قارىغىنىچە «جىممىدە» تۇرۇپ قالدى.

— ياخشى، ئۆزىڭىز چۇ؟ — دېدى ئىبادەتمۇ سەل ئۆزىگە كېلىپ، — بۇ ياقتا ئۆتۈپ قاپسىز.

— قىزىمنى يوقلاپ چىققان. بۇ مېنىڭ چوڭ قىزىم بولىدۇ، ئۇ تېخى ھېلىلا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىپ بېرىۋاتاتتى.

مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇم بولسىمۇ، ئىبادەتىنىڭ نەگىدۇر ئالدىراۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ خوشلاشتىم. مەن ئىبادەتنىڭ چىرايىدىن نېمىشقىدۇر بىر خىل مۇسكىنلىكنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئاشۇ چوڭ كەلگەن قوي كۆزلىرىدە قانداقتۇر تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان مۇڭ - ھەسرەت سايە تاشلاپ تۇرغاندەك قىلاتتى.

— ئاپا، سىز ئۇنى قانداق تونۇيسىز؟ — دېدى ياتاقتا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىلمىنۇر مەندىن.

— ئۇ بىر بىتەلەي قىز، بالام. ئۇنىڭ بىلەن تاسادىپىي تونۇشۇپ قالغان، كېيىن مەن ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەلمەگەندىم، — دېدىم مەن ئىلمىنۇرغا ئۇ توغرىسىدىكى ئىشلارنى دېگۈم كەلمىگەچ، — مەن تۆت يىل ئىلگىرى كۆرگەن ۋاقتىمدا كىچىككىنە قىز ئىدى، مانا ئوبدانلا جۇۋانغا ئايلىنىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قىزى ئىككى ياشتا ئىدى. كەتكۈچە ئۇنىڭ بىلەن

پاراڭلىشىپ كەلگەچ يوقلاپ قويماي.

— قىزى راستىنلا قەلبىنۇرغا ئوخشامدىكەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ يەنە مەندىن.

— ئوخشايدىكەن.

مەن ئىلمىنۇرنىڭ ئارتۇقچە سوئاللارنى سوراپ سېلىشىدىن ئەنسىرەپ «ھېرىپ كەتتىم» دەپ يېتىۋالدىم، خېلى ئۇزۇنغىچە ئىبادەتنىڭ چىرايىدىكى مىسكىنلىك كۆز ئالدىمغا كېلىۋالدى. ئەتىسى بىز بازارغا بېرىپ سوۋغاتلىق ئالدۇق. رۇخسەت سورىغان ۋاقتىمدا ئۇ ئانچە ئالدىراش ئەمەسكەن، شۇڭا ئۇ خوجايىنىدىن رۇخسەت سورىدى. ئىككىمىز تورتخانىنىڭ كىچىككىنە ئايرىمخانىسىغا كىرىپ ئولتۇردۇق.

— سىزنى ئۇچرىتىپ قالارمەن، دەپ پەقەت ئويلىماپتىكەنمەن، ھەر ھالدا ياخشى تۇرۇپسىز، — دېدىم ئۇنىڭ تېخىچە ئوڭايسىزلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، — نېمىشقىكىن، سىز بىلەن پاراڭلاشقۇم كېلىپ قالدى.

— مەنمۇ سىزنى كۆرۈپ خوش بولدۇم. كىشىنىڭ يۈرتىدا ھەرقانچە ياخشى تۇرغان بىلەنمۇ تونۇش چىرايىنى كۆرسە ئادەم يېقىنىنى كۆرگەندەك بولۇپ قالمدىكەن. لېكىن سىز بىلەن نېمە توغرۇلۇق پاراڭلىشىشنى بىلمەيۋاتىمەن، — دېدى ئىبادەت سەل ئۆزنگە كېلىپ.

— بۇگۈن ئىككىمىز ھېچنېمىنى ئويلىماي ئايالىلىق سۆپەتسىز بىلەن ئۆزىمىزنىڭ گېپىنى قىلىشايلى، — دېدىم مەن كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلىپ، — قىزىڭىزمۇ خېلى چوڭ بولۇپ قاپتۇ. سىزنى پات - پات «قانداق تۇرۇۋاتقاندۇ؟» دەپ ئويلاپ

قالاتتىم. قارىسام، خېلى ياخشى ئۆتۈۋاتقاندەك قىلىسىز، توي قىلدىڭىزمۇ؟

— ھەر ھالدا يامان ئەمەس دېسەم بولىدۇ، توي قىلغان. بىكار ئولتۇرغۇچە تورتخانىدا ئىشلەپ يۈرۈپ بۇ ھۇنەرنى ئۆگىنىپ قالدىم، ھازىر ياللىنىپ ئىشلەۋاتىمەن. ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز، بىر ئايال بىر بالا بىلەن باشقىلارنىڭ كۆزىگە ئاسان سىغمايدىكەن، شۇڭا كۆچۈمنىڭ يېتىشچە ئىشلەۋاتىمەن. سىزچۇ، ياخشى تۇرۇۋاتقانسىز؟

— ياخشى، ئاجرىشىپ كەتكىلى بىرقانچە يىل بولدى. ھازىر ئىككى قىزىم بىلەن بىللە تۇرۇۋاتىمەن.

ئىبادەت ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويغاندىن كېيىن گۇناھكارلارچە بېشىنى ئەگدى.

— باشقىچە ئويلاپ قالماڭ، بۇ ئىش سىز بىلەن پۈتۈنلەي مۇناسىۋەتسىز. ئۇمۇ ھازىر باشقا ئايال بىلەن تۇرۇۋاتىدۇ. مەن سىزگە ئەزەلدىن ئۆچمەنلىك نەزىرى بىلەن قاراپ باقمىغان، ھازىرمۇ شۇ. مەن پەقەت سىزنىڭ قانداق تۇرغانلىقىڭىزغا كۆڭۈل بۆلىمەن. بىر ھېسابتا ئىككىمىز تۇرمۇشتا بەختسىزلىككە ئۇچرىغان، شۇڭا سىز بىلەن پاراڭلاشقۇم كەلدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە قىزىڭىزنى ئويلىساملا سىزنىڭ قىسمەتلىرىڭىزگە ئېچىنىپ كېتىمەن. بەلكىم، بالا ئادىلنىڭ بولغاچقا، سىزگە شۇنداق كۆڭۈل بۆلىدىغاندىمەن ياكى مەلۇم سەۋەبلەر بىزنى يېقىنلاشتۇرغاندۇ. ئىشقىلىپ، سىزنى ئويلىساملا بىرقىسما بولۇپ قالىمەن. شۇڭا بۇگۈن سىزنىڭ مېنى يات كۆرمەسلىكىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەن ئۇنىڭ مۇلايىم كۆزلىرىدە لىغىرلاپ قالغان ياشنى كۆردۈم. ئۇ يېشىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېدى، ئۇنىڭ بۇ تۇرقى ماڭا شۇنداق ئوماق كۆرۈنۈپ كەتتى.

— سۆزلىسەم گەپ بەك ئۇزۇن، ئاچا، — دېدى ئۇ پەس

ئاۋازدا، — شۇ چاغدا سىز كەتكەندىن كېيىن ناھايىتى ئۇزاق ئويلاندىم. مەن شۇ چاغدا ھەقىقەتەن يىگانە قالغانىدىم، نېمە قىلىش، نەگە بېرىشنىمۇ بىلمەيتتىم. بۇ ئەھۋالىمنى كۆرگەن خوجايىن ئايال ماڭا ئادىلنىڭ ئوستىدىن ئەرز قىلىشنى ئېيتتى، لېكىن مەن ئۇنداق قىلالمايتتىم. ئۇنىڭ سىزدەك بىر ياخشى ئايالى بار ئىدى. مەن ئۆزۈمنى دەپ، سىلەرنىڭ ئائىلەڭلەرنىڭ بۇزۇلۇشىنى خالىمىدىم. شۇنىڭ بىلەن ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئادىل بىلەن كۆرۈشتۇم، ئۇ بالىدىن تاندى. مەن ئۇنىڭغا ھېچنېمە دېمىدىم، چۈنكى ئۇ بالىنى ئېتىراپ قىلمىغان يەردە ھەرقانچە بېسىم قىلساممۇ بەربىر ئىدى. شۇڭا ھەممىنى ئۆزۈمدىن كۆرۈپ، تۇرمۇشۇمنى قايتىدىن باشلاش قارارىغا كەلدىم. دائىم مەن ئىشلەيدىغان پونكىتتىن ماشىنىسىغا ماي قاچىلايدىغان بىر شوپۇر بىلەن ئۇرۇمچىگە كەلدىم، ئۇ ماڭا بىرقانچە قېتىم تەلەپ قويغان بولسىمۇ ئۇنىمىغانىدىم. بۇ قېتىم ئامالسىز ھالدا ئۆزۈم ئۇنىڭغا ماڭا باشپاناھ بولۇشنى ئۆتۈندۈم. ئۇ دەرھال قوشۇلدى. كېيىن-كى ئىشلارنى ئويلاشقا قۇربىم يەتمەيتتى. ماڭا شۇ چاغدا يۆلەك بولىدىغان بىر ئادەم بولسىلا بولاتتى، شۇڭا ئارتۇق ئىشلارنى ئويلىماي ئۇنىڭ ئىجارىگە ئالغان كىچىككىنە ئۆيىگە كېلىپ ئو-رۇنلاشتىم. ئۇ تولا سىرتلاردا يۈرەتتى، ماڭا يامان ئەمەس مۇئا-مىلە قىلاتتى، لېكىن ئۇنىڭ قىزىم زۆھرەگە تۇتقان مۇئامىلىسى ئانچە ياخشى بولمىدى. بەزىدە ئۇنىڭ زۆھرەگە قارىغان چاغدىكى چىرايىدىن زۆھرەدىن زېرىكىشتەك بىر خىل ئىپادىنى كۆرۈپ قالاتتىم. شۇنداقتىمۇ، ئۇنۇمنى ئېچىمگە يۇتۇپ گەپ قىل-مايتتىم. كېيىن ئۇنىڭ زۆھرەگە بولغان قوپاللىقى تۈپەيلىدىن بىرقانچە قېتىم ئۇرۇشۇپ قالدۇق، شۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋىتىمىز ئانچە ياخشى بولماي قالدى. بىر قېتىم بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىپ كېتىپ قايتىپ كېلىپلا، قىزىمنىڭ بەش بارماقىنىڭ ئىزى چۈشكەن مەڭزىنى تۇتۇپ يىغلاپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ قورقۇپ

كەتتىم. مەن ئۇنىڭدىن نېمە بولغانلىقىنى سورىسام، مىڭ تەستە «دادام ئۆردى!» دېيەلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بىلەن قاتتىق ئۇرۇشۇپ كەتتۇق، شۇ كۈنى ئۇ مېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى. مەن قانداق خورلۇققا چىدىسام چىدايتتىمكىن، قىزىمنىڭ بوزەك قىلىنىشىغا ھەرگىز چىدىمايتتىم. شۇنىڭ بىلەن شۇ كېچىسى قىزىمنى باغرىمغا باسقىنىمچە نەگە بېرىشىمنى بىلمەي كوچىدا ئايلىنىپ يۈردۈم. قىزىم بەك قورقۇپ كەتكەن بولۇپ باغرىمغا مەھكەم چاپلىشىپ كەتكەنىدى. ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ كۈنگە قېلىشىمىنى يەنىلا ئۆزۈمدىن كۆرەتتىم. بەلكىم تۇرمۇشۇمدا ئادىل پەيدا بولمىغان بولسا ياكى ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالمىغان بولسام ۋە ياكى شۇ خاتالىققا يول قويمىغان بولسام مۇشۇ كۈنگە قالمىغان بولاتتىم، دەپ ئويلاپ ئۆزۈمدىن نەپرەتلەندىم. بىگۇناھ قىزىمغا ئىچىم ئاغرىدى. قىزىمغا قارىغانچە يىغامنى باسالمايتتىم. قىزىمنىڭ تەقدىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم. ئەتە نەگە بېرىش، كىمدىن ياردەم سوراش، بۇ ناتونۇش شەھەردە قانداق قىلىپ قىزىمنىڭ قورسىقىنى توينۇز. زۇش مېنىڭ ئالدىمدىكى بىردىنبىر چوڭ ئىش ئىدى. شۇڭا، تاڭ يورۇشى بىلەن بىر چوڭراق ئاشخانىغا كىرىپ ناشتىلىق يېگەچ، خىيالىمغا ئاشخاندا ئىشلەش كېلىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن خوجايىندىن ئادەم كېرەك ياكى كېرەك ئەمەسلىكىنى سوراشتە قىلدىم. ئۇلارغا ھەق ئالمىسامۇ بالام ئىككىمىزنىڭ قورسىقى تويسىلا بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ يالۋۇردۇم. شۇنىڭ بىلەن خوجايىن مېنىڭ بىر مەزگىل ئىشلەپ بېقىشىمغا قوشۇلدى. ئۇ خېلى ئىنساپلىق ئادەم ئىكەن، ماڭا باشقىلاردىن تۆۋەنرەك بولسىمۇ ئىش ھەققى بېكىتىپ بەردى. مەن ھەر ھالدا ياتاق، تاماقنىڭ غېمىدىن قۇتۇلغىنىمغا خۇش ئىدىم. شۇڭا ئىشلارنى ھېچنېمىگە قارىماي جان - دىل بىلەن قىلدىم. بىرقانچە ئايدىن كېيىن خوجايىن مېنىڭ ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈپ بەر-

دى. شۇنداق قىلىپ، شۇ يەردە بىر يىل ئىشلىدىم. كېيىن ئاشخانا ئورنى قۇرۇلۇشقا توغرا كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئاشخانا ئىشتىن توختىدى. مەن ئىشداشلىرىمنىڭ ياردىمىدە بىر ئېغىز-لىق ئۆي ئىجارە ئالدىم. قىزىمنىمۇ خېلى غەرەز ئۇقۇپ قالغانىدى. شۇڭا، مەن ئۇنى ئۆي ئىگىسىگە قاراشقا بېرىپ ئىش تېپىپ ئىشلىدىم. مەيلى قۇرۇلۇش ئورۇنلىرى بولامدۇ ياكى پارچە ئىش بولامدۇ، ھەممىنى قىلدىم. مەن قىزىم ئۈچۈن پۇل تېپىشىم، ئۇنى باشقىلارنىڭ قولىغا قاراتماسلىقىم كېرەك، دەپلا ئويلايت-تىم. شۇڭا قىلمىغان ئىشىم قالمىدى. بىرقانچە تونۇش قىزلار مېنىڭ جاپا تارتىپ ئېغىر ئەمگەك قىلىۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ تانسىخانا دېگەن يەرلەردە ئىشلەشنى، ئۇنداق يەرلەردە ئىشلىسە پۇلى ياخشى ھەم جاپا تارتمايدىغانلىقىمنى ئېيتىشتى، لېكىن مەن ئۇنىمىدىم. مېنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقىم ئۆزۈمگە يېتەرلىك ئى-دى. جاپا تارتسامۇ، پۇلنى ئاز تاپسامۇ ئۆزۈمنىڭ ھالال ئەمە-گىكى بىلەن ياشاشنى ئۇنداق يەرلەردە خېنىم بولۇشتىن ئارتۇق كۆرەتتىم. كېيىن بۇرۇنقى ئاشخانا خوجايىنىمىز مېنى تورتخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. بۇ يەرنىڭ ئىشى يېنىك ھەم ئايالىلارغا ماس كېلىدىكەن، شۇڭا قىزىقىپ ئۆگەندىم. ئەسلىي ئايرىم ئىش قىلاي دېگەن، لېكىن يىغقان پۇلۇم تايىنلىق بولغاچقا ھازىرغىچە خەقتە يالىنىپ ئىشلەۋاتىمەن، بۇ يەردە ئىشلىگىلىمۇ بىر يىلدىن ئاشتى. ئىشقىلىپ، بۇ جەريانىدا تارتمىغان جاپايىم ئاز قالدى، ھەتتا بەزى چاغلاردا ئۆلۈۋالماقچىمۇ بولدۇم، بىراق قىزىم ئۇ-چۇن ياشىشىم، ئۇنىڭغا بىر ئۆمۈر دادا ھەم ئاپا بولۇپ ئۆتۈشۈم كېرەك ئىدى. شۇڭا تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ تۇرمۇشنىڭ ھەلەك-چىلىكىدە يۇرۇۋاتىمەن.

مەن ئۇنىڭ گەپلىرىنى «جىممىدە» ئولتۇرۇپ ئاڭلىدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئۆز سىڭلىمغا ئېچىم سىيرىلغاندەك بىر خىل ئازاب ئېچىدە كۆز چاناقلىرىمغا تولغان ياشنى تەستە تۇتۇپ تۇرۇ-

ۋاتاتتىم.

— كېيىن قايتا تۇرمۇشلۇق بولمىدىڭىزمۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى بىلمەك بولۇپ.

— ياق، تۇرمۇشلۇق بولۇشنى ئويلاپمۇ باقمىدىم. ئاۋۋال قىزىمنى قاتارغا قوشۇۋالاي، ئاندىن بىر گەپ بولار، ھازىرچە تۇرمۇشۇم يامان ئەمەس، تاپقان پۇلۇم بىلەن ئۆنى ئوقۇتۇپ تۇرمۇشمىزنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىكەنمەن. شۇڭا قايتا تۇرمۇشلۇق بولۇشنى ئويلاشنىمۇ خالىمايمەن.

— قارىسام، چىرايىڭىز باشقىچە تۇرىدۇ، سالامەتلىكىڭىز گىمۇ دىققەت قىلىڭ، — دېدىم ئۇنىڭ تاتىرىپ، پارقىراقلىقىنى يوقاتقان چىرايىغا قاراپ، — سالامەتلىك ھەممىدىن مۇھىم. قىزىڭىز ئۆچۈن سىز ساق ـ سالامەت بولسىڭىزلا ئۇنىڭ ئەتىسى ھەم كەلگۈسى بولىدۇ.

— رەھمەت سىزگە، — دېدى ئۇ يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — سىزنىڭ مەندىن نەپرەتلەنمىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن مەن بەك خۇشال. مەن سىزگە تېلېفون قىلغان ئىشىمدىن تا ھازىرغىچە پۇشايمان قىلاتتىم. مانا بۇگۈن خېلى يەڭگىللەپ قالدىم.

— يۈرتقا قايتىپ دۇكان ئاچسىڭىزمۇ بولاتتىكەن، مۇشۇنداق ھۈنىرىڭىز بولغاندىكىن، — دېدىم ئۇنىڭغا بۇ يەردە يەككە ـ يېگانە يۈرۈشىدىن ئەندىشە قىلغاندەك.

— مەنمۇ ئويلىغان، كېيىنچە شۇنداق قىلارمەن.

بىز نۇرغۇن پاراڭلارنى قىلىشتۇق. مەن خۇددى سىڭلىمغا نەسىھەت قىلغاندەك ئۇنىڭغا نۇرغۇن نەسىھەتلەرنى قىلدىم، ئۇنى دادىل ياشاشقا ئۇندىدىم. خوشلىشىدىغان چاغدا ئۇ مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ «خوش!» دەپ قويدى. ئەتىسى مەن قەلبىنۇرنى ئېلىپ يولغا چىقتىم. يۈرتقا كېلىپ بىر كۈن ئارام ئېلىپلا ئىشقا چۈشتۈم. ئىشلار ئالدىراش بولغاچقا، ئىبادەت بىلەن خېلى ئۇ-

زۇنغىچە ئالاقىلاشمىدۇق. بىرنەچچە يىل ئۆتۈپ ئىلمىنۇرمۇ ئۇ-
قۇش پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلدى. مېنىڭ بىراقلا ھاردۇقۇم چىققاز-
دەك يەڭگىللەپ قالدىم. لېكىن، پات - پات ئىبادەت ئېسىمگە
كېلىپ قالاتتى. مەن ئۇنىڭغا خەت يېزىپ، ئۇنى قايتىپ كېلىپ
دۇكان ئېچىشقا دەۋەت قىلدىم. بىرقانچە ئاي ئۆتۈپ ئىبادەتمۇ
مېنىڭ تەكلىپىمگە قوشۇلدى. ئىلمىنۇرمۇ ئىبادەتكە ئامراق بو-
لۇپ قالغان بولۇپ، ئۇنىڭ گېپىگە چىقسىلا ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاز-
تى. مېنىڭ پىكرىمنى ئۇمۇ قوللاپ كەتتى. ئىبادەت قايتىپ
كەلگەندە ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالدۇق. ئۇ ھاممىسى بىلەن
كۆرۈشۈشنى خالىمىغاچقا، بىرقانچە كۈن بىزنىڭ ئۆيدە تۇرۇپ
قالدى. بۇ جەريانداا ئىلمىنۇر ئۇنىڭ دۇكان ئېزدىشىگە ياردەم
قىلدى. ئۇنىڭغا ھەم ئەرزان، ھەم ئازادە دۇكان ئاسانلا چىقىپ
قالدى، ئۇ دۇكاننىڭ بىر تەرىپىنى توسۇپ ياتاق قىلدى. كېرەك-
لىك ئۇسكۇنىلەرنى ئۆزى ئەكەلگەچكە ئىككى ھەپتىگە قالماي
دۇكاندا ئىش باشلىدى. ئۇنىڭ قىزى قەلبىنۇر بىلەن بىر مەك-
تەپكە ئوقۇنلاشتى. شۇ چاغدىلا مەن نېمىشقىدۇر مۇھىم بىر
ئىشنى تۇگەتكەندەك يېنىك تىنىدىم. نېمىلا بولمىسۇن، ئىبادەت
سەرسانلىقتىن قۇتۇلغانىدى. بىر مەزگىلدىن كېيىن تۇغقانلىرى
بىلەن تېپىشسا، ئۇنىڭ سۇنغان كۆڭلى خېلى تەسكىن تېپىپ
قالاتتى. ئىبادەتنىڭ سودىسى بارغانچە يۇرۇشۇپ خېلى نامى چە-
قىپ قالدى. بىزمۇ پات - پات ئۇنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ تورت
يەپ كېلەتتۇق. مەن ئۇنىڭغا ھاممىسى بىلەن ئەپلىشىپ قېلىشنى
ئېيتاتتىم.

— يەكشەنبە كۈنى ھامماملىنى ئىزدەپ بېرىپ باقاي،
دەيمەن. بىللە بېرىشىپ بېرەمسىز؟ — دېدى ئۇ بىر
كۈنى ماڭا. — مەن ئاخىر سىزنىڭ گېپىڭىزنىڭ توغرىلىقىنى
ھېس قىلدىم. ئۆتكەن ئىشلارنى بىراقلا ئۇنتۇپ كېتەي دەيمەن.
نېمىلا بولمىسۇن، ئۇلار مېنى بېقىپ قاتارغا قوشقان. ھاممام

ياشىنىپ قالدى، يوقلاپ تۇراي دەيمەن.

— بەك ياخشى ئويلاپسىز، — دېدىم خۇشال بولۇپ، — ئۇنداقتا يەكشەنبە كۈنى بىزنىڭ ئۆيگە بېرىڭ، شۇ يەردىن بارايلى!

ئىككىمىز دېيىشكەن كۈنى ئىبادەتنىڭ هاممىسىنىڭ ئۆيىگە باردۇق. هاممىسى ئۇنى كۆرۈپلا تونۇدى هەم بىرهازا كۆز يېشى قىلدى. بىز ئۇ يەردە چۈشكىچە مېهمان بولدۇق، چۈشتىن كېيىن موماي بالىلىرىنى چاقىرىپ كەلدى. ئىبادەتنىڭ نەۋرە تۇغقانلىرىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ناهايىتى قىزغىن كۆرۈشتى. ئىبادەتنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىقنى كۆرۈپ، مەنمۇ بۇ ئۆچرىشىشتىن خۇشال بولدۇم. ئەمدى ئىبادەت يالغۇز ئەمەس ئىدى. ئۇ يەردىن كۆڭلۈم خاتىرجەم هالدا قايتىپ كەلدىم. شۇ كۈنلەردە ئادىلىنىڭ ئەمىلى ئۆسۈپ، شەهەرلىك سىياسىي قانۇن كومىتېتىغا باشلىق بولغانىدى، شۇڭا ئۇنى تولا ئۆچرىتىپ كەتمەيتتىم. ئۇنىڭ يېشى چوڭايغانچە بىر ئىشلارنى ئويلاپ قالغانمۇ ياكى بالىلارنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالغانمۇ، پات - پات بالىلارنى كۆرگىلى كېلەتتى. بەزىدە ئىككى قىزىنى ئاپىرىپ مېهمان قىلاتتى. مەنمۇ بالىلارنىڭ دادىسىنى ئۆچ كۆرۈشىنى خالىمايتتىم، شۇڭا ئامال بار دادا - بالا ئۇچەيلەننىڭ كۆپرەك بىللە بولۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم، لېكىن ئىلمىنۇر دادىسىنى ئۆچ كۆرەتتى، هەر قېتىم بىر ئىشلارنى باهانە قىلىپ تەستە باراتتى. ئۇنىڭ هەر قېتىم ماهىنەر بىلەن بىللە ئۇچراپ قالغان چاغلىرىدىكى كۆرەڭلىك بىلەن قاراشلىرى جېنىمغا تېگەتتى. ئۇنىڭ كۆز جىيەكلىرىگە چۈشكەن يول - يول قورۇقلاردىن، چىرايىدىكى هارغىنلىقتىن تېخىچە ئەيىش - ئىشرەت ئىچىدە يۈرۈۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بەزى چاغلاردا ماڭا قارىغان چاغدىكى كۆزلىرىدىن بىر خىل شەھۋەت ئوتىنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئىشقىلىپ، ئۇنى مەڭ قېتىم يۇيۇپ چايقىسىمۇ ئىلگىرىكى ئادىلىنىڭ ئەكسىنى تېپىش مۇمكىن

ئەمەس ئىدى. شۇڭا مەنمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا تەمتىرىمەيتتىم. نېمىلا بولمىسۇن، مېنى جەمئىيەتتە نۇرغۇن كىشىلەر ھۆرمەتلەيتتى، «ياخشى ئايال» دەپ تەرىپلەيتتى. يولدىن ئۆتكەن چاغلىرىمدا باشقىلارنىڭ ھۆرمەت نەزىرى بىلەن قارىغىنىنى كۆرسەم، ئۆزۈمدىن پەخىرلىنىپ كېتەتتىم. ماڭا مۇشۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئىدى. ئىلگىرى خاپىلىق تارتقان كۈنلىرىمدە ھەممە نەرسە ماڭا مەنىسىز بىلىنەتتى. ھازىر بولسا ھەممە نەرسە شۇنداق گۈزەل ھەم سۆيۈملۈك بىلىنەتتى. شۇڭا بىكار قالغان چاغلىرىمنىمۇ بوش ئۆتكۈزۈۋەتكۈم كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدىم. خىزمەت ۋاقتىدا ياكى ئۆيدە بىكار بولسامىلا ھەر خىل ماتېرىياللارنى كۆرەتتىم، ئۆگىنەتتىم. بارغانچە ئۆزۈمنى مۇكەممەللىشۈاتقاندەك ھېس قىلاتتىم. ئىدارە مېنىڭ تىرىشچانلىقىمنى كۆزدە تۇتۇپ مېنى ئىشخانا مۇدىرلىق ۋەزىپىسىگە تەيىنلىدى. ئەمدى ئىشلار بۇرۇنقىدىن ئالدىراش بولۇپ كەتكەچكە، ئىبادەت بىلەن كۆرۈشىدىغان چاغلىرىمنۇ ئازلاپ كەتكەنىدى. ئىشخانا مۇدىرى بولۇپ ئۈزاق بولمايلا مەن ئۇرۇمچىگە ئۇچ ئايلىق تەربىيىلەش كۇرسىغا كەلدىم. ئۆيدە ئىلمىنۇر بولغاچقا بۇ يەردە ھەممە ئىشتىن خاتىرجەم ئىدىم. كۇرس تۈگەشكە ئازلا قالغان بىر كۈنى دادامدىن ماڭا جىددىي تېلېفون كېلىپ قالدى.

— قاچانراق كېلەرسەن، قىزىم؟— دېدى دادام بىر ئىشقا ئالدىراۋاتقاندەك، — ئاپاڭنىڭ قازاقىستاندىكى ئاچىسى كەلگۈدەك. ئۇلارنىڭ تېلېگرامىمىدا دېيىشچە، ھەممە رەسمىيەتلىرى پۈتۈپ قاپتۇ. ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئاپاڭ ئاچىسى بىلەن ئالتە ياش چېغىدىلا ئايرىلىپ كېتىپتىكەن. ئۇلارنىڭ كېلىدىغان گېپىنى ئاڭلاپ ئولتۇرالمايلا قالدى. ئۇ: «سېنى كەلسە ياخشى بولاتتى!» دەپلا ئولتۇرىدۇ. باشقا بالىلارنىڭ قولى بىر ئىشلارغا ئەپلىك ئەمەس، شۇڭا مەنمۇ سەن بولمىساڭ بولمايدىغاندەك ھېس قىلىپ قالدىم.

— يەنە بىر ھەپتە ۋاقىت بار تېخى، بولمىسا سىز ئۇلارنىڭ كېلىدىغان كونكرېت ۋاقتىنى بىلىپ ماڭا تېلېفون قىلىڭ، مەن رۇخسەت سوراپ بولسىمۇ باراي. ئاپام بەلكىم جىددىيلىشىپ كەتتى. قالغان ئىشلارنى مەن بارغاندا قىلساقمۇ ئولگۈرىمىز، — دېدىم دادامنى خاتىرجەم قىلىپ.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەنمۇ نېمىشقىدۇر جىددىيلىشىپ قالدىم. ئىلگىرى مەن ئاپامدىن ئاچىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان ئىدىم. چوڭ دادام رەھمەتلىكنىڭ باللىرى كۆپ، تۇرمۇشى قەيسى بولغاچقا، ھامماق تۇغۇلغاندا ئۇنى بىر يېقىن تۇغقىنىغا بېرىۋەتكەنىكەن. ئۇلار ھامماق ئالتە ياشقا كىرگەن چاغدا غۇلجىغا كۆچۈپ كېتىپتۇ. بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۇلار قازاقىستانغا چىقىپ كەتكەنىكەن. ئاپامنۇ ئۇلارنىڭ قازاقىستانغا چىقىپ كەتكىنىنى ئاڭلىغىلى خېلى يىللار بولغانىكەن. بىرقانچە يىل ئىلگىرى ھاممامىلار سۈرۈشتە قىلىپ يۈرۈپ ئاپامىلارنىڭ ئادرېسىنى تاپقان ھەم ئۇلارغا خەت يازغانىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئاپام ئاچىسىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىنى بىلىپ بىرقانچە كۈن كۆز يېشى قىلغانىدى. دائىم ئۆلۈپ كېتىشتىن ئىلگىرى «ئاچام بىلەن كۆرۈشۈۋالسام بولاتتى» دەپ ئارزۇ قىلاتتى. مانا ئەمدى ھاممام راستتىنلا كەلگىلىۋاتقاندا پۈتۈن جەمەت جىددىيلەشمەي قالمايتى. بىر ھەپتىدىن كېيىن، مەن دادامدىن ئۇلارنىڭ كېيىنكى ھەپتە يولغا چىقىدىغانلىقىنى ئاڭلاپلا دەرھال يۈرتقا قايتىپ كەلدىم. ئاپام قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەيلا قالغانىدى. بىز ھاممام-لارنى كۈتۈۋېلىش تەييارلىقىنى باشلىۋەتتۇق، ئەڭ ئاۋۋال ئۆيلەرنى تازىلاپ، يوتقان - كۆرپىلەرنى يۇيۇپ ئاپتاپقا سالدۇق، ئاندىن ھەر خىل تاتلىق - تۇرۇملەرنى ئاپامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تەييارلىدۇق، توي بولىدىغاندەك نەچچە پەتنۇس ساڭزا سالدۇق، بارلىق تەييارلىقلار پۈتۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتىنى سائەتلەپ كۈتۈشكە باشلىدۇق. ئاپام ئاچىسى

بىلەن ئىككىسىنىڭ قاچانلاردىدۇر چۈشكەن رەڭسىز ئىككى سۈڭ-
لۇق رەسىمگە قاراپ كۈننىڭ تېزرەك كەچ بولۇشىنى تاقەتسىز-
لىك بىلەن كۈتەتتى، بىز شۇنداق كۈتۈپ ئولارنىڭ كېلىدىغان
ۋاقتى ئاخىرى توشتى. ئايرودرومغا ئىككى سائەت بۇرۇن كەل-
دۇق. ئاپام ئاچىسىنىڭ تەقى - تۇرقىنى بىلمىگەچكە، بىز
كىچىككىنە تاختاي ياساپ ئۇنىڭغا ئاپامنىڭ ئىسمىنى ھەم هاممام-
نىڭ ئىسمىنى يازدۇق. ئايروپىلان قونۇش سۈپىسىغا كىرمەي
تۇرۇپلا ئاپام كۆز يېشى قىلىشقا باشلىدى. بىز ھەممىمىز چەت
ئەللىك هاممامىزنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بويۇن-
داپ قارايتتۇق. ئايروپىلان قونۇپ يولۇچىلار زالغا كىرىشكە
باشلىغاندا مەنمۇ جىددىيلىشىشكە باشلىدىم. «هاممامنى ئاپامغا
ئوخشايدۇ» دەپ پەرەز قىلغاچقا، يېشى چوڭراق ئايال چىقسا
قاراپ كۆزلىرىم تېلىپ كېتەتتى. ئاخىرى ياشانغان بولسىمۇ،
تېتىك كۆرۈنىدىغان، چىرايى راستتىنلا ئاپامغا ئوخشىشىدىغان
بىر ئايال ھەم ئوچ ئەرگە كۆزۈم چۈشتى - دە، يۈرىكىم سېلىپ
كەتتى.

— قارا ئىلار، ئاۋۇ كېلىۋاتقانلار شۇمىكىن؟ — دېدىم مەن
باشقىلارغا. ھەممەيلەن مەن كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراشتى. كېلى-
ۋاتقانلارمۇ ئۇيان - بۇيان بويۇنداپ قارىغاندىن كېيىن بىر -
بىرىگە بىز تۇرغان تەرەپنى شەرەتلىشىپ ئۇدۇل بىز تەرەپكە
كېلىشتى. دەل شۇ چاغدا ئاپامنىڭ يۈرىكى ئۆز قېرىندىشىنىڭ
شەپىسىنى سېزىپ ئولگۈردى. ئاپامنىڭ «ئاچا!» دېگەن ئاۋازى
بىلەن ئىككىسى بىر - بىرىنىڭ باغرىغا تاشلاندى... ئولارنى مىڭ
تەستە بىر - بىرىدىن ئاجراتتۇق. تۇغقانلار تونۇشتۇرۇلۇپ قۇ-
چاقلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ئۆيگە ماڭدۇق. ئۆيدە باشقا
تۇغقانلار بىزنىڭ يولىمىزغا قاراپ تۇرغاچقا، مەن ئولارغا تېلې-
فون قىلىۋەتتىم. بىز كەلگەندە ھەممىسى هويلىغا چىقىپ تۇرغا-
نىكەن، ئاپام تۇغقانلارنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ تونۇشتۇ-

رۇپ چىققاندىن كېيىن، مېھمانلارنى ئۆيگە باشلاپ داستىخان سالدۇق. ئاياللار قازان بېشىغا مەسئۇل بولسا، ئەرلەر مېھمانلارغا ئاتالغان قويلارنى سويۇشقا تۇتۇندى. بىر دەمدىلا داستىخان نازۇ - نېمەتلەرگە توشۇپ كەتتى. بىز قىلىدىغان ئىش قالمىغاندىلا، مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ ئولار بىلەن بىللە ئولتۇردۇق.

— يۇرتۇمنى، تۇغقانلىرىمنى قانچىلىك سېغىنغانلىقىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن، — دېدى هامماممۇ كۆز يېشى قىلىپ، — ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە تۇغقانلىرىم بىلەن دىدار كۆرۈشسەم دەيدىغان ئارزۇيۇم بار ئىدى. خۇدايىم مانا بۇگۈن بۇ ئارزۇيۇمغا يەتكۈزۈپ، هەرقايسىلىرى بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ غىزالىنىۋاتىمەن. بۇنىڭدىن قانچىلىك خۇش بولغىنىمنى دەپ بېرەلمەيمەن. هەرقايسىلىرىنىڭ مېنى مۇشۇنداق قارشى ئېلىشقانلىرىغا كۆپتىن - كۆپ رەهمەت!

— ئۇنداق دېمەڭ، ئاچا، — دېدى ئاپام كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، — هېلىمۇ پېشانىمىزگە كۆرۈشۈش پۈتۈلۈپتىكەن. بولمىسا، قېرىنداشلار ئارماندا كېتەركەنمىز. مېنىڭ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنىمۇ مۇشۇ كۆرۈشۈش ئىدى. هەر هالدا ئاللاغا مىڭ شۈكرى دەيلى.

تۇغقانلار ئۇزاق تەكەللۇپلاردىن كېيىن خېلى ئېچىلىپ ئولتۇرۇشتى. كەچتە يېقىن ئەتراپتىكى تۇغقانلار قايتىپ كېتىشكەندىن كېيىن، مەن قازان - قومۇچلارنى يىغىشتۇرۇپ بولۇپ، ئۆيگە كەتكۈم كەلمەي ئىلمىنۇرنىمۇ چاقىرتىپ ئەكېلىپ چوڭ ئۆيدە قونۇپ قالدۇق. هاممام ناهايىتى ئوچۇق مىجەزلىك ئايال بولغاچقا تېزلا ئۆزلىشىپ كەتتۇق. ئولار ئۆزلىرىنىڭ قازاقىستانغا چىققاندىن كېيىنكى ئېغىر كۈنلىرىدىن تارتىپ هازىرقى بايىاشاتلىققىچە بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. ئاپامۇ ئۆلۈپ كەتكەن تۇغقانلاردىن تارتىپ كۆرۈشكەنگە قەدەر نۇرغۇن - نۇرغۇن ئىشلارنى سۆزلەپ يېرىم كېچىنى قىلغاندىن كېيىن ئاندىن

ئۇخلىدۇق. ئەتىسىدىن باشلاپ ئۆيدە يەنىلا مېھمان ئۇزۇلمىدى. ئۇچ كۈندىن كېيىن چوڭ داداملارغا ئاتاپ چوڭ نەزىر قىلدۇق. نەزىرنىڭ جامائەتلىرى تارقاپ ئىشلار بېسىققاندىن كېيىن، ئاپام مېنى ھامماممۇ بار ئۆيگە چاقىرتتى.

— ھاممامنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىدە تۇغقانلارنى يوقلاشتىن باشقا يەنە بىر چوڭ ئىشى بار ئىكەن، قىزىم، — دېدى ئاپام مېنى ھاممامنىڭ يېنىغا باشلاپ، — بۇ ئىشتا سەن بەكرەك كۆچەپ بەرمەسەڭ بولمىغۇدەك.

— نېمە ئىش بولسا دېسىلە، ھاممام، — دېدىم ئەدەپ بىلەن.

— مۇنداق ئىش ئىدى، قىزىم، — دېدى ھاممام ئاپئاق ياغلىقىنى سەل كەينىگە قايرىپ قويۇپ، — بۇ ناھايىتى ئۇزۇن بولغان ئىش. شۇ تاپتا يېشىم يەتمىشكە باراي دېدى. بۇ ئىش مېنىڭ خىيالىمدىن بىر مىنۇتمۇ چىقىپ باققىنى يوق. جۇدالىقىنىڭ دەردى يۈرىكىمنى لەختە ـ لەختە قان قىلىۋەتتى. ئاۋۇال تۇغقانلىرىمدىن، ئاندىن پەرزەنتىمدىن ئايرىلىپ قالدىم. يىراقتا بولسىغۇ ئۆزىمىزنى بىر ئاماللار بىلەن گوللەپ ئۆتىدىغان گەپ-لىكەن. شۇ تاپتا قىزىمنىڭ مۇشۇ يەردىلىكىنى ئويلىساملا ئىچىم-دىكى سېغىنىش ئوتى ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. قىزىم يېنىمدىلا پەيدا بولۇپ قالىدىغاندەك ئۇمىدلىنىپ كېتىمەن. بالام، مېنىڭ مۇشۇ ئارزۇيۇمغا يېتىشىمگە ياردەم قىلىڭ. بۇ ئىشنى سىز قىلالايسىز. بىز بولساق يات ئەللەردە قېرىدۇق. جاھان ئۆزگىرىپ نۇرغۇن يېڭىلىقلار بولدى. بۇ يەردىكى ئىشلارنى سىز بىزگە قارىغاندا بەكرەك بىلىسىز. ئاشۇ قىزىمنى بىر كۆرۈۋېلىپ ئۆ-لۈپ كەتسەممۇ ئارمىنىم يوق ئىدى.

ھاممام ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. مەن ھاممامنىڭ ماڭا دەيدىغان خىلى ئۇزۇن بىر ھېكايىسى بارلىقىنى پەملىدىم، بىر ئانا بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى ھېسسىياتىنى تامامەن چۈشىنىپ يەتكەنىدىم. ئاپام ئېككىمىز ھاممامغا تەسەللى

بىرلەپ ئۇنى يىغىدىن توختاتتۇق. ھاممام كۆز ياشلىرىنى يېپەك ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ گېپىنى باشلىدى:

— سىلەرگە بۇ ئىشلارنى يەنىلا باشتىن سۆزلەپ بېرىشىمگە توغرا كېلىدۇ. بۇ ئىش مەن ئۇچۇن شۇنچىلىك مۇھىم. ئەينى يىللاردا مەن بېقىۋېلىشقا بېرىلگەندىن كېيىن بېقىۋالغان ئاتا - ئانام ھېنى ناھايىتى ئەتىۋارلىدى. ئۇلارنىڭ قىزى بولمىغاچقا، ئۇلار ماڭا ئۆز بالىلىرىدىن بەكرەك كۆيەتتى. كېيىن بىز دادام-نىڭ بىر تونۇشىنىڭ قىزىتىشى بىلەن غۇلجىغا كېتىپتىكەنمىز. مەن ئۇ يەردە خېلى ئۇزۇن تۇردۇم. مەن ئون ياشقا كىرگەن يىلى باققان ئانام كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كەتتى. مەن ئىككى ئىنىم بىلەن دادامغا قالدۇق. تۇرمۇشىمىز ئەسلىدىلا نامرات بولغاچقا، دادام بىزنى بېقىشتا خېلى قىينالدى. كېيىن ئۇ بىر ئايال بىلەن توي قىلدى. دەسلەپ ئۆگەي ئاپىمىز بىزگە خېلى ياخشى قارىغان بولسىمۇ، كېيىن ئۇ يوق ئىشلارغا بىزنى تىللايدىغان ھەم ئۇرىدىغان، ئېغىر ئىشلارغا سالىدىغان بولدى. دادام تولا چاغلاردا سىرتلاردا ئىشلەپچىلىك قىلغاچقا بۇ ئىشلاردىن بىخەۋەر ئىدى. بىزمۇ ئۆگەي ئاپىمىزدىن قورقۇپ دادامغا بىرنەرسە دېيىشكە پېتىنالمايتتۇق. شۇنداق قىلىپ، بىز ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ دېگۈدەك قىلىپ چوڭ بولدۇق. مەن دەل ئون يەتتە ياشقا كىرگەن يىلى ئۆگەي ئاپام دادامنىڭ قۇلىقىنى تولغاپ يۇرۇپ مېنى ئۆزى-نىڭ بىرىدىنبىر تۇغقىنى بولغان ئىنىسىغا ياتلىق قىلدى. ئۇ كىشى مەندىن ئون نەچچە ياش چوڭ ئىدى، ھۇرۇن ھەم ھاراقكەش ئامراق بولغاچقا تېخىچە توي قىلمىغان ئىكەندۇق. توي بولغاندىن كېيىن، ئۇ مېنى كىچىك دېدىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ماڭا خېلى كۆيۈندى. گەرچە كۆپ پۇل تېپىپ كېلەلمىسىمۇ ھەر ھالدا ئۆيىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ كەلدى. لېكىن بىر كۈن ئىشلىسە، ئىككى كۈن مەست بولۇۋېلىپ جاپا سالاتتى. مەن پېشانەمگە پۈتۈلگىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ، دەپ شۇكۇر دەيتتىم. كېيىن مەن

ئېغىر ئاياغ بولۇپ بىر قىز تۇغدۇم. بۇ چاغدا ئېرىم خېلىلا تۇزلىپ كەتتى. ئۇ بالىغا ئامراق ئىدى. بالا ساق يەتتە ئايلىق بولغاندا جاھان قالايمىقانلىشىپ جان باقماقمۇ تەسكە توختاشقا باشلىدى. دادامىلارمۇ تۆت جان ئادەم ئاران - ئاران كۈن ئېلىۋاتاتتى. كىشىلەر ئارىسىدا نەدىدۇر ئۇرۇش بولۇۋاتقانلىقى، بۇ ئۇرۇشنىڭ يۇرتىمىزغىمۇ كېلىش ئېھتىماللىقى بارلىقىنى ئاڭلاپ ئەندىشىگە چۆكۈپ كېتەتتۇق. ھەركىم ئۆز غېمى بىلەن يۈرەتتى. كېيىن بىز كىشىلەردىن چېچىلىپ نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ كېتىۋاتقانلىقى، ئۇ يەرگە چىققانلارنى شۇ جايدىكى ھۆكۈمەت مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانلىقى، چىققانلارنىڭ كۈنىنىڭ ناھايىتى ياخشى ئۆتۈۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى مىش - مىش پاراڭلارنى ئاڭلايدىغان بولدۇق. بىر كۈنى دادام بىزنى چاقىرىپ چېگىردىن چىقىپ كېتىش توغرىسىدىكى ئويلىغانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بىزگە مەسلىھەت سالدى. بۇ مەسلىھەتكە ئۆيدىكى ھەممەيلەن قوشۇلدى. بىزمۇ چىقىپ كەتسەكلا بۇ ئېغىر كۈنلەردىن قۇتۇلىدىغاندەك، چېگرا-نىڭ ئۇ تەرىپىدە گۈزەل بىر ماكان بىزنى كۈتۈۋاتقاندەك ئىچىمىزگە ئوت كىرىپ كەتتى. بىز دېيىشكەن كۈنى ئائىلە بويىچە جەم بولۇپ، لازىملىق نەرسىلەرنى ئېلىپ چېگرا تەرەپكە ماڭدۇق. يېقىنلاشقانچە بۇ يەردىكى ئادەملەر توپىدىن ھەيران قالدىم، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئالدىراش ئىدى. بەزى ياشانغانلار ھارۇلارغا چىقۇۋلىشقانىدى. بىزمۇ ئادەملەر توپىغا قوشۇلۇپ چېگرا ئېغىزىغا يېقىنلاشتۇق. بىردىنلا ئالدى تەرەپتە پاتىپاراقچىلىق بولۇپ كەتتى. بىز نېمە ئىشلىقىنى بىلىشكە ئۈلگۈرمەيلا كىشىلەرنىڭ «چېگرا تاقالغۇدەك، تېز بولايلى! تېز ماڭ، بولە چاققان!» دېگەندەك ۋارقىراشلىرىدىن ئالدىراپ قالدۇق. دادام بىلەن ئۆگەي ئاپامنى ئىككى ئىنىمغا تاپشۇرۇپ، مەن ئېرىم بىلەن بالىنى ئېلىپ ئۇلارنىڭ كەينىدىنلا سوغدىشىپ ماڭدۇق.

لېكىن، بىر - ئىككى قەدەم ماڭمايلا كىشىلەر توپى ئارقىمىزدىن ئىتتىرىپ يەرگىمۇ دەسسىيەلمەي قالدۇق. ئېرىم ئېگىز بولغاچقا، بالىنى ئۇ كۆتۈرۈۋالغانىدى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئېرىم ئىككىمىزنى بىر توپ كىشىلەر ئىتتىرىپ ئايرىۋەتتى. مەن قىزىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇراتتىم. ئېرىمنىڭ ئىسمىنى توختىماي چاقىراتتىم. لېكىن، بۇ يەردە قۇلاققا ئۇن كىرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن قانداقلارچە چېگىرىدىن ئۆتۈپ كەتكىنىمنى بىلمەي قالدىم. چېگىرىدىن ئۆتۈۋالغان كىشىلەر ئۆز تۇغقانلىرىنى ئىزدەشكە باشلىغانىدى. مەن بالام ۋە ئېرىمنى ئىزدەيتتىم، قىزىمنىڭ يىغا ئاۋازى قۇلاق تۇۋمىدە جاراڭلايتتى. بىر چاغدا مېنىڭ يېنىمغا ئۆگەي ئاپام، ئىككى ئىنىم ۋە دادام كەلدى. ئۇلارمۇ كىشىلەر توپىدىن ئىزدەشكە باشلىدى. مەن نېمە قىلىشنى بىلمىگەن هالدا ئۇيان - بۇيان يۈگۈرەيتتىم. دادام مېنى تەستە مېنى پەسكويغا چۈشۈردى. تارتىشقىنىمغا ئۇنىماي باشقىلارغا ئەگىشىپ يۇرۇپ كەتتۇق. ئەتراپىمىزدىكى كىشىلەر چېگىرىنىڭ تاقىلىپ نۇرغۇن كىشىلەر ئۆتەلمەي قالغانلىقىنى دېيىشىمەكتە، تۇغقانلىرىدىن ئايرىلىپ قالغان نۇرغۇن كىشىلەر ئاھۇزار قىلىشماقتا ئىدى. مەن شۇ چاغدىلا بۇ يولغا ماڭغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم. كېيىن بىز ئۇ يەر - بۇ يەردە ئىشلەمچىلىك قىلدۇق. بۇ يەردىمۇ كىشىلەرنىڭ كۈنى ئۇنچە ياخشى ئەمەس ئىكەن، قالايمىقانچىلىق يامراپ كەتكەنىكەن. بىز ياشاش ئۈچۈن هەممە ئىشنى قىلدۇق، كېيىن قازاقىستانغا بېرىپ ئۇ يەردە ئىشلەمچى بولدۇق. چوڭ ئىنىم بىر سودىگەرگە ياللىنىپ ئىشلەپ سودىنىڭ ئېپىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن ئايرىلىپ چىقتى، بىز پۇللىرىمىزنى يىغىپ ئۇنىڭغا مەبلەغ قىلىپ بەردۇق. بىر - ئىككى يىلغا قالماي ئۇنىڭ ئىشلىرى يۈرۈشۈپ قورۇ - جاي سېتىۋالغۇدەك هالغا كەلدۇق. كىچىك ئىنىممۇ ئاكىسىغا ئەگەشتى. مەن بىر خوجايىنغا ئىشلەمچى بولدۇم. يىللار

كەينى - كەينىدىن ئۆتۈپ كەتتى، كۈنمىزمۇ ياخشىلاندى. بۇ چاغدا دادام مېنى خېلى پۇللۇق بىر سودىگەرگە تونىكاھلاپ قويدى. شۇ كۈنلەردىمۇ بالامنىڭ يىغا ئاۋازى قۇلاق تۈۋىمدىن كەتمىدى. دادام ۋە ئۆگەي ئاپام ئارقا - ئارقىدىن قازا قىلىپ ھازىردار بولۇپ قالدۇق. كېيىن چېگرا ئېچىلدى، ئىنىلىرىم بىرقانچە قېتىم غۇلجىغا بېرىپ ئېرىمنىڭ دېرىكىنى قىلغان بولسىمۇ ھېچقانداق خەۋەرگە ئېرىشەلمەي قايتىپ كەلدى. ئىككى يىل ئىلگىرى چوڭ ئىنىمنىڭ غۇلجىدىكى بىر سودىگەر دوستى ئۇنىڭغا ئېرىمنىڭ خەۋىرى يېزىلغان بىر پارچە خەت ئەۋەتىپتۇ. خەتتە دېيىلىشىچە، ئېرىم شۇ قېتىم چېگرىدىن ئۆتەلمەي قېلىپ قايتىپ كەلگەن، بالا تېخى كىچىك بولغاچقا مەھەللىمىزدىكى كىچىك بالىسى بار گۈلسۇمخان ئىسىملىك بىر ئايالغا بالىنى بېقىپ بېرىشكە بەرگەن، ئۆزى بولسا بىر كۆمۈركاندا ئىشلىگەن، بالا ئىككى ياشقا كىرگەندە ئۇ كان ھادىسىسىدە قازا قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بالا گۈلسۇمخاننىڭ قولىدا قالغان. كېيىن گۈلسۇمخان ئىسىملىك بۇ ئايال بالىنى يەنە بىر تۇغقىنىغا بېرىپ ئۆزى قەشقەرگە ياتلىق بولۇپ كەتكەنمىش. بىز بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ دەرھال ئىنىمنى ئەۋەتتۇق. ئۇ بىر ئايدەك ئىزدەپ ھېچكىمنى تاپالماي قايتىپ بارىدى، لېكىن مەن يەنىلا ئىزدەشتىن ۋاز كەچمىدىم. ئىككى ئاي ئىلگىرى ئىنىمنىڭ ھېلىقى دوستى گۈلسۇمخان دېگەن ئايالىنىڭ قەشقەر مارالبېشىنىڭ بىر يېزىسىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا خەت يېزىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بىز تۇغقانلارنى يوقلاش ھەم يوقالغان قىزىمنى ئىزدەشنى مەقسەت قىلىپ بۇ يەرگە كەلدۇق. مەيلى قانچىلىك پۇل كېتىشتىن قەتئىينەزەر، مەن شۇ بالامنى بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈۋېلىپ ئاندىن ئۆلۈپ كەتسەممۇ رازى ئىدىم. ماڭا مۇشۇ ئىشتا ياردەم قىلىڭ، جېنىم بالام!

ھامماممۇ توختىماي يىغلايتتى. مەن ئۇنىڭ ماڭا ئۇمىد بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىگە قاراپ بۇ ئىش ھەرقانچە قىيىن بولسىمۇ

ئۇرۇنۇپ باققۇم كەلدى. مەن هامماننى قايتا - قايتا خاتىرجەم قىلدىم. هاممام مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنىڭ ئىسمى ۋە ئادرېسلىرى يېزىلغان بىر قەغەزنى جىلىتكىسىنىڭ يانچۇقىدىن ئاۋايلاپ ئېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزدى. بىرقانچە كۈن ئۆتتۈپ بۇ ئىشنى ئىدارە باشلىقىمىزغا دېيىدىم، ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ غۇلجا شەھەرلىك جاما-ئەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بىلەن ساۋاقداش ئىكەن-لىكىنى ئېيتتىپ ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىلىشىپ بەردى هەم نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇنىڭغا تاپىلىدى. مەن ئىداردىدىن رۇخسەت سوراپ هاممامنىڭ ئىككى ئوغلىنى ئېلىپ غۇلجىغا قاراپ يولغا چىقتىم. بىزنى غۇلجا شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ ئىش-خانا مۇدىرى كۈتۈۋالدى، مەن ئۇ كىشىنى تونۇيتتۇم. بىز ئۇ-رۇمچىدىكى كۇرستا بىللە ئوقۇغان ئىدۇق. شۇڭا ئۇ ئەھۋالىنى ئاڭلاپلا مۇناسىۋەتلىك جايلاردىكى ساقچىخانا هەم نوپۇس تار-ماقلىرىغا تونۇشتۇرۇش قىلىپ بەردى. بىز ئەتىسىدىن باشلاپ ئىزدەشنى باشلىدۇق. بەزى كىشىلەر ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەن، بەزىلىرىنىڭ تۇرۇشلۇق ئادرېسى نامەلۇم بولۇپ چىقتى. بىز ئاخىرى نەچچە كۈن نوپۇس دەپتەرلىرىنى ۋاراقلاش، يېزىلارغا بېرىپ سۇرۇشتە قىلىش ئارقىلىق هاممالار ئىگىلىگەن ئەھۋال بىلەن ئوخشاش نەتىجىگە ئېرىشتۇق. ئەمدى قەشقەرگە بېرىپ، گۈلسۇمخاننى تېپىشىمىز زۆرۈر ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ تۇغقانلىرى-دىن تۇرۇشلۇق ئورنىنى ئېنىقلاپ قەشقەرگە باردۇق. بۇ ئايالنى تېپىشىمىزمۇ ئاسانغا چۈشمىدى. ئۇ ئىسمىنى گۈلەمخان دەپ ئۆزگەرتىۋالغان بولغاچقا، بۇ يەردىمۇ بىرقانچە كۈن ئىزدەپ ئاران دېگەندە تاپتۇق. ئۇ ياشىنىپ قالغان بولۇپ، بەزى ئىشلار ئېسىدە يوق ئىكەن، پەقەت بىز يەتتە ئايلىق بوۋاقنىڭ گېپىنى قىلغاندىلا، ئاندىن كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى.

— ئۇ شۇنداق ئوماق قىز ئىدى. تۇيۇ قىلىدىغان بولۇپ قالمىغان بولسام ئۇنى ئۆزۈم باققان بولاتتىم. لېكىن ئىككى

بالىنى ئېلىپ باشقىلارنىڭ يۈرتىغا كەلسەم قانداق بولار، دەپ ئويلاپ ئۇنى مايسەمگە بەرگەن، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى قىسىپ.

— مايسەم دېگەن سىزنىڭ نېمىڭىز ئىدى؟

— يىراق تۇغقان كېلەتتۇق. ئۇنىڭ بىر قىز، ئىككى ئوغلى بار ئىدى. مەن ئۇنى مايسەمگە زورلىغاندەك قىلىپ بەرگەن. ئۇزۇن يىللار بولدى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىلى. بەلكىم ئۆلۈپمۇ كەتكەندۇ؟ ئۇ مەندىن بەش ياش چوڭ، خاتالاشمىسام ئۇ بۇ يىل يەتمىش بەش ياشقا كىردى.

بىز مومايغا پۇل بېرىپ خوشلىشىپ چىقتۇق. قولىمىزدا ھېچبولمىسا بىر ئادرېس پەيدا بولغاندى. بىز غۇلجىغا قايتىپ كېلىپ مايسەم دېگەن ئايالنى ئىزدىدۇق. بىرنەچچە كۈن ئىزدەپ ئۇنى يىراق بىر چارۋىچىلىق رايونىدىن تاپتۇق. مومای راستتىنلا قېرىپ كەتكەندى. ئۇنىڭ قۇلىقىمۇ ئېغىر بولۇپ، كېلىشتىكى مەقسىتىمىزنى مىڭ تەستە ئۇقتۇرغان بولدۇق. لېكىن ئۇ گېپىمىز تۈگە - تۈگىمەيلا بىزنى تىللاپ كەتتى.

— ۋۇي جىن تەگكۈرلەر، تۆت بالامنى مەن ئۆزۈم تۇغقان، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن قورساق كۆتۈرۈپ، ئاچچىق تولغاق يەپ تۇغقان بالىلىرىم ئۇ مېنىڭ، مەھەللىدىكىلەر بىلىدۇ. مېنىڭ بالىلىرىمنى خەقنىڭ دەيدىغان نېمە ھەددىڭ بار سەنلەرنىڭ؟ ئىككىنچى بوسۇغۇمغا دەسسىگۈچى بولۇشما، بولمىسا ئىتتىقا تالىتۇبتىمەن.

— موما، بىزنى خاتا چۈشەنمىسىلە، بولمىسا، بىز شۇ بالىلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ باقايلى. بالىلىرى نەدە؟

— ئىككىسى تاغدا، ئىككىسى ئەردە. يوقلىش! ھېلى بىكار ئىتنى قويۇۋېتىمەن!

مومای شۇنداق دېگەچ، بىزگە قاراپ قاۋاڭاتقان بۆرە ئىتنىڭ يېنىغا ماڭدى. بىز ئامالسىز قايتىپ چىقىپ مەھەللىدىكى ياشتا چوڭراق بىرقانچەيلەندىن بۇ ئايالنى سۈرۈشتە قىلدۇق. ھەممە-

سى: «بۇ ئايال كەلگەندە ئىككى قىز، ئىككى ئوغۇل بالىنى بىللە ئەكەلگەن!» دېيىشتى. بۇ يەردىكى نوپۇس تارماقلىرىدىمۇ ئۇ بالىلار ئىچىدە بىرەرىنىڭ بېقىۋېلىنغانلىقى توغرىسىدا ئىسپات يوق ئىكەن. شۇڭا بىز يەنە قەشقەرگە بېرىشقا مەجبۇر بولدۇق. گۈلسۇمخان مومايغا يالۋۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا ئىككى مىڭ سوم پۇل قويۇپ ئاران دېگەندە غۇلجىغا ئەكەلدۇق. مايسەم مومای تۇغقىنىنى كۆرۈپ جىمىپ قالدى.

— مەن ئۇنى قۇشقاچتەك چېغىدا باققان، — دېدى مومای ئۇمچىيىپ تۇرۇپ، — ئۇ ئۆزىمۇ بېقىۋېلىنغانلىقىنى بىلمەيتتى، شۇڭا مېنىڭ ئۇ ئىشلارنى ئۇنىڭغا بىلدۈرگۈم كەلمىگەن. ھېلىمۇ ئۇنى بېقىپ قويۇپتىكەنمەن، مانا ھازىر ئۇ مېنى بېقىۋاتىدۇ، شۇنداق ۋاپادار قىز بولدى.

— ئۇنى بېقىۋالغان چاغدىكى ئىسمى نېمە ئىدى؟ — دەپ سورىدىم خاتا بولۇپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ.

— ماھىنۇرخان ئىكەن، مەن ئۇنى ماھىبەرخان دەپ ئۆزگەرتكەن. راست، موللامۇ ئەزان توۋلاۋېتىپ بۇ بالىنىڭ بەختـ تەلىيى ئوڭ ئىكەن، دېگەن. لېكىن بېچارە قىزنىم بىتەلەي چىقىپ قالدى.

مومای كۆز يېشىنى قوپال توقۇلغان يۇڭ ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن ئېرتىۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مەن تېخى بۇ غوجاملارنى قىزنىمنى ئەكېتەمدىكىن، دەپـ تىممەن.

— بىز قىزلىرىنى ئەكەتكىلى كەلمىگەن، پەقەت ئۇنى ئۆزىنىڭ ئاپىسى بىلەن كۆرۈشتۇرۇپ قويساقلا بولاتتى. ئۇنىڭ ئۇسـتىگە ئۇنى سىلى نەچچە ئون يىل باققان تۇرسىلا! شۇ تاپتا ئۇنى ئۆزىنىڭ ئاپىسى كۆرۈشكە تەقەززا بولۇپ تۇرۇپتۇ. بۇمۇ بىر ساۋابلىق ئىش دېسىلە.

— ئۇنىڭ ئاپىسىنى چەت ئەلدىكەن، دەپ ئاچام دەپ بەر-

گەن. ئۇ قايتىپ كەلگەن ئوخشىمامدۇ؟

موماي بىزگە گۈمان بىلەن قاراپ تۇراتتى. مەن مومايغا بىزنىڭ ئۇلارنى ئىزدەش جەريانىمىزنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇ بىردىنلا جىممىپ كەتتى.

— ماھىبەرخان قىزىم نېمە دەركەن؟ — دېدى كېيىن ئىككىنىپ، — ئۇ ھازىرغىچە ئۆزىنى مېنىڭ قىزىم دەپ بىلەتتى.

— مۇنداق قىلايلى، — دېدىم مەنمۇ ئىككىلىنىپ، — ئاۋۋال قىزلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، بەزى ئىشلارنى مۇۋاپىق ئۇسۇلدا دەپ باقايلى. قالغان ئىشلارنى كېيىن ئۆزلىرى دەپ بەرسىلمۇ بولىدۇ.

مەيلى ئەمىسە، لېكىن قىزلىرىمنىڭ ئىككىلىسى باشقا شەھەرلەرگە ياتلىق بولغان. ماھىبەرخان بالام ئالتە يىلدەك ئاق-سۇدا بولدى.

موماي ئاخىرى ئامالسىز ماقۇل بولدى. مەن ئۇنىڭ قىزىدىن بىز تۇرۇۋاتقان شەھەردە ئىكەنلىكىدىن بىر خىل يەڭگىللىك ھېس قىلدىم.

— قىزلىرى ئۇ يەردە نېمە ئىش قىلاتتى؟

— توي قىلغان، ئېرى ئەنگىدۇر باشلىقى دەيدۇ. ئۇ ئىدارىلەرنىڭ ئىسمىنى خەنزۇچە دېگەچكە تۇتۇپ بولالمايدىكەنمەن. «سىياجۇ» دېگەندەك بىر ئىدارىگە يۆتكىلىپ بارغان.

نېمىشقىدۇر يۈرىكىم سىيلىپ كەتتى. ئادىلىنىڭ ئايالى ماھىبەردىن باشقا ئەدلىيە ئىدارىسىدە ئىشلەيدىغان ئۇنداق ئىسىملىك ئايال يوق ئىدى.

— كۇيئوغۇللىرىنىڭ ئىسمى ئادىلمۇ؟

— ھەئە، قىزىم، سىلى ئۇنى تونۇملا؟

مومايىنىڭ گېپىگە ھېشمىنى لەخشىتىپلا قويدۇم. نېمىشقىدۇر دېمىم يېتىشمەي قالغانىدى. بىز موماي بىلەن خوشلىشىپ شەھەرگە كەلگەندىن كېيىن، كارىۋاتلىق ئاپتوبۇسىنىڭ بېلىتىنى

ئېلىپ گۈلسۇمخاننى قەشقەرگە يولغا سېلىۋەتتۇق، ئاندىن ئۆزۈمىز ئاقسۇغا قاراپ يولغا چىقتۇق. يول بويى خىيالىمغا كەلمىگەن ئىشلار قالمىدى.

«نېمە كارامەت بۇ؟ — دەيتتىم ئىچىمدە، — ئۆزۈمنىڭ بىر نەۋرە ئاچلىسى مېنىڭ ئىلگىرىكى ئېرىم بىلەن توي قىلغان بولۇپ چىقتىمۇ ئەمدى. يەنە كېلىپ ئادىل بىلەن ئۇزۇن يىل ئاشنىدار-چىلىق مۇناسىۋەتتە يۈرۈپ ئاخىر مېنى بىر تېپىك بىلەن ئۆيدىن چىقىرىۋەتكەن ئايال مېنىڭ ئاچامۇ؟ ئۇنى قانداقمۇ قوبۇل قىلاي، ئۆيدىكىلەرگە ئادىلنىڭ خوتۇنى هاممامنىڭ قىزىكەن دەپ-سەم، ئۇلار بەلكىم هوشىدىن كېتەر. توۋا، بۇ جاهاننىڭ ئىشلىرى نېمىدېگەن قىزىق. ئەمدى بۇ ئىشلارنى هاممامغا قانداق دېيىش كېرەك؟ ماهىبەرگە مەن سېنى نەچچە ئاي ئىزدەپ ئاران تاپتىم، سەن ئەسلىي مېنىڭ ئاچامكەنسەن دېسەم، ئۇ قايسى هالغا كېلىپ قالار، ۋىجدانى ئازابلىنارمۇ؟ ئۆزى هەيدەپ چىقارغان ئايالنىڭ ئۆزىنىڭ نەۋرە سىڭلىسى ئىكەنلىكىگە نېمە دەر؟...»

خىياللىرىنىڭ باش - ئايىغى يوق ئىدى. نېمىلا بولمىسۇن، هاممامنىڭ قىزىنى تاپقاندىكىن، ئۇنىڭغا دېيىشىمىز كېرەك ئىدى. بۇ ئەهۋالدا ماهىبەرگە هەقىقىي ئەهۋالنى دېمەي بولمايتتى، لېكىن ئۇنىڭغا قانداق دېيىشنىڭ ئۆزى بىر مەسىلە ئىدى. بىز قايتىپ كېلىپ هەممە ئەهۋالنى هاممامغا ئېيتىپ بەردۇق. نېمىشقىدۇر هاممام شۇكلەپلا كەتتى. بىز مۇنداقلا ئونتۇرىغا چىقساق بەك تاسادىپىي بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ، هاممامنىڭ ئىككى ئوغلى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بۇ ئىشنى ماهىبەر ئوققاندىن كېيىن ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن يۈز كۆرۈشۈشنى لايىق تاپتۇق. بۇ ئويىمىزغا هاممامۇ قوشۇلدى هەم تونۇشۇشتىن ئىلگىرى قىزىنى كۆرگۈسى بارلىقىنى ئېيتتى. مەن بىر كۈنى ئىشتىن چۈشىدىغان چاغدا هاممامغا ماهىبەرنى كۆرسىتىپ قويدۇم. هاممام لەۋلىرىنى چىڭ چىشلىگىنىچە ماهىبەرنىڭ ئالدى-

دىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ يىغلاپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن هامماملار پات - پات ماھىيەرنى كۆرۈپ كېلىدىغان بولدى. نېمىلا بولمىسۇن، هاممامنىڭ يۈرەك يارىسى خېلى ساقايغان بولۇپ، كەيپىياتىمۇ ياخشى ئىدى. ماھىيەرنى كۆرگەن كۈنلىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كېتەتتى. بىز هاممامنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن سۇۋغات تەييارلاپ، ئىككىنچى قېتىم ماھىيەرنىڭ باققان ئانىسىنى يوقلاپ باردۇق. بۇ قېتىم مومايى بىزنىڭ مەقسىتىمىزنى ئاسانلا چۈشەندى. ئۇ ماھىيەرنى چاقىرىپ هەقىقىي ئەھۋالنى دەيدىغان بولدى. لېكىن، ئۇ يەنىلا «ماھىيەرنىڭ ئاپىسى ئۇنى ئەكېتىمەن، دېسە ئۇنىمايمەن!» دەپ تۇرۇۋالدى. بىز ئۇنىڭغا قايتا - قايتا چۈشەنچە بېرىپ ئاخىر قايىل قىلىپ قايتىپ كەلدۇق. ئەمەلىيەتتە هاممامۇ ئۇنداق قىلالمايتتى. پەقەت ئۆز قىزى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇنىڭ قانداق تۇرغانلىقىنى بىلسىلا قالغان ئىشلار يەنىلا ماھىيەرنىڭ ئۆزىگە باغلىق ئىدى، ئۇمۇ ئائىلىسىنى تاشلاپ كېتەلمەيتتى. بىز قايتىپ كېلىپ بىرقانچە كۈندىن كېيىن، ماھىيەرنىڭ يۈرتىغا كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدىم، باققان ئانىسى ئۇنى چاقىرتقانىكەن. بىز ماھىيەرنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتتۇق. شۇ مەزگىللەردە ئادىلنى تولىمۇ ئاز ئۇچرىتاتتىم، بالىلار بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسا تېلېفون قىلىپ چاقىرىپ ئالىچىقاتتى. بىر كۈنى مەن ئۇنى قەلبىمۇرنى ئۆيگە ئەكېلىپ قويۇپ قايتىشىمدا ئىشىك ئالدىدا ئۇچرىتىپ قالدىم.

— قانداقراق تۇرۇۋاتىسەن؟ — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى مەندىن ئەپقاچقاندەك قارا كۆزەينىكىنى تاقىغاچ، — «تۇغقانلار كەپتۇ» دەپ ئاڭلىغان، كەتتىمۇ؟

— ياق تېخى، ئۇلار بىر مەزگىل تۇرۇپ قالىدىغاندەك قىلىدۇ. ئايالىڭىز كۆرۈنمەيدىغۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنى بىر ئىشلاردىن خەۋىرى بارەدەك هېس قىلىپ.

— قېينانام چاقىرىپ ئەكەتكەن، يەنە بىرقانچە كۈندىن

كېيىن كەلگۈدەك. قەلبىنۇرغا پۇل بەردىم، كىيىم ئېلىپ بەر! ئىلمىنۇرنىڭ بوينى قاتتىق چوڭ بوپتۇ، پۇل بەرسەمۇ ئالمايدۇ.

— ئىشلەۋاتقاندىكىن، دەپ ئالمىغاندۇ ھەرقاچان؟

ئادىل گەپ قىلماي بىر - ئىككى قەدەم مېڭىپلا يەنە توختاپ قالدى.

— سەندىن بىر گەپنى سورايمەن.

— ئۇنداق بولسا بۇ يەردە تۇرمايلى ئۆيگە كىرەيلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ چوقۇم ماھىيەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ. ئۇمۇ تارتىشمايلا ئۆيگە كىردى. مەن داستىخان سېلىپ تاتلىق - تۇرۇملەرنى تىزىپ ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

— قازاقىستاندىن كەلگەن ھامماڭنىڭ قىزى يېتىپ كېتىپ-تىكەنمۇ؟ — دېدى ئۇ گەپنى ئۇدۇللا قىلىپ.

— شۇنداق، بىز بۇ بىرقانچە ئايدىن بېرى ئىزدەۋاتىمىز، — دېدىم مەن ئىزدەپ تاپقانلىقىمنى يوشۇرۇپراق.

— بۇ ئىشنىڭ ھەممىسىنى سەن قىپسەن - ھە؟

— ھاممام ماڭا ھاۋاله قىلغان. ئېمىلا بولمىسۇن، ھاممامنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇراي، دەپ خېلى جاپا تارتتىم.

ئادىل گەپ قىلماي ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— بۇ ئىشنى ماھىيەردىن ئاڭلىدىم، ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن؟ — دېدى ئۇ ئېغىز ئېچىپ.

— مەن قانداق قىلاتتىم. ناۋادا ماھىيەر ئۆز ئاپىسىنى ئېتىراپ قىلسا، ھاممام بىلەن يۈز كۆرۈشىدۇ. ھاممامنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى ئارزۇسىمۇ ئەمەلگە ئاشىدۇ. مەنمۇ بۇ ئىشلارنى بۇنداق بولۇپ چىقىدۇ، دەپ ئويلىمىغان. شۇڭا خاتا بولۇپ قالمىسۇن، دەپ خېلى جىق كۆچ چىقاردىم.

— ئۇنداقتا، ماھىيەر سېنىڭ ئاچاڭ بولىدىكەن - دە؟

— شۇنداق، مېنىڭچە ئۇ مېنىڭ نېمەم بولۇشىدىن قەتئىيـ نەزەر ئۆز ئاپىسى بىلەن كۆرۈشۈشى كېرەك. ھامام قىزى بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ بولسىلا قايتىدۇ. كېيىنكىسى ئىشلار ئۆزـ لۈكىدىن ھەل بولىدۇ.

— لېكىن، ماھىبەر ئاپىسى بىلەن كۆرۈشمىسىچۇ؟

— مېنىڭچە، مۇمكىن ئەمەس.

ئادىل خۇددى بۇ ئىشلارنى قەستەن مەن كەلتۈرۈپ چىقارغانـ دەك خاپا ئىدى.

— ئەتە ماھىبەرنى ئەكەلگىلى ماڭىمەن. ئۇ مېنى ئۆزىڭىز كېلىڭ، دەپتۇ. — دېدى ئۇ خوشلىشىدىغان چاغدا. نېمىشقىدۇر يۈرىكىمنىڭ بىر يېرى «چىمىدە» قىلىپ قالدى. مەن ئۇنى ئۆزىتىپ قويۇپ، خېلى بىركەمگىچە خىيال سۈردۈم. تۇرۇپلا خىيالىمغا ئىبادەت كېلىپ قالدى. ھامامنىڭ ئىشى بىلەن يۈـ رۈپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىلى خېلى ئۇزاق بولغانىدى. مەن ئۇنى يوقلاپ كەلمەكچى بولۇپ ئىلمىنۇرغا تېلېفون قىلدىم. ئۇ ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيدۈللا ئىبادەتنىڭ دۇكىنىغا بارىدىغان بولدى. قەلبىنۇر بولسا زۆھرە سىڭلىمنى كۆرىدىغان بولدۇم، دەپ بەكلا خۇش بولۇپ كەتكەنىدى. بىز دۇكانغا كەلگەندە ئىبادەتمۇ ئىشتىن چۈشەي دەپ تۇرغانىكەن. بىزنى كۆرۈپ شۇنداق خۇش بولۇپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— مەجەزىڭىز يوقمۇ نېمە؟ چىرايىڭىزدا قان يوقتەكلا سارـ غىيىپ قاپسىز.

— راستلا مەجەزىم يوق، ئاچا. تۇنۇگۈن دوختۇرخانىغا بارغان، «بالىسىتتا يات!» دەيدۇ، — دېدى ئۇ سولغۇن قىياپەتـ تە.

— ئۇنداق بولسا يېتىپ داۋالىنىڭ، زۆھرەگە مەن قارايـ ئاچىسى بىلەن بىللە مەكتەپكە بېرىپ كەلسىمۇ بولىدۇ ئەمەسمۇ.

پۇل دېگەننى قاچان تاپسىڭىز بولىۋېرىدۇ، سالامەتلىك مۇھىم.
— لېكىن، مېنىڭ كېسىلىم...
ئۇ گېپىدىن توختاپ لەۋلىرىنى چىشلەپ قويۇپ گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى. مەن ئۇنى دەۋاتقان گېپىنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا كېرەك، دەپ ئانچە ئېرەن قىلىپ كەتمىدىم. مەن ئاخىر ئۇنى بالىنىستا يېتىشقا قايىل قىلدىم. بىز پاراڭلىشىپ خېلى بىر ۋاخ بولغاندا قايتىپ كەتتۇق. ئەتىسى ئۇ بالىنىسا رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولۇپ، زۇھرەنى بىزنىڭ ئۆيگە ئەكېلىپ قويدى. زۇھرە گەگە قارىسام ئادىل ئېسىمگە كېلەتتى. بەلكىم، ئۇ زۇھرەدەك بىر قىزنىى ئۇنتۇپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ ئىبادەتنىڭ بۇ شەھەردىلىكىنى ئۇقمايتتى. زۇھرەگە ئېچىم سىيرىلاتتى. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانا مېھرىگە تەشنا بولىدىغان چاغلىرى كەلگەندى. مەن ھەر كۈنى بالىلارنى مەكتەپكە يولغا سېلىپ ئىشقا باراتتىم. ئىشتىن قايتقاچ، ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا بېرىپ ئىبادەتنى يوقلايتتىم. ئۇنىڭ تۇغقانلىرىمۇ ئىككى كۈندە بىر كېلەتتى. مەن ئىبادەتنىڭ بارغانچە جۇدەپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ، «ئۇنىڭ باشقا ئېغىر كېسىلى بارمىكىن؟» دەپ گۇمان قىلاتتىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ كېسىلىنى دېمەيتتى. ئىبادەت بالىنىستا يېتىپ ئون كۈن بولغان كۈنى كەچتە دوختۇرخانىغا كېلىپلا، بىرقانچە دوختۇرنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش ماشىنىسىدىن ئىككىيلەننى كۆتۈرۈپ قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە ئەكىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ باشقىلاردىن سورىدىم.
— ئادىل شۇجىكەن، — دېدى بىرى ماڭا، — ماشىنا ھادىسىسىگە ئۇچراپتۇ، ماشىنىدا ئايالى، قىزى، ئۆزى ھەم يەنە بىرەيلەن بار ئىكەندۇق، ئاقسۇغا ئەللىك كىلومېتىر قالغاندا يول ياقىسىغا توختىتىپ قويۇلغان يۈك ماشىنىسىغا ئۇسۇپتۇ. بىرى ئۆلگەن ئوخشايدۇ. بۇلار بەك ئېغىر يارىلىنىپتۇمىش.
— مۇشۇ باشلىقلارمىزە، شوپۇرنى بەرگەندىكىن نېمە قىلى-

دۇ رولغا ئۆزى چىقىپ.

ئەتراپتىكىلەرنىڭ گېپىنى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. مەن دوختۇرلارنىڭ كەينىدىن جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە كىردىم. لېكىن، ئۇلار قۇتقۇزۇشتا بولغاچقا بىلگىلى بولمايتتى. مەن دەرھال ئۆيگە قايتىپ ئىلمىنۇرغا ئەھۋالنى ئېيتتىم. دوختۇرخانىغا ئادىلنىڭ ئىنىسى كەلمىگەنلىكىدىن ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭغا بىلدۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن تېلېفون قىلىپ ئالالمىدىم. ئادىلنىڭ مۇشۇ بىرلا ئۆكىسى بار ئىدى. شۇڭا مەن قىزلىرىمنى ئېلىپ دوختۇرخانىغا باردىم. ئادىلنىڭ خىزمەتداشلىرىدىن بىرقانچىسى كاردىوردا ساقلاۋاتقانىكەن. مەن ئۇلار بىلەن سالاملىشىپ بولۇپ، ئۇلاردىن يارىدارلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىدىم.

— تېخى بىلمىدۇق، — دېدى ئۇنىڭ ئىشخانا مۇدىرى، — ئىدارىدىكى باشقىلارنى ئادىل شۇجىنىڭ چوڭ ئۆيگە ئىشلارغا قاراشقىلى ئەۋەتكەن، ھېلىغىچە ئالمجانىنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى بىرقۇر ئورۇنلاشتۇرۇپ بولدى، بىز بۇ يەرگە كەلگىلى نەچچە سائەت بولغان، تېخىچە قۇتقۇزۇۋاتىدۇ. نېمە ئىشلار بولۇپ كەتتى ئەمدى بۇ؟

مەن ئۇنىڭ گېپىنى خاتا ئاڭلاپ قالدىمۇ، دەپ قايتا سورىدىم.

— ئالمجانغا نېمە بوپتۇ، مۇدىر؟

— ئاكىسى بىلەن بىللە ئورۇمچىدىن قايتىشىدا بولغان ئىشلار بۇ ئەسلىي، رەھمەتلىك دوختۇرخانىغا ئەكېلىشكىمۇ ئولگۇر-مەپتۇ ئەمەسمۇ؟

بېشىمدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. ئالمجان ناھايىتى كەم سۆز، ئېغىر - بېسىق چوڭ بولغاندى. ئادىل ئىككىمىز ئاجرىشىپ كەتكەندىن بېرى پات - پات كېلىپ مېنى يوقلاپ تۇراتتى، ئېغىر - يېنىك ئىشلارنى قىلىشىپ بېرەتتى. مەن دەرھال دوختۇرخانىدىكى ئىشلارنى

ئۇلارغا قالدۇرۇپ، ئىلمىنۇرغا زۆھرە بىلەن قەلبىنۇرنى ئۆيگە ئەكىتىشنى تاپىلاپ چوڭ ئۆيگە ماڭدىم. مەن كەلگەندە بارلىق ئىشلارنى ئادىلنىڭ ئىدارىسىدىكىلەر قىلىپ بولغانىكەن. مەن شۇ يەردە قونۇپ قالدىم. ئەتىسى ئاپامىلارغا خەۋەر بېرىپ ئۇلارنى چاقىرتتىم، بولغان ئىشلارنى ئۇلارغا دېيىشكە تىلىم بارمىسىمۇ ئامالسىز ئۇقتۇردۇم. ھاممام ھوشىدىن كېتىشكە تاسلا قالدى. ھەممىمىز بىرلىكتە ئالىمجاننىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى تۈگەتتۇق. ئۇچ نەزىرى بىلەن يەتتە نەزىرلىرى بېرىلىپ بولغاندىن كېيىن دوختۇرخانىغا كېلىشكە ۋاقىت چىقتى. ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن ھاممامنى دوختۇرخانىغا ئەكەلمەي بولمايتتى. بىز دوختۇرخانىغا كەلگەندە ئادىلنىڭ يېنىدا ئىلمىنۇر، ماھىبەرنىڭ يېنىدا ئۇنىڭ باققان ئانىسى قاراۋاتقانىكەن. مومای بىزنى كۆرۈپ ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى. ماھىبەرنىڭ مېڭە قىسمى ئېغىر يارىلانغانلىقتىن تېخىچە ھوشىغا كەلمىگەنىكەن. ئادىلنىڭ پۈتى ئىككى يەردىن سۇنۇپ، ئومۇرتقىسى ئاجرىغانلىقتىن ئومۇ ئوپېراتسىيە قىلىنىپ كۆزىنى ئارانلا ئاچقۇدەك بوپتۇ. خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ماھىبەرنىڭ قىزى ساق قالغانىدى، ئۇ قىزنىڭ جەينىكى ئازراق سۇرۇلگەندىن باشقا قورقۇپ كەتكەنلىكتىن مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇراتتى. بىز ئاۋۇال ماھىبەرنىڭ يېنىغا كىردۇق. ھاممام ماھىبەرگە تاشلىنىپ يىغلايتتى،

— قىزىم، كۆزىڭنى ئېچىڭ! مەن سىزنى ئىزدەپ ئاران تاپقاندا ماڭا بىر قاراپ قويۇڭ، قىزىم، ئوتتۇرىدا كۆيگەن يۈرەكمىگە، ئاران قالغان مۇشۇ قېرى جېنىمغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن. كۆزىڭنى ئېچىڭ!...

ھاممام سېستىرالارنىڭ: «ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلماڭلار! بەمارغا زىيانلىق» دېگەن گېپىدىن كېيىن جىم بولۇپ ئىچىدە يىغلايتتى. ئۇنىڭ توختىمای: «خۇدا، مېنى كەچۈرگىن! ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن! قىزىمنىڭ بۇلاق-

تەك كۆزلىرىنى كۆزۈمگە سۈرتۈۋالاي! ئۇنى باغرىمغا بېسىۋالاي!...» دېگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۇراتتىم. بۇ قىسمەتـ لەرگە نېمە دېيىشىمنى بىلمەيتتىم. بۇ بەختسىزلىككە قاراپ مېنىڭمۇ ئىچىمگە يىغا كىرىپ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمايتتىم. مەن هامامنى ماهىبەرنىڭ يېنىدا قالدۇرۇپ ئادىلنىڭ يېنىغا چىقتىم، ئۇ ماڭا قاراپلا كۆزلىرىنى يۇمۇپ يېتىۋالدى. مەن ئىلمىنۇرنى كەتكۈزۈۋېتىپ ئادىلنىڭ يېنىدا ئۆزۈم قالدىم. ئادىلـ نىڭ بىردىنبىر يېقىن تۇغقىنى ئالەمدىن ئۆتكەن، ئۇنىڭ باشقا ئانا تەرەپ تۇغقانلىرى ئانچە ئىزدىشىپ كەتمەيتتى، ئۇلار بىرقانچە كۈندە كېلىپ يوقلاپ تۇرغىنى بىلەن ئۇنىڭ يېنىدا ئىزچىل تۇرۇپ قارىيالمايتتى. شۇڭا مەن يەنىلا ئۇلارنىڭ هالىدىن ئۆزۈم خەۋەر ئېلىشنى توغرا تاپتىم. ماهىبەرنىڭ ئاپىسىمۇ قېرىپ قالغاچقا، كېسەل بېقىشنى ئانچە بىلمەپ كەتمەيتتى، شۇڭا ماهىـ بەرنىڭ قىزىنى هامامغا ئۆيگە ئېلىپ كەتتى. مەن ئىدارىدىن رۇخسەت سوراپ، بۇ ئىككى بىمارغا قاراشقا باشلىدىم. بۇ ئارىدا ئىبادەتمۇ بىرقانچە قېتىم كىرىپ ئادىلنى يوقلىدى. هامام ۋە ئۆيدىكىلەر هەر كۈنى تاماق ئەكېلىپ بەرگەچ ئۇلارنى كۆرۈپ كېتەتتى. ماهىبەر ئون كۈندىن كېيىن كۆزىنى ئاچتى، لېكىن ئۇ هېچكىمنى تونۇمايتتى. ئۇنىڭ كۆزىنى ئاچقانلىقىنى ئاڭلاپ هەممىمىز يېنىغا كىردۇق. ئۇ بىزگە ئەنسىزلىك بىلەن قاراپ كەتتى. ئۇ هەتتا قىزىنىمۇ تونۇمىدى. هامام ۋە ماهىبەرنىڭ باققان ئائىسى توختىماي كۆز يېشى قىلاتتى. گەرچە ئالدىمدا ياتقان ئايال مېنىڭ يولدىشىمنى تارتىۋالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ هازىرقى تۇرقىغا قاراپ ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكىم يوقاپ كەتـ كەندەك بولۇپ قالدىم. بۇ يەردىكى مۇهىتقا قاراپ مېنىڭ هەقـ قەتەن ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى. مەن دوختۇردىن ماهىبەرنىڭ كېسەللىك ئەهۋالىنى سۈرۈشتە قىلدىم. دوختۇر بۇنىڭ نورمال ئەهۋاللىقىنى، بىر مەزگىلدىن كېيىن ياخشىلىنىشقا قاراپ

يۇزلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن دوختۇرنىڭ گېپىنى ھامما-
ملارغا يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى خاتىرجەم قىلدىم. بىر كۈنى ئۇلا-
رنىڭ ئىككىلىسى ئۇخلاپ قالغان پۇرسەتتە ئىبادەتنىڭ يېنىغا
كىردىم. ئۇ نەرسە - كېرەكلىرىنى جايلاشتۇرۇۋاتقانىكەن.

— دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتەي دەيمەن، ئاچا، سىزمۇ
جاپا تارتىۋاتىسىز، زۆھرەنمۇ سىلەر بېقىۋاتىسىلەر، — دېدى
ئۇ خىجىل بولغان ھالدا. — بەرىبىر ياخشىلىنالمايدىغان بولدۇم.
شۇڭا، بۇنداق يانغاندىن كۆرە، دوختۇرخانىدىن چىقىپ سىزگە
قارىشىپ بېرەي. ئىلمىنۇرمۇ خىزمەت قىلىدۇ، ئەتىدىن باشلاپ
قەلبىنۇر بىلەن زۆھرەگە مەن قارايمەن!

— ساقايماي تۇرۇپ چىقىپ كەتسىڭىز بولماس؟ بالىلارغا
ئاپامىلار بىر ئوبدان قاراۋاتىدىغۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا نارازى
بولۇپ.

— بۇ مەندىكى كونا كېسەل، ئاچا. سىزگە ھەممىنى دەپبە-
رىمەن. يەنىلا چىقىپ كېتەي! كېرەكلىك دورىلارنى ئۆيدە ئىش-
لەتسەممۇ بولىدۇ.

ئىبادەت بالىستتىن چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ ئورۇقلاپ
بىر ئۇستىخان بولۇپ قالغان گەۋدىسىگە قارىغىنىمچە تۇرۇپ
قالدىم. مەن شۇنداق ئالدىراش يۈرۈپ بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى.
ئادىل خېلى ياخشى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا خىجىل
بولدىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ، ماڭا بىر ئېغىز گەپ قىلىپ
باقمىغانىدى. بىر ئاي توشقان كۈنى ئۇ تۇنجى قېتىم مەندىن
ئىنىسىنى سورىدى. ئۇنىڭغا دېمەي دەپ تۇرۇپ يىغلاپ سالدىم.
ئۇ بۇنىڭدىن بولغان ئىشنى ئاللىقاچان بىلىپ يەتتى. ئۇنىڭ
ياشلىرى مەڭزىگە ئېقىپ چوشۇشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا لۆڭ-
گىنى سۇنغاچ تەسەللى بەردىم.

— بولدى، ئادىل، ئۆزىڭنى بېسىۋالىڭ، بولمىدىغان ئىش
بولدى، رەھمەتلىكنىڭ روھى قوروندۇپ قالمىدۇ، ئۆلگەنلەرگە

تىنچلىق، تىرىكلەرگە ھاياتلىق ئەلا. ھېلىمۇ ئۇچىڭلارنىڭ ساق قالغىنى بىر مۆجىزە.

— ھەممىنى قىلغان مەن، — دېدى ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭغا «مېنى ساقلا، مەن ئەكېتىمەن» دېمىگەن بولسام بۇ ئىش بولمايتتى.

— پىشانىسىگە شۇ قىسمەت پۈتۈلگەن بولسا ئۇنىڭغا ئامال يوق، ئادىل. يەنىلا خاتىرجەم داۋالىنىپ چىقىشىڭىز كېرەك. مەن ئۇنىڭغا نۇرغۇن گەپلەرنى قىلدىم. ئۆزۈم دېگەن گەپ-لەردىن ئۆزۈمۇ ھەيران قالدىم. مەن قاچانلاردا يۇرۇپ بۇنچە-لىك گەپدان بولۇپ كەتكەندىمەن. دېگەنلىرىم شۇنچىلىك ئورۇن-لۇق ئىدىكى، ئۆزۈمنى نۇرغۇن ئىش كۆرگەن مومايلاردەك ھېس قىلىپ قالدىم. نېمىلا دېگەنبىلەن گەپلىرىم ئەتراپىمدىكىلەرگە تەسەللى بولدى. ھامماملار، ئاپام، ماھىبەرنىڭ ئاپىسىمۇ ھەممە ئىشتا مېنىڭ ئېغىزىمغا قارايدىغان بولۇپ قالغانىدى. ماھىبەر ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭغۇدەك بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تېخىچە ئېسى يوق ئىدى. كېيىن ئۇلار ماھىبەرنى ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ تەكشۈرتۈپ كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۇلارنى ئىلمىنۇر ئەكېتىپ ئۇچ كۈندە قايتىپ كەلدى. ئۇ ئەكەلگەن خەۋەر ئادەمنى ئەندىشىگە سالاتتى. ماھىبەرنىڭ كېسىلى ئادەتتىكى ئېسىنى يوقىتىش بول-ماستىن، بەلكى ئۇنىڭدا كېيىنچە ئىلىشىپ قېلىش ئېھتىماللىقى بار ئىكەن، باشقىچە ئۇنۇملۇك داۋالاش ئۇسۇلىمۇ يوقكەن. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەممىمىز بىئارام بولدۇق. ئىككى ئايدىن كېيىن ئادىلمۇ بالىستتىن چىقتى، لېكىن ئۇنىڭ پۈتىدا گىپىس بولغا-نى ھەم ئومۇرتقا ئوپېراتسىيىسى قىلىنغانلىقتىن بىرقانچە يىل چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشى كېرەككەن. مەن ئۇلارنى ئۆزۈمە-نىڭ ئۆيىگە ئەكەلدىم. ماھىبەرنىڭ ئاپىسى كىچىك قىزىنىمۇ چاقىرتقان بولۇپ، ئۇلار ماھىبەرنى يەنىمۇ مۇكەممەل داۋالىتىش ئۈچۈن ئۇرۇمچىگە ئەكەتتى. ھاممامىمۇ ئىككى ئوغلىنى كەتكۈزۈ-

ۋېتنېم ئۇزى ئۇلار بىلەن بىللە كەتتى. ماھىببەرنىڭ داۋالىنىش چىقىملىرىنىڭ ھەممىسىنى ھامماھ چىقارغىنى ئۈچۈن، ئۇلار ھاممامنى باشقىچە ھۆرمەتلەيدىغان بولۇپ كەتكەنىدى. ئادىل بولسا ئەتراپىدىكى ئىشلارغا جىممجىت ھالدا ئىپادە بىلدۈرمەيتتى. ماھىببەرنىڭ بىر نۇقتىغا تىكىلگەن كۆزلىرىدىن ئۆزىنى ئەيىبلەش تۇيغۇسى «مانا مەن» دەپلا چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ چوڭ - كىچىك تەرىتىگە قاچا تۇنقان ۋاقتىمدا ئۇنىڭدىكى قورۇنۇشنى بىلىپ تۇراتتىم. ئۇ بۇنداق كۈنگە قالمىغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغان بولغاچقا، ئۆزىنى مېنىڭ ئالدىمدا تولىمۇ بىچارە ھېس قىلاتتى. ئارىلىقتا ئىنبادەت بىرقانچە قېتىم كېلىپ كەتتى. ئادىل ئىنبادەتنى تونۇمىدى. ئىنبادەت ئورۇقلاپ باشقىچىلا ئادەمگە ئوخشىپ قالغانىدى. ئادىل بولسا قەلبىنۇر بىلەن ئويناۋاتقان زۆھرە ۋە ماھىببەرنىڭ قىزى گۈلنۇرغا قاراپ چوڭقۇر خىيالىلارغا چۆمۈپ كېتەتتى.

بىر كۈنى ئەمدىلا ئىشخانىغا بېرىپ تۇرۇۋېدىم، ئىنبادەتتىن تېلېفون كېلىپ قالدى. تېلېفوندا ئۇ مەن بىلەن جىددىي كۆرۈشمىسە بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىۋېدى، جىددىيلىشىپ قالدىم. قولۇمدىكى ئىشلارنى توگىتىپ ئۇنىڭ دوكتىغا كەلدىم. ئۇ خېلىدىن بېرى دوكتىنىنى ئاچمىغانىدى. مەن ئۇنىڭ يان تەرەپتىكى ياتاق ئۆيىگە كىرگەن ۋاقتىمدا ئۇ كارىۋاتتا ئىكەن.

— ئولتۇرۇڭ، ئاچا، — دېدى ئۇ مېنى يېنىدىكى ساپاغا تەكلىپ قىلىپ، — بىرقانچە كۈن بولدى، بەكلا مىجەزىم يوق، شۇڭا سىزگە دەيدىغان گەپلىرىمنى دەۋالاي، دەپ چاقىرتقان.

— نېمە دەيدىغانسىز، سىز تېخى ياش تۇرسىڭىز، ئۆتكەنده دوختۇردىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتىڭىز ئەمەسمۇ؟ — دېدىم مەن يەنىلا ئۇنىڭدىن نارازى بولۇپ.

— سىز بىلمەيسىز، ئاچا. مېنىڭ كېسىلىم پىشىپ قالغان كېسەل، ھەرقانچە داۋالانسامۇ بەربىر. شۇڭا مەن ئۇزاقتىن

بۇيان ئويلاپ يۈرگەن بىر ئىشنى سىزگە دېمەكچى. ئاۋۋال ماڭا ماقۇل بولۇڭ.

مەن ئۇنىڭ گەپلىرىدىن غەلىتىلىك ھېس قىلىپ، ئۇنىڭغا ماقۇل بولغانلىقىمنى باش لىڭشىتىپ بىلدۈرگەن بولدۇم.

— قىزىمنى سىز بېقىۋېلىڭ، بولامدۇ؟

مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئەمدىلا گەپ قىلماقچى بولۇپ ئېغىز-زىمنى ئۆمەللىشىمگە ئۇ گېپىمنى بۆلدى.

— نېمە دەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. سىزگە راست گەپنى دېسەم، مەن ئادەتتىكى ئاياللار كېسىلى ئەمەس. سىز بىلەن ئۇرۇمچىدە كۆرۈشكەن مەزگىلدە ماڭا «داس بوشلۇقى راكى» دەپ دىئاگنوز قويۇلۇپ بولغان. ئوپېراتسىيە قىلىش مەزگىلىدىن ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەنلىكتىن، بىر مەزگىل داۋالىنىپ بولدى قىلغانىدىم. كېيىن مەن قىزىمنى ئويلاپ يەنىلا داۋالىنىش نىيىتىگە كەلدىم. بىرقانچە قېتىم خىمىيىلىك داۋالىنىپ خېلى ياخشى بولغان. لېكىن، دوختۇر ماڭا بۇ ئۇسۇلنىڭ ئۆمۈرنى مەلۇم مەزگىل ئۇزارتالايدىغانلىقىنى ئېيتقان. شۇ كۈنلەردە «ئۆلۈپ كەتسەم بالامنى قانداق قىلارمەن، ئۇمۇ مەندەك كۈنگە قالار-مۇ؟» دەپ ئەندىشە قىلاتتىم. كېچىلىرى قىزىمنى قۇچاقلاپ يىغلاپ كېتەتتىم. كېيىن مەن سىز بىلەن ئۇچرىشىپ نېمىشقىدۇر ئۇمىدۋار بولۇپ قالدىم. بۇ مەزگىللەردە مەن ئىزچىل دورا ئىشلىتىپ كەلدىم. مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىمۇ قىزىمنى ئىشەنچلىك ئادەمگە — سىزگە تاپشۇرۇش ئىدى. مانا ھازىر ئۆمرۈم ئازلا قالدى. قايسى كۈنى دوختۇر ماڭا: «ئەمدى داۋالانغانىڭ پايدىسى يوق» دېدى، شۇڭا قايتىپ چىققان. بىر-قانچە كۈن بولدى، بەك ئاجىزلاپ كەتتىم. شۇڭا كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا سىزگە بۇ گەپلەرنى دەۋالغۇم كەلدى، ھەرگىز رەت قىلمايسىز. دۇنيادا مەن سىزدەك ئاق كۆڭۈل، سىزدەك كۆڭلى ـ كۆكسى كەڭ ئايالنى كۆرۈپ باقمىغان. سىز بولغاچقىلا

مەن ئىشەنچ بىلەن ياشاپ كەلدىم. ناۋادا، بالامنى سىزگە تاپشۇرالمسام كۆزۈم خاتىرجەم يۇمۇلاتتى.

ئۇ گەپلىرىنى دەپ بولغۇچە كۆزىدىن بىر تېمىم ياش چىقار-مىدى. شۇنداق سالماق ھالدا گەپلىرىنى دەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى. مەن ئۇنىڭ شۇنچە قەيسەرلىكىگە ھەيران قالدىم. بىر تۇرۇپ، بۇ ئىشلارغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. ئۇ تېخى ئوتتۇز بەشكە كىرمىگەنىدى. ئۇ كۆڭلۇمدىكىنى بىلگەن-دەك، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— مەن قىزىمغا ئاتاپ يىغقان پۇللىرىمنى بانكا كارتىسىغا سېلىپ قويدۇم. ئۇنىڭدا ئوتتۇز مىڭ يۈەن بار. مەن بۇ پۇللارنى يىغىشقا باشلىغاندىن تارتىپ ئۆزۈمنىڭ تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىشىمدىن ئەندىشە قىلاتتىم، ھېلىمۇ دوختۇرلارنىڭ دېگىنىدىن ئۇزاق ياشىدىم، مەن شۇنىڭغا شۈكرى دەيمەن.

نېمىشقىدۇر كۆز يېشىمنى تۇتالماي قالدىم. خۇددى ئۆلۈم ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ئادەمدەك ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتىم.

— ھەرگىز يىغلىماڭ، ئاچا. سىزدەك بىر ئاچام بولغىنى ئۈچۈن مەن بەك خۇش، مەن سىزگە ھېچقانداق ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم، لېكىن سىز ماڭا نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بەردىڭىز، ماڭا ئادەم بولۇشنىڭ يولىنى ئۆگەتتىڭىز، ماڭا ماقۇل بولۇڭ، قىزىمنى ئېلىپ قېلىڭ، بولامدۇ؟

مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم. تىلىمغا گەپ كەلمەيتتى، ئىبا-دەتنىڭ خوشاللىقى كۆرمەي ئۆتكەن ھاياتىغا، بەختسىزلىكىگە ئېچىنىاتتىم. كۆڭلۈمدە: «بەختلىك ئائىلىنىڭ مېھرىنى بىرەر قېتىم ھېس قىلغان بولسا ياكى بىرەر ۋاپادار يىگىتنىڭ مۇھەببىتىدىن شادلانغان بولسا تېخىمۇ ئۇزاقراق ياشىغان بولارمىكىن» دەپ ئويلايتتىم. قىسقىسى، بۇ شور پېشانە قىزىنىڭ كىچىككىنە ھايا-تىغا ھەمىدىن بەك ئېچىناتتىم. مەن ئۇنىڭغا بالىغا ياخشى قارايدىغانلىقىم توغرىسىدا ۋەدە بەردىم. ئۇنىڭ چىرايى بىردىنلا

ئېچىلىپ كەتتى. ئۇنى ئۆيگە ئەكېتەي ياكى دوختۇرخانىغا ئاپىرای دېسەم قەتئىي ئۇنىمىدى. ئۆزىنىڭ بىرەيلەنتى تەكلىپ قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۆزىدىن خەۋەر ئالمىغانلىقىنى ئېيتىپ تۇرۇۋالدى. لېكىن، مەن ئۇ يالغان ئادەم كەلگۈچە كەتمىدىم. ئۇ يالغان قىزغا تېلېفون نومۇرىنى بېرىپ قايتا ـ قايتا تاپىلاپ خوشلاشىپ قايتىپ كەتتىم. شۇ تاپتا، ئەتراپىمدا ماڭا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەردە يۇز بېرىۋاتقان بۇ ئىشلارغا ئەقلىم يەتمەيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىپ تۇرىدىغان بولدۇم. ئون كۈندىن كېيىن، مەن ئىبادەتنىڭ ياتقىغا تېلېفون قىلغاندا باققۇچى قىز ئۇنىڭ ئەھۋالىنىڭ ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. مەن دەرھال يېتىپ باردىم. ئىبادەتنىڭ گەپ قىلغۇدەك ماداری قالمىغانىكەن. ئۇ مېنى كۆرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى. ئۇنىڭ كۆز جىيەكلىرىدىن تارتىپ بۇرنىنىڭ ئۇچىغا سوزۇلغان سېرىقلىققا قاراپ، مەن ئۇنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلەرنى ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ دەرھال دادامنى چاقىرتتىم. دادام ئۆزىنى بىلەن بىللە قوشنىمىزنى ئالغاچ كەلگەنىكەن. ئۇ كىشى ئايەت سۈيى قىلىپ ئىبادەتنىڭ ئېغىزىغا تېمىتتى. بىر ـ ئىككى سائەتلەردىن كېيىن، ئۇ يېرىم ئوچۇق تۇرغان كۆزىنى ئاستا يۇمدى. يۇرىكىم ئەنسىز سېلىپ كەتتى. دادام ئۇنىڭ بويۇن تومۇرىنى تۇتۇپلا ماڭا ئۇمىدسىز نەزەردە قارىدى. مەن ئۇنىڭ چىرايىدىكى خاتىرجەملىكنىڭ ئۆچمىگەنلىكىنى كۆردۈم. مەن ئۇنىڭ ئىشكاپىدىن ئېڭىكىنى چىگىدىغان لاتا ئىزدەپ ھەيران قالدىم. ئىشكاپتا ئۇنىڭ ئاخىرەتلىكىنىڭ ھەممىسى تەييار ئىدى. ئۇ ھەتتا كېپەنلىكىنىمۇ تىككۈزۈپ قويغانىكەن. ئۇنىڭدىن باشقا، ۋەسىيەتنامىسىنى كېپەنلىكىنىڭ ئىچىگە قويۇپ قويغانىكەن. كۆز ياشلىرىمنى تۇتالمىغان ھالدا ئالدىن تەييارلانغان نەرسىلەرنى ئالدىم، ئاندىن ئۇنىڭ تۇغقانلىرىغا خەۋەر قىلدىم. ئۇلار كېلىپ يىغلىشىپ كەتتى، ئاندىن ئۇنى بىر نەۋرە ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە يۆتكىدۇق. مەن

مەكتەپكە بېرىپ زۆھرەنى ئەكەلدىم. ئاپىسىنىڭ چىرايىنى ئۇ-
نىڭغا كۆرسىتىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئۆيگە ئاپىرىۋەتمەكچى
بولۇۋېدىم، ئۇ ئاپىسىنى قۇچاقلاپ يىغلاپ تۇرۇۋالدى. مەن ئۆيگە
بېرىپ ئىشلارنى بىرقۇر ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىپ كەلدىم.
ئەتىسى ئىبادەتنىڭ مېيىتنى داغدۇغىسىزلا ئۇزىتىلدى. مەن زۆھ-
رەنى ئەكەتتىم. قىرىق نەزىرى بولغان كۈنى مەن ئىبادەتنىڭ
قەبرە بېشىغا سالاسۇن قويدۇردۇم. گەرچە ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا
ھېچنېمىسى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ ئىزى ئۆچۈپ كەتسە بولمايتتى.
زۆھرەگە ئاپىسىنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا قىلىشنى ئۆگەتتىم.
ئادىل نېمىشقىدۇر زۆھرەگە قىلغان كۆيۈمچانلىقىمنى چۈشەنمە-
گەندەك قىلاتتى. مەن بىرقانچە قېتىم ئۇنىڭغا زۆھرە توغرۇلۇق
گەپ قىلاي دەپ يەنىلا دېيەلمىدىم. زۆھرە بۇرۇندىن بىزنىڭ
بالىلار بىلەن ئارىلىشىپ يۈرگەچكە تېزلا كۆنۈپ كەتتى. ئادىل-
نىڭ پۈتىدىكى گىپىسلار ئېلىۋېتىلىپ خېلى ياخشى بولۇپ قال-
دى. ئۇ ھاسا تاياق بىلەن ئاستا مېڭىشنى مەشىق قىلاتتى.
ماھىبەرنىڭ كېسىلىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغاچقا، ئۇلار
ئۇنى ئۇرۇمچىدىن قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇنىڭ كېسىلى بۇرۇنقىدىنمۇ
ئېغىرلىشىپ كەتكەنلىكى ئۇچۇن بىرنېمىلەرنى دەپ سۆزلەيە-
تتى، بەزىدە يىغلاپ كېتەتتى. قىزىنى كۆرسە، «جىن كەلدى!
» دەپ قاچاتتى. ھەممىمىز ئامالسىز قالغاندۇق.

— مەن ئۇنى ئەكېتەي، قىزىم، — دېدى بىر كۈنى هاممام
كۆز يېشى قىلىپ، — ئۇنىڭ ئاپىسىمۇ قوشۇلدى، شۇ يەردە
داۋالاتسام ساقىيىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

— ئاۋۇال ئادىلغا دەپ باقايلى، ئۇ ئۇنىمىسا بولماس-
مىكىن؟ — دېدىم مەن ئۆزۈمنىڭ ئويلىغىنى بويىچە، — مەن
ئادىلغا دەپ باقاي! هاممام، سىلەر ماھىبەرنىڭ ئاپىسى بىلەن
سىڭلىسىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ قايتۇرۇۋېتىپ تۇرۇڭلار. ئۇلار
قارىغان بىلەنمۇ ئۇنىڭ كېسىلى بەربىر ياخشىلىنىپ قالمايدۇ.

ئەتىسى مەن ئادىلغا بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچتىم.
— هاممامىلار ماهىبەرنى ئاپىرىپ ئۆزىمىز داۋالاتساق، ياخشى بولۇپ قالسا ئاندىن ئەكېلەرمىز، دەيدۇ. سىز قانداق قارايسىزكىن؟
— قېينانامىلار نېمە دەپتۇ؟ — دېدى ئادىل، — مەن بۇ هالدا تۇرسام نېمىمۇ دېيەلەيمەن.
— لېكىن، سىز دېگەن ئۇنىڭ ئېرى، ئاۋۋال بۇ ئىشقا سىز قوشۇلۇشىڭىز كېرەك.
— مەيلى، هېلىمۇ سىلەرگە كۆپ ئېغىرچىلىق سالدۇق، ئۇنىڭغا قارايدىغانغىمۇ ئادەم كېرەك، قېينانامىلارنىڭ ئەهۋالى ئانچە ياخشى ئەمەس، ئۇلار رازى بولسا مېنىڭمۇ باشقا پىكرىم يوق.
مەن ئادىلنىڭ گېپىنى هاممامغا يەتكۈزدۇم. ئۇ ئوغۇللىرى بىلەن ئالاقىلىشىپ دەرهال رەسمىيەت بېجىرىدىغان بولدى. بىر هەپتىدىن كېيىن هاممامنىڭ چوڭ ئوغلى كېلىپ، هاممام بىلەن ماهىبەرنى ئېلىپ كەتتى. ئادىلنىڭ ماهىبەرنىڭ قىزىنى ئېلىپ قالغۇسى بارلىقىنى بىلىپ، «ئۇنى كېيىن ئەۋەتىپ بېرەيلى!» دەپ ئەپقالدىم. مەن خىيالىمدا: «ئادىل ماهىبەرنى بەك ياخشى كۆرگەنلىكتىن قىزىنى ئېلىپ قالدى» دەپ ئويلىدىم.
«ئىنسان دېگەنگە ئامەت مەڭگۈلۈك ئەمەس» دېگەن گەپ راست بولسا كېرەك. ئادىل هادىسىگە ئۇچراپ سەككىز ئاي بولغاندا، بىردىنلا ئۇنى يوقلاپ كېلىدىغان ئىدارىسىدىكىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ، سوتنىڭ چاقىرىق قەغىزىنى تاپشۇرۇۋالدۇق. «بالا كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك، ئادىلنىڭ ئىدارىسى ئادىلنىڭ ئۈستىدىن ئىدارىگە كەلتۈرگەن زىيانىنى تۆلەش توغرىسىدا ئەرز قىلغانىكەن. بىز بېكىتىلگەن كۈنى سوتقا باردۇق. ئادىل چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. ئۇلار ئادىلنى «رەهبىرىي كادىرلار ماشىنا هەيدىمەسلىك، دېگەن بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلى-

غان، شوپۇرنى ئالماي سىرتقا چىققان، سىرتقا چىققانلىقىنى يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىككە ئۇقتۇرمىغان، شۇنىڭ بىلەن ھادىسە يۈز بېرىپ بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈشىگە ھەم بەش يۈز مىڭ يۈەن ھۆكۈمەت پۇلىغا زىيان سالغان. قاتناش تارماقلىرىنىڭ دەللىللىگەن ئىسپاتىدا ھادىسە يۈز بېرىشنىڭ يەتمىش پىرسەنت جاۋابكارلىقىنى ئۇستىگە ئالىدۇ ھەم كېلىپ چىققان زىيانىنىڭ يېرىمىنى تۆلىشى كېرەك» دەپ ئەيىبلىگەنىدى. ئادىل ئەيىبنا-مىگە ھېچقانداق نارازىلىق بىلدۈرمىدى. مەن ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى بىلەلمەي قالدىم. قايتىپ بارغاندىن كې-يىن مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— نېمىشقا نارازىلىق بىلدۈرمەيسىز، ھېچبولمىسا، نارازى-لىق ئەرزى بەرسەكمۇ بولاتتى ئەمەسمۇ؟

— پايدىسى يوق، — دېدى ئۇ غەمكىن ھالدا، — بۇنىڭغا ئۆزۈم ئەيىبلىك، مەن ئىلگىرى بىرقانچە ئەمەلدار بىلەن پۇت ئېتىشىپ قالغانىدىم، بۇ ئىش تۆپەيلىدىن ئۇلار مەندىن ئۆچ ئېلىۋاتقان گەپ. ھەرقانچە قىلغان بىلەن زىيان «مانا مەن» دەپ كۆرۈنۈپ تۇرسا نېمە دېگىلى بولىدۇ؟

لېكىن، مەن قايىل بولمىدىم، ئادۇوكاتلارنى ئىزدەپ، ھەر خىل قانۇنلارغا تەتبىقلاپ يۇرۇپ نارازىلىق ئەرز بەردىم. قايتا سوت ئېچىلغاندا، مەن تاللىغان ئادۇوكات ھەر خىل پاكىتلار ئارقىلىق سوتچىلارنى قايىل قىلدى. شۇنداق قىلىپ زىيانىنىڭ يېگىرمە پىرسەنتىنى تۆلەيدىغان بولدۇق. بۇمۇ ئادىل ئۇچۇن ئاز سان ئەمەس ئىدى. شۇ ئىشتىن كېيىن، ئۇ باشقىچە شۇكلەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ ۋىجدان ئازابى تارتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. شۇنداقتىمۇ، مەن قىلچە چاندۇرماي ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلى-ۋەردىم. بىر يىل ئۆتكەن بىر كۈنى، مەن ئادىلنىڭ زۇھرەنى ئەركىلىتىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا زۇھرە توغرۇلۇق گەپ قىلغۇم كەلدى.

— زۆھرە قەلبىنۇرغا ئوخشايدۇ - ھە؟ — دېدىم گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمىگەندەك.
— راستىلا ئوخشايدىكەن، بەزى قىلىقلىرىمۇ ئوخشايدىكەن، — دېدى ئۇمۇ.
— قەلبىنۇر سىزنى تارتقان، زۆھرەنىڭ ئاپىسىنىڭ كىملىكىنى دەپ بەرسەم بەلكىم ئىشەنمەيسىز.
— ھېلىقى ئىبادەتقۇ؟ — دېدى ئۇ بەخىرامان.
— توغرا، شۇ ئىبادەت. لېكىن بۇ بالا سىزنىڭ بالىڭىز.
ئادىل خۇددى توك تەپكەندەك چۆچۈپ ماڭا تىكىلىپ قالدى.
— بەلكىم ئېسىڭىزدىن چىقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، سىز ئىلگىرى ئىبادەت ئىسمىلىك كىچىككىنە قىز بىلەن ئارىلاشقان، ئاندىن ئۇ قىز ئېغىرئاياغ بولۇپ قالغاندا «ك» ناھىيىسىگە ئاپىرىپ قويغان ئىبادەت دەل زۆھرەنىڭ ئاپىسى بولىدۇ.
— ئۇ... ئۇنداقتا ھېلىقى ئايال شۇ ئىبادەتمۇ؟
— شۇنداق، تۇرمۇشنىڭ رەھىمسىزلىكى ئۇنى شۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان. ئۇنى كۆرگەن چاغلىرىڭىزدا ئۇ راستىنلا باشقا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغان، لېكىن ئەينى چاغدا سىز تاشلىۋەتكەن قىز شۇ ئىبادەت.
ئادىل جىمىپ كەتتى. ئارىنى چىۋىن ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك جىمجىتلىق قاپلىدى.
— شۇ چاغدا ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتىكەن. سىز ھەتتا بالىڭىزدىنمۇ تېنىپ كېتىپسىز. مەن ئۇنى ئىزدەپ بارغان ۋاقتىمدا، سىز ماھىبەر بىلەن كۆرۈشكىلى غۇلجىغا كېتىپتىكەنسىز. مەن ئەسلىي ئۇنى ئەدەپلەپ قويغىلى بارغان. لېكىن ئۇنىڭ بىچارە تۇرقىغا قاراپ ئىچىم ئاغرىپ قايتىپ كەلدىم. ئۇ تۇرغۇن جاپالارنى تارتتى. ئۇ قازا قىلىدىغان چاغدا زۆھرەنى ماڭا تاپشۇرغان.
مەن زۆھرەگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا

دەپ بەردىم. ئۇ تۇرۇپلا يىغلاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بۇ ئىشلارنى بىلىشى ھەقلىق دەپ ئويلايتتىم.

— ئۇنداقتا سىز ھەممە ئىشلارنى بىلىدىكەنسىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمىدىم، ئۇ بىرھازا يىغلاپ جىمىپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ زۆھرەگە تىكىلىپمۇ قارىمايدىغان بولۇپ قالدى.

— زۆھرە تېخى كىچىك، ئۇ بىلمىسىمۇ، سىز ئۇنىڭ ئۆز قىزىڭىز ئىكەنلىكىنى بىلدىڭىز، ئۇنىڭغا كۆپرەك مېھرىبانلىق قىلىڭ. دادا مېھرىنىڭ قانداقلىقىنى ئۇمۇ بىلمەي باقسۇن، — دېدىم بىر كۈنى ئۇنىڭ كىيىنىم ئالماشتۇرۇشىغا ياردەم قىلىۋېتىپ.

— مېنىڭغۇ شۇنداق قىلغۇم بار، لېكىن بىلەمسىز، مەن دېگەن بىر گۇناھكار ئىنسان. ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيمەن، ھەممىلارغا يۈز كېلەلمەيمەن. زۆھرە ھەر قېتىم قارىسا يۈرىكىم بىر قېتىم تىترەيدۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن نۇرغۇن سوئاللارنى كۆرگەندەك بولىمەن. مەن راستىنلا ھەممىلارغا يۈز كېلەلمەيمەن، — دېدى ئۇ راست گېپىنى قىلىپ.

— لېكىن، كېچىكىپ تونۇغان بولسىڭىزمۇ ئۆزىڭىزنىڭ مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىشىڭىز كېرەك. بىز قانداق گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولايلى، بالىلاردا گۇناھ يوق، ئۇلار بەھرە ئېلىشقا تېگىشلىك ھەممە نەرسىدىن بەھرىلىنىشى كېرەك.

ئادىل خۇددى مېنى ئەمدى تونۇغاندەك بىردەم ماڭا قاراپ تۇرۇپ قالدى، ئاندىن مېنى تارتىپلا «چىڭگىدە» قۇچاقلىدى. مەن ھودۇقۇپ كەتتىم. ئىشىك ئوچۇق ئىدى.

— نېمە قىلىۋاتىسىز؟ مېنى قويۇۋېتىڭ، بالىلار كىرىپ قالسا سەت بولىدۇ، — دېدىم ئارانلا نەپەسلىنىپ.

— مېنى كەچۈرۈڭ، بولامدۇ، پەرى؟

يۈرىكىم باشقىچە تېپىچەكلەپ كەتتى. ئىلگىرى ئۇ مېنى ئەركىلىتىپ شۇنداق چاقىراتتى. بىردىنلا ۋۇجۇدۇمغا ئىللىق ئېقىم تارقالغاندەك بوشاپ كەتتىم، لېكىن دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. ئۇ مېنى قويۇۋەتتى.

— بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوق، ئا-دىل. سىز بالىلىرىمنىڭ دادىسى بولغاچقا سىزگە قولۇمدىن كېلىشچە ياردەم قىلدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ھازىر مېنىڭ نەۋرە ئاچامنىڭ ئېرى. ناۋادا ئۇ ساق بولغان بولسا ھەرگىزمۇ بۇ ئىشلار بولمايتتى. سىز ساقىيىپ بولغۇچە بىز ھېچنېمە دېيىش-مەيلى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز ئانچە پاراڭلىشىپ كەتمەيدىغان بولدۇق، ئۇمۇ بارا - بارا ياخشىلىنىشقا باشلىدى.

ھەش - پەش دېگۈچە ئۈچ ئېيل ئۆتۈپ كەتتى. ئادىلمۇ ئاۋايلاپ ماڭغۇدەك بولدى، ھەر كۈنى بالىلار بىلەن كوچا ئايلىناتتى. مەن زۆھرەگە دەپ يۈرۈپ ئۇنى «دادا» دەپ چاقى-رىدىغان قىلدىم. ئۇمۇ بالىلارغا باشقىچە ئامراق بولۇپ كەتتى. شۇ كۈنلەردە ھامماملاردىنمۇ ماھىبەرنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ تۇراتتۇق، ئۇمۇ ئەسلىگە كېلىشكە باشلىغانكەن. ھامماملار بارلىق ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ھازىر ماھىبەرنىڭ دۆلەتكە قايتقۇسى بولمىغاچقا، ئۇنىڭ رايىغا باقمىدىغان بوپتۇ. مەن ھاممامدىن شۇ خەۋەرنى ئېلىپ ئۆزاق ئۆتمەي ماھىبەردىن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم. خەتنى ئاچقان ۋاقتىمدا، ئىچىدە ئادىلغا ئاتاپ يېزىلغان ئاغزى پېچەتلەنگەن بىر پارچە خەت چىقتى. مەن ئۆزۈمنىڭ خېتىنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

«سىزنى نېمە دەپ ئاتاشنى بىلمەيۋاتىمەن، — دەپ باشلانغانىدى خەت، — بۇ ئىشلارنى ئۇققاندىن كېيىن مەن بەكمۇ ئازابلاندىم. قانچىلىغان كېچىلەرنى خىيال بىلەن ئۆتە-

كۆزگىنىمنى بىلمەيمەن. نېمىشقىكىن، ئويلىغانلىرىمنى خەت ئارقىلىق دېيىشنى ئەڭ مۇۋاپىق ھېس قىلدىم. بىلەمسىز، سىزنىڭ سىڭلىم ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇققان ۋاقتىمدا، بۇ رېئاللىققا زادىلا ئىشەنگۈم كەلمىدى. ئاكىلىرىم سىزنىڭ مېنى ئىزدەش جەريانىڭىزنى بىرمۇبىر دەپ بەردى. مەن خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك ھالغا كېلىپ قالدىم. نېمىسىنى دەي، مەن سىزنىڭ ئىللىق ئائىلىڭىزنى ۋەيران قىلىۋەتكەن. ئۇ چاغلاردا ئادىلنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، شۇڭا ئۆزۈمنى بەختكە ئىنتىلگۈچى ھەم شۇ يولدا كۆرەش قىلغۇچى دەپ ساناپتىكەنمەن. مەن ھەتتا ئادىلنىڭ تۇرمۇشىدا سىزنىڭ بارلىقىڭىزنى بىلسەممۇ ئادىلغا يېپىشىۋالغان ئىدىم. مەن ئادىلنى ئۆزۈمگە قارىتالايدىغانلىقىمغا ئىشىنەتتىم. سىزنى شۇ ئاددىي - سادىدا قىيابېتىڭىز بىلەن يارىتمايتتىم. تىرىشچانلىقىم نەتىجىسىدە ئادىلمۇ ماڭا مايىل بولۇپ قالدى، لېكىن ئۇنىڭ مېنى چىن دىلىدىن سۆيىدىغان - سۆيمەيدىغانلىقىغا بىرنېمە دېيەلمەيمەن. ئىشقىلىپ، مەن ئۇنى ئۆزۈمگە قارىتالىغىنىم، ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن ئادەم بىلەن بىللە بولغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى غالىب سانايتتىم. بىز ئادىل بىلەن بىرقانچە يىل ئارىلاشقاندىن كېيىن نېمىشقىدۇر ئادىل مەندىن ئۆزىنى تارتىپ قالدى. بۇنى سىزنىڭ بارلىقىڭىزدىن دەپ بىلەتتىم. شۇڭا سىزگە ئۆچمەنلىك قىلاتتىم. مەن: «ئادىل چىدىمايمېنى ئىزدەپ كېلىدۇ» دەپ قارىغاچقا قەستەن باشقىلار بىلەن توي قىلماقچى بولدۇم، لېكىن ئادىل مېنى ئىزدەپ كەلمىدى. مەن ئويناشقاندەك قىلىپ توي قىلدىم. بۇ چاغدا ئادىلدىن قورسىقىمدا قالغىنىغا ئىككى ئاي بولغانىدى. توي قىلىپ بالا تۇغۇلماي تۇرۇپ، ئېرىمدىن ئاجرىشىپ كەتتىم. مەن يەنىلا ئادىلدىن مېھرىمنى ئۈزەلمىدىم.

ئۇنىڭغا قايتا - قايتا خەت يېزىپ يۇرۇپ يەنە ئارىلىشىپ قالدۇق. مېنىڭچە، مەن بۇنداق يوشۇرۇنچە ئارىلىشىشتىن قانائەت ھاسىل قىلمايتتىم. ئادىل ھامان مېنى تاشلىۋېتىدىغاندەك بىلىنەتتى. شۇڭا، قانداقلا بولمىسۇن، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلاي دېگەن نىيەتكە كەلدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى ئىزدەپ باردىم. كۆرۈشۈش قېتىم سانى كۆپىيىۋەرگەچكىمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ، ئادىل مەن بىلەن توي قىلىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ھەممىنى مېنىڭ دېگىنىم بويىچە قىلدى. مەن ئۇنىڭ بالىلىرىنى بېقىشنى خالىمايتتىم، شۇڭا بالىنى ئالماسلىقنى ئېيتتىم، ئۇ سىزدىن بالىنىڭ ئورنىغا ئۆينى ئالدى. لېكىن، مەن ئەزەلدىن ئۇنىڭ بالىنى ئۆيگە تېگىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغان. كېيىن ئۇ ئىشىنى ئۆزىدىن ئاڭلاپ سەل ھەيران بولغاندەك قىلدىم. لېكىن، مەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغاندىكىن باشقا ئارتۇقچە ئىشلارنى ئويلىمايتتىم. ئىشقىلىپ، مەن ئادىلنى سىزدىن تارتىۋالغانلىقىمنى ئۆزۈمنىڭ غەلىبىسى ھېسابلايتتىم. شۇڭا باشقىلارنىڭ ماڭا باشقىچە قاراشلىرىدىن پەرۋايىم پەلەك ئىدى. بىرقانچە يىلدىن كېيىن، مەن ئادىلنىڭ باشقا ئايالىلار بىلەن ئارىلىشىپ يۈرىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ناھايىتى ئازابلاندىم، لېكىن ئۇنى يەنىلا كەچۈرەتتىم. چۈنكى، ئۇنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرەتتىمكى، ئۇ بولمىسا ياشىشىمنىڭ مەنىسى يوقتەك ھېس قىلاتتىم. مەن سىزنى ئۇچرىتقان چاغلاردا سىزنى تولىمۇ بىچارە كۆرەتتىم. بىراق كېيىن مەن ئاپامدىن بۇ ئىشلارنى ئاڭلىدىم. ئۆزۈمنىڭ بېقىۋېلىنغانلىقىمغا ئىشەنگۈم كەلمىدى. يەنە كېلىپ، مېنى تۇغقان ئاپامنىڭ سىزنىڭ ھاممىڭىز ئىكەنلىكىنى، ئۆزۈمنىڭ سىزنىڭ بىر نەۋرە ئاچىڭىز ئىكەنلىكىمنى بىلگەن چېغىمدا ئېيتىپ قالايلا دېدىم. مەن ئادىلنى چاقىرتتىم. شۇ چاغدا

چاقىرغىنىمغا بەك پۇشايمان قىلىمەن. بىز يۇرتقا يېقىنلاش-
قاندا ئۇرۇشۇپ قالدۇق. ئۇنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم بولمە-
غاچقا، شۇ قېتىملىق ھادىسە كېلىپ چىقتى. مەن شۇ تاپتا
ئاشۇ قېتىمقى ھادىسىدە ئالمجاننىڭ ئورنىدا مەن ئۆلۈپ
كەتكەن بولسام قانچە ياخشى بولار ئىدى، دەپ ئويلايمەن.
لېكىن خۇدا مېنى مۇشۇ كۈنلەرنى تارتىشقا ئېلىپ قالغان
ئوخشايدۇ. شۇ تاپتا پۇشايمان قىلسامۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ.
مەن سىزگە، بالىلىرىڭىزغا يۈز كېلەلمەيمەن. سىز ئۆي
كۆچكەن چاغدىكى ھالىتىڭىز مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.
شۇ چاغدا سىز ماڭا قاراپمۇ قويمىدىڭىز، كۆزىڭىزدە لىققىدە
ياش بولسىمۇ ئۆزىڭىزنى شۇنداق تەمكىن تۇتتىڭىز، مەن
شۇ چاغدىكى سالماقلىق بىلەن دېگەن گەپلىرىڭىزنى ھەرگىز
ئۇنتۇپ قالمىدىم. ھەر قېتىم ئېسىمگە كەلسە، (ناۋادا
مېنىڭ ئېرىم باشقا بىر ئايالنى باشلاپ كەلسە مەن قانداق
قىلاتتىم، دەپ ئويلايتتىم. بەلكىم، مەن پەردىشەپنى قاي-
رىپ قويۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭ چېچىدىن ئالغان بولاتتىم. مەن
سىزنىڭ كۆزلىرىڭىزگە قاراشتىن قورقاتتىم، كۆزلىرى-
ڭىزدىكى جەسۇرلۇق مېنى ھودۇقتۇراتتى. ھازىر بولسا
تېخىمۇ شۇنداق. مەن سىزگە قاراشتىنمۇ قورقىمەن. لې-
كىن، سىز مېنىڭ ئادىلىدىن بولغان قىزىمنى بېقىۋاتىسىز.
قانداق قىلسام سىزنىڭ كەچۈرىشىڭىزگە ئېرىشەلەيدىغا-
نىمنى بىلمەيمەن. مەن يولۇققان بۇ ئىشلار مېنى ھەقىقە-
تەن سەگىتتى. مەن ئەمدىلا دۇنياغا كۆز ئاچقاندەك، ياشاش-
نىڭ نېمىلىكىنى ئەمدىلا بىلگەندەك بولدۇم. شەخسىيەتچى-
لىك مېنى بۇ كۈنگە قويدى. بىلىمەن، سىزمۇ بۇ رېئاللىق-
نى قانداق قوبۇل قىلىشنى بىلمەي قالدىڭىز. مەن ئۇزاق
ئويلىنىپ قايتماسلىقنى قارار قىلدىم. ئالدىمىزدا ئاكام
بارماقچى، ئۇنىڭدىن قىزىمنى ئەۋەتىپ بەرسىڭىز. شۇ تاپتا

مەن ئۇيەردىكى بارلىق نەرسىلەرنىڭ ماڭا تەۋە ئەمەسلىكىنى تونۇپ يەتتىم. ئەمدى مەن مۇشۇ يەردىلا ئۆز قىلمىشىمغا توۋا قىلالايدىكەنمەن. ناۋادا مۇۋاپىق دەپ قارىسىڭىز، ئادىل بىلەن ياخشىلىشىپ قېلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. بۇ مەنىڭ سىزگە قىلغانلىرىمنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بېرەلمەسىمۇ، چىن يۈرىكىمدىن چىقىرىپ ئېيتىلغان سۆزلەر ئەكەلىكىگە ئىشىنىشىڭىزنى سورايمەن. قولىڭىزدىكى خەتنى يەنە بىر دە مەن قارارىمنى ئادىلغا يەتكۈزدۈم. بەلكىم ئۇمۇ مۇشۇنداق بولۇشنى خالايدىغان بولۇشى مۇمكىن. قىزىمغا قارىغىنىڭىز ئۈچۈن سىزگە يەنە بىر قېتىم رەھمەت ئېيتىمەن.»

خەتنى ئوقۇپ ئۇنىڭ ئەخمىقانە قارىغىنىغا كۈلگۈم كەلدى. ئادىل مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇنچە ئۇلۇغ ئىنسان ئەمەس ئىدى. ئۇ مەن ئۈچۈن خۇددى ئىچىدىكى نەرسە ئېلىۋېلىنغان سوۋغاتىنىڭ قېيىدەك قەدىرسىز ئىدى. يۈز بەرگەن ئىشلارغا باشقىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى بار دەپىنلگەندىمۇ، ئادىلنىڭ ھەممىدىن چوڭ ئىدى. ماھىبەرنىڭ مېنىڭ ئاچام بولۇپ قېلىشىمۇ ئۇنىڭ خاتالىقى ئەمەس، تەقدىرنىڭ چاقچىقى ئىدى. تەقدىر بىز بىلەن شۇنداق ئويناشقان ئىدىكى، بىز ئۇنىڭ قولىدا كىچىك بالىنىڭ پىرقىرىغۇچىدەك پىرقىراپ توختىغاندا ھوشىمىزنى بىلمەي قالغانىدۇق. ماھىبەر ئادىلنى تاشلاپ كەتكەن تەقدىردە ياكى ئادىل ماھىبەر بىلەن ئاجرىشىپ مېنىڭ يېنىمغا قايتىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ، ئادىل ئىككىمىزنىڭ تۇرمۇشىغا كەتكەن دەز پۈتمەيتتى. مەن ئىبادەتنى ئۇنتۇيالمايتتىم. ئۇچىمىزنىڭ ئىچىدە ئىبادەت ئەڭ بىچارە ئىدى. ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ ۋەسلىگە يەتمەي تۇرۇپ كېرەكسىز لاتىدەك چۆرۈۋېتىلگەن، ھاياتىنىڭ بوران - چاپقۇنلىرىدا ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ يۈرۈپ بۇ دۇنيادىن

ئارمان بىلەن كەتكەنىدى. ئۇنىڭ جاۋابكارى ئادىل ئىدى. مەن ئادىلنىڭ ماڭا قىلغانلىرىنى كەچۈرسەممۇ، ئىبادەتكە قىلغان ئادالەتسىزلىكىنى، رەھىمسىزلىكىنى كەچۈرەلمەيتتىم. ماھىبەر بىلەن ئىككىمىزنىڭ تارتقان كۈنلىرى ئىبادەتنىڭكىگە سېلىشتۇرغاندا ھېچقانچە ئەمەس ئىدى. ئىبادەتنى ئويلىساملا كۆز ئالدىمدا ئۇنىڭ ئەينى چاغدىكى تىترەپ تۇرغان ھالىتى كېلەتتى. ئۇنىڭ قوي كۆزلىرى ماڭا ئۆزىنىڭ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپ بېرەتتى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن يانغان قىساسكارلارچە ئۇچقۇننى كۆرەتتىم. ئەنە شۇ كۆزلەردىكى ئاجايىپ مەنىلەر مېنى ئادىلدىن شۈنچە يىراقلاشتۇرۇۋەتكەنىدى. ئۇ كۆز ماڭا ھەمراھ ئىدى.

— ماھىبەر قايتىپ كەلمەيدىكەن، — دېدى ئادىل خەتنى تاپشۇرۇۋالغان كۈننىڭ ئەتىسى.

— مېنىڭچە، ئۇنىڭ قايتىپ كەلگىنى ياخشى ئىدى، — دېدىم مەن.

— ئۇ سىزگىمۇ شۇ گەپنى قىپتۇمۇ؟

— ھەئە.

— سىز نېمە دېمەكچى؟

— مېنىڭ ئۇنىڭغا بىرنەرسە دېيىش خىيالىم يوق. ھەركىمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق تاللىغان يولى بولىدۇ. ناۋادا ئۇ شۇ يولنى تاللىغان بولسا باشقىلارنىڭ پىكرى ئۇنىڭ ئۇچۇن ئەرزىمەس نەرسە. مېنىڭچە، يۇز بەرگەن ئىشلارنى ئۆزىگە ئارتىۋېلىش ئاقىلانىلىك ئەمەس.

— لېكىن، ئۇ سىزنىڭ ئاچىقىڭىز بولغاچقىلا ئۆزىنى چەتكە ئېلىشنى ئويلاشقان بولۇشى مۇمكىن.

— بەلكىم شۇنداقتۇ؟ لېكىن ئۇنىڭ نېمە ئويلىغىنى پەقەت ئۆزىگىلا ئايان، بەلكىم بىر مەزگىلدىن كېيىن ھەممە ئىشلار نورماللىشىشى مۇمكىن.

بىز شۇ يەرگىچىلا پاراڭلاشقان بولدۇق. ئەتىسى بالىلارنى

ئېلىپ ئىبادەتنىڭ قەبرىسىنى يوقلىماقچى ئىدىم. ئادىلمۇ بىز بىلەن بىللە باردى. دۇئادىن كېيىن، زۆھرەگە ئەكەلگەن بۇغدايىنى چېچمىشنى ئېيتتىم. قەبرە بېشىغا بۇغدايلار چېچىلىش بىلەن كۆڭلەن بىر توپ قۇشقاچ «گۇررىدە» كېلىپ دانغا ئۆزىنى ئاتتى... بالىلار ئالدىمىزدا، بىز كەينىدە ماڭدۇق.

— مەن ھەممىڭلارغا يۈز كېلەلمەيمەن، — دېدى ئادىل ئۆزىگە سۆزلىگەندەك ئاستا پىچىرلاپ، — مەن ئۆزۈمنى خۇددى بىر مەزگىل ھوشۇمنى يوقتىپ ئەسلىگە كەلگەن ئادەمدەك سېزىۋاتىمەن.

— سىز ھەممىدىن بەك ئىبادەتكە يۈز كېلەلمەيسىز، سىز ئۇنىڭ بارلىقىنى يوقاتقان، بەختىنى توزۇتقان. ئۇنىڭ يىغىسىدىن كۈلگەن ئىنسان، — دېدىم مەن سەل قوپال بولسىمۇ.

— شۇنداق، مەن ئۇ چاغدا راستتىنلا ئۇنىڭغا رەھىمسىزلىك قىلغان، مانا ئەمدى ئۆزۈم شۇ رەھىمسىزلىكنىڭ دەردىنى تارتىۋاتىمەن. تەقدىر مېنى جازالاپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. شۇ تاپتا گۇناھىمنى يۇيىدىغان يەر بولسا يۇيۇپ باشقىدىن ئادەم بولسام دەيمەن. بىراق بەك كېچىكتىم، بەكلا كېچىكتىم، مەن بۇرۇن، ئىنسان بار ھەرقانداق سوتتا ھەممە نەرسىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلغىلى بولىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. مانا ئەمدى يەڭگىلى بولمايدىغان بىر سوتنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمەن، ۋىجدانىڭ سوتىدىن قاتتىق نەرسە يوقكەن، مۇشۇ سوتتا ئۆزۈمنى مەڭگۈ ئاقلىيالمايدىغان ئوخشايمەن.

— ئىنسان دېگەن شۇنداق مەخلۇق، خاتالىقنى قايتا - قايتا ئۆتكۈزۈپمۇ يەنە توزۇلمەيدىغان. ئەمدى قايتا باشلاي دېگەندە ھەممە نەرسىنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن بولىدۇ. شۇڭا ھەر ۋاقىت ئۆزىنىڭ قىممىتىنى تونۇپ ياشايدىغانلار پۇشايمانسىز ئۆتىدۇ.

— توغرا دەيسىز. مەن سىزدىن بىر ئىشنى سورايلى دېگەن. سىز ماھىبەرگە ئۆچمەنلىك قىلامسىز؟

— ياق!

ئادىل بىر قەدەم ئالدىغا ئۆتۈپ ماڭا ئۇدۇل قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ ھەيرانلىقى كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇراتتى.

— ھەيران قالماڭ، — دېدىم مەن تەمكىن ھالدا، — ئىلگىرى مەن ئۇنىڭغا ئۆچلۈك قىلغان. ھەتتا بىر ئۆمۈر ئۆچمەس قىلىشىمىز مۇمكىن ئىدى. لېكىن، ھازىر ئويلىسام ئادەمنىڭ تەبىئىتى ئوخشاش بولىدىكەن. ئۇ سىرگە ئېرىشىش ئۈچۈن نۇرغۇن تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. مەن بولسام سىزنى تۈتۈپ قالمەن، دەپ تىرىشتىم. ھەتتا ماڭا كۆڭلۈڭىز قالمىغاندا ئاجراشايمەن، دەپ تۇرۇۋېلىپ بولسىمۇ سىزنى تۇتۇپ قالماقچى بولدۇم. ئەمەلىيەتتە مەن بىلەن ماھىبەر ئىككىمىزنىڭ مەقسىتىمىز ئوخشاشلا شەخسىيەتچىلىك بىلەن يۇغۇرۇلغان. بەلكىم مېنىڭ تىرىشچانلىقىم يېتەرلىك بولمىغاندۇ ياكى شەخسىيەتچىلىكىنى بەك ئۇچىغا چىقىرالمىغان بولۇشۇم مۇمكىن. شۇڭا ئۇ سىزنى تارتىپ كەتتى. بۇ يەردە ئىككىمىزگە توغرا باھا بېرەلەيدىغان ئادەم سىز ئىدىڭىز. لېكىن سىزمۇ شەخسىيەتچىلىك بىلەن ئۆزىڭىزنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتىڭىز. شەخسىيەتچىلىك بىزنىڭ قېنىمىزغا سىڭىپ كەتكەن. كېيىنكى ئىشلار تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، بىزگە بەرگەن ئاگاھلاندۇرۇشى بولسا كېرەك. سىزدىن سوراپ باقاي، سىز ماھىبەرنى ياخشى كۆرەمسىز؟

ئادىل دەماللىققا گەپ قىلالماي تۇرۇپ قالدى، ئاندىن:

— مەن سىزنى بەك ئاددىي چاغلاپ قاپتىمەن، پەرى، — دېدى يېراقتا تىكىلىپ تۇرۇپ، — مەن سىزنى ئەمدىلا بىلدىم. سىز راستىنلا قالتىس ئايالكەنسىز.

— ياق، ئەمەلىيەتتە مەنمۇ بىر ئاددىي ئايال، تۇرمۇش ماڭا شۇنداق قىلىشنى ئۆگەتتى. مەن ئىلگىرى بارلىقىمنى سىزگىلا ئاتاپ ئۆتكەن. تۇرمۇشۇمدا سىزنىلا مەۋجۇت دەپ قاراپ خاتا قىلغانىكەنمەن. سىزدىن ئايرىلغاندىلا مەن ئۆزۈمنىڭ مەۋجۇتلۇقۇمنى سەزدىم. مۇشۇ مەۋجۇتلۇق ماڭا نۇرغۇن ئىشلارنى

ئۆگەتتى. ئۆزۇمنى قەدىرلەشنى، باشقىلارنى قەدىرلەشنى، كەڭ قورساقلىقنى، ئىشقىلىپ، نۇرغۇن - نۇرغۇن نەرسىلەرنى مەن ئاشۇ مەۋجۇتلۇقتىن تاپتىم.

— ئۇنداقتا، ھازىر تۇرمۇشىڭىزدا مېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇمنى ئويلاپ باقسىڭىز بولامدۇ؟

— ياق، سىزنىڭ مەۋجۇتلۇقىڭىز مەن ئۈچۈن مۇھىم ئەمەس. بىرقانچە يىلدىن بېرى مەن ئادىمىيلىكىم بىلەن سىزنىڭ ھالىڭىزدىن خەۋەر ئالدىم. سىز بۇنى باشقا مەندە چۈشەنمەڭ. سىزگىمۇ مەندىن باشقا ئادەم قارىيالمايتتى. بۇ ئىشلارنى مەن خالاپ قىلدىم. سىز ئاۋۋال ئۆزىڭىزنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ۋۇجۇدىڭىزدىن ئىزدەپ بېقىڭ. لېكىن، سىزگە دېسەم، بالىلار سىزگە موھتاج، بولۇپمۇ زۆھرە. ئۇنىڭ سىزدىن باشقا ھېچنېمىسى يوق. ناۋادا سىز ماھىيەرنى ھېلىمۇ ياخشى كۆرسىڭىز، ئۇنى تۇرمۇشىڭىزنىڭ بىرقىسمى دەپ قارىسىڭىز، ئۇنى ئەكېلىۋېلىڭ.

مەن گېپىمنى تۈگىتىپ ئالدىغا ئۆتتۈم. مەن ئادىلنىڭ كۆزىدىن سىرغىپ چىققان ياشنىڭ مەڭزىدە قېتىپ قالغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ خۇددى ماھىيەر بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئۆز قەلبىدىكى ئورنىنى خىيال قىلماقچى بولغاندەك، كۆزلىرىنى «چىڭىدە» يۇمۇپ ئاسمانغا قارىدى. مەن كېتىۋەردىم. ئىككى كۈندىن كېيىن ئادىل ئۆيىگە كەتمەكچى بولدى. ئۇ ھازىر نورمال ماڭالايدىغان بولغاچقا، بىزنىڭ ئۆيدە تۇرۇۋېرىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ كېتىدىغان چاغدا زۆھرەنى قۇچاقلاپ پىشانىسىگە قايتا - قايتا سۆيدى. مەن ئۇنىڭ يېراقلاپ كېتىۋاتقان گەۋدىسىگە قاراپ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى. ئۇ جىسمىدىكى ئىپادىلەپ بەرگۈسىز ئېغىر يۈك دەستىدىن قەدەملىرىنى تەستە ئالاتتى. ئۇ شۇ كېتىشىدە مېنىڭ نۇرغۇن ئەسلىمىلىرىمنى ئېلىپ كەتتى. شۇ ئەسلىمىلەر ئىچىدە سۆيۈش - سۆيۈلۈشمۇ، ئازاب - خۇشاللىقمۇ، مۇھەببەت - نەپرەتمۇ بار ئىدى.

نامازشامگۇل

قاپقارا تومانلار ئەگىپ يۇرگەن ئاسمانىنىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ كۇل رەڭ تۇسكە كىرگەن بولۇپ، ئادەمدە بىر خىل ۋەھىمە پەيدا قىلاتتى. ئېگىز بىنالار ئۇستىدە ئەگىپ يۇرگەن بۇلۇتلار خۇددى بىنالارنى يالماپ يۇتۇۋەتمەكچى بولغاندەك ئۇيان - بۇيان سۇرۇلەتتى. شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپى گەرچە قەبرىستانلىق بولمىسىمۇ يېڭىدىن بىر قەبرە كۆپەيگەن بولۇپ، قەبرە ئالدىدا ئىككى قىز ئونسىز ياش تۆكمەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى قەبرىگە ئازراق توپا دۆۋىلىنىپ كېسەك بىلەن بەلگە سېلىنغان بولۇپ، كىچىك كىنە تاختايغا ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ، «گۇلشەن راخمان، 1972 - يىلى تۇغۇلغان. 1996 - يىلى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ۋاپات بولغان» دېگەن خەتلەر يېزىلغانىدى.

ئىككى قىز قەبرە بېشىدا خېلى ئۇزاق ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇ يەردىن ئايرىلىشتى. ئۇزلىرى كەلگەن تاكسى بىلەن شەھەر تەرەپكە قاراپ يول ئالدى.

— ئازراق تاماق يەۋالساق بوپتىكەن؟ — دېدى ئاقپىشماق كەلگەن قىز يەنە بىرىگە.

— بولىدۇ، مېنىڭمۇ قورسىقىم ئاچقىلى خېلى بولدى. ئاۋۇ جايدىكى ئاشپۇزۇلغا كىرەيلى، — دېدى كۆزلىرى چوڭ كەلگەن يەنە بىرى ماقۇللۇقىنى بىلدۈرۈپ.

ئۇلار ئاشپۇزۇلغا كىرگەندە ئاشپۇزۇل ئادەملەر بىلەن لىق تولغان بولۇپ، ئىككىسى بۇلۇڭدىكى ئۇستەلگە بېرىپ سىغدالىدى. تاماق يەۋاتقانلار ئىككىسىنىڭ قارىلىق كىيىمى ھەم بېشىدا

كى قارا ياغلىقىغا قىزىقسىنغان ھالدا ئۆزئارا كۆسۈرلىشىشقا باشلىدى.

— قاراڭلار، شىنجاڭلىقلاردەك قىلىدۇ.

— ئۇيغۇركەن ـ ھە؟...

تاماق يەۋاتقان كىشىلەرنىڭ يەرلىك خەنزۇ تىلىدا دېيىشكەن گەپلىرىنى ئۇلار ئېنىق ئاڭلاپ ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ «ئۇيغۇر-كەن ـ ھە!» دېگەن سۆزى ئىككىسىنىڭ يۈرىكىنى تاتىلاپ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردە يەككە ـ يېگانە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرۇ-ماقتا ئىدى. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ كۆزىگە يىراقتىكى ئاتا ـ ئانىسى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى، دوست ـ بۇرادەرلىرى كۆرۈنۈپ، كۆچە-لۇك سېغىنىش ئوتى پۈتكۈل جىسمىنى كۈل قىلىۋېتىدىغاندەك كۆيدۈرەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە دوستى گۈلشەننىڭ ۋاپاتى قوشۇ-لۇپ ئۇلارنى تېخىمۇ ئازابلايتتى. ئۆزلىرىنىڭ ئەتىسىنى ئويلاش-قىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى.

— ئاچا، بىرەر خالىيراق جاي تاپساق بوپتىكەن، — دېدى ئاقپىشماق كەلگەن ئاينۇر ئاشپۇزۇلدىن چىقىپلا يېنىدىكى ئايتىل-لاغا، — سەل بىئاراملىق ھېس قىلىۋاتىمەن.

— بىردەم چىدا، بۇ يەر بولمايدۇ. ئالدىمىزدا بىر جاي بار، — دېدى ئايتىللامۇ بۇرنىنى قولياغلىقى بىلەن توسۇپ تۇرۇپ.

ئىككى قىز قەدەملىرىنى تېزلەتتى. ئۇلار چوڭ كوچىدىن ئۆتۈپ خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن، بىر خالتا كوچىغا قايرى-لىپ كوچىنىڭ ئەڭ ئېچكىرىسىدىكى ئاممىۋى ھاجەتخانىنىڭ كەينىگە ئۆتتى ـ دە، ئايتىللا يانچۇقىدىن كىچىككىنە بولاقنى چىقىرىپ، ئۇنىڭدىكى ئۇندەك نەرسىنى پارقىراق قەغەز ئۈستىگە قويۇپ ئاستىدىن چاقماق بىلەن قىزىتتى. ئۇنىڭدىن چىققان ئىس-نى ئېچىگە تارتىپ كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇلۇغ نەپەس ئالدى. ئۇلار بۇ ھەرىكەتنى بىرقانچە قېتىم داۋاملاشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇ

يەردىن چىقىپ يولىغا راۋان بولدى.

* * *

دەرۋازىسى قىيسىيىپ ئۆرۈلۈپ كېتەيلا دەپ قالغان هويلا تام. يېراقتىن قارىسىلا كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان سۇۋاقلىرى چۈشۈپ، تاملىرى قاردىاپ ئۆز رەڭگىنى يوقاتقان قورۇدىن بىر قاراشتىلا نامراتلىقنىڭ پۈرىقى كېلەتتى. مەكتەپتىن ئەمدىلا قايتىپ كەلگەن گۈلشەن هويلىدىكى كىچىككىنە سۇپىدا ئىگىراپ ياتقان دادىسىنى كۆرۈپلا سومكىسىنى تاشلاپ دادىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

— قانداقراق، دادا؟ ئاشقازىنىڭىز يەنە ئاغرىپ كېتىۋاتامدۇ؟

— هەئە، بۇگۈن نېمە بولدۇمكىنتاڭ؟ — دېدى دادىسى راخمان ئاكا ناهايىتى تەستە.

— قىزىم، تېز چىقىپ باغدىن چامغۇر يۇلۇپ كىرگىن. داداڭغا سۇيۇق - سەلكە بىرنەرسە قىلىپ بېرەيلى! ئەتىگەننىڭىيا- قى ئىبغىزغا هېچ نەرسە سالمىدى، — دېدى بۇلۇڭدىكى ئوچاق بېشىدا سۇيۇقئاشقا تۇتۇش قىلغان ئاپىسى گۈلشادىخان گۈلشەنىڭ قايتىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ.

گۈلشەن دەرهال باغقا كىرىپ چامغۇر ئەكىردى، ئاندىن ئاپىسىغا يارەملىشىپ بىر دەمدىلا سۇيۇقئاشنى پىشۇردى. ئاپئاق سۇ، ئۇن ۋە چامغۇردىن باشقا هېچ نەرسە سېلىنمىغان ئاشنى دادىسى ئىككى قوشۇق ئىچىپلا بولدى قىلدى.

— مۇشۇ كۈنلەردە قولىمىز پۇل كۆرمەيدىغان بولۇپ كەتتى، بىرەر يېرىم جىڭ گۆش بولسىمۇ شورپا قىلىپ بەرسەك ئاز - تولا تاماق سىڭەمدىكى - يا؟ ئەتىگەنده كەنت كادىرلىرى كېلىپ: «قەرزنى تۆلەڭلار!» دەپ ئولتۇرۇپلۇشۋالدى. ئۇنى -

بۇنى دەپ ئاران يولغا سالدىم. بىر ئايغىچە تۆلىمىسەك سوتقا ئەرز قىلارمىش. توۋا، داداڭ ساق چېغىدا يەرلەرمۇ تازا ئوخشايتتى. مانا داداڭ بىرلا يېتىۋېدى، يەردىنمۇ تۇزۇك ھوسۇل چىقماس بولۇۋالدى.

گۈلشەننىڭ ئاپىسى كۆزلىرىدىكى ياشنى يوشۇرۇپ كۆزىنى تال باراڭغا تىكتى. بىردىنلا گۈلشەننىڭ بۇرنى ئېچىشتى. شۇ تاپتا ئۇ مەكتەپكە ئەتە تاپشۇرىدىغان پۇلنى ئاپىسىغا قانداق دېيىشىنى بىلەلمەيۋاتاتتى. گۈلشەن بۇ يىل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتى. كەم سۆز، ئېغىر - بېسىق بۇ قىز دەرسلەردە ھەممىدىن ياخشى ئىدى. لېكىن، مەكتەپكە ھەر قېتىم پۇل تاپشۇرىدىغان چاغدا، ۋاقتىدا تاپشۇرالماي بالىلار-نىڭ ئالدىدا مەسخىرىگە قالاتتى. مەكتەپتىن «پۇل ئەكېلىڭلار!» دېگەن كۈنى ئۆيگە خودىدى تۇگمەن تېشى يۇدۇۋالغاندەك كېلەتتى. گۈلشەن بۇ ئۆينىڭ يالغۇز قىزى ئىدى. گۈلشادىخانىڭ ئىلگىرىكى بالىلىرى بويىدىن ئاجراپ، ئەڭ ئاخىرىدا گۈلشەنلا ساق تۇغۇلغان ئىدى. راھمان ئاكا ساق چاغلىرىدا ئۇنى قولىدىن چۈشۈرمەي باقاتتى. خېلى چوڭ بولغۇچە مەكتەپكە ئۆزى ئاپىرىپ قويۇاتتى. بىراق، بىرقانچە يىلدىن بېرى ئۇنىڭ سالامەتلىكى ياخشى بولالمىدى، ئۆينىڭ ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى گۈلشادىخانىڭ ئۈستىگە يۈكلەندى. گۈلشەنمۇ چوڭ بولۇپ، بۇ يىل ئون ئالتە ياشقا كىرىپ قالدى. گۈلشەن دادىسى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاندىن بېرى، ئاپىسى بىلەن بىللە يۇرۇپ ئېتىز-لاردا ئىش قىلىشنى ئۆگەندى. بەزى كېچىلىرى سۇ تۇتۇشقا توغرا كەلسە، ئۇ ئاپىسى بىلەن بىللە چىقاتتى. ئاپىسىنىڭ قىرلاردا يۈگۈرۈپ يۇرۇپ سۇ تۇتۇشلىرىغا، يار ئېلىپ كەتكەن قىرلاردا بېلىگىچە سۇغا كىرىپ، كەتمەن چېپىشلىرىغا قاراپ ئاپىسىغا ئىچى ئاغرىيتتى. ئاپىسىنىڭ شۇنداق جاپالىق ئىشلىگىنىگە قارىماي ئېغىلدىكى تۆت - بەش قوي ۋە بىر كالىنىڭ ئوغۇتى

بىلەنلا تېرىلغان يەرلەر يىلدىن - يىلغا ھوسۇل بەرمەي، ھەر يىلى بىرمۇنچە قەرزگە بوغۇلۇپ كېتەتتى. بىرقانچە يىلدىن بۇياق قى قەرزلەرنى تۆلەپ بولالمىغاچقا، بەزىدە كەنت كادىرلىرى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئولتۇرۇۋالاتتى، بەزىدە قاتتىق گەپلەرنى قىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا گۇلشەننىڭ خىيالىغا ئىختىيارسىز دادىسىنىڭ ساق چاغلىرى كېلىۋالاتتى. ئۇ چاغلاردا دادىسى ئۇنىڭغا دائىم يېڭى كىيىملەرنى ئېلىپ بېرەتتى، ئۆيىدە گۆش ئۇزۇلمەيتتى. مانا ھازىر ئۇنىڭ تۇزۇكرەك كىيىمىمۇ يوق. ساۋاقداشلىرى ھەر ئايدا يېڭى كىيىملەرنى كىيەتتى، چىرايلىق توپلەيلەرنى كىيىپ مەكتەپتە تاقىلداپ دەسسەپ يۈرەتتى. گۇلشەنگە ئاپىسى كىيىم ئېلىپ بەرمىگىلى خېلى يىللار بولدى، دائىم ئۆزدىنىڭ كىيىملىرىنى ياكى ناھىيە بازىرىدىكى شىرەم تۇغقانلىرى ھېيت - بايراملاردا بەرگەن كونا كىيىملەرنى ئازراق ئۆزگەرتىپ بېرەتتى. بۇنداق كىيىملەرنى ئۇ ھېيت - بايراملاردىلا ئاۋايلاپ كىيەتتى.

بەزىدە ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرىدەك كىيىنگۈسى، ئۇلاردەك ئەركىن - ئازادە يۈرگۈسى كېلەتتى. لېكىن، ھەر قېتىم دادىسىنىڭ كېسەل ئازابىدا تولغىنىۋاتقان ھالىتى كۆز ئالدىغا كەلسىلا بۇنداق خىياللىرىدىن ۋاز كېچەتتى. «ئوبدان ئوقۇپ كادىر بولسام، دادامنى داۋالىتىپ ساقايتسەم، ئاپامغۇ بۇنچە جاپا تارتمايدۇ» دەپ ئويلاپ ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى.

«بالىلار بايرىمى» كېلىش ئالدىدا ئىدى. بۇگۈن نېمىشقىدۇر گۇلشەننىڭ خىيالىغا ئىختىيارسىز بايراملىق كىيىملەر كېلىۋالدى. خىيال قىلسىمۇ ئۇنىڭ بايراملىق كىيگۈدەك يېڭى كىيىمى يوق ئىدى. ئۇ كىتابنى زورىغا نەچچە قېتىم ۋاراقلاپمۇ بېرەر خەت ئوقۇمىدى. ئۇنىڭ كاللىسىغا دەرس چۈشىدىغاندەك قىلمايتتى.

— تاپشۇرۇقۇڭنى ئىشلەپ بولدۇڭمۇ، قىزىم؟ — ئۇ ئاپىسى

سىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ كىتابنى قايتا ئاچتى، — ئىشلەپ بولغان بولساڭ بۇ يەرگە كەلگىنە، ماۋۇ كىيىمنى ھاۋانىسا ھەدەڭ ببرە-ۋىدى، ساڭا ئۆزگەرتىپ ببرەي.

ئاپىسىنىڭ قولىدىكى گۈللۈك كۆڭلەككە قاراپلا ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى. شۇنداقتىمۇ، ئاپىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئار-قىسىنى قىلىپ ئولتۇردى.

— ئەسلىي «بالىلار بايرىمى» دا تۇزۇكرەك كىيىم قىلىپ ببرەرمەن دېگەن، ئۆزۈڭ بىلمىسەن، پۇل بولمىغاچقا دادائىنى دوختۇرخانىغىمۇ ئاپىرالماي قالدۇق. شۇڭا بارنى ئوڭشاپ بولسە-مۇ كىيىپ تۇرساڭ، كېيىنچە قولىمىزغا پۇل كىرسە...

ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاپىسىنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئاللىقاچان ئاڭلىنىپ بولدى. ئاپىسى ھەر قېتىم باشقىلار بەرگەن كىيىمنى ئۆزگەرتمەكچى بولغىنىدا شۇنداق دەيتتى.

يىللىق ئىمتىھانلار ئاخىرلىشىپ يازلىق تەتىلگە قويۇپ بە-رىلدى. گۈلشەن ئاپىسىغا يارەملىشىپ ئېتىز ئىشلىرىنى قە-لىشتى. شۇ كۈنلەردە راخمان ئاكا تاماقتىن قالدى. ئانا ـ بالا ئىككىسىنىڭ راخمان ئاكىدىن ئەندىشە قىلىپ ئىچى تىتىلدايتتى. گۈلشادىخان ئاڭلىۋالغان ئۇسۇلدا دورا دەپ قارىغانلىكى نەرسىنى قاينىتىپ ئېرىگە ئىچۈرەتتى، ئەمما ھېچقايسىسىنىڭ ئۈنۈمى بول-مايۋاتاتتى.

— «ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار» دەپتىكەن، گۈلشاد-خان، — دېدى بىر كۈنى راخمان ئاكىنى يوقلاپ كىرگەن تام قوشنىسى ئۇلارغا، — سەۋەبىنىڭ ئالىمى بۇ، بۇنداق ئۆلۈمنى كۈتۈپ ياتقانىنىڭ پايدىسى يوق. دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ باقسىلا، بىر ئامالى بولۇپ قالار.

— مەنمۇ ئېغىلدىكى چارۋىلارنى سېتىپ داۋالىتاي دېگەن، لېكىن ئېتىز ئىشلىرى تۇگىمەي كەتتى. ئەمدى ئىشلارمۇ بىرەر قۇر بېسىقتى، ئەتە ـ ئۆگۈن پۇل جايلاپ دوختۇرخانىغا ئاپىراي دەيمەن، — دېدى گۈلشادىخانمۇ سەل خىجىل بولۇپ.

— يېزىدا ئىشلەيدىغان ئوغلۇم بىر قوي ئالىمەن، دېگەندەك قىلغان، مەن ئۇقۇشۇپ خەۋىرىنى بېرەي. ئاۋۇال تەكشۈرتكەچ تۇرسىلا، بالىلارنىڭ دادىسى قالغان قوي ـ كالىلارغا خېرىدار تاپسۇن!

ئۇلار ئىككى كۈندىن كېيىن قوشنىسى ئەكىرگەن بىر قويـ نىڭ پۇلىنى ئېلىپ راخمان ئاكىنى ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا ئەكەلدى. دوختۇرلار تەپسىلىي تەكشۈرگەندىن كېيىن چوڭ دوخـ تۇرخانىلارغا ئاپىرىپ بېقىشنى، كېسەللىك ئەھۋالىنى ئېنىق ئايرىيالمىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۇلارغا تونۇشتۇرۇش قىلىپ بەردى. ئانا ـ بالا ئىككىسىنىڭ بېشىغا يەنە غەم چۈشتى، راخمان ئاكا بولسا چوڭ دوختۇرخانىغا بېرىشقا قەتئىي قارشى تۇردى.

— بولدى، ئانىسى، تولا غەم قىلماڭلار، خۇدايىم جاننى نەدە ئالغۇسى بولسا شۇ يەردە ئالىدۇ. ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالى ئۆزۈمـ گە ئايان، — دەيتتى ئۇ جاھىللىشىپ.

بىرقانچە كۈندىن كېيىن قوشنىسىنىڭ ياردىمىدە گۈلشادـ خان ئېغىلدىكى قوي ـ كالىسىنى كۆتۈلدىكىدەك باھاغا ساتتى.

— قوشنىلار راست دەيدۇ، بالام. دادائىنى ئۇنىمىدى دەپ قاراپ ئولتۇرماي چوڭ دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى. ئەر كىشى دېـ گەن ئۆيىنىڭ تۈۋرۈكى، «ئۇنى قىلىڭلار، بۇنى قىلىڭلار!» دەپ بەرسىمۇ ھېساب. ھازىر پۇلمۇ تەييار بولدى، تەتىل بولغاندىكىن سەنمۇ بىللە بارغىن، ۋاقتىدا تەييارلىقىمىزنى قىلىپ يولغا چىقايلى، — دېدى گۈلشادخان گۈلشەنگە.

ئۇلار شۇنداق كېلىشىپ پول تەييارلىقىغا چۈشتى. گۈلشاـ دخان ئوخشىتىپ توقاچ ياقتى. بارلىق تەييارلىقلار پۈتكەندىن كېيىن، گۈلشادخان ئېرىنى ئاخىر قايىل قىلدى.

* * *

مىڭ ـ مىڭ ئادەمدىن ئۆتكىلى بولمايدىغان چوڭ شەھەردە ئۇلار كېسەل كۆرسەتكىلى كەلگەن بىرقانچە سەپەرداشلىرىنىڭ

يارەسىدە دوختۇرخانىنى ئاسانلا تاپتى. مانا بۇگۈن راخمان ئاكا بالىنتسىغا ئېلىنىپ تەكشۈرۈلۈۋاتقىلى ئىككى كۈن بولدى. گۈل-شەن پاكىز، ئازادە ياتاقتا ئولتۇرۇپ بۇ يەردىكى ھەممە نەرسىگە تويماي قارايتتى. بالىنتسا بىناسىنىڭ ئالدى - ئارقا تەرىپىدىكى مەنزىرىلەر ئۇنى- ئۆزىگە مەپتۇن قىلاتتى. ئۆزىنىڭ كېيىنچە مۇشۇنداق چوڭ شەھەرگە ئوقۇشقا كېلىدىغانلىقىنى ئويلىسا ئىختىيارسىز كۆڭلى ياير-اپ كېتەتتى.

ئۇچىنچى كۈنى دوختۇرلار گۈلشادىخانىنى چاقىرتىپ چىقىپ كەتكەنچە خېلى بىر چاغلاردا يېنىپ كىردى. گۈلشەن ئاپىسىنىڭ كۆزلىرىنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، كۆڭلى نېمىنىدۇر تۇيغاندەك قىلدى.

— دوختۇرلار چوڭ چاتاق يوقكەن، دەيدۇ، — دېدى ئاپىسى كۆزىنى كارىۋاتنىڭ ئاپئاق كىرلىكىگە تىكىپ، — بىر ھەپتە داۋالىسىلا چىقىپ كەتسەك بولىدىكەن.

شۇ كۈندىن باشلاپ دوختۇرلار راخمان ئاكىغا ھەر خىل ئوكۇللارنى سالدى، كۈندە نەچچە قېتىم تەكشۈردى. بىر ھەپتە-دىن كېيىن راخمان ئاكىدا راستتىنلا ئۆزگىرىش بولۇپ ئانچە-مۇنچە يېگەن تاماقلىرى سىڭدى، بۇنى كۆرۈپ گۈلشادىخانىنىڭ كۆڭلى خېلى كۆتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئېرىنىڭ ئاشقازان راكى، يەنە كېلىپ ئاخىرقى باسقۇچى ئىكەنلىكىنى، ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى ئويلىسىلا يىغا باساتتى، چاندۇرماي تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ يىغلاپ چىقاتتى.

— دوختۇرلار ئەمدى چىقىپ كەتسەڭلار بولىدۇ، دەيدۇ، نەرسە - كېرەكلەرنى يىغىشتۇرغاچ تۇرغىن! مەن رەسمىيەت ئۆتەپ چىقاي، — دېدى بىر كۈنى ئەتىگەندىلا ئاپىسى گۈلشەن-گە، — ئەمدى داداڭ دورا - ئوكۇل بىلەن ياخشى بولۇپ كەتكۈدەك.

گۈلشەن ئاپىسىنىڭ سۆزى بىلەن نەرسە - كېرەكلەرنى

يغىشتۇردى. ئۇلار چۇشكە يېقىن رەسمىيەتلەرنى بېجىرىپ بولۇپ ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس بېكىتىگە كەلدى. ئاپتوبۇس ئەتىگەندىلا كەتكەن بولۇپ، يەنە بىر كۈن ساقلاشقا توغرا كېلەتتى. شۇڭا ئۇلار بېكەتكە يېقىن جايدىكى بىر شەخسىي مېھمانخانىغا كېلىپ ياتاق ئالدى، ئاندىن گۈلشەننى دادىسىغا قارىتىپ قويۇپ، گۈلشادىخان بېكەتكە ئەرزانىراق يۇك ماشىنىسى ئۇقۇشقىلى ماڭدى. كەچكە يېقىن مىڭ تەستە يالۇرۇپ يۇرۇپ كۆمۈر باسقان بىر ماشىننى تېپىپ كەلدى ـ دە، يولغا چىقتى.

ئوي ـ دوڭغۇل يولدا جالاقلاپ كېتىۋاتقان ماشىنا ھەربىر سىلكىنگەندە راخمان ئاكىنىڭ بىر ئاغرىقىغا مىڭ ئاغرىق قوشۇلاتتى. ھەرقانچە بەرداشلىق بېرەي دەپ ئويلىسىمۇ ئىختىيارسىز ئىڭراپ سالاتتى. ئالاھازەل بەش ـ ئالتە سائەت ماڭغاندىن كېيىن بىردىنلا راخمان ئاكىنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى. گۈلشادەخان شوپۇرغا يېلىندى:

— ئۇكام، خاپا بولماي ماشىننى بىرەەم توختاتسىڭىز بوپتىكەن، ئېرىم بولالماي قالدى، دورا بولسىمۇ ئىچۈرۈۋالاي!

— يۇز مېتىردا بىر قېتىم توختىغىلى تۇرساق قانداق يېتىپ بارىمەن، ئاچا. بىرەەم چىدىسۇن، يەنە بىر سائەتتىن كېيىن توختايدىغان يەر بار، شۇ چاغدا ئىچسۇن!

شوپۇرنىڭ قوپاللىق بىلەن ئېيتقان سۆزىنى ئاڭلاپ گۈلشادەخان يەنە ئېغىز ئېچىشقا ئامالسىز قالدى. بىر سائەت ماڭغاندىن كېيىن ئۇلار بىر ئاشخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۇلار راخمان ئاكىنى يۆلەشتۇرۇپ ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ يول بويىغا ئەكەلدى.

— گۈلشادەخان، ئامانەتنى تاپشۇرىدىغان ۋاقتىم كەلگەن ئوخشايدۇ، — دېدى راخمان ئاكا گۈلشەن چاپىغا كەتكەن ۋاقتىتىن-پايدىلىنىپ، — سىلىنى جاپادا قويدۇم، گۈلشەن قىزىمنى سىلىگە قالدى، ئوبدانراق قاراسىلەر!

— نېمە دېگىنىڭلار بۇ؟ قالايمىقان خىياللارنى ئاز قىلىڭ-لار! سىلىنى دوختۇرمۇ ساقىيىدۇ دېدىغۇ؟ — دېدى گۈلشادىخان ئېرىگە تەسەللى بېرىپ. ئۇنىڭغىچە گۈلشەن ئاشخانا خوجايىنىدىن قاينىاقسۇ سوراپ ئەكەلدى. گۈلشادىخان راخمان ئاكىنىڭ دورىلە-رىنى ئىچۈردى. شوپۇرنىڭ مېڭىشقا بەرگەن سىگنالى بىلەن ئۇلار يەنە ماشىنىغا چىقتى. يېرىم كېچىلەردىن ئاشقاندا راخمان ئاكىنىڭ قىزىتمىسى يېنىپ، گۈلشادىخان تۆتۈپ ئولتۇرغان قو-لى مۇزلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئىڭرىغان ئاۋازىمۇ بارغانچە پەسلەپ كېتىۋاتاتتى. گۈلشادىخان جىددىيلىشىپ كەتتى، ئېرىنىڭ ئىس-مىنى بىرقانچە قېتىم چاقىردى، ئاۋاز چىقمىغاندىن كېيىن يەنە شوپۇرغا يېلىندى.

— جېنىم ئۇكام، خاپا بولماي ماۋۇ ئاكىڭىزغا قاراپ باققان بولسىڭىز، پۇت - قولى مۇزلاپلا كەتتى.

بۇ قېتىم شوپۇر ماشىنىسىنى توختىتىپ كەينىگە ئۆتتى. راخمان ئاكىنىڭ قاپاقلىرى كۆكىرىپ كەتكەن بولۇپ، يېرىم ئوچۇق كۆزلىرىدىن كۆزىنىڭ قارىسىنىڭ كەينىگە تارتىپ كېتە-ۋاتقانلىقىنى كۆرگەن شوپۇر دەرھال ئۇنى تۇزلەپ يانقۇزۇپ ئېغىزىغا سۇ تېمىتتى. سۇ ئۇنىڭ بوينىغا ساقىپ كەتتى. شوپۇر راخمان ئاكىنىڭ بۇرنىغا بارمىقىنى تەگكۈزدى. ھېچقانداق تىنىق بولمىغاندىن كېيىن يېغلاپ ئولتۇرغان گۈلشادىخانغا بۇيرۇدى:

— پاكىزرەك ياغلىق بولسا ئېڭىكىنى چېتىۋېتەيلى، ئىك-كىڭلار قېينالساڭلارمۇ بىر تەرەپكە سىغدىلىپ ئولتۇرۇڭلار!

گۈلشادىخان سومكىدىن بىر ياغلىقنى چىقاردى. شوپۇر ھەممە ئىشنى تۇگەتكەندىن كېيىن قايتا رولغا ئولتۇردى. گۈل-شەن دادىسىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە ئولتۇرۇپ يۇز بەرگەن ئىشنىڭ راستلىقىغا ئىشەنمەيتتى، يىغىدىن كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ، دادىسىنىڭ پۇتىنى قۇچاقلىغىنىچە ئېسەدەيتتى. ئۇلار ئەتىسى چۈشكە يېقىن يۇرتىغا يېتىپ كەلدى. شوپۇر ئۇلارنى

ئىشكى ئالدىغىچە ئەكىلىپ قويدى. يول كىراسىنىڭ گېپىنى قىلمىغاچقا، گۈلشادىخان ئۇنىڭغا ئوچ يوز كوي پۇل تەڭلىدى.

— مۇنداق قىلايلى، ئاۋۋال مېيىتنى يەرلىككە قويۇپ ئالدى ـ كەينىدىكى ئىشلارنى قىلىۋېلىڭلار، ئاندىن پۇلنى ئاپەرىپ بەرسەڭلارمۇ بولىدۇ. سىلەر قېچىپ كېتىدىغان ئادەملەر بولمىغاندىكىن، — دېدى شوپۇر گۈلشادىخان تەڭلىگەن پۇلنى ئالماي.

گۈلشادىخان قايتا ـ قايتا رەھمەت ئېيتىپ شوپۇرنىڭ ئادرېسىنى يانچۇقىغا سالدى. ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپقان قوشنىلار بىر ـ بىرىگە خەۋەر قىلىشىپ بىردەمدىلا ئوي ئادەملەر بىلەن تولدى. بىرنەچچەيلەن نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تازىلانمىغان ھويلا-ئارامىلارنى تازىلىدى، بىرنەچچەيلەن يەرلىك كولاشقا ماڭدى. مېيىت پېشىن ۋاقتىدا يىغا ـ زارە ئىچىدە ئۇزىتىلدى. ئوچ نەزىر، يەتتە نەزىرلىرى لايىقىدا ئۆتكۈزۈلدى.

— داداڭنىڭ نەزىرلىرىدىن ئاشقان پۇلدىن يوز كوي قاپتۇ. مۇشۇنى بولسىمۇ ھېلىقى شوپۇر ئاكاڭغا ئاپىرىپ بەرگەچ تۇرساق بولارمىكىن، ھېلىمۇ بىزگە جىق ياردەم قىلدى. ئىنساپلىق ئادەمكەن. شۇ كۈنى «پۇلنى بېرىڭلار!» دېسە قانداقمۇ قىلالىتتۇق-كىنىتاڭ؟ گەپ ـ سۆزسىز يۈرۈۋەرسەكمۇ قاملاشماس، بارنى بولسىمۇ بېرىۋېتىپ، «قالغىنىنى بىر ئامال قىلىپ بىر ـ ئىككى ھەپتە ئىچىدە جايلاپ بېرەيلى» دېسەك، ياق، دېمەس. سەن مۇشۇ ئادرېس بويىچە بېرىپ پۇلنى بەرگەچ مېنىڭ گېپىمنى دەپ قويۇپ كەلگىن. داداڭنىڭ قىرىقى توشماستا كوچىدا يۈرسەم خەقلەر گەپ ئىتەر، بۇگۈنلا بارغىن! — دېدى گۈلشادىخان گۈلشەنگە.

گۈلشەن ئاپىسىنىڭ گېپى بىلەن ئادرېسنى ئېلىپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇ ئادرېس بويىچە ئىزدەپ ھېلىقى شوپۇرنىڭ ئۆيىنى تاپقاندا، ئۆيدە ئادەم يوق بولۇپ چىقتى. گۈلشەن بىردەم ساقلاپ بېقىشنى ئويلاپ ئىشىك تۈۋىدىكى سېمونت ئورۇندۇقتا ئولتۇر-

دى. بىردەمدىن كېيىن ئەمدى كېتەي دەپ تۇرۇشىغا، ئۇدۇلدىكى كوچىدىن شوپۇر چىقىپ كەلدى. گۈلشەن ئاپىسى دېگەن گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى دەپ يۈز كوي پۈلنى شوپۇرغا تەڭلىدى.

— ئاۋۇال ئۆيگە كىرىپ دېيىشەيلى، كېچىك بولسىڭىزمۇ سىز دېگەن مېھمان، بۇنداق ئىشنىڭ تۈۋىدە تۇرۇۋەرسەكمۇ قامىلاشماس، قېنى ئۆيگە كىرەيلى! — دېدى شوپۇر ۋېلىسىپىتىنى تامغا يۆلەپ قويۇپ.

— بولدى، مەن قايتايمىكىن، ئاپام پۈلنى ئاپىرىپ بېرىپلا قايتىپ كەل دېگەن.

— ئا... ئۇنداق گەپنى قويۇپ ئاۋۇال ئۆيگە كىرەيلى، ئاپىڭىز بىلەن تېخى باھانى دېيىشمىگەن، سىزگە دەپ بېرەي، ئاندىن مېڭىڭ.

گۈلشەن شوپۇرنىڭ زورى بىلەن ئۆيگە كىردى. ئۆي ناھايىتى ئازادە بولۇپ، ئىنتايىن پاكىز ئىدى. گۈلشەن قورۇنۇپقىنا ساپانىڭ بىر بۇرجىكىگە ئولتۇردى.

— شۇنداق قىلىپ دادىڭىزنى ئۇزىتىپ بولدۇڭلار؟ — دېدى شوپۇر ئۇنىڭغا بىر پىيالە چاي قۇيۇپ.

گۈلشەن «ھەئە» دېگەن مەنىدە بېشىنى لىڭشىتتى ـ دە، ئىختىيارسىز كۆزىگە ياش ئالدى. ئۇ يېشىنى سۈرتۈۋېتىپ، شوپۇرنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ قالغىنىنى كۆرۈپ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشەلدى. تۇيۇقسىز شوپۇر ئۇنىڭ ئالدىنى توستى.

— تېخى باھانى ئاڭلىمىدىڭىز، نېمىگە بۇنچە ئالدىراپسىز؟

— ئەمىسە، ھازىر دەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

— ماڭا رەھمەت ئېيتىسىڭىزلا بولىدۇ، سىلەردىن پۇل ئالمايمەن.

گۈلشەن يېنىك تىنىدى ـ دە، شوپۇرغا «رەھمەت سىزگە» دېدى بالىلارچە. كۇتمىگەن يەردىن شوپۇر ئۇنى «كاپىلا» قىلىپ

قوچاقلىۋالدى. گۈلشەن «ئاپا!» دېگىنىچە كەينىگە يۆلقۇندى، شوپۇر ئۇنى ھەدەپ سۆيۈشكە ئۇرۇنۇۋاتاتتى. قورقۇپ كەتكەن گۈلشەن ئۇنىڭغا يالۇرۇشقا باشلىدى:

— جېنىم ئاكا، ئۇنداق قىلماڭ! پۈلىڭىزنى ئەتىلا ئەكېلىپ بېرەيلى.

شوپۇر ئۇنى قويۇۋېتىپ ئىشكىنى تاقىدى، ئاندىن تىترەپ تامغا چاپلىشىپ قالايلا دېگەن گۈلشەننىڭ ئۈدۈلىغا كەلدى.

— ھېچقانداق شوپۇر ماشىنىسىغا جەسەت سالمايدۇ، سالسە-مۇ ئاز بولسا بىرەر مىڭ كوي، چوڭ بولسا ئىككى - ئۈچ مىڭ كوي ئالىدۇ. سىلەر شۇ پۇلنى تۆلىيەلەمسىلەر؟ تۆلىيەلمىگەندە-كىن، ماڭا باشقىچىرەك رەھىمەت ئېيتىپ قويسىڭىزلا بولىدىغان ئىشقۇ بۇ؟

گۈلشەن «ياق!» دېگىنىچە ئىشىككە ئۆزىنى ئاتتى. شوپۇر چاققانلىق بىلەن ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، دەس كۆتۈرۈپ كارىۋاتقا تاش-لىدى. گۈلشەن يۇلقۇناتتى، بار كۈچى بىلەن بوشىنىشقا ئۇرۇنا-تتى. لېكىن، شوپۇرنىڭ كۈچلۈك بارماقلىرى ئۇنىڭ ئىككى قولىنى كەينىگە قايرىپ تۇتۇۋالغان بولۇپ، بىر قولىدا ئاللىقا-چان ئۇنىڭ كوپتىسىنىڭ تۈگمىلىرىنى يېشىۋەتكەن ئىدى...

— بىر ئىش بولمىغاندۇ ساڭا؟ چىرايىڭ باشقىچىلا كەپسەنغۇ قىزىم! — دېدى ئىشىكتىن ئەمدىلا كىرگەن گۈلشەننىڭ تاتارغان چىرايىغا قاراپ گۈلشادىخان، — پۇلنى بەردىڭمۇ؟

— ھەئە، — گۈلشەن ئىتتىك ئۆڭىگە كىرىپ كەتتى. ئارقە-سىدىن كىرگەن گۈلشادىخان قىزىنىڭ ياش يۈزى كۆزىگە قاراپ تەمتىرەپ قالدى.

— نېمە بولدۇڭ، قىزىم؟

دادامنى ئەسلەپ قالدىم، — گۈلشەن شۇنداق دەپلا ئاپىسىنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇپ يىغلاپ كەتتى.

— سەۋر قىل، قىزىم، سەن بۇنداق يىغلىساڭ مەن قانداق قىلىمەن. ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولمايدىكەن، سەۋر قىلغىن! — گۈلشادىخان قىزىغا تەسەللى بېرىۋېتىپ ئىختىيارسىز ئۆزىمۇ يىغلاپ كەتتى. ئانا — بالا بىرھازا يىغلاشقاندىن كېيىن پەسكويغا چۈشتى. شۇ كۈنى گۈلشەن باغقا چىقىپ دادىسى ئۆز قولى بىلەن تىككەن ياڭاق تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ئۇزاق كۆز يېشى قىلدى، نۇرغۇن خىياللارنى سۈردى.

«دادا، كۆرۈۋاتامسىز؟ ئارزۇلۇق قىزىڭىز بۈگۈن نېمە بولدى، دادىسى يوق بولسا ھەممە ئادەم بوزەك قىلامدىغاندۇ؟ سىز مېنى دائىم «گۈلۈم» دەپ ئەركىلىتەتتىڭىز. مانا، گۈلىڭىز ھويلىمىزدىن سىزنىڭ ئىزىڭىز ئۆچمەستىنلا توزۇپ كەتتى. سىز تېخى مېنى ئوقۇتۇپ داڭلىق دوختۇر قىلماقچى ئىدىڭىز، بىراق ئۇمىدىڭىز يەنە يەردە قالدىغان بولدى، جېنىم دادا! مېنى كەچۈرۈڭ. ئەمدى مەن ئوقۇمايمەن، يوقسۇللۇق مۇشۇنداق بولسا ئىشلەپ پۇل تېپىپ، ئاپامنى خەقنىڭ قولىغا قاراتمايمەن...»

شۇ كۈندىن بېرى گۈلشەن تېخىمۇ جىمىغۇرلىشىپ كەتتى. بەزى كېچىلىرى باغقا چىقىۋېلىپ يۇلتۇزلارغا قاراپ ئولتۇرۇپ كەتسە ئاپىسى چاقىرمىغۇچە كىرمەيتتى. گۈلشادىخان قىزىدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى ئېرىنىڭ ۋاپاتىغا باغلاپ چۈشىنەتتى، قىزىغا تەسەللى بېرەتتى. بەزىدە گۈلشەن ئاشۇ كۈندىكى ئىشنى ئاپىسىغا دېيىشنى ئويلايتتىيۇ، لېكىن ئاپىسىنىڭ ئەمدىلا قىرىقتىن ھالقىغان بولسىمۇ ئاتمىش ياشلىق ئاياللاردەك قورۇق باسقان چىرايى، كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇرغان تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىنىڭ غېمىنى كۆرۈپلا نىيىتىدىن يانىتتى. تەتىل توشاي دەپ قالغاندا، گۈلشەن مەكتەپتە ئوقۇماي، ئىش تېپىپ ئىشلەپ ئاپىسىنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىشنى ئويلاپ قالدى. ئەمەلىيەتتىمۇ، ئۇ شۇ ئىش بولغان كۈندىن باشلاپ ئۆزىنى مەكتەپكە ماس كەلمەيدىغاندەك ھېس قىلىپ يۈرەتتى. شۇڭا ئۇ ئۆز خىيالىنى ئاپىسىغا

ئېيتتى.

— ئوقۇمايمەن دېمىگىن، قىزىم، مەن ئاچ - يالىڭاچ قالساممۇ، تىلەمچىلىك قىلىپ بولسىمۇ سېنى ئوقۇتىمەن. يەنە بىر مەۋسۇم ئوقۇساڭلا ئىمتىھان بېرىسەن ئەمەسمۇ؟ ھېچبولمىسا، ئىمتىھان بېرىپ بولغۇچە بولسىمۇ ئوقۇغىن! — دېدى گۈلشادىخان قىزىغا يالۋۇرۇپ.

— ئاپا، مېنىڭ راستىنلا ئوقۇغۇم يوق. سىزگە يارەملىشىپ ئېتىز ئىشىنى قىلغاچ، بىرەر ھۈنەر ئۆگىنەي دەيمەن.

— بولمايدۇ، ئېتىز ئىشىنى مەنلا قىلىپ ئۆتۈپ كېتەي، جېنىم بالام! دادامنىڭ ئارزۇسىنى ئويلاپ بولسىمۇ ئوقۇغىن!

گۈلشەن ئاپىسىغا گەپ تېپىپ بولالمىدى. ئاخىرى بوينىنى سۆرىگەندەك قىلىپ مەكتەپكە كەلدى. لېكىن، بۇ مەۋسۇمدە ئۇ بارغانچە چېكىنىپ كەتتى. ھەرقانچە قىلسىمۇ دەرس كاللىسىغا چۈشمەيتتى، خىيالىدا ئۆزىنىڭ بوزەك قىلىنغانلىقىنى ھەممەيلەن بىلىپ كەتكەندەك خۇدۇكسىرەپلا يۈرەتتى، بالىلارغا ئارىلاشمايتتى. بىرقانچە قېتىم ئوقۇتقۇچىلىرى چاقىرىپ، ئۇنىڭ بۇ مەۋسۇمدىكى ئۆگىنىش ئەھۋالىدىكى ئۆزگىرىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىغان بولسىمۇ، ئۇ گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ تاللاش ئىمتىھانىدىلا ئۆتەلمىدى.

— بوپتۇ، قىزىم، بۇ يىل ئۆتەلمىسەڭ كېلەر يىلى ئۆتەرسەن، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما! — دېدى ئاپىسى ئىمتىھان نەتىجىسىنى ئۇققاندىن كېيىن.

— ئەمدى ئوقۇمايمەن، ئاپا، مېنىڭ راستىنلا ئوقۇغۇم يوق.

ئانا - بالا ئوتتۇرىسىدا بۇنداق تالاش - تارتىش خېلى كۈنلەرگىچە داۋاملاشتى. گۈلشەن «ئوقۇمايمەن!» دەپ چىڭ تۇرۇۋالغاچقا، ئاپىسى ئامالسىز قالدى.

* * *

رەڭگارەڭ چىراغلار خىرە يورۇتۇپ تۇرغان قەھۋەخانا ئىچى پەس ئاۋازدا قويۇلغان چەت ئەل مۇزىكىسى بىلەن ئاجايىپ روماتىك تۇسكە كىرگەنىدى. ئىشىكتىن كىرسىلا كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان پەشتاقتىدا رەتلىك مۇلازىم كىيىمىنى كىيگەن چىرايلىق ئوچ مۇلازىم قىز بۇگۇن پۈتۈن زالدىكى ئەرلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتقان بولۇپ، ئۇلار بۇ قىزلارغا توختىماي بويۇنداپ قارىشاتتى، بولۇپمۇ يېڭىلا ئىشقا چۈشكەن گۈلشەن ئۇلارنى ھەممىدىن بەكرەك جەلپ قىلاتتى. زالدىكى بەزى ئەرلەر ئىشى بولمىسىمۇ، پەشتاقنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭغا گەپ قىلماقچى بولاتتى.

— گۈلشەن، قارا، سەن كېلە ـ كەلمەيلا ھەممىسىنىڭ كۆزى سەندە قالدى، نەچچىسى تېخى ئاينۇرغا «يېڭى كەلگەن كۈتكۈچى بىلەن تونۇشساق» دېگۈدەك، — دېدى پەتنۇس كۆتۈرۈپ كەلگەن ئايتىللا گۈلشەنگە.

— بولدى قىلىڭلار، مەن بۇ يەرگە خەقلەر بىلەن تونۇشقىلى ئەمەس، پۇل تېپىپ قەرز قايتۇرغىلى كەلدىم، — دېدى گۈلشەن ئايتىللانىڭ سۆزىگە نارازى بولۇپ.

— ماقۇل، ماقۇل، ساڭا گەپ قىلمىدىم.

گۈلشەن يېڭى خېرىدارنى كۆرۈپ، ئايتىللانىڭ سۆزىگە ئېرەن قىلماستىن ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى...

گۈلشەننىڭ بۇ قەھۋەخانىدا ئىشلەۋاتقىنىغا ئىككى ھەپتە بولغانىدى. ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىنىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كەدىر كادىرلىرى يەنە كەلدى، قەرزنى بىر ئاي ئىچىدە قايتۇرمىسا سوتقا ئەرز قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. گۈلشەن شۇ كۈنى ئۆيان ئويلاپ، بۆيان ئويلاپ يېقىندىلا ناھىيە بازىرىدا ئىش تېپىپ ئىشلەۋاتقان ساۋاقدىشى ئايتىللانى ئىسىگە

ئالدى ـ ده، ئەتىسى سەھەردىلا ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئەھۋالنى ئېيتتى.

— مەن دېسەم بىزنىڭ خوجايىن چوقۇم ئۇنايدۇ. مەن ھېلىلا بېرىپ دەپ، ساڭا كەچتە خەۋىرىنى بېرەي، — دېدى ئايتىللا ئىشەنچ بىلەن.

كەچتە ئايتىللا راستتىنلا خوجايىننىڭ گۈلشەننى ئىشلەتىشكە قوشۇلغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى. ئاخشىمى گۈلشەن ئاپىسىغا ئۆزىنىڭ ئىشلىمەكچى بولغانلىقىنى ئېيتىۋېدى، ئاپىسى قەتئىي قارشى تۇردى:

— ئىشلىسەڭمۇ ئۇنداق يەردە ئىشلىمىگىن، بالام. ساپلا ئەسكى ئادەملەر بارىدىغان جاي دەيدۇ ئۇنداق يەرنى. كۆزىمۇ بولۇپ قالدى، پاختىلارنى ساتساق ئازراق بولسىمۇ تۆلەرمىز. ئەڭ ياخشىسى، بىرەر ئامال قىلىپ ھۇنەر ئۆگەنگىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن دېگەن قىز بالا، ئۇنداق جايلاردا يۈرسەڭ مەنمۇ خاتىرجەم بولالمايدىكەنمەن.

— خاتىرجەم بولالمايدىغان نېمىسى بار، ئاپا؟ مەنمۇ ئۇ يەردە ئۇزاق ئىشلەي دېمىدىم. پەقەت بىرقانچە ئاي ئىشلەپ قەرزىنى قايتۇرۇۋالساق، ئاندىن ھۇنەر ئۆگەنسەممۇ كېچىكمەيمەن-غۇ؟! ئايتىللامۇ بىر ئايدا بەش يۈز كوي ئىش ھەققى ئالىدىكەن. ئۇلار يېرىم كېچىلەرگىچە تالىشىپ ئاخىر گۈلشەن ئاپىسىنى قايىل قىلدى، ئەتىسى ئايتىللا بىلەن ئىشقا باردى. دەسلەپ ئىشلارنى قامىلاشتۇرالمىغان بولسىمۇ، ھازىر بۇ يەرنىڭ شارائىتىغا خېلى ئۆگىنىپ قالدى.

ناھىيە بازىرىنىڭ بىر چېتىگە جايلاشقان «ئالتۇن ئۇچبۇرجەك» دېگەن ۋىۋىسكا ئېسىلغان بۇ قەھۋەخانا ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ، سودىسى ناھايىتى ياخشى ئىدى. خوجايىننىڭ تونۇشلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، باشقا يۇرتلۇق خوجايىنلاردىن تارتىپ يەرلىك كىشىلەرگىچە بۇ يەرگە كېلىشەتتى. ئايتىللا، گۈلشەن

هەم ئۇلاردىن بالدۇرراق بۇ يەردە ئىشلەۋاتقان ئاينۇر ئىسىملىك ئوچ قىزدىن باشقا كۇتكۇچىلەر خەنزۇ بولۇپ، ئوچ ئۇيغۇر قىزى ۋاقتىلىق كۇتكۇچىلىككە قويۇلغان، قالغان خەنزۇ قىزلارنىڭ ھەممىسى ھەمراھ بولغۇچى خېنىملار ئىدى. ئۇلار ئەرلەر بىلەن ھاراق ئىچىپ تانسا ئويناياتتى. ئايرىمخانىلاردا نېمە قىلىدىغانلىقىنى گۇلشەن بىلمەيتتى. گۇلشەن بۇ يەردىكى قىزلارغا قاراپ بۇ يەردە ئىشلىگىنىگە سەل پۇشايمان قىلغان بولسىمۇ، لېكىن خوجايىنىنىڭ ئالدىن بەرگەن پۇلىنى ئېلىپ كۆڭلى جايىغا چۈشتى.

— ئاينۇر، سەندىن بىر ئىشنى سورايمۇ، — دېدى بىر كۈنى ئۇ، — ئايرىمخانىلارغا كىرگەنلەر نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— شۇنىمۇ بىلمەمسەن؟ ھەمراھ بولغۇچى قىزلار ھەممە ئىشنى قىلىدۇ، — دېدى ئاينۇر كۆزلىرىنى ئويناتىپ، — ئۇلارنىڭ ئىشى كاتتا. ئۇلار بىزدەك پەتنۇس كۆتۈرۈپ يۈرمەيدۇ، ھەر ئايدا ئاز دېگەندىمۇ بىرەر مىڭ كوي تاپىدۇ.

— بىزنىمۇ ھەمراھ بولغۇچى قىلىپ قويماس ـ ھە؟

گۇلشەننىڭ ئالاقزادىلىك چېقىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ ئاينۇر قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى.

— ئۆزۈڭ خالىساڭ قىلىدۇ.

گۇلشەن يېنىك تىندى، شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ زالدا تەمتىرەمەي ماڭالايدىغان بولدى. بىر قېتىم پات ـ پاتلا كېلىدىغان بىر سودىگەرگە پىۋا يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقاندا، ئۇ پەتنۇسقا يۈز يۇەن سېلىپ قويدى. ھودۇققىنىدىن نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالغان گۇلشەن تۇرۇپلا قالدى.

— ئەپەندىم، ماڭا خوجايىن ماڭاش بېرىدۇ، پۇلىڭىزنى ئالالمايمەن، — دېدى ئۇ قىزارغان ھالدا.

ھېلىقى سودىگەر كۈلۈمسىرەپ قويۇپ پەتنۇسقا يەنە ئەللىك يۇەن تاشلىدى.

— خانقىز، بۇ مېنىڭ كۆڭلۈم، خاتا چۈشەنمىگەيسىز. بۇ خوجايىنىڭىزنىڭ بەرگىنىگە ئوخشاشمايدۇ.

سودىگەر سۆزىنى تۈگىتىپ بەخىرامان ھالدا پۈتۈسىنى ئىچىشكە باشلىدى. گۈلشەن پەتنۇسنى كۆتۈرۈپ پەشتاقنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە، ئايتىللاغا شەرەت قىلدى. ئايتىللا پەتنۇستىكى پۇلنى كۆرۈپ ھەييارلىق بىلەن كۈلدى.

— نېمىگە تاتىرىپ كەتتىكىن دېسەم، تاپاۋىتىڭ يامان ئەمەسكەن ـ دە؟

— قارا، بۇ پۇلنى قايتۇرۇپ بەرسەم خېرىدار ئالمايۋاتىدۇ، — دېدى گۈلشەن بىئارام بولغان ھالدا.

— ئەخمەقمۇ سەن؟ بۇ پۇلنى سەن ئۇنىڭغا بەر دېمەدىڭ، ئۆزى خالاپ بەردى. ئېلىۋەرمەمسەن؟ بىزمۇ ئېلىۋېرىمىز.

— شۇنداقتىمۇ، كېيىن...

— كېيىن ھېچنېمە بولمايدۇ، ئۇلار كەتسىلا ئەتە ئۇلارنى كىم تونۇيدۇ.

گۈلشەن پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ ئۆز ئىشىغا مەشغۇل بولدى. بارا ـ بارا ئۇنىڭغا بۇنداق پۇللار خېلى كۆپ كېلىدىغان بولدى. كېيىنچە ئۇمۇ خېرىدارلارنىڭ تونۇشۇش سوۋغىسى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش پۇللارنى تارتىنماي ئېلىۋېرىدىغان بولدى. ئۇ ھەر قېتىم شۇ پۇللارنى ئېلىۋاتقاندا خېرىدارلارغا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قويۇاتتى. ئۇنىڭغا ھەمىدىن بەك كۆڭۈل بۆلىدىغىنى ھېلىقى كۈندىكى سودىگەر بولۇپ، ھەر قېتىم كەلسىلا ئۇنىڭغا «كۆڭلۈم» دەپ پۇل بېرىشنى ئۇنتۇمايتتى. قەھۋەخانا خوجايىنىمۇ ئاشۇ سودىگەر كەلگەن ھامان ئۇنىڭغا لازىملىق نەرسىلەرنى گۈلشەندىن بۈيرۈيتتى. گۈلشەن بۇ جەريانداً ئۇنى ھەممىسىنىڭ «ئەلى ئەپەندى» دەپ ئاتايدىغانلىقىنى، ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ناھايىتى باي سودىگەر ئىكەنلىكىنى بىلدى. گۈلشەن ئىش ھەققى ھەم ئۆزى يىغقان پۇللارنى قوشۇپ بىرقانچە ئاي ئىچىدىلا كەنتنىڭ

قەرزلىرىنى تۆلەپ بولدى، يەنە تېخى ئۆزىگە كىيىم ئالدى. ئۇ تۇنجى قېتىم كىيىم ئېلىۋاتقان چاغدا ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى كۇنىنى ئېسىگە ئالدى. ئايتىللا بىلەن ئاينۇر گەرچە ياش جەھەتتە ئۇنىڭدىن كۆپ پەرقلىنىپ كەتمىسىمۇ نۇرغۇن ئىشلارنى بىلەتتى، بەزىدە خېرىدارلار بىلەن ھاراق ئىچىپ قويۇاتتى، خېرىدارلارغا ئەركىلەيتتى، كىيىملىرىمۇ ئۇنىڭدىن كۆپ پەرقلىنەتتى، ئۇلار قىممەت پۇللۇق كىيىملەرنى كىيەتتى. شۇڭا، گۇلشەن ئۇلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۇرەتتى، ئۇلار ئەرلەر بىلەن ئولتۇرۇۋاتقاندا ئامال بار ئۇلارنىڭ يېنىغا بارمايتتى.

— گۇلشەن ئاداش، — دېدى بىر كۇنى ئايتىللا گۇلشەنگە يېقىنچىلىق قىلىپ، — ھېلىقى ساڭا ئامراق سودىگەر بىلەن مېنى تونۇشتۇرۇپ قويساڭ بوپتىكەن.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىسەن، — دېدى گۇلشەن تېرىكىپ، — ئىسمى ئەلى ئىكەن، سودىگەرچىلىك قىلىدىكەن شۇ.

— ۋاي - ۋۇي، مەنمۇ بىلىمەن، مېنىڭ مەقسىتىم مېنى ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ ئاپىرىپ تونۇشتۇرۇپ قويغىن!

— ئەنە ئۆزى كېلىۋاتىدۇ، بولمىسا ئۇنىڭغا پۇنىنى سەنلا ئاپىرىپ بەرگىن!

ئايتىللا ئىشكتىن ئەمدىلا كىرگەن ئەلى ئەپەندىنى كۆرۈپ پەتنۇسنى قولىغا ئالدى - دە، ئۇ دائىم ئولتۇرىدىغان ئۇستەلگە قاراپ ماڭدى. ئايتىللا تەبىئىتى ئوچۇق قىزلاردىن بولۇپ، باشقىلار بىلەن ئاسانلا چىقىشالايتتى. ئۇ بىرپىلا ئەلى ئەپەندى بىلەن قىزغىن سۆزلىشىپ كەتتى. ئايتىللانىڭ ئۆزىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ بىرنېمىلەرنى دەپ كېتىشلىرىگە قاراپ، گۇلشەن مىيىقىدا كۇلۇپ قويدى.

ۋاقىت ئۆتمەكتە ئىدى. گۇلشەننىڭ تېپىۋاتقان پۇلى بىلەن ئۆي ئىچى خېلى ياخشىلاندى. گۆش كۆرمەي قىزىرىپ كەتكەن قازانلاردا پات - پات گۆش قاينايدىغان بولدى. بىراق، گۇلشەن

ئىنىڭ ئاپىسى بارغانچە ئورۇقلاپ كېتىۋاتاتتى. گۈلشەن ھەر قېتىم ئاپىسىنىڭ كۆزىدىن نېمىگىدۇ خاتىرجەم بولالمايۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى. ئاپىسى تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى: «خۇدايىم، ئىنساپىنى بەرگەيسەن» دەپ پىچىرلايتتى.

— گۈلشەن، ساڭا دەيدىغان بىر گەپ بار ئىدى، — دېدى بىر كۈنى ئاپىسى بىر ئىشقا تەڭقىسلىقتا قالغاندەك، — ئەمدى ئۇ يەردە ئىشلىمىسەڭ بولارمىكىن، قەرزلەرنىمۇ تۈگەتتۇق، يەنە تېخى ئازراق پۇلمۇ يىغىپ قويدۇق. ئاشۇ پۇل بىلەن بىرەر ھۈنەر ئۆگەنسەڭ بولاتتى، قىزىم. سەن ئۇ يەردە ئىشلەپ يۈرسەڭ كېچىلىرى ئەنسىرەپ، كۆزۈمگە ئۇيقۇمۇ كەلمەيدىكەن.

— بىر ئوبدان ئىشلەۋاتىمەنغۇ مانا، مەن تېخى قېرىپ كەتمىگەندىكىن ھۈنەرنى بىرەر يىلدىن كېيىن ئۆگەنسەممۇ كېچىكمەيمەن، ئاپا! مېنىڭ مەقسىتىممۇ ئازراق پۇل تېپىپ بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇش، يەنە سىزنىڭ باش ئاغرىقىڭىزنى داۋالىتىپ كېلەيمىكىن دېگەن. ماقۇل دەڭە، ئاپا. يەنە بىر يىل ئىشلەي. ئۇ يەردە سىز ئەندىشە قىلغۇدەك ئىش يوق.

— ۋاي، جېنىم بالام، خۇدادىن ئۆزگە ئۇلۇغ ھېچكىم يوق. ئەگەر ئەزرائىلغا ياراپ قالساڭ، ساپساق تۇرسامۇ ئېلىۋېرىدۇ بۇ جان دېگەننى. قوشنىلارنىڭ ھەممىسى: «ئۇنداق يەردە ياخشى ئادەم يوق، باشقىلارنى يولدىن چىقىرىدىغان يەر، قىزىڭىزنى بىكارلا ئۇ يەرگە ئىشلىگىلى بېرىپسىز» دەپ كېتىشتى. قىز بالا دېگەن پىششىق قوغۇن، ئارانلا تۇرىدۇ سېپىپ كەتكىلى. شۇڭا سەندىن ئەنسىرەپ...

— بولدى قىلىڭە، ئاپا، قوشنىلار ئۇنى دېدى، بۇنى دېدى دەيسىز؟ ئاشۇ قوشنىلار بىز ئاچ قالساق بىزگە بىرەر پارچە نان بېرەرمۇ؟ ئۇلار نېمە دېسە دېسۇن، مەن ئىشلەۋېرىمەن.

گۈلشەننىڭ جاھىللىقى يەنە تۇتتى، ئاپىسى ئۇنىڭ بىلەن يەنە گەپ تالىشىشنى خالىماي تاھارەت ئالغىلى باغقا ماڭدى. شۇ

كۇنى گۈلشەن ئۇخلىيالمىدى.

«بولدىلا، ئاپامنى نارازى قىلىپ ئىشلىمەي، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە، — دېمىسىمۇ، قەھۋەخانا دېگەندەك يەرلەردە ئىشلىگەنلەرنىڭ قايسىسىنى خەق دۇرۇس ئادەم دەپ باققان. ياق، ئۇنداق دېگەنلەر ۋاقتى كەلسە بىز ئاچ - يالىڭاچ قالساقمۇ كۆزنى يۇمۇپ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆزۈمنىڭ دۇرۇس ياكى ئەمەسلىكى ئۆزۈمگە ئايان. خەق مېنى نېمە دېسە دېسۇن. پۇلى بارلارنى بۇ جاھاندا ھېچكىم بوزەك قىلالمايدىكەن. كېيىن، مەنمۇ كىشىلەرگە ئۆزۈمنىڭ قانداق ئادەملىكىمنى بىلدۈرىمەن. ئۇ چاغدا كىشىلەر مېنى ئاق يا قارا دېيەلمەيدۇ. چىداپ بىر يىل ئىشلەپ دۇكان ئاچىمەن.»

«بىچارە قىزىم، — دەيتتى گۈلشادىخانىمۇ ئۇيقۇسىز كۆزلىرىنى تورۇسقا تىككىنىچە خىيال قىلىپ، — كىچىككىنە تۇرۇپ دادىسىدىن يېتىم قالدى. مانا ئىشلەپ بىر ئائىلىنى بېقىۋاتىدۇ. بىر ھېسابتا ئۇنىڭ دېگىنىمۇ توغرا، بىزنىڭ قىيىنچىلىقتا زار - زار يىغلىغان كۈنلىرىمىزمۇ بولغان. كىشىلەر ئۇنى - بۇنى دېيىشكىنى بىلەن ھەممىسى ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن. دادىسى رەھمەتلىكنى يەرلىككە قويىدىغان چاغدىمۇ سارغايمىغان ئادەم قالمىدى، ھېچكىم ئەسقاتمىدى. خۇدامۇ (يارىتىش مەندىن، يارىلىش ئۆزۈڭدىن، دەپ بىكار دېمىگەن. قىزىمنىڭ ئىشلىگۈسى كەلگەن بولسا، مەيلى، ئىشلەپ باقسۇن...»

* * *

رەڭدار چىراغلار گاھ يېشىل، گاھ سېرىق نۇرلارنى چاچرىتىپ قەھۋەخانا ئىچىنى تېخىمۇ گۈزەل تۇسكە كىرگۈزۈۋەتكەندى. بۇلۇڭدىكى بىر توپ كىشىلەرنىڭ سەت، قوپال كۈلكە - چاقچاقلىرى ئارىسىدىن نازۇك زىل كۈلكە ئاۋازى پات - پات

ئاخلىنىپ تۇراتتى. دولقۇنسىمان بۇدۇرچاچلىرىنى يېيىۋالغان، سۈس گىرىم قىلغان ئاينۇر بىلەن ئايتىللا مېھمانلارغا ھەمراھ بولۇپ ھاراق ئىچكەچ نازلىق كۈلۈشمەكتە. ئەتراپىدىكى ئەرلەر ئۇلارنى يەۋېتىدىغاندەك بويۇنلىرىنى سوزۇپ قارىشاتتى. باشقا ئۈستەللەردىكىلەر بولسا ئۇلارغا ھەسەت قىلغاندەك پات - پات لەۋلىرىنى يالاپ قويۇاتتى. پەشتاقتا خىيال سۈرۈپ تۇرغان گۈل-شەنىڭ كۆڭلى نېمىشقىدۇر خاتىرجەم ئەمەس ئىدى. ئۇ بۇگۈن بىرقانچە قېتىم خېرىدارلىرىنىڭ كىيىمىگە ھاراق تۆكۈۋەتتى، بىرنەچچە ئىستاكاننى چېقىپ قويۇپ خوجايىنىنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالىنى ئاشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىش ئىگىلەپ قولى ئىشقا بارمايتتى. ئۆزىدە تۇنجى قېتىم يۇز بېرىۋاتقان ئاجايىپ بىر خىل تۇيغۇ خۇددى دەريا سۈيدەك داۋالغۇپ، كۆز ئالدىدا ئاشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىش قايتا نامايان بولاتتى.

يەكشەنبە كۈنى ئىدى. ئۇ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ ۋېلىسىپىتىنى چۈشتىيۇ، ئۆزىدىن بەش - ئالتە مېتىر يىراقلىقتا كېلىۋاتقان تونۇش چىرايىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز توختىدى، ئۆز كۆزىگە ئىشەنمىگەندەك كېلىۋاتقان ساۋاقدىشى ئەكرەمگە تىكىلىپ قاراپ قالدى.

— قانداق ئەھۋالىڭ، گۈلشەن؟ تاس قالدىڭ - ھە، قارىمايلا قويغىلى، — دېدى ئەكرەم يېقىنلاپ كېلىپ.

— تونۇمايلا قاپتىمەن، قاچان كەلدىڭ؟ — دېدى گۈلشەنمۇ.

— ئىككى كۈن بولدى، بۈگۈن بازارغا بېرىپ ئايلىنىپ كېلەي دەپ چىققان، قارىسام سەن كېلىۋاتىسەن، يىراقتىن كۆ-رۈپ مەنمۇ سېنى تونۇمىغىلى تاسلا قاپتىمەن، — دېدى ئەكرەم چاقچاق ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ.

ئۇلار خوشلاشتى. بىر چاغلاردا ئۇلار ئىككىسى بىر پارتىدا ئولتۇراتتى. ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆگىنىشى بىر - بىرىدىن قېلىش-

مايتتى. مانا هازىر ئەكرەم پىداگوگىكا مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى، بىرنەچچە يىلدىن كېيىن ئوقۇتقۇچى بولىدۇ. ئۇ هازىر ئىلگىرىكىگە پەقەتلا ئوخشاشمايتتى، ئىلگىرى تاپتاقىر قىلىپ چۈشۈرۈۋېتىدىغان بېشىدا هازىر دولقۇنسىمان بۇدۇرچاچ؛ ئەمدىلا خەت تارتقان بۇرۇتىغا رەتلىك تەنھەرىكەت كىيىمى قوشۇلۇپ، ئۇنى باشقىچىلا ئادەم قىلىۋەتكەندى. بۇ قېتىمقى ئۇچرىشىش هەر ئىككىسىنى هەيران قالدۇردى. ئەكرەمنىڭ خىيالىدىمۇ گۈلشەننىڭ ئىلگىرىكى كەم سۆز قىياپىتى بىلەن بۈگۈنكى ئېسىل كىيىملەر ئىچىدە تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەن قىياپىتى دەممۇدەم پەيدا بولاتتى. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتتۈپ، ئۇلار كوچا دوقمۇشىدا يەنە ئۇچرىشىپ قالدى. بۇ قېتىم ئۇلار كۆپ پاراڭلاشمىدى، پەقەت ئەهۋال سوراشتى. گۈلشەن ئەكرەمنىڭ يەنە ئىككى هەپتىدىن كېيىن ماڭىدىغانلىقىنى ئۇقتى. بۇ قېتىم ئەكرەمنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭغا باشقىچىلا تۇيۇلدى. خۇددى بىر نەرسە ئىزدەۋاتقاندەك كۆرۈندىغان كۆزلىرى گۈلشەننىڭ چىرايىغا قانچە تىز تىكىلسە، شۇنچە تېزلىكتە نىشانىنى يۆتكەيتتى. هەر ئىككىسى ئۆزلىرىنى دېيىشىدىغان گەپ تاپالمايۋاتقاندەك ئۇيايسىز هالەتتە سېزەتتى. گۈلشەن ئىشقا ئالدىرايدىغانلىقىنى باهانە قىلىپ خوشلاشتى. شۇ كۈندىن بېرى گۈلشەننىڭ ئۇيقۇسى قاچتى. ئەنە، كۆز ئالدىدا كېلىشكەن بىر يىگىت ئۇنىڭغا تىكىلىدۇ. ئۇنىڭدىن نېمىنىدۇر كۈتىدۇ. ياق، بەلكىم هېچ نەرسە كۈتمىگەندۇ؟ بىر ياخشى ساۋاقدىشىنىڭ قانداقلارچە ئاشۇنداق نامى ئەسكى يەردە ئىشلەپ قالغىنىدىن نومۇس قىلغاندۇ ياكى كىشىلەرنىڭ ئۇلارنى كۆرۈپ قېلىشىدىن، ئۇنى خىجىل قىلىپ قويىدىغان سۆزلەرنى دەپ سېلىشىدىن ئەنسىرىگەندۇ؟ ئىشقىلىپ، ئۇ كۆزلەر ئۇنىڭغا نېمە مەقسەتتە تىكىلگەن بولسۇن، گۈلشەننىڭ قەلبىگە ئورناپ كەتتى.

«بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن، — دەيتتى گۈلشەن ئىچىدە.

ده، — ئۇنى خيال قىلىش ماڭا خۇددى ئاسماندىكى ئاينى ئۇزۇش بىلەن تەڭ. ئۇمۇ ماڭا مۇناقىلا قاراپ قويىدى. ماڭا ئوخشاش كۆتكۈچىلەر ئۇنىڭغا ماس كەلمەيدۇ. ئۇ مېنى ھەرگىز ياراتمايدۇ. بەلكىم، مېنىڭ ئىشلەۋاتقان يېرىمنى بىلىپ مەندىن نومۇس قىلدى. ئۇنى ئويلىماسلىقىم كېرەك!»

ئۆز - ئۆزىگە ئەكرەمنى ئويلىماسلىققا قانچە ۋەدە قىلسىمۇ، گۈلشەننىڭ خيالىدا ئەكرەمنىڭ سىيماسى ئۇنىڭغا ھەمراھ ئىدى. شۇ كۈنلەردە گۈلشەن قولى ئىشتا، قەدەملىرى قەھۋەخانا ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرۈۋاتسىمۇ، خيال دۇنياسىدا ئەكرەم بىلەن سۆزلىشەتتى، ئۇنىڭ بىلەن يېراق - يېراقلاردا سەيلە قىلاتتى. شۇڭا، بىرقانچە كۈندىن بېرى قىلغانلىكى ئىشىدا چاتاق چىقىرىپ، خوجايىننىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويغانىدى.

مانا بۇگۈن خوجايىننىڭ راستتىنلا سەۋر قاچىسى توشتى. گۈلشەن پەتنۇستىكى بىر بوتۇلكىسى بىر يۈز سەكسەن يۈەنلىك ھاراقنى خېرىدارنىڭ يېنىغا ئاپارماي تۇرۇپلا چېقىپ قويىدى.

— نېمە قىلغىنىڭىز بۇ، گۈلى؟ — دېدى خوجايىن قاپاقلىرىنى تۇرۇپ، — مۇشۇنىڭ بىلەن نەچچە خېرىدارنى نارازى قىلغىنىڭىزنى بىلەمسىز؟ مۇشۇنداق قىلىۋەرسىڭىز بىز سودىنى قانداق قىلىمىز، زىيانىنى سىز تۆلەمسىز؟

— ھاراقنىڭ پۇلىنى تۆلەپ بەرسەملا بولمىدىمۇ؟ — دېدى گۈلشەنمۇ قورقماي.

خوجايىن گۈلشەنگە يەنە بىرنېمىلەرنى دېمەكچى ئىدى، يېنىدا پەيدا بولغان ئەلى ئەپەندىنى كۆرۈپ توختاپ قالدى.

— چېچىلماڭ، خوجايىن، — دېدى ئەلى ئەپەندى خوجايىنىنىڭ دولىسىغا يېنىك شاپىلاقلاپ، — ھاراقنىڭ پۇلىنى مەن بېرىۋېتەي، قىزلارنى ئادەم بار جايدا خىجىل قىلمايلى.

ئەلى ئەپەندى ھاراقنىڭ پۇلىنى خوجايىننىڭ تۇرۇت قىلىشلىرىغا قارماي ئۇنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋەتتى. خوجايىن بىر-

دىنلا ئېچىلىپ قالدى.

— رەھمەت، ئەلى ئەپەندى، پۇلىڭىزنى چوقۇم مۇشۇ ئايلىق مائاشىمدىلا قايتۇرۇپ بېرىمەن، — دېدى گۇلشەن ئەلى ئەپەندىمگە رەھمىتىنى ئېيتىپ. ئەلى ئەپەندى كۇلۇپ قويۇپلا ئۆز ئورنىغا كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئەلى ئەپەندىنى كۆرمىدى. ئايتىللادىن ئۇنىڭ ئېچىرىگە سودا بىلەن كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدى.

قىشمۇ كىرىپ قالدى. بۇ يىل قىش نېمىشقىدۇر جۇدۇنلۇق باشلاندى. ئىككى كۈندە بىر قېتىم يېغىۋاتقان قارلارنى شۇرغانلىق بوران ئۇچۇرۇپ كىشىلەرنى بىزار قىلاتتى. ئەمما، گۇلشەن ئىشلەۋاتقان قەھۋەخانىنىڭ ئىچى قاينام - تاشقىنلىققا چۆمگەن؛ قەھۋەخانا كېچىتىلىپ ئايرىمخانىلار كۆپەيتىلگەن بولۇپ، بىرقانچە چىرايلىق قىزنى خوجايىن ئەدىنىدۇر تېپىپ ئەكەلگەندى. ئۇلار مۇشۇنداق سوغۇقتىمۇ نېپىز پايپاقلارنى كىيىۋېلىپ، كۆكسىنىڭ ئۇچتىن بىرى ئېچىلىپ تۇرىدىغان تار مايكا ئۈستىگە قاما ياقىلىق پەلتو ئارتىۋېلىپ، ئۇيان - بۇيان ئايلىنىپ خېرىدار ساقلايتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاينۇر بىلەن ئايتىللامۇ بار ئىدى. ئۇلار ھازىر بۇرۇنقى ئاينۇر، ئايتىللا ئەمەس ئىدى، ھەر كۈنى كەچتە ئىچ كىيىملىرىنىڭ، پايپاقلىرىنىڭ ئىچىدىن يۈز يۆھەلىك، ئەللىك يۆھەنلىك پۇللارنى ئېلىپ ھېسابات قىلاتتى، بارماقلىرىدا ۋالىلداپ تۇرىدىغان قوش ئۈزۈكلەر كۆزنى چاقنىتاتتى. ئۇلار ھازىر ھېچنېمىدىن قورۇنمايتتى ھەم قورقمايتتى. ئۇلارنىڭ ئامانەت كارتىسىدىكى پۇلنى گۇلشەن بىرنەچچە يىل ئىشلىسە ئاران تاپالايتتى. بەزى چاغلاردا ئۇلار گۇلشەننىمۇ كۇتكۈچى بولماي ھەمراھ بولغۇچى بولۇشقا ئۇندەيتتى. گۇلشەن ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ھامان چېچىلىپ كېتەتتى. ئۇمۇ مۇشۇ كۈنلەردە بۇنداق جايدا ئىشلەشنىڭ تەسلىكىنى ئويلاپ يەتكەن بولۇپ، يىل ئاخىرلاشسىلا تاپقان پۇلىدا بىرەر ئىشنىڭ

بېشىنى تۇتۇشنى ئويلاپ قالغاندى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھەر قېتىم ئۆيگە بارغىنىدا كىملەرنىڭدۇر كەينىدىن كۆسۈرلىشۋاتقانىدەك، ئۆزىنى «بىر ئوبدان قىز يولدىن چىقىپ كەتتى» دەپ ئەيىبلەۋاتقانىدەك ھېس قىلىپ قورۇناتتى. بەزىدە بىركىمنىڭ قاراپ قويغىنى ئۇچۇنمۇ يىغلاپ كېتەتتى. ئۇ پەقەت يىغلىيالايتتى، لېكىن ھېچكىمگە: «نېمە قارايسىلەر؟ مەن سىلەر ئويلىغانىدەك قىز ئەمەس. مەن ھالال ئىشلەپ پۇل تېپىۋاتىمەن. مەن ھېچقاچان بۇزۇقچىلىق قىلمىدىم. مەن بىر پاك قىز!» دېيەلمەيتتى. قىسقىسى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىپپىتىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى ئۇنتۇپ كېتەلمەيتتى. ئۇنىڭ قەھۋەخانىدا ئىشلەۋاتقىنىنىڭ ئۆزىلا كىشىلەر ئۇچۇن ئۆزىنىڭ ناپاكلىقىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىت ئىدى. گۇلشەن شۇنداق بىر كۇنلەرنىڭ كېلىشىنى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ ياشاش ئۇچۇن قىلغانلىرىنى چۇشىنىشىنى ئۇمىد قىلاتتى، بولۇپمۇ ھەممىدىن بەكرەك ئۇمىد قىلىدىغىنى ئەكرەمنىڭ قارىشى ئىدى.

سوغۇقنىڭ ئەۋجىگە چىقىشىغا ئەگىشىپ گۇلشادىخانىنىڭ باش ئاغرىقى يەنە قوزغالدى. كېچىلىرى داكا ياغلىقى بىلەن بېشىنى چىڭ تېڭىپ، ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمايتتى. كۇندىن - كۇنگە ئورۇقلاپ مومايلاردەك بولۇپ قالغانىدى.

— بېشىمنىڭ ئاغرىقىغا پەقەت چىدىيالمايۋاتىمەن، بالام، — دېدى گۇلشەنگە ئۇ بىر كۇنى، — رۇسۇل موللام: «شەپقە بولۇپ قاپسىز، ئىت كاللىسىغا ئوقۇپ كۆچۇرۇپ قويسام ساقىيىپ قالسىز» دەيدۇ. مېنىڭغۇ ئىشەنگۇم كەلمەيۋاتىدۇ، يا مەن كۇن قىزىلىدا يېتىپ قالمىسام.

— ئۇنداق گەپلەرنى قويۇپ دوختۇرخانىغىلا بارايلى، — دېدى گۇلشەن، — ئەتە مەن رۇخسەت سوراپ كېلەي.

— بولدىلا، بالام، دوختۇر دېگەننى كۆرمەيلا قويايلى. ئاۋۋال

موللام ئوقۇپ باقسۇن، بولمىغاندا ئاندىن دوختۇرخانىغا بارار-مەن.

گۇلشەننىڭ ئاپىسىنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرغۇسى كەلمەي ما-قۇل بولدى. لېكىن، موللام ئوقۇغان بولسىمۇ، بېشى ئاغرىۋەر-گەنلىكتىن ئاپىسى دوختۇرخانىغا بېرىشقا ماقۇل بولدى.

— كېسەللىك ئالامەتلىرىدىن قارىغاندا، كېسەل مېڭە قىسىمىدا ئىكەن، — دېدى دوختۇر بىرقۇر تەكشۈرگەندىن كېيىن، — بىزنىڭ ئۇسكۇنىلىرىمىز تولۇق ئەمەس، باشقا دوختۇرخانىلارغا بېرىپ CT ئاپپاراتىدا تەكشۈرتۈپ باقساڭلار بولار-مىكىن، دىئاگنوز ئېنىق بولسا داۋالاشقىمۇ ئاسانراق بولىدۇ.

گۇلشادخان دوختۇرخانىدىن چىقىۋېتىپ كۆڭلى يېرىم بو-لۇپ كۆزىگە ياش ئالدى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭ خىيالىغا ئېرى راخمان ئاكىنى داۋالىتىش جەريانى كېلىۋالدى. دەل شۇ چاغدا گۇلشەنمۇ دادىسىنى ئويلاۋاتاتتى: «ئاپامنى بولسىمۇ ياخشىراق داۋالىتاي! دادامدىن ئايرىلىپ نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدىم. ئەمدى ئاپامدىن ئايرىلىپ قالسام مېنىڭمۇ بۇ دۇنيادا تارتىشىدىغان ھېچ-كىمىم قالمايدۇ. توۋا، خۇدايىمنىڭ كۆزى يوقكەن. قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىغان كىشىلەرگە يا كېسەل، يا ئۆلۈم بەرمەي، ياۋاش، ئاجىزلارنى خار - زارلىقتا قويىدىكەن. نېمىشقا كەلگۈ-لۈك مېنىڭ بېشىمغىلا كېلىدىغاندۇ؟»

كەچتە گۇلشەن ئاينۇر بىلەن ئايتىللاغا ئەھۋالنى ئېيتتى.

— ئۇرۇمچىگە ئاپارغىن، — دېدى ئايتىللا، — ئەگەر پۇلۇڭ يەتمىسە بىز قەرز بېرىپ تۇرايلى.

— ئۆزۈمنىڭ يىغقان پۇلۇم ئۇچ مىڭ كويەك بار. يەتتە - سەككىز مىڭ كوي بولمىسا خەقنىڭ يۈرتىدا پۇل سورايدى-غان كىم بار دەيسەن؟— دېدى گۇلشەن.

ئاينۇر بىلەن ئايتىللا بىردەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن، تۇيۇقسىز ئايتىللا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

— ئەجەب ئېسىمگە كەلمەپتۇ، ئەلى ئەپەندى تۇنۇگۇن شېھىر جىنىدىن قايتىپ كەلدى، شۇنىڭغىلا دەيلى، ئۇ دېگەن ناھايىتى باي ئادەم، ئۇنچىلىك پۇل دېگەننى بېرىپ تۇرىدۇ.

— بىراق، ئۆتكەندە ئۇ مېنىڭ بىرمۇنچە قەرزىمنى خوجايىنغا تۆلەپ قويغان، تېخى ئۇنى قايتۇرمىدىم.

— ۋايىيەي، نېمە ئۇ تۆت - بەش يۈز كوي دېگەن. ئالدىنقى قېتىم ئۇ ماڭا «خىراجەت قىلىڭ» دەپلا نەق بەش مىڭنى بەرگەن. پەقەت بىر ئاخشاملا بىللە بولغانغا.

گۈلشەننىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى كەتتى.

— ئۇنداق ئادەمدىن پۇل ئالغۇم يوق. سىلەرگە دېسەم پۇلنى دەپ كەلسە - كەلمەس ئادەملەر بىلەن ئارىلاشساڭلار قانداق بولىدۇ؟ بولدى، مەن پۇلنى باشقا جايدىن تاپاي.

— ۋاي، ئاداش، بىز ساڭا ئوخشاشمايمىز. بىز مۇشۇ ئىشنى قىلمىساق، بېرىپ ئېتىزدا كەتمەن چاپساق بولىدۇ. سەن دېگەندەك ئاشۇنداق باي ئادەملەر بىلەن ئارىلاشمىساق قانداق پۇل تاپالايمىز؟

ئايتىللانىڭ ئاغزىغا قاراپ قېتىپ قالغان گۈلشەن ئۇلارغا ئارتۇق گەپ قىلىشنى خالىمايۋۈز ئىشىغا مەشغۇل بولدى.

ئەمدى ئۇنىڭ بۇ يەردە راستتىنلا ئىشلىگۈسى كەلمىدى.

بىرقانچە كۈندىن كېيىن، ئۇ خوجايىنغا ئۆزىنىڭ ئىشلىمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. خوجايىن ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ يۇرۇپ ئاي ئاخىرىغىچە ئىشلەپ بېرىشكە ماقۇل كەلتۈردى. ئاپىسىمۇ قەھۋەخانىدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قەۋەتلا خۇشال بولدى.

— ئەمدى كېتىدىغان بولدۇڭ، — دېدى خوجايىن گۈلشەنىڭ ئىش ھەققىنى بېرىۋېتىپ، — بىر كۈنى دوستلىرىڭ بىلەن سېنى مېھمان قىلىۋالاي، سەن بۇ يەردە ناھايىتى ياخشى ئىشلىگەنتىڭ.

— ھازىر ئاپامنىڭ كېسىلىنى داۋالاتماقچىمەن. كېيىنرەك

بولسۇن، — دېدى گۈلشەن خوجايىنىغا رەھمەت ئېيتىپ ھەم ئاپىسىنىڭ كېسەللىك ئەھۋالىنى دەپ بەردى.

— مۇنداق قىلايلى، — دېدى خوجايىن سەل تۇرۇۋېلىپ، — پۇل لازىم بولسا ماڭا دېگىن، كېيىن ئاپاڭ ساقايغاندا ئىشلەپ قايتۇرساڭمۇ بولىدۇ.

گۈلشەن قايتىپ كېلىپ بىرقانچە كۈندىن كېيىن ئاپىسىنى ئۇرۇمچىگە — دوختۇرخانىغا بېرىشقا ئاران كۆندۈردى. خوجايىندىن پۇل سوراشنى لايىق كۆرمەي يەنە ئاينۇر بىلەن ئايتىللانى ئىزدىدى. ئۇلار ھەربىرى ئىككى مىڭ يۈەندىن پۇل بېرىپ تۇردىغان بولدى. گۈلشەن خاتىرجەم بولۇپ، ئەمدى قايتاي دەپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىز ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەلى ئەپەندى پەيدا بولۇپ قالدى.

— سىزنى ئىزدەپ دەپ تۇراتتىم. مېنىڭ شاڭخەيلىك بىر دوختۇر ئاغىنەم شىنجاڭغا سەييارە كېسەل داۋالاش ئۆمىكى بىلەن كەلگەن. مەن ئۇنى بۇ يەرگە تەكلىپ قىلغان، ئىككى كۈندىن كېيىن كەلمەكچى، ئاۋۇال ئاپىڭىزنى ئۇ كۆرۈپ باقسۇن، ئاندىن مېڭىڭ.

گۈلشەن ئەلى ئەپەندىنىڭ گېپىگە قىزىقىپ قالدى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللامۇ ئۇنى ئاۋۇال شۇ دوختۇرغا كۆرسىتىپ بېقىشقا دەۋەت قىلدى. ئىككى كۈندىن كېيىن ئايتىللا راستتىنلا ئەلى ئەپەندى بىلەن ئوتتۇرا ياشلار ئەتراپىدىكى بىرەيلەننى باشلاپ گۈلشەنلەرنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۇ كىشى گۈلشادىخانىنىڭ ئاغرىق ئالامەتلىرىنى تەپسىلىي سورىدى، گۈلشادىخانىنىڭ كۆزىگە قاراپ باققاندىن كېيىن بىردەم ئويلاندى.

— مۇنداق قىلايلى، — دېدى ئۇ سەلدىن كېيىن، — بىزنىڭ داۋالاش ئۆمىكىمىز ھازىر ئۇرۇمچىدە. ئەگەر شارائىت بولسا بىر - ئىككى كۈندىن كېيىن مەن بىللە بارساڭلار، مەخسۇس كېسەل دوختۇرلىرى تەكشۈرۈپ دىئاگنوز قويغاندىن

كېيىن داۋالىسا ياخشى بولۇپ كېتىدۇ.
گۈلشەن دوختۇرنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ يېنىك تىندى، ئاندىن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئاپىسىغا دەپ بەردى. ئايتىللا، ئاينۇر ۋە ئەلى ئەپەندىلەر ئۇنى دەرھال مېڭىشقا دەۋەت قىلدى. شۇ كۈنى ئۇ ئاپىسىغا مەسلىھەت سالدى.
— كېسىلىم ئانچە ئېغىر ئەمەس، قىزىم. دوختۇر دېگەن ئادەمنىڭ ئېچىگە قورقماق سېلىپ نېمە دېگۈسى كەلسە دەۋېرىدۇ-غان خەق. بىر مەزگىل قاراپ بېقىپ ئاندىن ماڭساقمىكىن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككىمىز ئايال كىشى، خەقنىڭ يۈرتىدا بىرەر ئىش چىقىپ قالسا قىينىلىپ قالىسەن. مېنىڭ پەقەتلا بىر يەرگە بارغۇم يوق.
— ئاۋۋال تەكشۈرتۈپ بولسىمۇ كېلەيلى، ئاپا. ئەنسىرىگۈ-دەك ئىش يوق. پۇلنى جىقراق ئېلىپ ماڭساقلا ھېچ ئىش چىقمايدۇ.
گۈلشەن ئاخىر ئاپىسىنى كۆندۈردى. ھېلىقى سەييارە داۋا-لاش ئۆمىكىدىكى دوختۇر بىلەن مېڭىش ياكى ئۈرۈمچىدىكى باشقا دوختۇرخانىغا بېرىش توغرۇلۇق ئۇزاق ئويلاندى. ئاخىرى پۇلنى تېجەش مەقسىتىدە سەييارە داۋالاش ئۆمىكى چۈشكەن دوختۇرخا-نىغا بېرىشنى قارار قىلدى. ئەتىسى ئەلى ئەپەندى ئارقىلىق ھېلىقى دوختۇر بىلەن ئالاقىلىشىپ، بىرگە ماڭىدىغان بولۇپ كېلىشتى. بازاردىن ئاپىسىغا بىرقۇر يېگۈ كىيىم سېتىۋالدى. قايتاشىدا ئايتىللا بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.
— ئاينۇر ئىككىمىزمۇ ساياھەتكە چىقىدىغان بولۇپ قال-دۇق، ئەلى ئەپەندى بىزنى ئوينىتىپ كېلىدىغان بولدى، بەلكىم سەن بىلەن ئۈرۈمچىدە ئۇچرىشىپ قېلىشىمىز مۇمكىن، — دېدى ئايتىللا خۇشال ھالدا.
— ئۆيدىكىلەرگە دېدىڭمۇ؟ — دېدى گۈلشەن ئايتىللانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — مەنغۇ ئەمدى قەھۋەخانىدا ئىش-

لمەيمەن. بۇ قېتىم ئاپامنى داۋالاتقاچ قايتىشىمدا ئازراق مال ئەكېلىپ سېتىپ باقايمىكىن دەيمەن. ھەر ھالدا ئۆيدىكىلەرگە دەپ قويۇپراق مېڭىكلار.

— دېسەك ئۇنامدۇ؟ ئاينۇر بىلەن ئىككىمىز ئۇلارغا «بىزنى قەھۋەخانىدىن ئوقۇشقا ئەۋەتتى» دەپ يالغان ئېيتتۇق.

— ماقۇل ئەمىسە، مەن ئارتۇق ئىشقا ئارىلاشماي. ئەگەر ئۇرۇمچىگە بېرىپ قالساڭلار ئىزدەرسىلەر.

ئۇلار خوشلاشتى. گۈلشەن ئىككىسىنىڭ نىشانسىزلا ئويۇنىنىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ ئۇلارغا ئېچىندى. بارلىق تەييارلىقلار پۈتۈپ ماڭىدىغان ئاخشىمى گۈلشەننىڭ زادىلا ئۇيقۇسى كەلمىدى. خۇددى مۇشۇ قېتىم كەتسە قايتا كەلمەيدىغاندەك يۈرىكىنىڭ بىر يېرىلرى تارتىشاتتى. تۇرۇپلا ھېلىقى شوپۇر ئېسىگە كېلىۋېلىپ ئۇنى يەنە شۇنداق بىر قىسمەت كۈتۈپ تۇرغاندەك يېغا باساتتى.

«بۇ قېتىم خۇدا بۇيرۇسا ئاپامنى داۋالىتىپ ساقايتىۋالمەن. قىلماقچى بولغان ئىشىمنىمۇ باشلىۋالمەن، — دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە، — بۇ قېتىم ئەكرەم قايتىپ كەلسە مېنى چوقۇم ئىزدەيدۇ. ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى كۆزلىرىدىن بىلىۋالدىم. ئېھتىمال، ماڭا قانداق ئېغىز ئېچىشنى بىلمەي يۈرگەن بولۇشى مۇمكىن. بولمىسا نېمىشقا ئۇ ماڭىدىغان چاغدا مېنى ئىككى قېتىم ئىزدەپ ئۆيگە كېلىدۇ. ئىسىت، ئۆيدە بولغان بولسامچۇ.»

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئەكرەمنىڭ سېيماسى پەيدا بولۇپ، ئاجايىپ بىر شېرىن ئېقىم جىسمىنى «ۋاش» قىلىپ كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. ئەتىسى سەھەردە گۈلشەنلەرنىڭ ئاددىيغىنا دەرۋازىسى ئالدىدا ئالىي دەرىجىلىك پىكاپ توختاپ سىگنال بەردى. گۈلشەن ئاپىسى بىلەن سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىپلا، ماشىنىدا ئولتۇرغان ئايتىللا بىلەن ئاينۇرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.

— نېمە؟ سىلەر تېخى ماڭمىغانمۇ؟

گۈلشەننىڭ سوئالىغا ئاينۇر جاۋاب بەردى:

— ئەلى ئەپەندىنىڭ ئىشى چىقىپ قېلىپ ماڭالمىغان. «بۇگۈن سىلەرنى مۇشۇ ماشىنىدا ماڭمدۇ» دەپ ئەي دوختۇر دېگەنىدى، بىزمۇ چىقىۋالدۇق. ئەلى ئەپەندى بىزنى ئۇرۇمچىدە كۈتۈۋالمدۇ.

گۈلشەن باشقا گەپ قىلماي ئاپىسىنى يۆلەپ ماشىنىغا چىقارىدى. ئۇمۇ ئۆز كۆڭلىدە ئۇلارنىڭ ھەمراھ بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ خۇش بولۇپ قالدى. يول بويى ئىنتايىن شوخ بۇ ئىككى قىز گۈلشادىخانىنى زېرىكتۈرمىدى. ئۇلار ئۇرۇمچىگە يېتىپ كەلگەندە، ئەلى ئەپەندى ئۇلارنى كۈتۈۋالدى. بۇ قېتىم ئەلى ئەپەندى گۈلشەنگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى. ئانا ـ بالا ئىككىسىنى ئېسىل ياتاقتا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، ئايتىللا بىلەن ئاينۇرنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار بىر كۈن ئارام ئالغاندىن كېيىن، گۈلشەن ھېلىقى ئەي دوختۇرغا تېلېفون بەردى.

— بىزنىڭ داۋالاش ئۆمىكىمىز ئىككى كۈنلۈك سەپتە چىقىپ كېتىپتۇ، ئاۋۇال ئارام ئالغاچ تۇرۇڭلار، كەلگەندە مەن سىلەرگە خەۋەر قىلىمەن، — دېدى ئۇ تېلېفوندا. لېكىن گۈلشەننىڭ ساقلىغۇسى كەلمەي، مېھمانخانا خىزمەتچىلىرىدىن سوراپ ئاپىسىنى ھاۋا ئارمىيىسى دوختۇرخانىسىغا ئاپاردى. بىر كۈن قاتراپ يۇرۇپ ئاران تەكشۈرتۈپ بولدى. ئەمما، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئەتىسى كېلىپ ئالىدىغان بولۇپ قايتىپ كەلدى. ئەتىسى ئۇ ئاپىسىنى ياتاقتا ئارام ئېلىشقا قويۇپ ئۆزى دوختۇرخانىغا باردى.

— تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قارىغاندا، ئاپىڭىزنىڭ كېسىلى مېڭە ئۆسمىسى ئىكەن. ئۆسمە بەك يوغىناپ كېتىپتۇ. بىزنىڭ ئوپېراتسىيە قىلىشقا كۆزىمىز يەتمەي تۇرىدۇ. ئوپېراتسىيە قىلغان تەقدىردىمۇ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش

تەس، — دېدى ياشانغان دوختۇر ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىدى:

— ئەندىشە قىلمىشىڭ ھاجەتسىز. بىزنىڭ ئارىمىزدا مۇشۇ كېسەلنىڭ مەخسۇس دوختۇرى بار. شاڭخەيدە بۇنچىلىك كېسەلنى ئوپېراتسىيە قىلمايمۇ ساقايتالايدۇ. ئەندىشە قىلماي ساقلاپ تۇرۇڭ. ئۇلارنىڭ كېسەل كۆرۈش ۋاقتى يەنە كەينىگە سۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. بىرقانچە كۈندىن كېيىن مەن سىزگە خەۋەر بېرەي. شۇ چاغدا ئاپىڭىزنى ئېلىپ كېلىڭ.

ئۇ دوختۇرنىڭ سۆزىدىن خېلى ئىشەنچ پەيدا قىلغاندىن كېيىن، ئۇ ئاپىسىنى ئورۇندۇقتىن يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى. ئاپىسى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككى قەدەم ماڭغاندىلا ئۇنىڭ بېشى قايرىلىپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، پۈتۈن ئالەم ئۆز ئورنىدا ئايلىنىۋاتقاندەك بولۇپ، ئۇ ئاپىسىنى قايتا ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئۇ ئاپىسىنىڭ بۇنداق ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. ئۇنىڭ بوغۇزىغا بىر نەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك ئېغىزى قۇرۇپ، دىماغلىرى ئېچىشتى. قانداقلارچە دوختۇرنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتكىنىنىمۇ بىلمىدى. بىرھازا يىغلىغاندىن كېيىن، دوختۇرخانا ھويلىسىدىكى گۈللۈككە كېلىپ مۇزدەك سۇغۇق سۇدا يۈزلىرىنى يۇيۇپ، ئاندىن ياتاققا قايتتى.

— دوختۇر نېمە دەيدۇ، بالام؟ — دەپ سورىدى گۈلشادىخان ياتاققا ھارغىن قىياپەتتە كىرگەن گۈلشەندىن.

— تېخى نەتىجە چىقماپتۇ، — دېدى گۈلشەن ئاپىسىنىڭ يېلىپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ.

گۈلشەننىڭ پۈتۈن خىيالىنى دوختۇرنىڭ گېپى ئىگىلەپ كەتكەن بولۇپ، تاماققىمۇ رايى بارمايتتى. ئاپىسىدىن بىر دەم نېرى كەتسىلا ئۇنى قايتا كۆرەلمەيدىغاندەك تۇيغۇدا ئىدى. كەچتە ئۇ ئاپىسى ئۇخلاپ قالغان ۋاقتىتىن پايدىلىنىپ ئەي دوختۇرغا تېلېفون ئۇرۇپ ئەھۋالنى ئېيتتى. ئەي دوختۇر تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېيتتى. ئۇ دەرھال تاكسى بىلەن دوختۇر دەپ بەرگەن ياتاققا كەلدى. دوختۇر قەغەزگە بىرھازا قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى:

يىن قايتىپ كەلدى. ئەمدى ئۇنىڭ بىردىنبىر ئۇمىدى شاڭخەيدىن كەلگەن داۋالاش ئۆمىكى بولۇپ قالغانىدى. قېرىشقاندەك دەل مۇشۇ چاغدا داۋالاش ئۆمىكىنىڭ كېلىش ۋاقتىنىڭ كەينىگە سۈرۈلگەنلىكىدىن ئىچى پۇشۇپ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولاتتى. ئەلى ئەپەندى بىلەن ئاينۇر، ئايتىللالار ئۇچ كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇلار كېلىپلا گۈلشەندىن ئاپىسىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ قايغۇرۇشتى.

— ئەندىشە قىلماڭ! — دېدى ئەلى ئەپەندى ئىشەنچ بىلەن. — ئۇ دوستۇمنىڭ دېگىنى توغرا. ئۇلار ئۇنداق كېسەلنى داۋالاپ ساقايتالايدۇ. شىنجاڭنىڭ تېخنىكىسى بىلەن شاڭخەينىڭكىنى سېلىشتۇرغاندا، بۇ بىر كىچىككىنە كېسەل.

گۈلشەندە ئاپىسىنىڭ ساقىيىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشەنچ پەيدا بولدى. ئەلى ئەپەندىنىڭ قىلغان ياخشىلىقىغا قانداق رەھمەت ئېيتىشنى بىلمەي قالدى.

— نەچچە كۈندىن بېرى ئاپىڭىز بىلەن يۈرۈپ بەك زېرىكىپ كەتكەنسىز، دوستلىرىڭىز بىلەن بىللە بىر دوستۇم تاماققا تەكلىپ قىلغانىدى، بېرىپ كەلسەك قانداق؟ — دېدى شۇ ئارىدا ئەلى ئەپەندى.

— ئاپام يالغۇز قالارمىكىن؟ مەن بارماي، سىلەر بېرىپ ئويناپ كېلىڭلار، — دېدى گۈلشەن ئاپىسىدىن تازا خاتىرجەم بولالماي.

— ئاۋۇال ئاپىڭىزغا دەپ بېقىڭ، ئاندىن بىرنېمە دېسىڭىز-مۇ بولىدۇ، — دېدى ئەلى ئەپەندى كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ. گۈلشەن قايتا رەت قىلماقچى بولدىيۇ، ئەلى ئەپەندىنىڭ ياخشىلىقىنى ئويلاپ ئاۋۇال ئاپىسىغا دەپ باقماقچى بولدى.

— بوپتۇ، بالام، بارغىن، — دېدى ئاپىسى گۈلشەنىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، — كەلگەندىن بۇيان ئۇ كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرىنى كۆرۈپ يۈرۈۋاتىمەن. شۇنىڭ يۈزىنى قىلمىساڭمۇ

بولماس. لېكىن بەك ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالما. كىشىنىڭ يۈرتىغا چىققاندا كېچىككىنە ئىشتىنمۇ ئادەم ئەنسىرەيدىغان بولۇپ قالدىكەن.

ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان ماشىنىدا گۈلشەن ئەتراپقا شۇنچە قاراپمۇ ئۆزلىرىنىڭ قايسى تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى پەرق قىلالمىدى. چۈنكى، يوپيورۇق چىراغ يورۇقىدا قايافقىلا قارىسا ئوخشاش بىنالار، ئوخشاش مەنزىرىلەر كۆرۈنەتتى. ماشىنىدا گۈلشەندىن باشقا، ئەي دوختۇر، ئەلى ئەپەندى، ئاينۇر، ئايتىللالار بولۇپ بەش ئادەم سىغدىلىپ ئولتۇراتتى. ئاينۇر، ئايتىللالار ئۇرۇمچىنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرىنى ئاغزىغا تەگمەي ماختايتتى.

— داۋالاش ئۆمىكىمىز ئەتە كېلىدىكەن، — دېدى گەپ قىلماي ئولتۇرغان گۈلشەنگە ئەي دوختۇر، — مەن ئاللىقاچان ئالاقىلىشىپ قويدۇم، ئۇلار كېلىپلا ئاپىكىزنى كۆرىدىغان بولىدى.

— رەھمەت سىزگە، ئەي دوختۇر، — دېدى گۈلشەن كۈلۈمسىرەپ.

ئۇلار ماشىنىدىن چۈشكەندە ئۆزلىرىنى ناھايىتى ئېسىل مېھمانخانا ئالدىدا كۆردى. نېمىشقىدۇر گۈلشەننىڭ كۆڭلىگە ھەر خىل يامان ئىشلار كېلىۋالدى. «نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم، ھەممىسى تونۇش كىشىلەر تۇرسا؟! يەنە كېلىپ ئاينۇر بىلەن ئايتىللا بار يەردە ئەندىشە قىلغۇدەك ئىشمۇ بولمايدۇ.» گۈلشەن ئۆزىنى خاتىرجەم قىلىشقا تىرىشتى. ئۇلار مېھمانخانىنىڭ ئاسمانىقى قەۋىتىدىكى مەيخانىغا كىردى. ئەلى ئەپەندى ئۇلارنى باشلاپ زالدىن ئۆتۈپ يەر ئاستى كاردورىغا كىردى — دە، ئەڭ تۆردىكى ئايرىمخانىغا باشلىدى. ئۇ يەردە ئولتۇرغان بىرقانچە كىشى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇلار بىلەن سالاملاشتى.

— بىزنىڭ شىنجاڭلىق قىزلار، — دەپ تونۇشتۇردى ئەلى

ئەپەندى قىزلارنى ئولارغا، — قانداق، چىرايلىقمىكەن؟
ئولار ھەممىسى بىر ئېغىزدىن قىزلارنى ماختىغاندىن كېيىن ئۆزلىرىنى تونۇشتۇردى. شۇ چاغدىلا قىزلار ئولارنىڭمۇ ئەلى ئەپەندىدەك ئايلىنىپ يۈرۈپ تىجارەت قىلمىدىغان سودىگەرلەر ئىكەنلىكىنى بىلدى. تائىملار تارتىلىپ ئەرلەر قانداقتۇ سودا — سېتىق توغرىسىدا قىزغىن پاراڭغا چۈشتى. ئارىلىقتا قىزلارغا ھاراق تۇتۇشتى. گۈلشەن ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ رومكىنى ئالغىلى ئۇنىمىدى، ئەمما ئەلى ئەپەندى بىرلا رومكا ئىچىشنى شەرت قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئامالسىز قالغان گۈلشەن رومكىنى قولىغا ئالدى. باشقىلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ قەدەھ سۆزى قىلىشقاندىن كېيىن ھاراقنى ئىچىۋەتتى. گۈلشەن قورۇقدالغان رومكىنى قويۇپلا سىرتقا يۈگۈردى. چۈنكى، ھېلىقى ئىچكەن سۇيۇقلۇق ئىچ — باغرىنى يۇلۇپ چىقىدىغاندەك بىلىنەرام قىلىۋەتكەن ئىدى. ئۇ بۇرۇن قەھۋەخانىدا ئىشلەۋاتقان چاغدا خېرىدارنىڭ كۆڭلىنى دەپ ئانچە — مۇنچە رومكىنى قولىغا ئالسىمۇ، لېكىن لېۋىنى تەگكۈزۈپ قويۇپلا بىر ئامال قىلىپ ئىچمەيتتى. ئۇ تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ ياندۇرۇشقا قانچە ئورۇنۇپ باققان بولسىمۇ ياندۇرالمىدى. يۈزلىرىنى يۇيۇپ خېلى تۇزلىپ قالغاندەك قىلدى. ئۇ قايتىپ كىرگەندە ئەلى ئەپەندى كۆرۈنمىدى. بىردەم ئولتۇرۇپلا ئۇنىڭ بېشى قايغاندەك بولۇپ، كۆزلىرى تورلىشىشقا باشلىدى. «مەست بولۇپ قالدىمۇ نېمە؟ ياق، بىر رومكىغا مەست بولمايدۇ. ئايتىللا بىلەن ئايدۇر ئوستەلدە يېتىۋاپتۇغۇ؟...»
ئۇ ئاخىرىنى ئويلاپ بولغۇچە بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالدى.

* * *

گۈلشەن ئۆزىنى خودىدى تېگى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان-

دەك سېزەتتى. كۆزىنى ئېچىشقا قانچە تىرىشىپ باقسىمۇ ئاچالماياتتى. ئۇ شۇنداق سېزىمدا قانچە ۋاقىت تۇرغىنىنى بىلمەيتتى. كۆزىنى ئېچىپلا ئۆزىنى ناتونۇش بىر جايدا كۆردى، ئۇي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى. پەردىلەر ھىم يېپىۋېتىلگەن، ئۇي ناھايىتى سۇرلۇك ئىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋېدى، كۆكسىنى بېسىپ تۇرغان يوغان بىر قولنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى - دە، ئالاق - جالاق كارىۋاتقا قارىدى. كارىۋاتتىكى بەستلىك ئەر ئاغزىنى ئاچقىنىچە خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ شۇنداللا ئۆزىنىڭ ئاستىدىن تۇغما ھالەتتە ئىكەنلىكىنى سېزىپ قاتتىق توۋلىۋەتتى. چۆچۈپ ئويغانغان ئەر ئالدىرىماي ئورنىدىن تۇرۇپ، ساپما كەشتىنى كىيىپ تازىلىق ئۆيىگە ماڭدى. گۈلشەن يەردە چېچىلىپ ياتقان كىيىملىرىنى ئېلىپ كىيىپلا ئىشكىنى ئېتىپ چىقىپ، ئىشىك تاقالغان ئىدى. ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى سەزگەن گۈلشەن بېشىنى قامالللىغىنىچە ئولتۇرۇپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى.

— نېمىگە غەلۋە قىلىسەن؟ — دېدى تازىلىق ئۆيىدىن چىقىۋاتقان ئەر تەرىنى تۇرۇپ، — ئەلى ئەپەندىگە قەرزىڭلار بارىكەن، پۇلىنى بېرىۋېتىپ سىلەرنى مەن ئالدىم، سىلەر ماڭا قەرزدار بولدۇڭلار.

گۈلشەن ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى.

— يالغان! بىز ئۇنىڭغا قەرزدار ئەمەس...

گۈلشەن سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغۇچە ئىشىك ئېچىلىپ ئاينۇر بىلەن ئايتىللا كىرىپ كەلدى. گۈلشەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردى.

— قارىڭلار، مەن... مەن نېمە بولدۇم. ئۇلار مېنى...

گۈلشەن ئاخىرقى گەپلىرىنى دېيەلمەي ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى.

— بىزمۇ نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەپتىمىز. كۆزىمىزنى ئاچساقلا... .

— ئەلى ئەپەندىنى سىلەر ياخشى ئادەم دېمىگەنمىدىڭلار؟ مانا ئەمدى ئۇ بىزنى سېتىۋېتىپتۇ. ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ تېخى مېنىڭ ئاپامچۇ؟

گۈلشەن يىغلاپ تۇرۇپ ئۇلارغا شۇ سۆزلەرنى قىلغاندا، ئايتىللانىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

— نېمە؟ بىزنى سېتىۋېتىپتۇ! بۇ مۇمكىن ئەمەس، مەن ئۇلار بىلەن كۆرۈشىمەن.

ئايتىللا ئەمدىلا ئارقىسىغا يېنىۋېدى، بىرنەچچەيلەننى ئەگەشتۇرۇپ ئەلى ئەپەندى تونۇشتۇرغان سودىگەرلەر كىرىپ كەلدى.

— ئەلى ئەپەندى بىلەن ئەي دوختۇر قېنى؟ مەن ئۇلار بىلەن كۆرۈشىمەن، — دېدى ئايتىللا ئالدىغا چىقىپ.

— كىم ئۇ ئەلى ئەپەندى دېگەن؟ بىز سىلەرنى قەرز ئورنىغا ئالدۇق. ئىشەنمىسەڭلار مانا بۇ ھۆججەت.

ئايتىللا ئالدىدىكى سېمىز چوقۇر يۈزلۈكنىڭ قولىدىكى قەغەزنى يۇلۇپ ئالدى ـ دە، ئۇنى ئوقۇپ كۆزلىرى تېخىمۇ چەكچەيدى، ئاندىن ئۇنى گۈلشەنگە سۇندى. قەغەز بىر پارچە پۇل تاپشۇرۇۋېلىش ھۆججىتى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئايتىللا ۋە ئاينۇرنىڭ ئۇچ يىلدىن بېرى ئەلى ئەپەندىدىن ئېلىپ ئىشلەتكەن پۇللىرى ھەم گۈلشەنگە ھەر قېتىم بېرىدىغان تونۇشۇش كۆڭۈل سوۋغىلىرى، ئاينۇر، ئايتىللانىڭ يېقىندا ئالغان ئون مىڭ يۈەن قەرز پۇلى، ھەتتا گۈلشەن بىلەن ئاپىسىنىڭ ياتاق، تاماق، يول كىرا پۇلى قاتارلىقلار بولۇپ بىر يۈز يىگىرمە مىڭ يۈەن پۇلنىڭ تىزىملىكى ئىدى. گۈلشەن قەغەزنى تۇنۇقىنچە جايىدا ئولتۇرۇپ قالدى. بىردەمدىن كېيىن ئايتىللادىن سورىدى:

— سىلەر شۇنچە جىق پۇلنى نېمىشقا قەرز ئالغانتىڭلار، ئەمدى بىز قانداق قىلىمىز؟

— بۇ ئالدامچىلىق، مەن ئەلى ئەپەندى بىلەن كۆرۈ-

شىمەن! — دېدى ئايتىللا ھېلىقى چوقۇر يۇزلۇككە.
— ئۇنداقتا سىلەر بىزگە پۇلنى ھازىرلا تاپشۇرۇڭلار. ئەلى ئەپەندى دېگەننى بىز تونۇمايمىز. بولمىسا ياۋاشلىق بىلەن بىز بىلەن كېتىسىلەر.

ئۇچ قىز نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالدى. شۇ چاغدا گۇل-شەننىڭ خىيالىغا ئۆزلىرى تۇرۇۋاتقان جايىنىڭ زادى قەيەر ئىكەنلىكى ئېسىگە كەلدى. ئۇ قىيا ئۇچۇق دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى، لېكىن قەيەر ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. بىر دەمدىن كېيىن كىر-گەنلەر ئۆزئارا بىرنېمىلەرنى دېيىشتى. ئۇلارنىڭ قايسى جايىنىڭ يەرلىك شېۋىسىدە سۆزلەشكىنىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە، ئۇلار ئۇچ قىزنى قالدۇرۇپ چىقىپ كېتىشتى. ئىشىكنىڭ ئېتىلگىنىنى كۆرگەن قىزلار بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ قېلىشتى. پەقەت گۇلشەنلا ئىچ - ئىچىدىن بوغۇلۇپ يىغلايتتى: «نېمىشقا سىلەرگە ئۇچراپ قالغاندىمەن؟ نېمىشقا ئاپامنى يالغۇز قويۇپ سىلەرگە ئەگەشكەندىمەن، ئەمدى ئاپام قانداق قىلىدۇ؟ ئۇنىڭ بۇ يەردە ھېچنىمىسى يوق تۇرسا؟» دەيتتى ئۇ ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ.

شۇ تاپتا ئۇ ئاپىسىنىڭ نەلەردىدۇر تەمتىرەپ يۇرگىنىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئىككىسىنى تىللايتتى. كەچ كىرگىچە ئۇنىڭ كۆزلىرى يىغىدىن ئىششىپ كەتتى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللا بولسا مىشىلداپ يىغلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارمۇ بۇنداق بولۇ-شىنى ئەسلا كۈتمىگەن، ئەلى ئەپەندىدەك قولى ئۇچۇق ئادەمنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا بىر ئالدامچى ئىكەنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈر-مىگەنىدى.

كەچتە تەمبەل كەلگەن بىرقانچە ئەر ياتاققا كىرىپ، ئۇلارنى بىر يەرگە ئاپىرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ھېچنەگە بارمايمىز! — دەپ كەينىگە داجىدى ئايتىللا. ئەمما ئۇلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ قىزلارنى خۇددى چۇجىنى قاماللە-

غاندەك قوللىرىنى كەينىگە قايرىدى، ئاندىن ئۇلارنىڭ بۇرنىغا لۆڭگىدەك بىر نەرسىنى تۇتتى، كېيىن قىزلار ھېچنېمىنى سەزمىدى.

قىزلار شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ نەدىلىكىنى بىلەلمىدى. بەزىدە ئۆزلىرىنى قاتتىق سىلكىنىۋاتقاندەك سېزىپ كۆزلىرىنى ئاچماقچى بولاتتى، ئەمما بۇرنىغا پۇرايدىغان بىر خىل پۇراق بىلەن تەڭ يەنە ھېچنېمىنى سەزمەيتتى.

گۈلشەن بىركىمنىڭ قاتتىق تۇرتۇشى بىلەن كۆزلىرىنى تەستە ئاچتىيۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇ ئالدىدا تۇرغان ئايتىللاغا، ئاندىن تېخىچە ئۇخلاۋاتقاندەك يانقان ئاينۇرنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنى چاقىردى.

— بىز نەگە كېلىپ قالدۇق، ئايتىللا؟ — دېدى گۈلشەن تەستە دېرىزىدىن سىرتقا قاراۋاتقان ئايتىللاغا قاراپ.

— مەنمۇ بىلمىدىم. مېنىڭ ھېچ نەرسە ئېسىمدە يوق، بىزنىڭ قانداقلارچە بۇ يەرگە كېلىپ قالغانلىقىمىزنىمۇ ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن. ئۇلار بىزنى نېمە قىلار؟

ئايتىللانىڭ سوئالىغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى. گۈلشەننىڭ خىيالى يەنىلا ئاپىسىدا ئىدى. پۈشايمان ئوتىدا يۇرىكى پۈچىلىناتتى، ئۆزىنى نەچچە مىڭ قېتىم تىللاپ بولغىنىنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇلار شۇ ئولتۇرغانچە قانچىلىك خىيال سۈرۈشتىكىن، بىر چاغدا بىرنەچچەيلەن كىرىپ گۈلشەننى يالغۇز قالدۇرۇپ ئىككىسىنى ئاچقىپ كېتىشتى. گۈلشەن ئەڭ قورقۇنچلۇق خىياللارنى قىلىپ كۆننى كەچ قىلدى. كەچلىكى ھېلىقى كۈندىكى چوقۇر يۇزلۇك كىرىپ ئىشىكنى تاقىغاندىلا، ئۇ تامغا ئۇسسۇپ ئۇلۇۋېلىشنىمۇ ئويلاپ باقتى. لېكىن، ئۇ پۇرسەت ئۇنىڭغا كېلىپ بولغۇچە چوقۇر يۇز ئۇنى قاماللاپ كارىۋاتقا باستى. ئۇ ھەرقانچە تىرىكىشىپ باققان بولسىمۇ كۈچ جەھەتتە يەنىلا ئاجىز كەلدى، ئاخىرى خورلۇق ئىچىدە لەۋلىرىنى چىڭ چىشلەپ ئۇنىڭغا بويۇ-

سۇندى. ئۇ ئاشۇ ئۆيده ئۇچ كۈنگىچه قالغان ئىككىسىنى كۆرمه-دى. پەقەت كۈنده كەچته هېلىقى چوقۇر يۈز ئۇنىڭ بىلەن شەھۋانىي ھەۋىسىنى قاندۇراتتى. ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۇلار ئۇچ قىزنى ماشىنىغا سېلىپ ئۇ يەردىن ئايرىلدى. قورقۇنچ باسقان ئاينۇر بىلەن گۈلشەنلا گەپ قىلماي ئولتۇراتتى. ئايتىللا بولسا ئەلى ئەپەندىدىن تارتىپ ئۆزلىرىنى بوزەك قىلغان بارلىق كىشى-لەرنى يەتمىش پۈشتىغىچه تىللاپ چىقتى، بىرقانچه قېتىم تەس-تەكمۇ يېدى.

— بولدى، ئايتىللا، — دېدى گۈلشەن ئۇنى جىملەپ، — بېشىمىزغا كەلگىنى شۇ بولسا ئۇنىڭغا ئامال يوق. سىلەر ھېچ-بولمىسا ئاتا ـ ئاناڭلاردىن خاتىرجەم، لېكىن مەنچۇ؟ مېنىڭ ئاپام ئۇرۇمچىنىڭ قايسى كوچىسىدا تەمتىرەپ يۈرىدۇ. شۇ تاپتا مېنىڭ دەردىمنى بىلمەيسىلەر. بىز ئامال بار ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ چىقىشنى ئويلايلى. بۇلار بىزنى ھەرگىز ياخشى ئىشقا سالمايدۇ. بىز بۇگۈندىن باشلاپ ھەرگىز ئايرىلمايلى.

— ساڭا يۈز كېلەلمەيمىز، — دېدى ئاينۇر، — سېنى باشلاپ چىقمىغان بولساق سەن بولساڭمۇ بۇ بالادىن قۇتۇلۇپ قالاتتىڭ. ئەلى ئەپەندى بىلەن ئەي دوختۇر سىلەرنى مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدا پىچىرلىشىۋاتقاندىمۇ ئۇلارنىڭ ئال-دامچى ئىكەنلىكىنى ئويلاپمۇ باقماپتىمەن.

گۈلشەن گەپ قىلمىدى. ئۇلارنى ئەيىبلىگەن بىلەنمۇ ھېچ ئىشنى قىلغىلى بولمايتتى. بىرھازادىن كېيىن ماشىنىدىكى بىر ـ نەچچەيلەن ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىدىن گۇمان قىلىپ قالدىمۇ، ئۇلارنىڭ ئاغزىغا دوختۇرخانىلاردا ئىشلىتىدىغان پلاستىرنى چاپلاپ قويدى.

ئۇلار ساق ئۇچ كېچه ـ كۈندۈز ماڭغاندىن كېيىن، يېرىم كېچىده بىر شەھەرگه كىرىپ كەلدى، كۆرۈنۈپ تۇرغان ئېگىز ئىمارەتلەردىن گۈلشەن بۇنىڭ ناھايىتى چوڭ شەھەر ئىكەنلىكىنى

هېس قىلدى. ئۇلار چۈشكەن ماشىنا شەھەر كوچىلىرىدا خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن بىر بىنانىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ماشىنا توختىتىش مەيدانىغا كېلىپ توختىدى ـ دە، قىزلارنىڭ ئاغزىدىكى نەرسىنى ئېلىۋېتىپ ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ، بىنانىڭ يان ئىشىكىگە كېلىپ كىمگىدۇر تېلېفون بەردى. بىردەمدىن كېيىن بىنادىن ئىككىيلەن چىقىپ ئۇلارنى باشلاپ كاردىوردىن ئۆتۈپ بىر زالغا باشلاپ كىردى. زالغا ناھايىتى چىرايلىق كىيىنگەن بىر ئايال چىقىپ، گۈلشەنلەرنى ئەكەلگەن چوقۇر يۈزلۈك بىلەن ناھايىتى قىزغىن پاراڭلاشقاندىن كېيىن، قىزلارنىڭ باش ـ ئايىغىغا قاراپ ناھايىتى رازى بولغانلىقىنى بىلدۈردى.

— سىلەر قەرزىڭلارنى مۇشۇ يەردە ئىشلەپ تۈگىتىسىلەر. قەرزىڭلار قاچان تۈگىسە شۇ چاغدا سىلەرنى قويۇۋېتىمىز، — دېدى ھېلىقى ئايال، — بۈگۈن ئوبدان ئارام ئالسىلەر، ئەتە بىزنىڭ باشقۇرغۇچىمىز سىلەرگە قانداق قىلىدىغانلىقىڭلارنى دەپ بېرىدۇ.

ئۇلار قىزلارنى ئۈچىنچى قەۋەتتىكى بىر ئۆيگە ئەكىرىپ قويۇپ چىقىپ كېتىشتى. ئەتىسى سەھەردىلا يەنە بىر ئايال كىرىپ ئۇلارنى يەنە باشقا بىر ئۆيگە ئېلىپ چىقتى. كىيىملىرىنى بۇلۇڭدىكى قۇرۇق يەشىككە تاشلىۋېتىپ، تاسما بىلەن ئېتىلىدىغان تار، ئۇزۇن كۆڭلەكلەرنى كىيدۈرۈپ ئۇلارغا گىرىم قىلىدى، ئاندىن بۈگۈندىن باشلاپ مۇشۇ يەردە مېھمان كۈتىدىغانلىقىنى، بۇ يەرنىڭ شېنجېن دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۇلار قاچماقچى بولسا قانداق جازالىنىدىغانلىقىنى بىرھازا سۆزلىگەندىن كېيىن ئۇلارنى باشلاپ بىرىنچى قەۋەتتىكى زالغا چۈشتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كەينىگە نازارەت قىلىدىغان ئادەم قويۇلغانلىقىنى كۆرۈپ، بۇ يەردىن سىرتقا چىقىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئويلاپ يېتىشتى. شۇ كۈنى ئاخشىمى بۇ جايغا كەلگەن ئەرلەر ئۇچەيلەنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرۈپ ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ قويايلا دېيىشتى. بىردەمدىلا خوجايىنىنىڭ ئەتراپىغا ئۇلارنى ئاي-

لىق كۆتۈرە ئالمىغانلاردىن بىرقانچىسى ئالدىن كۆتۈرە ھەققىنى تاشلىدى. بىر ھەپتىدىن بېرى ئوچ قىزغا بىردەممۇ ئارامچىلىق بولمىدى، ئۇلار كېچىسى مېھمان كۈتسە، كۈندۈزى تانسىخانىنى تازىلايتتى. بۇ بىر ھەپتە جەريانىدا ئۇلار بۇ يەرنى خېلى ئوبدان بىلىۋالدى. تۆت قەۋەتلىك بۇ بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتى تانسىخانا، ئىككىنچى قەۋىتى مېھمانخانا بولۇپ، يەر ئاستى قەۋىتى نامدا چېنىقىش زالى، ئەمەلىيەتتە قىمارخانا ئىدى. تانسىخانىدا مەخسۇس ئادەم قويۇلغان بولۇپ، ئۇلار ساقچى دائىرىلىرى تەكشۈرۈپ كەلسە چىراغ ئارقىلىق باشقىلارغا بىلگە بېرەتتى، چىراغ-نىڭ نۇرى سېرىققا ئۆزگەرگەن ھامان قىزلار مېھمانلىرىنى يوشۇرۇپ زالغا چىقىپ تۇرۇۋالاتتى. گۈلشەنلەر بۇ يەرنىڭ ئەڭ داڭلىق ھەمراھ بولغۇچىلىرى ئىدى. دەسلەپ گۈلشەن قارشىلىق قىلغانلىقتىن خوجايىن ئۇنى ئوچ كۈن ئاچ قويۇپ جازالىدى. بىرقانچە قېتىم خېرىدارنى رەنجىتىپ قويۇپ تاياق يېدى، يەنە بىر قېتىم ساقچىلار تەكشۈرۈپ كەلگەندە بىخەستەلىك قىلغىنى ئۈچۈن تېخىمۇ قاتتىق تاياق يېدى. ئۇلار بارغانچە ھەممە نەرسىدىن قورقىدىغان بولۇپ قېلىشتى. ئىككى ئاي ئىچىدە گۈلشەن بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ ئىنتايىن رەھىمسىز ئىكەنلىكىنى، بۇ يەردىن قېچىپ كېتىش ئۈلۈمگە تەۋەككۈل قىلغانلىق بىلەن ئوخشاشلىقىنى تونۇپ يەتتى. ئۆزىنىڭ تەقدىرىنىڭ تەتۈرلۈكىدىن زارلىنىپ تالاي كېچىلەرنى يىغا بىلەن ئۆتكۈزدى. بەزىدە ئۆلۈۋېلىشنىمۇ ئويلىدى. ئەمما، ئاپىسىنى ئويلاپ بۇ خىيالىدىن ۋاز كەچتى. ئۇ دائىم ئاپىسىنى كوچىلاردا ئادەملەر ئارىسىدا غىل - پال كۆرۈپ يېنىغا بارالماي چۈشەيتتى. بۇنداق كۈنلەردە ئۇ بىرقانچە كۈنلەرگىچە بىئارام بولاتتى. ئۆزى كۈتۈۋاتقان خېرىدارنىڭ كىملىكىنى ئويلىمايتتى. پەقەت ئۇستىدىكى ئېغىر - يېنىك، ھەر خىل پۇراقتىكى تەنلەر چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن بىرھازاغىچە يىغلايتتى.

* * *

ئەتراپى ھەر خىل گۈللەر بىلەن پۈركەنگەن، باغ ياكى يول ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدىغان جايدا گۈلشادىخان گۈلشەننى يېتىلىگىنىچە كېتىپ باراتتى. ئۇ گۈلشەننىڭ ياش يۇقى كۆزىنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، ئېيتماقچى بولۇپ قولىنى سوزدى. دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئايىغى ئاستىدىكى يەر يېرىلىپ گۈلشەن چۈشۈپ كەتتى. «گۈلشەن!» دەپ توۋلىغىنىچە گۈلشادىخانمۇ سەكرىدى. گۈلشادىخاننىڭ قولى گۈلشەننىڭ قولىنى تۇتۇۋالاي دېگەندە، گۈلشەننى كۆرەلمەي قالدى. ئۇنىڭ «ئانا!» دېگەن ئاۋازى قاپقارا ھاڭدا ئەكس سادا ياڭراتتى. گۈلشادىخاننىڭ بەغرى زىغا قاتتىق بىر نەرسە كەپلەشتى. ئۇ بار ئاۋازى بىلەن گۈلشەننىڭ ئىسمىنى چاقىردى، لېكىن ئۆزىمۇ بارغانچە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە چۆكۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ: «تېگىگە يەتسەملا قىزىمنى تېپىۋالىمەن» دەپ ئويلايتتى، لېكىن تېگىگە يېتەلمەيتتى.

گۈلشادىخان قارا تەرگە چۆمۈپ ئويغاندى. گۈپۈلدەپ سېلىۋاتقان يۇرىكى ئۇستىگە قولىنى قويۇپ ئۇلۇغ تىندى. تىپتىنچ ياتاقنىڭ تۆت ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن تامدىكى سائەت كە قاراپ چۆچۈپ كەتتى. كېچە سائەت بىردىن ئاشقان بولۇپ گۈلشادىخاننىڭ كۆڭلىگە ئەنسىزلىك كىرىۋالدى.

«مۇشۇ چاغقىچە خەقنىڭ شەھىرىدە نېمە قىلىپ يۈرىدىغاندۇ بۇ بالىلار؟ ئوغرى ـ يالغانغا قالمىسا بولاتتىغۇ؟» دەپ ئويلىغان گۈلشادىخاننىڭ ياتقۇسى كەلمەي تۇرۇپ كەتتى. چايداندىن بىر ئىستاكان چاي قۇيۇپ ئىچىپ باقتى، لېكىن ھېلى كۆرگەن چۈشى كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ قانداقتۇر بىر يامان ئىش يۈز بېرىدىغاندەك بىر مۇدھىش خىيال ئەگىپ يۈرەتتى: «خۇدا ئۆز پاناھىڭدا ساقلا!» دەپ زىكرى قىلاتتى ئۇ. ئەمما، ئۇلار تاڭ ئاتقۇچە كەلمىدى. گۈلشادىخاننىڭ ئويلىمىغان خىياللىرى قالمە-

دى. ئەتىگەنلىك ناشتا ۋاقتى بولسىمۇ ئۇلارنىڭ قارىسى كۆرۈنۈ-
مىگەچكە گۈلشادىخان بىرقانچە قېتىم كۆز يېشى قىلدى. خۇددى
قىزى «ئاپا، سېنى ئەنسىرىتىپ قويدۇم ـ ھە؟» دەپ كىرىپ
كېلىدىغاندەك ئىشىككە قاراپ ئولتۇردى. سىرتقا چىقىپ ئىزدەپ
باقماقچىمۇ بولدى، لېكىن نىيىتىدىن يانىدى. چۈنكى، ئۇ سىرتقا
چىقسىلا بۇ يەردە قارىغۇ ئىدى. گۈلشادىخاننىڭ ئىچى تىتىلا-
دىدى. ھېلى دېرىزىدىن پەسكە قارىسا، ھېلى ئىشىككە تەلمۈرۈپ
قارىدى. ئەمما، ياتاق يەنىلا شۇنداق تىپتىنچ ئىدى. تۈيۇقسىز
ئىشىك «تىرىق» قىلىۋېدى، گۈلشادىخان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ
كەتتى. ئىشىك ئالدىغا بېرىپ بولغۇچە كىرىپ كەلگەن كۆتكۈچى
قىزنى كۆرۈپ يەنە «لاسسىدە» بولۇپ قالدى. گۈلشادىخان سائەت-
كىلا قارايتتى. سائەت ئىستىرىلكىسى شۇنداق ئاستا ئايلىناتتە-
كى، گۈلشادىخاننىڭ ئۈنىڭ تىللىرىنى قولى بىلەن چۆرۈپ قوي-
غۇسى كېلىپ كەتتى. كۆتكۈچى قىز ياتاقنى پاكىز تازىلاپ
بولغاندىن كېيىن چىقىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئىشىك يەنە
بىر قېتىم تاراقلاپ ئېچىلدى. ئۇ ئۇمىد بىلەن ئىشىككە قارىدى.
ئەمما، بۇ قېتىم كەلگىنى كۆتكۈچى قىز بىلەن سېمىز كەلگەن
بىر ئايال ئىدى. ئۇلار گۈلشادىخانغا گەپ قىلىۋېدى، ئۇ بىلەلمە-
دى. ئۇلار بىر ـ بىرىگە قارىشىپ مۇرىلىرىنى قىسىپ قويغاندىن
كېيىن سېمىزرەك كەلگىنى ئەقىل تاپتى بولغاي، گۈلشادىخان-
نىڭ سومكىلىرىنى، ئاندىن ئۈنىڭ ئۆزىنى كۆرسىتىپ ئىشىكنى
شەرەت قىلدى، ئاندىن سائەتنى كۆرسىتىپ ئالىقىنىغا ئون ئىك-
كىنى، بىر يوز ئەللىكنى يازدى. شۇ چاغدىلا گۈلشادىخان ئۇلار-
نىڭ سۆزىدىن بىر نەرسىنى ھېس قىلدى. «سائەت ئون ئىككە-
دىن قالسا يەنە بىر يوز ئەللىك كوي ئالىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ
چۈشەنگەن گۈلشادىخان ئىما ـ ئىشارەتلەر بىلەن ئۆزىنىڭ بۇ
يەردە يەنە بىر ئاخشام ياتىدىغانلىقىنى تەستە ئۇقتۇردى، ئاندىن
بىر يوز ئەللىك كويغا ئىچى ئاغرىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ قولىغا

تۇتقۇزدى.

«نېمىدېگەن قىممەت ئۆي بۇ! بۇ خەق مېنى گەپ ئۇقمايدۇ دەپ گوللىۋالماندۇ ـ ھە؟ مەيلى، نېمىلا بولمىسۇن، ئاۋۋال گۈلشەن قايتىپ كەلسۇن، ئاندىن بۇلار ئارتۇق ئېلىۋالغان پۇلنى قايتۇرۇۋالارمىز. بۇ بالىلارغا نېمە ئىش بولغاندۇ، كۇن چۈشمۈ بولدى، تېخى قايتىپ كەلمىسە، خۇدايىمغۇ ساقلا، بولمىسا ئۇ-شىك ئالدىغا چىقىپ قاراپ باقايمكىن، بىرەر ئادەمدىن سوراپ باقسام قانداق بولار؟ بۇگۇنچە ياتاقتىن چىقماي ساقلاي، مەن سىرتقا چىقىپ كەتكەندە كېلىپ قالسا، مېنى ئىزدەپ ئاۋارە بولۇشمىسۇن يەنە...»

شۇ خىيال بىلەن گۈلشادىخان قورساقلىرى ئېچىپ كەتسىمۇ سىرتقا چىقمىدى. ئەمما، كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشتى، ئۇلار-دىن يەنە ئەسەر يوق. گۈلشادىخان قىزغا بېرەر ئىش بولغانلىقى-نى ھېس قىلىپ كۆز يېشى قىلدى. ئىككىنچى كۈنى ئۇ كارى-دورىدا قىرىق ياشلاردىكى بىر كىشىنى كۆرۈپ قالدى، ئۇ كىشى-نىڭ ياتىقى دەل گۈلشادىخان ياتقان ياتاقنىڭ ئۈدۈلىدا ئىدى.

تۇرۇپلا گۈلشادىخاندا ئۇ كىشىدىن يارىدەم سوراش خىيالى پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ كىشى ياتاقتا كىرىپ كېتىپ، ئۇن بەش مىنۇتلاردىن كېيىن ئىشكنى چەكتى، ئىجازەتتىن كېيىن ئاستا ياتاقتا كىردى، سالام ـ سەھەتتىن كېيىن ئۆزىنىڭ كىرىش مۇددىئاسىنى ئېيتتى.

— كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈندىڭىز، ئۇكام، — دېدى ئۇ ياشلىرىنى تەستە تۇتۇپ، — مەن بۇ يەرنىڭ ئەلمى ـ تەلىمىنى بىلمىگەندىن كېيىن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. شۇ تاپتا سىرتقا ئېچىقىپ قويسا ياتىقىمنىمۇ تاپالمايمەن، قىزىمنى كىم-دىن، نەدىن سوراشنى تېخىمۇ بىلمەيمەن، ماڭا بىر يارىدەم قى-لىپ قىزىمنى تاپقۇدەك بىرەر ئامال قىلىپ بەرسىڭىز سىزنى رازى قىلغان بولاتتىم.

— كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسىلا، ئاچا، — دېدى ھېلىقى ئەر ئۇنىڭغا، — مەنمۇ ئۇرۇمچىگە سودا ئىشى بىلەن كەلگەن. قەشقەر بىلەن بۇ يەرنىڭ ئارىلىقى يېقىن بولمىغاندىكىن يىلدا بىر-ئىككى قېتىم ئاران كېلىپ تۇرىمىز بۇ يەرگە. سىلىگە يارىدەم قىلغۇمغۇ بار ئىدى، ئەمما مەنمۇ بۇ يەرنى تۇزۇك بىلمەيمەن. مۇنداق قىلايلى: سىلى بۇ يەردە ياتسىلا ياتاقلىرى بەك قىممەت، قىينىلىپ قالىدىلا، باراقچى بولغان مېھمانخانىنىڭ ئادرېسىنى بۇ يەرگە قالدۇرۇپ قويۇپ ئەرزانراق ياتاقتا ئالماشسىلا قىزلىرى كېلىپ قالسا تاپالايدۇ، بولمىسا ئۇيغۇرلار كۆپرەك جايلاشقان بىر يەردە خېلى ياخشى بىر مېھمانخانا بار، مەن سىلىنى شۇ يەرگە ئاپىرىپ قويايى. ئاندىن قىزلىرىنى خاتىرجەم ئىزدىسىلە، سۈرەتتەك بىر نەرسىلەر بولسا باشقىلارغا كۆرسىتىپ سورىسىلمۇ ئۇچۇرى بولۇپ قالار.

گۈلشادىخان ئۇ كىشىنىڭ ياتقىدىن ئۈمىدسىز ھالدا قايتىپ چىقتى. ياتاقتا كىرىپ خېلى ئويلاندى. ئاخىرى قەشقەرلىك سودىگەرنىڭ دېگىنىدەك ئەرزانراق ياتاقتا ئالمىشىپ ئاندىن قىزىنى ئىزدەشنى لايىق تاپتى ـ دە، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ئۇنىڭ ئىشىكىنى قايتا چەكتى.

گۈلشادىخان ھېلىقى سودىگەرنىڭ يارىدىمىدە ئەتراپى پۈتۈن-لەي ئۇيغۇرلار ئاچقان دۇكان، ئاشخانىلار جايلاشقان بىر مېھمانخانىغا جايلاشتى. ئەتراپتىكى ئۇيغۇرلار ھەم ئۇيغۇر مېھمانخانا كۆتكۈچىلىرىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ كۆڭلى خېلى جايىغا چۈشتى. گۈلشادىخان قىزىنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرى ئارىسىدىن بىر كىشىكىدەك نەرسىگە چاپلانغان بىر سۈڭلۈق رەسىمنى تېپىۋېلىپ خۇددى گۈلشەننى تېپىۋالغاندەكلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ بىر-ئىنىڭ چىڭقىلىپ ئاغرىشىغا قارىماي سىرتقا چىقىپ ئالدىدىكى ئاشپۇزۇل خوجايىنلىرىغا رەسىمنى كۆرسىتىپ سۈرۈشتۈرۈپ كۆردى. بىرقانچە كۈن ئىچىدە ئۇ كۆتكۈچى قىزلار بىلەن تونۇ-

شۇپ قالدى. ئۇلارغا قىزىنىڭ بىر ھەپتىدىن بۇيان قايتىپ كەل-
مىگەنلىكىنى، يۇرتىدىن چىقىش سەۋەبلىرىنى يىغلاپ تۇرۇپ
سۆزلەپ بەردى. قىزلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ تونۇشلىرىدىن
سۇرۇشتە قىلىپ بېقىشقا ۋەدىلەرنى قىلىشتى. تېخى بىرقانچىسى
ئارام ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئۇنى ئادەملەر توپلاشقان جايلارغا ئاپە-
رىپ گۇلشەنلەرنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىشىپ بەردى. ئەمما،
ھېچكىم گۇلشەننى كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمىدى.

بۇگۇن گۇلشادىخان ئورنىدىن تۇرالمىدى. بېشى ئادەتتىكى
كۈنلەرگە ئوخشىمايدىغان دەرىجىدە قاتتىق ئاغرىپ كۆزىنىمۇ ئا-
چالماي قالغانىدى. چۇشكىچە كارىۋاتقا چاپلىشىپ ياتقان گۇلشاد-
خان كۈتكۈچى قىزدىن ئەكىرگۈزگەن سۇيۇقئاشنى ئىچىپ خېلى
ئۆز ئەسلىگە كەلگەندەك بولدى. چۈشتىن كېيىن زورمۇزور
ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقتى. ئۇ بۇگۇن ھېرىپ باقمىغان
جايلارغا بېرىشنى خىيال قىلدى. «تەۋەككۈل دەپ كوچىمۇكوچا
مېڭىپ باقاي! ياتاقنى تاپالمىسام يېنىمدا پۇل بولغاندىكىن ياتقۇ-
دەك جاي تېپىپ ياتارمەن، كۈندە سورىغان كىشىلەردىن سوراۋەر-
سەم بولمىغۇدەك.»

گۇلشادىخان ھەر كۈنى ئۆزى كېلىدىغان بازاردىن ئۆتۈپ
ئۇدۇل كەلگەن كوچىغا قاراپ يول ئالدى. ھېرىپ قالغان جايلاردا
يول بويىدا ئولتۇرۇپ ئارام ئالدى. ئالدىغا ئۇچرىغان كىشىلەر-
دىن رەسمىنى كۆرسىتىپ سۇرۇشتۇردى. ئۇ يول بويىدىكى ئا-
دەملەر توپلاشقان جايلارغا ئۇمىد بىلەن قارايتتى. چېچى ياكى
ئاللىقانداق بىر جايلىرى گۇلشەنگە ئوخشاپ كېتىدىغان قىزلارنىڭ
ئارقىسىدىن خېلى ئۇزاققىچە ماڭاتتى، چىرايى سۇرلۇكرەك كەل-
گەن كىشىلەرنى كۆرگەندە ئىختىيارسىز «ئوغرى بولۇپ قالمە-
سۇن» دەپ قىزى قالدۇرۇپ كەتكەن بىر تۇتام پۇل سېلىنغان
ئىچ كىيىمىنىڭ يانچۇقىنى سىلاپ قوياتتى. شۇ تاپتا گۇلشادىخان
ھەم قورقاتتى، ھەم ھېچنېمىدىن قورقمايتتى. بېشىنىڭ قاتتىق

ئاغرىۋاتقىنىغىمۇ پەرۋا قىلمايتتى. ئۇ شۇ تەرىقىدە مېڭىۋېرىپ ئۆزىنىڭ نەگە كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلمەي قالدى. قايتىپ كېتىشنى ئويلاپ كەينىگە ياندى، لېكىن ئۆزىنىڭ قايسى تەرەپ-تىن كەلگەنلىكىنىمۇ ئەسلىيەلمىدى.

ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن گۈلشادىخان يول بويىدىكى ئورۇن-دۇققا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ ئەمدى قىزىدىن ئۇمىد ئۈزگەنىدى. يولدىن ئۆتۈۋاتقان كىشىلەرگە ئىلتىجا قارايتتى.

«ئۇلۇغ خۇدايىم، ئالدىڭدا ئۆتكۈزگەن قايسى گۇناھىم ئۈ-چۈن مېنى بۇنچە ئازابلارغا سالىدىغانسەن؟ قىزىمنى كۆز ئالدى-دىن ئېلىپ كەتكۈچە قىزىمنىڭ قۇچىقىدا جېنىمنى ئالساڭ بول-مامدۇ؟ شۇ تاپتا يۈرىكىم دەردىدىن يېرىلىپ كېتەيلا دېدى. مەندەك بىچارە ئايالنىڭ كۆز ياشلىرىغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن، مەن-دەك باغرى لەختە ـ لەختە قانغا تولغان بەندىڭنىڭ نالە ـ زارىغا قۇلاق سالغىن، قىزىمنى قايتۇرۇپ بەرگىن! ئاشۇ يالغۇز قىزى-مىنى كىشىلەر ئالدىدا خار قىلما! مەن سېنىڭ شاپائىتىڭ ئۈچۈن بىر ئۆمۈر دۇئا ـ تىلاۋەت قىلاي، ئۆتكۈزگەن بارلىق گۇناھىم-نىڭ جازاسىنى مەندىن ئالغىن، قىزىمنى شېرىك قىلما!»

گۈلشادىخان يىغلاپ ئولتۇرۇپ خۇداغا نالە قىلاتتى. قىزىنى كۆز ئالدىدا ھازىرلا پەيدا بولۇپ قالىدىغاندەك ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق قارايتتى. شۇ كېچىسى ئۇ يول بويىدىكى بىر توپ سۆگەتكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ تاڭنى ئاتقۇزدى، گاللىرى قۇرۇپ ئاغزى ئاچچىق سۈيۇقلۇققا تولاتتى. ئۇ تاڭ سەھەردە يول بويىدىكى تۇرۇبا سۈيىدە يۇزىنى يۇيدى، مۇزدەك سوغۇق سۇدىن ئىچتى، جانسىز قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ ماشىنا توختاش بېكىتىگە كېلىپ، كوچا ئاپتوبۇسى ساقلاپ تۇرغان بىرقانچەيلەنگە رەسمىنى كۆرسەتتى، ئۇلار باشلىرىنى چايقاشتى. گۈلشادىخان كەينىگە يېنىپ ئەللىك مېتىر ماڭمايلا بېشى قېيىۋاتقاندەك بو-لۇپ، دەرھال ئولتۇرۇۋالدى، لېكىن قايتا ئورنىدىن تۇرالمىدى.

هەرقانچە تىرىشىپ باقسىمۇ بېشى قېيىپ بولمىدى. ئۇ بېشىنى تىزغا قويۇپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ بېشى ھازىرلا پارتلاپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلاتتى. كۆز ئالدى تۇرۇپ قارايسا، تۇرۇپ قىزىللىقتا تولاتتى. بارا - بارا ئۇ ئاغرىق ئازابىغا چىدىيالماي ئىڭراپ كەتتى... گۈلشادىخان ئۆزىنىڭ قانچە ئۇزاق ئولتۇرغىنىنى بىلەلمىدى. بېشىنىڭ ئاغرىقى سەل پەسەيگەندەك ھېس قىلىپ بېشىنى كۆتۈردى، ئەمما كۆز ئالدىدىكى غۇۋالىقتىن چۆچۈپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلۇۋېتىپ يەنە قارىدى. ئالدىدىن كىملەردۇر ئۆتكەندەك قىلاتتى. ماشىنىلارنىڭ ئاۋازى ئېنىق ئاڭلىناتتى، ئەمما ئۇ كۆرەلمەيتتى. گۈلشادىخان ئۆزىگە كەلگەن بۇ كەلگۈلۈكتىن ئېچىنىپ ئۇزاق يىغلىدى، ئاندىن ئورنىدىن مىڭ تەستە تۇرۇپ سىلاشتۇرۇپ يۇرۇپ پىيادىلەر يولىغا چۈشتى.

«ئەمدى بۇ ماڭا نېمە كۇن؟ قىزىمدىن ئايرىلىپ بۇ دەردكە چىدىيالمايۋاتسام، كۆزۈمدىن ئايرىلىپ قانداق ياشايمەن؟ ئۇلۇغ خۇدا، مېنى بۇ كۇنگە قويغۇچە جېنىمنى ئالساڭچۇ!»

گۈلشادىخانىنىڭ كۆز ياشلىرى توختىماي قۇيۇلاتتى. بەزىدە مۇدۇرۇپ يىقىلاتتى، بەزىدە كىمدۇر بىرى ئۇنى يولدىن ئۆتكۈزۈپ قويىاتتى. «مۇسۇلمان بولساڭلار ماڭا ياردەم قىلىپ قولۇمغا بېرەر تايىاق تۇتقۇزۇپ قويۇڭلار!» دەيتتى. تۇيۇقسىز ئۇ بىر ئەر- ئايالنىڭ ئۆزئارا پاراڭىنى ئاڭلاپ ئۇنلۇك ئاۋازدا توۋلىدى:

— بالىلىرىم، خاپا بولماي مېنى ئۇيغۇرلار بار بازارغا ئاپىرىپ قويساڭلار بوپتىكەن، ئېش ھەققىڭلارنى بېرەي!

ئايالنىڭ «بىزگە گەپ قىلمۇۋېتىپتۇ» دېگىنى، ئاندىن ئۆزگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان قەدەم تاۋۇشىنى سەزگەن گۈلشادىخان ئۆز سېزىمىگە ئاساسەن توختىدى.

— ئاچا، نېمە بولدىلا، نەگە بارماقچىدىلە؟

ئايالنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ گۈلشادىخان كۆزىگە ياش ئالدى.

— ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن ئۇ جاينىڭ ئىسمىنى؟ ھەممە دۇكاندا-

لار ئۇيغۇرلارنىڭ. قايسى كۈنى بىرەيلەن ماڭا بىرنېمە كۆڭۈرۈك دېگەندەك قىلغان، شۇ جايدا بىر مېھمانخانىدا ياتقان ئىدىم. خاپا بولماي مېنى شۇ يەرگە باردىغان ماشىنىغا سېلىپ قويىتىلار.

— بولىدۇ، بىز سىلىنى تاكسىغا سېلىپ قويايلى. نەگە دېسىلە شۇ يەرگە ئاپىرىپ قويىدۇ. ھەرقاچان، سىلى ئوتتۇرا چوڭ كۆڭۈرۈككە بارىدىغان ئوخشايلا.

ئايال سۆزىنى تۈگىتىپ بىرەمدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر تاكسىنىڭ توختىغىنىنى ئاڭلىغان گۈلشادىخانىنىڭ كۆڭلى خېلى ئارامىغا چۈشتى. ھېلىقى ئايال ئۇنى ماشىنىغا سېلىپ قويغاندىن كېيىن شوپۇرغا خەنزۇچە بىرنەرسىلەرنى دېدى، ئاندىن ئۇنىڭغا شوپۇرغا تاپىلاپ قويغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قالدى. گۈلشادىخان ئولتۇرغان تاكسى خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن توختاپ گۈلشادىخاننى چۈشۈرۈپ قويدى. گۈلشادىخان ياڭچۇقىدىن ئەللىك يۈەن دەپ پەرەز قىلىپ ئالغان پۇلدىن شوپۇر ئۇنىڭغا ئىككى ۋاراق قايتۇرۇپ ماشىنىسىنى قوزغاتتى. گۈلشادىخان ئەتراپتىن «كېلىڭلار! كاۋاپ بار، مانتا بار، لەڭمەن، سومەن، راڭپىزا!» دەپ ئاڭلىنىۋاتقان ئاۋازلاردىن ئۆزى ياتقان مېھمانخانىغا يېقىن جايدا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، ئاۋاز چىققان تەرەپنى نىشان قىلىپ قەدەم ئالدى. بۇرنىغا كاۋاپلىنىدىن چىققان ئىس يېقىنلاشقاندا، يۇقۇرى ئاۋازدا ئالدىدىكى نامەلۇم كىشىدىن ياردەم سورىدى.

— ئۇكام، مۇشۇ ئەتراپتا مېھمانخانا بارمۇ؟

— بار، ئالدىلىرىغا ئىككى يۈز مېتىر ماڭسىلا باردىلا، ياتاقلىرى ئەڭ ئەرزان مېھمانخانا شۇ يەردە.

گەپ قىلغۇچى گېپىنى تۈگىتىپلا يەنە خېرىدار چاقىرىشقا باشلىدى. گۈلشادىخان بۇ يەردىن مېھمانخانىنى تېپىپ بارالىشىغا كۆزى يەتمەي ھېلىقى كىشىدىن يەنە ياردەم سورىدى:

— جېنىم ئۇكام، كۆزۈم كۆرمەيدۇ. خاپا بولماي مېنى شۇ

مېهمانخانىغا ئاپىرىپ قويغان بولسىڭىز، ئىش ھەققىڭىزنى بەرسەم، شۇ يەردە تونۇشلىرىم بار ئىدى، تاپالمايۋاتىمەن.

ھېلىقى كىشى ئۇندىڭ كۆزى كۆرمەيدىغان، لىقىنى بىلمەيكچى بولغاندەك بىرھازا جىم بولۇۋالغاندىن كېيىن كىمدۇر بىرىنى چاقىردى:

— ئابدۇل قارى، ماۋۇ ئاچىمىزنى ئالدىدىكى مېھمانخانىغا ئاپىرىپ قويىڭە، كۆزى كۆرمەيدىغان ئايالكەن.

بىردەمدىن كېيىن بىرەيلەن ئۇنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ ماڭدى.

— بۇ يەردىكى تونۇشلىرى كىمتى؟ مەن سىلىنى باشلاپ ئەپچىقىپ قويايى، — دېدى گۈلشادىخانىنى ئەكەلگۈچى توختاپ.

گۈلشادىخان ئۆزى تونۇيدىغان مۇلازىم قىزلارنىڭ ئىسمىنى دەپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇ كىشى كىرىپ كېتىپ نۇرنىسا ئىسىملىك قىزنى باشلاپ چىقتى.

— ۋاي، خۇدايىم! گۈلشادىخان ئاچا، نېمە بولدىلا، ئىككى كۈندىن بېرى نەلەردە يۈردىلە؟

تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ گۈلشادىخان ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلاپ كەتتى. ھېلىقى كىشىگە رەھمەت ئېيتىپ پۇل تەڭلىۋەدى، ئۇ كىشى ئالغىلى ئۇنىماي خوشلاشتى. گۈلشادىخان نۇرنىسا ئىسىملىك قىزنىڭ باشلىشىدا ياتاققا كىرىپ ئىككى كۈندىن بۇيان يۇز بەرگەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا دەپ بەردى.

— بولمىسا، مەن سىلىنى يېقىنراق جايدىكى دوختۇرخانىغا باشلاپ بارايى، كۆزلىرى تۇرۇپلا كۆرمەس بولۇپ قالسا قىزلىرىنى قانداق تاپىدىلا؟ مەن چۈشتىن كېيىن ئارام ئالىمەن، سىلىنى دوختۇرخانىغا ئاپىرايى.

— رەھمەت، قىزىم! ھېلىمۇ سىز بىلەن تونۇشۇپ قاپتىمەنكەن، بولمىسا قانداق قىلاتتىمكىنتاڭ؟

— ئۇندىداق دېمىسىلە، بىزمۇ بۇ يەرگە قىينىچىلىق تۈپەيلى

لمدىن كېلىپ قالغان. بىزنىڭمۇ ھېچنېمىمىز يوق، مېنىڭ مومامنىڭمۇ كۆزى كۆرمەيتتى، سىلىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ مومامـ
نى ئەسلەپ قالدىم.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن نۇرنىسا ئۇنى باشلاپ دوختۇرخاـ
نىغا باردى. دوختۇرلار تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن نۇرنىساغا كېسەللىكى ئىنتايىن ئېغىرلىقىنى، مېڭىدىكى ئۆسمە سەۋەبىدىن كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالغانلىقىنى، داۋالاش ئۇچۇن نۇرغۇن پۇل كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بىرنەچچە خىل دورا بەردى.

نۇرنىسا ئەسلىي كۆچالىق قىز بولۇپ، ئاتا ـ ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن تۇرمۇشى ئىنتايىن قىيىنچىلىقتا قالغان. بىرـ
نەچچە يىل ئىلگىرى بىر يۇرتدىشىنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن ئۇرۇمچىگە كېلىپ مېھمانخانا مۇلازىمەتچىسى بولغان ئىدى. كۆڭلى يۇمشاق بۇ قىز گۈلشادىخانىنىڭ قىزىنىڭ يوقاپ كەتكەنـ
لىكىنى ئۇققاندىن كېيىن، بۇ ئايال بىلەن پاراڭلىشىپ ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر تاپقان، ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلغان ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ بىر كىچىدىلا كۆزى كۆرمەيدىغان ھالەتكە كېلىپ قېلىشى ئۇنى تېخىمۇ ئازابلاپ، ئۇنىڭغا يارەدەم قىلىش نىيىتىگە كەلگەن ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ بۇنچە ئېغىرلىقىنى ئۇققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا يارەدەم قىلالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى.

— گۈلشادىخان ئاچا، — دېدى ئۇ ئۇزاق ئويلانغاندىن كېـ
يىن، — بىر گەپ قىلسام كۆڭۈللىرىگە كەلمەسۇن، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قىزلىرىنى ئىزدىدىلە، ئەگەر قىزلىرى بولسىلا سىلىنى ئىزدەپ تاپىدۇ، بەلكىم ئەسكى ئادەملەرگە ئۇچراپ قالـ
غان بولۇشى مۇمكىن. مېنىڭچە، سىلى ئاۋۇال ئۆيلىرىگە قايتىپ تۇرسىلا، بۇنداق ئەھۋالدا قىزلىرىنى ئىزدەپ تېپىشلىرىمۇ قولايـ
سىز. مەن سىلىنى يۇرتلىرىغا يولغا سېلىپ قويايى. يانلىرىدا قىزلىرى بەرگەن خېلى جىق پۇللىرى بولغاندىكىن، قىزلىرى

قايتىپ كەلگۈچە خىراجەت قىلىسلا بىرنەچچە يىل يەتكۈدەك. بۇ يەردە پۇللىرىنى ئىسراپ قىلىپ يانقانغا تۇشلۇق بىرەر خەۋەر ئاڭلىسىلىغۇ بىر ئۆزى، هەممىدىن قۇرۇق قالسىلا قانداق قىلىدىلا؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇرۇمچى دېگەن هەرقانداق ئادەملەر كېلىدىغان جاي. كىچىك بولسامۇ مەسلىھەتىمنى ئويلاپ باقالا.

ئاخشىمى گۈلشادىخان ئۇزاق ئويلاندى. قىزىنى بۇنداق ئىزدەپ تاپالمايدىغىنىنى، نۇرنىسانىڭ سۆزلىرىنىڭ ئورۇنلۇق ئىكەنلىكىنى چۈشۈنۈپ يەتتى.

«قايتىپ كېتەي، نېمە كۆرسەم ئۆز يۇرتۇمدا كۆرەرمەن. گۈلشەن! جېنىم قىزىم، نەلەردە يۈرۈيدىغانسەن. كىملەرنىڭ قارا قولىدا چەيلەنگەنسەن، ئاپاڭنىڭ هالىنى بىلەمدىغانسەن. نېمىشقا «هالىڭ نېچۈك»؟ دەپ سوراپ قويمايسەن. ئىسىت قىزىم، گۈلدەك قىزىم. بېغىمدىكى ئەتىرگۈلۈم، ئەمدى سېنى كۆرەلمەسمەنمۇ؟! سېنى نېمىشقا بېرىپ كەل دېگەندىمەن، نېمىشقا مۇشۇنداق ئىشلار يۈز بېرىدىغانلىقىنى ئويلىمىغاندىمەن. هەممىسى مەندىن ئۆتتى، جېنىم قىزىم، قايتىپ كەل، ئاپاڭنىڭ يېرىلىپ كېتەي دېگەن يۈرىكىگە مەلھەم بولغىن!...»

گۈلشادىخان قىزى بىلەن ئاشۇنداق خوشلاشتى. نۇرنىسا ئۇنى بىكەتكە ئەكېلىپ يۈرتىغا باردىغان ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇسقا چىقىرىپ قويدى. گۈلشادىخان نۇرنىسا بىلەن يىغلاپ خوشلاشتى.

* * *

خوجايىننىڭ تۇيۇقسىز چاقىرتىشىدىن هەيران قالغان ئۇچ قىز خوجايىن ئايالىنىڭ ئىشخانىسىدا قورقۇمسىراپ تۇراتتى. ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشاتتىيۇ، گەپ قىلالمايتتى. خوجايىن ئايال ئۇلارنىڭ ئىشخانىسىدا بارلىقىنى ئونتوپ قالغاندەك هەركەتچان

ئور ۇندۇقتا كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلىپ تۇراتتى. خېلى ئۇزاقتىن كېيىن خوجايىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلارغا يۈزلەندى. ھاراق ئىشكاپىدىن بىر بوتۇلكا ھاراق ئېلىپ ئۇچ رومكىغا ئاز ـ ئازدىن قۇيۇپ قىزلارغا تۇتقۇزدى.

ـ مۇنداق بىر ئىش بار ئىدى، ـ دېدى خوجايىن رومكىنى قولىغا ئېلىپ، ـ تىجارەت دائىرىمىز كېڭەيتىلگەنلىكتىن مەلۇم نىسبەت بويىچە مال سانقۇچى ياللىماقچى ئىدۇق. باشقۇرغۇچى «سىلەرنى ناھايىتى ياخشى ئىشلەيدۇ» دېگەچكە ئۇچىڭلارنى مال سانقۇچىلىققا قويماقچى. بىز ناھايىتى قىممەت باھالىق مال سوۋدىسى قىلىمىز، شۇڭا سىلەردەك سەگەك كىشىلەر بولمىسا مال سېتىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلەر كۆپرەك پۇل تېپىپ قەرزىڭلارنى تۆلىسەڭلارلا بۇ يەردىن قايتالايسىلەر، ئەگەر ئۇچ قېتىملىق ۋەزىپىنى ياخشى ئورۇندىيالمىساڭلار بارلىق قەرزىڭلار كۆتۈرۈۋېتىلىدۇ، ناۋادا چاتاق چىقىرىپ قويساڭلار ئۇ چاغدا بارلىق مالنىڭ پۇلىنى سىلەر تۆلەيسىلەر.

قىزلار بىر ـ بىرىگە قاراشتى. ئۇلارنىڭ تاللاش ھوقۇقى يوق ئىدى، ئۇچەيلەن تەڭلا ۋەزىپىنى ئورۇنداپ قەرزنى قايتۇرۇشنى خىيال قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار مال سانقۇچى بولسا ئاشۇ تېتىقسىز مېھمان كۆتۈشتىن قۇتۇلاتتى. خوجايىن بىر ھەپتە ئارام ئېلىشقا رۇخسەت قىلغانلىقىنى ئېيتىپ ئۇلارغا ئىجازەت بەردى. ئۇلار «بىر ھەپتىدىن كېيىن سودا سارايدا مال سانقۇچى بولىمىز» دەپ ئويلىغاندى، ئەمما ئارام ئېلىش مۇددىتى توشماي تۇرۇپلا خوجايىن ئۇلارنى چاقىرتىپ ئېسىل كىيىم-كېچەك، زىبۇزىننەت بۇيۇملىرىنى بەرگەندىن كېيىن، تەييار بولۇشنى ئېيتتى. ئۇلار ياسىنىپ ئۆزلىرىنى تونۇيالماي قېلىشتى. قىممەت باھالىق كىيىم ـ كېچەكلەر، ماسلاشتۇرۇلغان قول سومكىلىرى ئۇلارنى ھەمراھ بولغۇچىلارغا ئەمەس، بەلكى ئوقۇمۇشلۇق، سالاپەتلىك قىزلارغا ئوخشىتىپ قويغان ئىدى.

ئۇلارنىڭ قول سومكىلىرىغا ھەر خىل ماركىدىكى قىممەت باھالىق گىرىم بۇيۇملىرى سېلىنغان بولۇپ، ئۇلار بۇ گىرىم بۇيۇملىرىنى خوجايىنى بەرگەن رەسىمدىكى كىشىلەرگە تاپشۇرسىلا بولاتتى. ئۇچ قېتىم ماشىنا بىلەن ئايرودرومغا كېلىپ خوجايىن ئالدىن تەييارلاپ قويغان بېلەتلەرنى قولىغا ئالدى، ئاندىن گۇلشەن شاخىچىگە، ئايتىللا گۈاڭجۇغا، ئاينۇر بولسا دېڭىز بويىدىكى سايامەت نۇقتىسى — خەينەنداۋغا قاراپ ئۇچتى. خوجايىن ئۇلارغا بىرىدىن ئەر مۇھاپىزەتچى قوشۇپ قويغان بولۇپ، ۋاقتى كەلگەندە ئۇلار مۇھاپىزەتچىلەرنىڭ خانىمى سۈپىتىدە ئۆتكەللەردىن ئۆتەتتى. ئۇچ قېتىم ئۆزلىرىنىڭ قانداق سودا قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇلار كۆڭلىدە خوجايىننىڭ بۇنداق ئادەتتىكى گىرىم بۇيۇملىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىشكىمۇ شۇنچە قىلىپ كېتىشىدىن ھەيران ئىدى. ئۇلار بۇ قېتىملىق مال يەتكۈزۈشتە بىرقانچە قېتىملىق تەكشۈرۈشتىن ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ مالنى تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك جايغا تاپشۇرۇپ قايتىپ كەلدى. خوجايىن ئۇلارغا خېلى كۆپ مۇكاپات بەردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ھەر خىل شەكىلدە ئوراپ قاچىلانغان قول سومكىسىغىلا پاتىدىغان بۇنداق نەرسىلەرنى نەچچە قېتىم يەتكۈزۈپ خوجايىننىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. ئەمما، خوجايىن ئۇلارنىڭ قانچىلىك قەرزى قالغانلىقىنى ئۇلارغا دېمىدى. كېيىن خوجايىن «بىر تۇركۈم مال تۇڭگەندە بىراقلا ھېسابقىلىمىز» دەپ، ئۇلارنى داۋاملىق ئىشلەتتى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللا خوجايىن بەرگەن مۇكاپات پۇللىرى تازا كۆپەيگەندىن قاندا چاتاق چىقىرىپ قويدى. ئۇ قېتىم ئۇلار دېڭىز يولىنى تاللىغان ئىدى. يېرىم يولدا ئۇلارنىڭ مالىرى نامەلۇم كىشىلەر تەرىپىدىن بۇلاپ كېتىلىدى. خوجايىن ئۇلارنى قىيىن-قىستاققا ئالدى، ئومۇمىي مال قىممىتىدىن قەرز ھۆججىتى يېزىپ، ئۇلارنىڭ قوللىرىنى باستۇردى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇزۇلمەس بىر يىپقا باغلىنىپ قالدى.

بىر يىل ئۆتتى. ئۇلار نۇرغۇن جايلارغا بېرىپ سودا قىلدى. بۇ جەريانداا گۈلشەن ئۆزلىرى قىلىۋاتقان ئىشنىڭ زەھەر سودىسى ئىكەنلىكىنى ئاللىقاچان سېزىپ قالدى. بىرقانچە قېتىم «بۇ ئىشنى قىلمايمەن» دەپ نىيەتمۇ قىلدى، لېكىن ھاياتلىق ئۇچۇن، ئاپىسى ئۇچۇن ياشىشى كېرەك ئىدى. ياشاش ئۇچۇن ئىشلىمىسە ئۇلارنىڭ قولىدا ئۆلىدىغىنى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. شۇڭا ئۇلارنىڭ دېگىنى بويىچە ئىشلىدى. گۈلشەن ئۆزىنىڭ ھامان بۇ يەردىن چىقىپ كېتەلەيدىغىنىغا ئىشىنەتتى. خىيالىدا تولىمۇ يىراقتا قالغان ئاپىسى ئۇنى كۈتەتتى، شۇڭا ئۇ ياشاشقا بەل باغلىغان ئىدى.

تۇيۇقسىز ئۇلارنىڭ بىناسىنى بىرقانچە قېتىم ساقچى كېلىپ تىنتىدى، دائىم ئۇلارنىڭ بىناسىنىڭ ئەتراپىدا ناتونۇش كىشىلەر پەيدا بولۇپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. خوجايىن گۈلشەنلەرگە ئورۇنلاشتۇرغان سودا ئىشىنى ۋاقتىنچە كەينىگە سۈردى. بىر كۈنى، ئۇلار خوجايىندىن رۇخسەت سوراپ سىرتقا چىقتى. قايتىشىدا بىناغا يېقىن جايدا توساتتىن گۈلشەنگە بىرى سوقۇلۇپ كەتتى. گۈلشەننىڭ قولىدىكى مېۋىلەر چېچىلىپ كەتتى. ھېلىقى كىشى قايتا - قايتا كەچۈرۈم سوراپ ئۇلارغا مېۋىلەرنى ئېلىشىپ بەرگەندىن كېيىن ماڭماقچى بولۇپ توختاپ قالدى - دە، ئۇلاردىن «سىلەر خەنزۇ ئەمەسقۇ دەيمەن» دەپ سورىدى. ئايتىللانىڭ «ھەئە» دېگەن جاۋابىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم كەچۈرۈم سوراپ ئۇلاردىن يىراقلىدى. قىزلار بىناغا كىرىپ ئۆز ياتاقلىرىغا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ھازىرلا ئۆتكەن يولنىڭ سول تەرىپىدىكى گۈللۈكتە قارا كۆزەينەك تاقىغان بىرى يانفونىنى چىقىرىپ خوجايىنىغا تېلېفون بەردى.

كەچتە خوجايىن تويۇقسىز ئۇلارنى چاقىرىپ بىر كۈنلۈك پائالىيەتنى سۈرۈشتە قىلدى. ئاينۇر بارغان جايلارنىڭ ھەممىسى-

نى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، خوجايىن تاماكىسىغا ئوت ياقتى.
— سىلەر بوگۇن ناتونۇش كىشىلەر بىلەن پاراڭلاشتىڭلارمۇ، يوق؟ — دېدى خوجايىن تاماكىسىدىن چىقىۋاتقان ھالقىسىمان ئىسلارغا قاراپ.
— ھەئە، قايتىشىمىزدا بىرى بىزگە سوقۇلۇپ كەتتى، ئاندىن بىزدىن ئەپۇ سورىدى، — دېدى گۈلشەن ھېلىقى كىشىنى ئېسىگە ئېلىپ.
— كالۋالار! — بىردىنلا غەزەپ بىلەن ئۇلارنى تىللاپ كەتتى خوجايىن، — ئۇ دېگەن ساقچى! شۇنىمۇ بىلىشمىدىڭمۇ، سەنلەر ئۇنىڭ بىلەن نېمە دېيىشتىڭ؟
— بىز ھېچنېمە دېمىدۇق!
قىزلار تەڭلا جاۋاب بېرىشتى.
— بۇلارغا راست گەپ دېگۈزۈڭلار!
بۇيرۇق بىلەن بىرنەچچەيلەن چىقىپ، ئۇلارنىڭ قوللىرىنى قايرىپ، گېلىنى سىقتى. قىزلار تىنالماي تېپىرلاپ قالغاندىلا ئۇلار شۇ سوئالنى قايتا سوراشتى. «قىزلار راست گەپ قىلمىدى» دەپ ئويلىغان خوجايىن بىرلا ئىشارەت بىلەن يەنە بىرقانچەيلەننى چاقىرىپ كېلىدى، ئۇلارنىڭ قوللىرىدا بىردىن شپىرىس بار ئىدى. ئۇلار قىزلارنىڭ بىلەكلىرىنى ئېچىپ ئوكۇل يېڭىسىنى ئۇلارنىڭ تومۇرىغا سانجىدى، ئاندىن ئۇلارنى يەر ئاستى قىمارخانىسىدىكى بىر ئۆيگە سولاپ قويدى. ئۇچ كۈنگىچە خوجايىن ئۇلارنى ئارقا ـ ئارقىدىن سوراق قىلدى. «سەنلەر بىزنى ساقچىغا پاش قىلىشىپسەن!» دەپ ئۇردى، ئاندىن ھېلىقى ئوكۇلنى ئۇردى. ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۇلار بەدەنلىرى يېڭىنە سانجىغاندەك قاتتىق ئاغرىپ ئاغرىق ئازابىغا بەرداشلىق بېرەلمىدى. ئۇلارنىڭ بەدىنى كۆيگەندەك قىلاتتى، بىردەم تىترەيتتى، ئاغزىدىن، بۇرنىدىن توختىماي سۇ قۇيۇلاتتى. ئۇلار ئاغرىقتا چىدىمايچاچلىرىنى يۇلاتتى، تامغا ئۇسەتتى. ئۇلار تاكى خوجايىن كىر-

گۈچە قىينالدى، خوجايىن ئۇلارغا ئوكۇل ئۇرغاندىن كېيىنلا تىنچلاندى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئۇلار خوجايىننىڭ سادىق قوللىرىغا ئايلاندى. ھەر قېتىملىق ئاغرىق ئازابىدىن پەقەت خوجايىنلا ئۇلارنى قوتقۇزۇپ قالاتتى. بىر قېتىملىق ئوكۇل ئۇچۇن ھەممە ئىشنى قىلىشتىن يانمايتتى. گۈلشەن ھەر قېتىملىق ئاغرىق ئازابىدىن قوتۇلسىلا ئاغرىققا بەرداشلىق بېرىشنى، خوجايىنغا يالۋۇرماسلىقنى ياكى پۇرسەت تېپىپ قېچىپ كېتىشنى خىيال قىلاتتى، ئەمما بۇ ئازاب ھېچنېمىگە ئوخشاشمايتتى. ئىختىيارسىز بىر قېتىم ئازابتىن قوتۇلۇش ئۈچۇن نۇرغۇن پەسكەش ئىشلارنى قىلاتتى. بىر قېتىملىق ئازابتىن قوتۇلۇش ئۈچۇن خوجايىننىڭ قول ئاستىدىكى قوغدىغۇچىلارنىڭ ئالدىدا قىپيالىڭاچ ئۇسسۇل ئويناندى، ئاندىن ئۇلارنىڭ نۆۋەت بىلەن شەھۋانىي نەپسىنى قاندۇرۇشىغا كۆندى. ئۇ ئۆزىنى ئۇلتۇرۇۋېلىشنى بىر-قانچە قېتىم خىيال قىلدى، ئەمما ئۇنىڭ يەنىلا ياشاش ئارزۇسى غالىب كەلدى. ئاخىر ئۇ بۇ يەردىن قېچىپ كېتىشنى قارار قىلدى.

— مەن بۇ يەردىن كېتىمەن، ئاينۇر، زادى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ماڭا بىر ئامال قىلىپ ئازراق پۇل تېپىپ بەر، مەن ئاپامنى تاپىمەن. ئەمدى بۇنداق ياشىمايمەن! — دېدى ئۇ بىر كۈنى ئاينۇرغا.

— نەگە كېتەلەيسەن، ئۇلارنىڭ قولى ھەممە يەردە بار، يۇرتقا قانداق بارىسەن؟ سېنىڭ ئاق تاماكا چېكىدىغىنىڭنى بىلسە ساقچىلار تۇتۇپ كېتىدۇ.

— تۇرمىگە كىرسەممۇ مەيلى، سەن ماڭا ئازراق ئامال قىلىپ بەر. مەن شېنجېندىن چىقىۋالساملا تاشلايمەن. سەندىن خۇش بولاي، ماڭا ياردەم قىلغىن، ھېچبولمىسا، ئاپامنى كۆرۈۋېلىپ نېمە بولسام مەيلى.

— بولمايدۇ، سىرتقا چىقساڭ تۇتۇلۇپ قالىسەن! ئۇ چاغدا

بىز قانداق قىلىمىز؟

— سىلەرنى چېتىۋالمايمەن، ماڭا ياردەم قىلىڭلار!

گۈلشەنگە ھەرقانچە نەسىھەت قىلىپمۇ كۆندۈرەلمىگەنلىكتىن ئامالسىز قالغان ئاينۇر بىلەن ئايتىللا مەسلىھەتلىشىپ ئۆزلىرى ساقلاۋاتقان پۇللىرىدىن بىر قىسمىنى گۈلشەنگە بەرگەندىن كېيىن، ئىشىك ئالدىدىكى قاراۋۇللارنى گەپكە تۇتۇپ تۇرۇپ گۈلشەننىڭ بىنادىن چىقىۋېلىشىغا ياردەم قىلدى. گۈلشەن كوچىغا چىقىپلا تاكسى توسۇپ ئۆزىنى شەھەردىن ئەڭ يىراق مېھمانخانىغا ئاپىرىشنى تاپىلاپ يېنىك تىندى.

تاكسى ئىككى سائەت ماڭغاندىن كېيىن شەھەرنىڭ چېتىدىكى بىر مېھمانسارايغا كېلىپ توختىدى. ئۇ ياتاق ئېلىپ ئورۇنلاشتى. گۈلشەننىڭ پەرىزىچە، مۇشۇ بىر - ئىككى كۈن ئىچىدە چوقۇم ئۇلار گۈلشەننىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلاتتى. ئۇلار سەل بېسىققاندىن كېيىن، ئاندىن يولغا چىقسا بىخەتەر بولاتتى. شۇڭا گۈلشەن تالا - تۈزگىمۇ چىقمىدى. بىرنەچچە كۈن يەتكۈدەك تەييارچۆپ ئەكىرىۋالدى. ئۇ ئىشىكنى مەھكەم تاقاپ سىرتتىن كەلگەن ھەربىر ئايالغا تاۋۇشىغا دىققەت قىلاتتى. مانا ئىككى كۈن تىپتىنچ ئۆتتى، گۈلشەننىڭ كۆڭلى سەل ئارامىغا چۈشتى. ئۇ بۇ ئىككى كۈندە ئەمدى زەھەرنى قەتئىي ئېغىزىغا ئالماسلىققا ئىرادە باغلىدى، چىدىغۇسىز ئاغرىق ئازابىدا تولغاندى، شۇنداق-تىمۇ ئىرادىسىدىن پانمىدى، بىلەكلىرىنىڭ نەچچە يېرىنى چىشلەپ كۆكەرتىۋەتتى. ئۇنىڭ ئاپىسىنى ئىزدەش، ئاپىسىنى كۆرۈش ئىستىكى بارلىق ئازابلارنى بېسىپ چۈشتى. تۆت كۈن شۇنداق قىينالغاندىن كېيىن، ئۇ خۇمارى تۇتۇشتىن بۇرۇنلا باش ئاغرىق دورىسى ياكى تىنچلاندۇرۇش دورىسى ئارقىلىق ئاغرىق ئازابىنى يېنىكلىتەلەيدىغان بولدى. بەشىنچى كۈنى ئۇ ياتاق باشقۇرغۇچى ئارقىلىق شېنجېندىن گەنسۇغا بارىدىغان پويىز بىلىتىنى ئەكەلدۈردى. شۇ كېچىسى ئۇ پەقەت ئۇخلىيالمىدى. كۆڭلى-

ده نېمىگىدۇر خۇشال بولغۇسى كېلەتتى، لېكىن ئۆزىگە: «خۇشال بولۇشقا ئالدىرىما، گۇلۇشەن! ئاۋۋال يىراقلارغا كېتىۋال!» دەيتتى. ئەتىسى سەھەردە ئۇ مال يۆتكىگەندە ئىشلەتمەكچى كەيمە چاپنى كىيىپ، «باشقىلار تونۇۋالمايدۇ» دېگەندى. چىلىك قىلىپ گىرىم قىلىپ ياساندى، ئاندىن ۋوگزالغا كېلىپ ھېچكىمنىڭ نەزىرى چۈشمەيدىغان بىر بۇلۇڭغا كېلىپ پويىزنىڭ مېڭىشىنى كۈتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى خۇددى پويىزنىڭ ئاۋازىدەك «گۈپ - گۈپ» قىلىپ سوقاتتى. كىشىلەرنىڭ تونۇپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ بېشىنى كۆتۈرۈپمۇ قارىمايتتى. بىر چاغدا پويىز خىزمەتچىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ ئۆزى چىقماقچى بولغان پويىزنىڭ يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن ۋوگزالغا كىرىدىغانلىقى ئاڭلاپ ھاياجاندىن كۆزلىرىگە ياش ئالدى. ئاھ، بەش مىنۇت! بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇ يۇرتىغا قاراپ يولغا چىقىدۇ. پويىز ئۇنى يىراقتىكى يۇرتىغا يېقىنلاشتۇرىدۇ. ئۇ يەردە ئۇنى ھېچكىم بوزەك قىلالمايدۇ. مەيلى ئۇنى كىشىلەر نېمە دېسۇن، ئۇ ئۆزى ئىگىلەپ تۇغۇلغان ماكانغا دەسسەيدۇ، بالىلىقىدا پۇتلىرىنى كۆيدۈرگەن تەكلىماكاننىڭ قىزىق توپىلىرىنى كۆرمىگىلى نېكەم؟ ئۇ ئاشۇ توپىغا دەسسەپ ئۇنىڭ ھارارىتىدىن كۈچ - قۇۋۋەت ئالىدۇ. ئەنە ئاشۇ بەش مىنۇت ئۇنىڭ بارلىق ئۆتمۈشىنى ئارقىدا قالدۇرىدۇ، يۈرەك پارىلىرىنى چۆرۈپ تاشلايدۇ. ئۇنى ئىنسانەدەك ياشاشقا، باشقىلاردەك ئىچ - ئىچىدىن قاقاقلاپ كۈلۈشكە، تۇرمۇشتىن ھەقىقىي بەھرىلىنىش يولىغا باشلايدۇ. ئەگەر شۇ بەش مىنۇتتىن بىخەتەر ئۆتسىلا ئۇ ئاپىسىنى تاپالايدۇ. باغرىنى يېقىپ قانغۇچە يىغلايدۇ. ئاپىسىنىڭ پۇتلىرىنى سۆيۈپ تۇرۇپ كەچۈرۈم سورايدۇ. ئاپىسى ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ تۇرۇپ: «ئەخمەق بالام، ئانىنىڭ بالىنى كەچۈرمىگىنى نەدە بار؟ تۇرغىن، ئاپاڭ سېنى تولىمۇ سېغىنىدى» دەيدۇ. ئاندىن ئۇلار خاتىرجەم ياشايدۇ.

گۈلشەن پويىز ئىشىكىدە قىستىلىپ تۇرۇپ شۇلارنى كۆڭ-لىدىن ئۆتكۈزدى. بىردىنلا ئۇ كىشىلەر ئارىسىدا ئۆزىگە تىكـ-لىپ تۇرغان بىر جۈپ ناتونۇش كۆزنى كۆرۈپ يۈرىكى «جىغغـ-دە» قىلىپ قالدى. ئامال بار ئۇ ياققا قارىماسلىققا تىرىشتى. ئەمما، ئۇ كۆزنىڭ ئۆزىگە قادىلىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇرغاچقا ئىشىككە تېخىمۇ يېقىنلاشتى. قىستا ـ قىستاڭ ئىشىكـ-تە پويىز خىزمەتچىسى تەرتىپ ساقلاۋاتقان بولۇپ، ئەمدى ئۇ ھېلىقى كۆزنى قايتا ئۇچراتمىدى. لېكىن، ئۇنىڭ ئارقىسىدا بىر ئىشلەمچى سۈپەت كىشى ئۇنىڭغا چاپلىشىپ دېگۈدەك تۇراتتى، ئۇ بۇنىڭغا ئانچە پەرۋا قىلمىپ كەتمىدى. ئەنە ئۇنىڭ ئالدىدا يەنە ئىككىلا ئادەم قالدى. ئىككى ئادەمدىن كېيىنلا ئۇ پويىزغا چىقالا-يدۇ. دەل شۇ چاغدا كۈچلۈك بىر قول ئۇنى كەينىگە تارتتى ... ئالدىدىكىلەر پويىزغا چىقىپ بولدى. پويىز مېڭىشقا سىگنال بەردى. ئۇ پويىزنىڭ ئالدىدىن گۈرۈلدەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىغا قاراپ قېتىپ قالدى.

تاياقتىن يۇز ـ كۆزلىرى كۆكەرگەن گۈلشەننى بىرقانچە چاپارمەن ئەكېلىپ ئايتىللانىڭ ياتقىغا تاشلىدى، ئاندىن ئۇلارغا ئۇنى ياخشى نازارەت قىلىشنى تاپىلاپ چىقىپ كېتىشتى. ئايتىللا بىلەن ئاينۇر گۈلشەننىڭ بەدىنىنى تازىلاپ، دورا سۈرتۈپ يانتۇـ-زۇپ قويدى.

— «ئۇلار سېنى تۇتۇۋالمىدۇ» دېسەم ئۇنىمىدىڭ، — دېدى ئاينۇر گۈلشەننىڭ ئاغرىق ئازابىدا ئىڭراپ يېتىشىغا چىدـ-ماي، — سەن كېتىپ، ئۇلار بىزنىمۇ خېلى سوراق قىلدى، قېرىشقاندەك شۇ چاغدا تانسىخانىنى تۇيۇقسىز ساقچىلار تەكشۈـ-رۈپ خوجايىنغا بەزىبىر ئىشلارغا ھەمكارلىشىپ بېرىشنى ئېيتىپـ-تۇ، ساقچىلارنىڭ دېيىشچە، خوجايىن ناھايىتى چوڭ بىر قانۇن-سىز سودىغا چېتىشلىقمىش. كېيىن خوجايىن: «ساقچىلارغا پاش قىلدى» دېگەن نىيەتكە كېلىپ سېنى تېپىشقا بۇيرۇق قىلـ-

دى. ئەگەر سەن تۇتۇلمىغان بولساڭ، ئۇلار بىز ئىككىمىزنى ساق قويمايتتى. ئەمدى ئۇنداق ئەخمەقلىق قىلما، ھاياتلا بولساق بەزى ئىشلارنى قىلىۋالغىلى بولىدۇ. ئۇلار بىزنى نېمىلەرنى قىلمىدى؟ ئايتىللا ئىككىمىز بىر پىلان تۇزۇپ قويدۇق: ئۇلار-نىڭ بىزنى خارلىغىنى ئۈچۈن ئۆلۈپ كەتسەكمۇ مەيلى، چوقۇم دەردىمىزنى ئالماي قويمايمىز.

— شۇنداق، بىزمۇ ئەمدى ئىشنىڭ يولىنى بىلىۋالدۇق. ئاۋۋال سەن ئەسلىگە كېلىۋال، باشقا ئىشلارنى ئويلىما! ئاپاڭنى ئۈچىمىز بىللە ئىزدەيمىز. ئاپاڭ بىلەن چوقۇم يۇز كۆرۈشەلەيسەن.

گۈلشەن تورۇسقا تىكىلگىنىچە ياتاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياشلار ئاقاتتى. ئۇ شۇ يانقانچە خېلى ئۇزۇن يېتىپ قالدى. بۇ قېتىم ئۇلار گۈلشەنگە كۆپ مىقداردا خىرۇنىنى ئوكۇل قىلىپ ئۇرۇۋەتكەچكە، ئۇنىڭ خۇمارى بىلەن تاياق زەربىسى قوشۇلۇپ مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلەتتى. ئامالسىز قالغان ئاينۇر ئۇنىڭغا تاماكا بەرگەندىن كېيىنلا خېلى تىنچلىناتتى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللا سىرتقا چىققاندا ئىشكنى قۇلۇپلاپ قويات-تى. ئۇنىڭ ئۆلۈۋېلىشىدىن ئەنسىرەپ قايچا، پىچاقتەك نەرسە-لەرنى تىقىپ قوياتتى. گۈلشەن ياتاقتا دېرىزىدىن چۈشۈپ تۇرغان كۈن نۇرىغا قاراپ خىيال سۈرەتتى، ئورنىدىن تۇرۇشقا كۈچەپ باقاتتى، ئەمما پۈتلىرى ماغدۇرسىز ئىدى. ئون نەچچە كۈندىن بېرى، ئۇ تىمتاس ياتاقتا يېتىپ قۇياش نۇرىغا ئىنتىلدى. شۇ تاپتا بىر قۇشقا ئايلانسا، دېرىزىدىن چىقىپ ئاشۇ ئىللىق قۇياش نۇرىدىن ئىچ - باغرى قانغۇدەك سۈمۈرۈۋالسا، بەدەنلىرى كۆيگۈ-دەك قاقلىنىۋالسا - ھە؟ ئەمما بۇ يەردە قۇياش نۇرى ئۆز يۈرتىدە-كىدەك ئىللىق نۇر چاچقىنىنى ئۇ كۆرمىدى، سەزمىدى. بەلكىم بۇ تۇمانلىق شەھەردە ئۇنى ھېس قىلمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئەتراپى ئىس - تۈتەككە تولغان، ئاچچىق ھاراقلار، ھەر

خىل تەنلەردىن چىققان سېسىق بۇس - پۇراقلار ئۇنىڭ سېزىمىنى ئېگىلەپ كەتكەن. ئۇ بۇ سېسىقچىلىقتىن قۇتۇلۇشنى شۇنچە ئارزۇ قىلدى، كۆتتى، تىرىشتى، ئەمما ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى بىكار كەتتى. ئاشۇ ساپ ھاۋادىن ئايرىلغان ئۆيدە، كىچىككىنە كارىۋاتتا ھاياتلىق ئۈچۈن ئەزرائىل بىلەن ئېلىشىۋاتقان بىقۇۋۇەت گەۋدىگە ئايلاندى. ئۇ شۇ تاپتا كىملەردىن نىجاتلىق تىلەشنى بىلمەيتتى.

گۈلشەن ئۇلۇغ - كىچىك تىندى. سىرقىراپ ئاغرىۋاتقان گەۋدىسىنى مىدىرلاتماقچى بولدى، لېكىن تاشتەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنىنى كۆتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ كۆز-لىرىگە «لۆممىدە» ياش كەلدى. كۆز ئالدىغا ئېتىز - قىرلاردا كەتمەننى «گۈرس - گۈرس» قىلىپ چاپىدىغان، مەكتەپتە ھەر خىل ئەمگەكلەردە ئوغۇللاردىن قېلىشمايدىغان ھالىتى كەلدى. قېنى شۇ چاغدىكى كۆچىلەر، قېنى شۇ چاغدىكى ئەتىلىرى چىڭ بەدەنلەر؟ ھازىر ئۇنىڭ ئورنىغا كىشىلەرنىڭ مورلاپ تۇتۇشلىرى-دىن، ھەر خىل قىيىن - قىستاق، تاياق - توقماقلاردىن ئېشىپ قالغان بوشاپ كەتكەن يوتىلار، زەپىرانەك سارغايغان چىرايلار، شامال چىقسىمۇ ئۆچۈپ كەتكۈدەك ئورۇق گەۋدىلەر ئالماشتى. ئۇنىڭ ئەسلىگە كېلىشى مۇمكىن ئەمەس. جىسمى ئەسلىگە كەل-گەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىنى ئاشۇ پاك - غۇبار-سىز ھالەتكە كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. ئەسلىي ئۇنىڭمۇ باش-قىلاردەك بەختلىك كۈنلىرى بولغان، ھاياتىدىكى ئەڭ پاك، ئەڭ غۇبارسىز، ئەڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى ئۆز سۆيگىنىگە بېغىشلىغان بولاتتى. بىراق، رېئاللىق ئۇنى يەكلىدى، تۇرمۇش ئۇنى كەمبە-غەل بولغىنى ئۈچۈنلا نۇرغۇن نەرسىلەردىن مەھرۇم قىلدى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى پاك تۇيغۇلىرى ئىنتايىن قەدىرسىز ھالدا خۇد-دى لالما ئىتنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە سېسىق گۆشتەك بۇلاپ تالاشقا ئۇچرىدى، ھەتتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كىملەردىندۇر ئاپىرىدە

بولغان نام - نىشانسىز تۆرەلمىلەر خوددى ئۇنىڭ ئاشۇ تۇيغۇلىرى-دەكلا رەھىمسىزلىك بىلەن قان - يىرىڭغا تولغان ئەخلەت چې-لەكلىرىگە تاشلاندى. ئاشۇلارنى ھەر قېتىم ئويلىغىنىدا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى كۆيەتتى، ئۆزىنى ئوت ئىچىدە كۆيۈۋاتقاندەك سېزەتتى.

خوجايىننىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە شياڭگاڭلىق بىر سودا-گەرگە ھەمراھ بولۇپ ئۇنى خوجايىن بىلەن سودا قىلىشقا كۆن-دۈرگەن ئايتىللا بولسا خوجايىننىڭ بەرگەن مۇكاپاتىنى ئېلىۋې-تىپ خېلىدىن بېرى ئويلاپ يۈرگەن خىيالىنى خوجايىنغا ئېيت-تى:

— خانىم، بۇ قېتىملىق مۇكاپاتنى ئالمىسامۇ مەيلى. گۈلشەننى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشقا رۇخسەت قىلسىڭىز، ئۇ بەكلا ئاجىزلاپ كەتتى.

خوجايىن گۈلشەن ئىسىملىك بىرىنىڭ بارلىقىنى ئەمدىلا ئېسىگە ئالغاندەك ھەيرانلىق بىلەن ئايتىللاغا قارىدى.

— ئۇنىڭغا شۇنچە كۆڭۈل بۆلىدىكەنسىلەر - ھە؟ بوپتۇ، مۇشۇ بىر قېتىم سىزنىڭ تۆھپىڭىز ئۈچۈن ماقۇل بولاي، لېكىن چوڭ دوختۇرخانىلارغا ئاپىرىشقا بولمايدۇ. دوختۇرنى مۇشۇ يەر-گە تەكلىپ قىلىڭلار. ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، بۇ قېتىم ئۇ يەنە چاتاق چىقىرىدىغان بولسا سىلەرمۇ ياخشى كۆن كۆرمەيسىلەر.

ئايتىللا خۇشال بولۇپ خوجايىنغا قايتا - قايتا رەھمەت ئېيتىپ قايتىپ چىقتى. ئۇ بۇ خەۋەرنى ئاينۇرغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى.

— خوجايىننىڭ دېگىنىدەك قىلايلى، بولمىسا، ئۇنىڭ زە-ھەر چەككەنلىكى ئاشكارىلىنىپ قالسىلا تۆتۈپ كېتىدۇ، ئاۋۇال دوختۇرنى بۇ يەرگە ئەكېلىپ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ بې-قايلى، — دېدى ئاينۇر ئايتىللانىڭ پىكرىنى قۇۋۋەتلەپ.

ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ ئاينۇر دوختۇر تېپىپ كېلىدىغان بولدى، ئاندىن ئۇلار گۈلشەننىڭ يېنىغا كىردى.

— سېنى دوختۇر تەكلىپ قىلىپ داۋالىتىدىغان بولـ
دۇق، — دېدى ئايتىللا تورۇسقا قاراپ يانغان گۈلشەننىڭ كۆڭـ
لىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشىپ، — ساقايغاندىن كېيىن يەنە قارام-
لىق قىلما! جان بولسا جاھان دەپتىكەن. غەيرەتلىكرەك بولـ
غىن، بولامدۇ؟

— بولدى، سىلەرنى كۆپ ئاۋارە قىلدىم. مېنىڭ دوختۇرغا
تۆلىگۈدەك پۇلۇم يوق. يەنە سىلەرنى جاپادا قويىمەن. سىلەرنىڭ
كۈنىگلارمۇ ئۇنچە ئاسان ئەمەس. مەندە بەلكىم باشقا كېسەلمۇ
يوقتۇ، بىرنەچچە كۈن دەم ئالسام ساقىيىپ قالارمەن. پۈتۈن
بەدىنىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، ماڭا بىر چېكىم بېرىڭلار، سىلەر-
دىن خۇش بولاي! — گۈلشەن سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغۇچە
ئىڭىزىدىن كۆپۈك چىقىپ، بېشىنى قاماللاپ تۇنتىنىچە تۆگۈلۈپ
قالدى. ئايتىللا دەرھال ئۇنىڭغا تىنچلاندۇرۇش دورىسى بەردى.
لېكىن، گۈلشەننىڭ چىرايى بىردەم كۆكىرىپ، بىردەم قارىيىپ
ئۆزىنى ھەرياڭا تاشلايتتى، ئايتىللاغا يالۇۋراتتى. ئايتىللا ئاخـ
رى ئۇنىڭ قىينىلىپ كېتىشىگە چىدىماي سومكىسىدىن كىچىك-
كىنە بولاقنى ئېلىپ ئۇنىڭغا بەردى. پارقىراق قەغەز ئۈستىدىكى
ئاپئاق زەھەرنىڭ پۇرىقىنى سۈمۈرۈش بىلەن گۈلشەن چوڭ -
چوڭ نەپەس ئالدى، ئاندىن «لاسسىدە» بولۇپ ئۆزىنى كارىۋاتقا
تاشلاپ يىغلاپ كەتتى.

— بولدى، يىغلىما دوستۇم، غەيرەتلىكرەك بولغىن!
ئايتىللا ئۇنىڭغا نېمە دەپ تەسەللى بېرىشنى بىلمەي ئۇنىڭ
مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى. گۈلشەن تېخىمۇ ئېسىدەپ
كەتتى.

— نېمىشقا مۇشۇنداق كۈنگە قالىمىز؟ ئەمدى مەن قانداق
قىلىمەن؟ زەھەرنى تاشلايمەن دەپ شۇنچە نىيەت قىلساممۇ نې-
مىشقا بۇنداق بولىدۇ. ئايتىللا جېنىم دوستۇم، ئاپا، سىلەر
مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭلار، مېنىڭ زەھەر تاشلىشىمغا يارىدەم قىلىڭ-
لار!!

ئايتىللانىڭمۇ كۆزىگە ياش تولدى.

— سەن تاشلىيالايسەن، گۈلشەن، ئۇلار ساڭا بەك كۆپ مىقدارda ئوكۇل قىلىۋېتىپتۇ. مەن ئەمدى ساڭا ئۇ نەرسىنى ھەرگىز بەرمەيمەن. ئارىمىزدا سېنىڭلا ئىرادەڭ كۈچلۈك. سەن چوقۇم تاشلىيالايسەن!!

ئۇلار بىرھازا يىغلاشقاندىن كېيىن گۈلشەن ئۇخلاپ قالدى. ئاينۇر دوختۇرنى باشلاپ كەلگەندىلا ئۇلار گۈلشەننى ئويغاتتى. دوختۇر ئۇنى بىرقۇر تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى يورۇق، كۈن نۇرى چۈشىدىغان، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان جايغا يۆتكەشنى ئېيتتى. ئايتىللا يەنە خوجايىنغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ ئۇنى بىرىنچى قەۋەتتىكى يالغۇز ئۆيگە يۆتكىدى. دوختۇر ئۇنىڭغا ئوكۇل ئۇرۇپ قويغاندىن كېيىن، ئەتىسى كېلىدىغانغا دېيىشىپ خوشلاشتى. شۇ كۈنى گۈلشەن ھېچنېمىنى سەزمەي ئۇخلىدى. دوختۇر ئۇنىڭغا ھەر كۈنى كېلىپ ئوكۇل ئۇراتتى. تۇرۇپلا بىر كۈنى خوجايىن دوختۇرنى چاقىرىپ گۈلشەننىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدى.

— بەدىنى بەك ئاجىز ئىكەن، زەھەرلىنىش ئېغىر، ئۆزى ماسلىشىپ بېرىسلا داۋالاپ ساقايتىش مۇمكىن. لېكىن كېيىن يەنە زەھەر چەكمەسلىكى كېرەك، — دېدى دوختۇر ئۆزىنىڭ كۆز-قارىشىنى بىرقۇر سۆزلەپ.

— دوختۇر، سىز خېلى ئەقىللىق ئادەم، سىزنى تەكلىپ قىلىشىمىزدىكى سەۋەبنى تېخى چۈشەنمىگەن ئوخشايسىز. بۇ قىزنى بىزگە داۋالاپ ساقايتىپ بېرىشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ قىز بىزگە كېرەك ئەمەس. ياخشى رېتسېپلاردىن پايدىلىنىپ ئۇنى بىزگە قايتا باش ئاغرىقى تېپىپ بەرمەيدىغان قىلسىڭىزلا بولدى. ھەققىڭىز تولۇق بېرىلىدۇ. سىزگە داۋالاش ھەققىنى ئالدىن بېرىمەن. قالغىنىنى سىزنىڭ كېسەلنى قانداق داۋالايدىغانلىقىڭىزغا قاراپ ئاندىن بىرنېمە دېيىشىمىز.

خوجايىن كىچىك چامادىنىن يۈز يۆنلىك ئىككى باغلام

پۇلنى چىقىرىپ دوختۇرنىڭ ئالدىغا قويدى. دوختۇر پۇلنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

بۇگۈن گۈلشەننى داۋالاۋاتقىلى بىر ھەپتە بولدى. گۈلشەننىڭ خۇمارى قايتا تۇتمىدى. بەدىنىدىكى يارا ئىزلىرىمۇ خېلى ياخشىلىنىپ قالدى، لېكىن ئۇنىڭدا ماغدۇر يوق ئىدى. ئۆزىنى خۇددى يەر تارتىپ ئەكىرىپ كېتىۋاتقاندەك سېزەتتى، دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ خىيال سۈرەتتى، ئاپىسىنى سېغىنىپ ياش تۆكەتتى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللا ئۇنىڭغا نۆۋەت بىلەن قارايتتى. ھەر كۈنى دېرىزە ئالدىدىكى تومپۇچكىغا بىر دەستە يېڭى گۈل ئەكىرىپ قويۇلاتتى. گۈلشەن ھەر قېتىم شۇ گۈلگە قارىغىنىدا ئاپىسى ئېسىگە كېلەتتى. ئاپىسى گۈلنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى، كېچىكىنىڭ ھويلىسىنىڭ بىكار يېرىنىڭ ھەممىسىگىلا گۈل تېرىيتتى. ئۇرۇمچىگە كەلگەن تۇنجى كۈنى ئاپىسى كوچىدىكى گۈللەرگە تويماي قارىغانىدى. ئۇلار چۈشكەن مېھمانخانىدىمۇ تومپۇچكا ئۈستىدىن بىر دەستە گۈل ئۈزۈلمىگەنىدى. ئۇ ئاشۇ كۈنلەرنى ئويلىسىلا، ئاپىسىنىڭ قورۇق باسقان چىرايى، قات - قات يېرىلغان قولىنى پېشانىسىگە سايىۋەن قىلىپ يىراق-لارغا قارىغىنىچە ئۆزىنى كۈتۈۋاتقان ھالىتى كۆز ئالدىدا نامايان بولاتتى. تېخى قايسى كۈنى كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا بېرىۋىدى، ئاپىسىنى كۆردى. چۈشىدە ئاپىسى بىر ھارۋىدا ئولتۇراتتى، ئەمما ھارۋىغا يا ئات، يا ئېشەك قېتىلمىغان بولۇپ شۇنداق تېز ماڭاتتى. گۈلشەن ئاپىسى ئولتۇرغان ھارۋىغا يېتىشىمەن دەپ يۈگۈردى. ئەمدىلا يېتىشكەندە بولسا ئاپىسى ئاپئاق كىيىملىك ناتونۇش بىر ئايالغا ئۆزگەردى، ئاندىن ھارۋا ئۇنىڭ كۆز ئالدى-دىن غايىب بولدى. تۇرۇپلا ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چاقتى، چاقماق يورۇقىدا ئۇ ئاپىسىنى غىل - پال كۆرۈپ قالدى. ئۇ ئاپىسى كۆرۈنگەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى، ئەمما ئاپىسى بارغانچە

يىراقلاپ بارا ـ بارا بىر تال قىزىل چېكىتكە ئايلىنىپ يوقاپ كەتتى.

«ئاپام قۇرۇق هارۋا چۈشەپ قالسا قازادىن بېشارەت دەيتتى، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ـــ تۇرالمغان بولسام كوچىغا بولسىمۇ بىرنەچچە يۈەن سەدىقە تاشلىۋېتەركەنمەن، بىچارە ئاپام نەلەردە يۈرىدىغاندۇ؟ ئاپا، سېنى ئۆز يۇرتۇڭدىن، سەن ئۇچۇن ئالتۇندىن قىممەت هېسابلىنىدىغان ماكانىڭدىن ئېلىپ چىقىپ سەرسان قىلىۋەتتىم. نېمىشقا شۇنداق قىلغاندىمەن؟ بەلكىم كۆڭلۈڭ مېنىڭ بۇ نىمجان هالىتىمنى ئاللىقاچان سەزدى. سەن دائىم مېنىڭ بەختىمنى تىلەپ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق دۇئا قىلاتتىڭ. هەممىزگە ئۇزۇن ئۆمۈر، بەخت ـ سائادەت تىلەيتتىڭ. بىراق تىلىكىڭ خۇداغا يەتمەپتۇ، ئاپا! ئەگەر يەتكەن بولسا دادام ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولمىغان بولاتتى. يەنە تېخى سېنى ـــ سەندەك بىر ئۆمۈر ئۆزىگە ئىبادەت قىلغان مۆمىن بەندىسىنى خار ـ زار قىلمىغان، بەختىنى بىر ئۆمۈر تىلىگەن قىزىڭنى كىشىلەرنىڭ ئايىغ ئاستى قىلىشىغا يول قويمىغان بولاتتى. خۇدانىڭ راستتىنلا ئۆز بەندىلىرىنىڭ مۇراد ـ مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان قۇدرىتى بولسا دادامنى ساقلاپ قېلىپ بىزگە باشپاناھ قىلغان بولاتتى. دادام هايات چاغلاردا بىز هېچكىمگە سارغايماپتۇق. بىراق، دادامنىڭ ۋاپاتى بىزنى مۇشۇنداق ۋەيران قىلىۋەتتى. بىلەمسەن، ئاپا؟ بۇ دۇنيادا بەزى كىشىلەر بەك پەسكەش ئىكەن. بىر چاغلاردا سەن هېلىقى «ئىنساپلىق» شوپۇرغا ئاتاپ قانچە قېتىم دۇئا قىلغانسەن. بەلكى دۇئا قىلىۋاتقان ۋاقتىڭدا ئاشۇ شوپۇرنىڭ ئارزۇلۇق قىزىڭنى ئايىغ ئاستى قىلغان بىر پەسكەش ئادەم ئىكەنلىكىنى خىيالىڭغىمۇ كەلتۈرمىگەنسەن. مەن شۇ چاغلاردا پۈل تېپىپ بىر ئىشنىڭ يولىنى تۇتسام، سېنى هەم ئۆزۈمنى كىشىلەر ئالدىدا خار قىلمىسام دەپ ئويلاپتىكەنمەن. شۇ تاپتا سېنىڭ يېنىڭدا بولسام ئېتىزدا كەتمەن چاپسامۇ مەيلىدى.

تى، نامراتلىق ھەرقانچە قورقۇنچلۇق بولسىمۇ يىرگىنچلىك ئەمەسكەندۇق. مەن سىنى تولىمۇ سېغىندىم. ئاشۇ چامغۇر سېلىپ ئەتكەن سۈيۇقئېشىڭنى، ئېتىز - قىرلادا بېلىمىزگىچە سۇغا كىرىپ يار ئەتكەن كېچىلەرنى، چېكەتكىلەرنىڭ تىنىمسىز چىرىلداشلىرىنى، توپلىق يوللارنى... ئىشقىلىپ، ھەممە نەرسىلەرنى شۇنداق سېغىنىدىم. لېكىن، ئەمدى ئۇ كۈنلەرنى كۆرەلمەسلىكىم مۇمكىن. ئۆلۈكۈم بەلكىم مۇشۇ يەردە قالار. ئېسىڭدىمۇ، ئاپا؟ دادام رەھمەتلىكنىڭ مېيىتىنى ئۇزاتقاندا ھويلىمىز ئادەملەر بىلەن لىق تولغان، ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى ياشلانغان ئىدى. ئاشۇ نامرات گادايىنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن نۇرغۇن كىشىلەر قايغۇرغان ئىدى. بىراق، مېنىڭ جەستىمنى ھېچكىم كۆرمەيدۇ. ھېچكىم مەن ئۈچۈن ھازا ئېچىپ يىغلىمايدۇ. مەن باشقىلاردەك يۇرەكنى ئەزگۈدەك قوشاق قېتىپ يىغلاشلارغا نائىل بولالمايمەن. چۈنكى مەن ياشاش ئۈچۈن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلمىدىم. جان ساقلاش ئۈچۈن مەن سانقان زەھەرده قانچىلىغان كىشىلەر خانىۋەيران بولغاندۇ؟ قانچىلىغان ماڭا ئوخشاش قىزلار پاتقاقا پاتقاندۇ؟ مانا ئەمدى ئويلىسام، مەنمۇ خۇددى ئۆزۈم تالاي قېتىم قارىغان كىشىلەرگە ئوخشاشلا شەخسىيەتچى ئىكەنمەن. ئەسلىي ئىپپەت - نومۇسۇم ئاياغ ئاستى قىلىنغاندىلا ياكى ھايۋان قاتارىدا ياشقىلارغا سېتىلغاندىلا ئۆلۈۋېلىشىم كېرەك ئىدى. مەن ئۇنداق قىلالمىدىم. شۇڭا مەن خۇدانىڭ جازاسىغا ئۇچرىغان ئوخشايمەن. جېنىم ئاپا، ماڭا رازىلىق بەر! گۇناھكار قىزنىڭ كۆزى ئوچۇق كەتمىسۇن! ...»

گۈلشەن ئاپىسى بىلەن خىيالەن سۆزلىشەتتى. يۈرىكىنىڭ ئاجىز سوقۇشى ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىن بېشارەت بەرگەندەك تۇرۇپلا تىنىقلىرى ئېغىرلىشاتتى. ئۇ يەنە دېرىزىگە قارىدى. ئەنە ئاينۇر ئەكىرگەن گۈل بىردەمدىلا سولاشتى. ئۇ گۈل ئۇنىڭغا نېمىدېگەن ئوخشايدۇ - ھە؟ ھېلىلا تەبىئەتتىن ئۇزۇق ئېلىپ بەرق ئۇرۇپ

ئېچىلىپ تۇرغان گۈل رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇزۇۋېلىنىپ تەبىئەتتىن ئايرىلدى. بەلكىم بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن پۇتۇنلەي توزۇپ ھېچ ئېتىبارسىزلا كوچىدىكى ئەخلەت ساندۇقلىرىغا تاشلىنىدۇ. ئاھ! بۇ دۇنيا نېمىدېگەن رەھىمسىز ـ ھە؟

دوختۇرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۇرغان ئۇكۇلى بىلەن گۈلشەن تاماقتىنمۇ قالدى. دوختۇر قايتا تەكشۈرگىلى كەلگەندە گۈلشەندە پۇتۇنلەي ئۈمىد قالمىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭمۇ ئامالسىز قالغانلىقىنى ئېيتتى. ئاينۇر بىلەن ئايتىللا دوختۇرغا يالۋۇرۇپ بىر بولۇپ كەتتى. دوختۇر يەنە بىرقانچە كۈن كۆزىتىپ بېقىشنى ئېيتىپلا كېتىپ قالدى. ئەتىسىدىن باشلاپ دوختۇر راستىنلا كېلىپ گۈلشەننى تەكشۈرگەن بولدى. ئۇ بىردەم قان بېسىمىنى ئۆلچىسە، بىردەم ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتاتتى. قارىماققا ناھايىتى ئەستايىدىلدەك كۆرۈنەتتى. بىراق، كۆز ئالدىدا ئۆزىدىن نىجاتلىق تىلەپ ياتقان بىمارنىڭ ھاياتلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپمۇ قويمايتتى. گۈلشەن بارغانچە يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزىنى تەستە ئېچىپ دوختۇرغا قارايتتى، ئۇنىڭدىن نېمىنىدۇر كۈتەتتى. ئەمما، دوختۇرنىڭ چىرايى ئۇنىڭغا بارغانچە ناتونۇش ئىدى. ئۇ دوختۇرىنى نەدە كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيتتى. بەلكىم، ئۇنىڭ چىرايىنى مەڭگۈ تونۇيالماس. ئاپئاق خالات، ئاپئاق بۆك، ئاپئاق ماسكا، ھەممە نەرسە ئاق، ھەتتا ئۆيمۇ شۇنچە ئاق. تۇرۇپلا گۈلشەن دوختۇرنى ئەزرائىلغا ئوخشىتىپ قالدى. يەنە تۇرۇپ ئۇنى خىزىرغا ئوخشىتاتتى. ئۇنىڭ دېرىزىگە تىكىلگەن كۆزلىرى دېرىزە سىرتىدىكى ھاياتلىقنى ئىزدەيتتى. ئۇنىڭ سىرتقا چىققۇسى كەلدى.

كەچقۇرۇن ئۇ ئايتىللاغا سىرتقا چىققۇسى بارلىقىنى ئارانلا دېيەلدى. ئۇلار ئۇنى ئاينۇر تېپىپ كەلگەن چاقلىق ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ، سىرتقا ئېلىپ چىقتى. دورا پۇرىقىدىن خالىي كوچا ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. كوچا ئەتراپىدا بۇككىدە ئۆسكەن

گۈللەر كۆزنى قاماشتۇراتتى. گۈلشەن بىرئاز روھلىنىپ قالدى.

«يۈرتىمىز بەلكىم ئاۋۇ تەرەپتە بولۇشى مۇمكىن، — دەپ ئويلىدى ئۇ كۈن ئولتۇرۇش ئالدىدىكى ئونقاشتەك قىزىرىپ تۇرغان ئۇپۇققا قاراپ، — بىزنىڭ يۈرتىمىزدىلا قۇياش ئەنە شۇنداق جۇلالىق نۇر چاچىدۇ. پەقەت شۇ يەردىلا سۇزۇك ئاسمان بولىدۇ.»

گۈلشەن گۈللەرگە، دەرەخلەرگە تويماي قارايتتى. تۇرۇپلا، ئۇنىڭ كۆزى بىنانىڭ ئەگمىسىدىكى كىچىككىنە گۈللۈككە چۈشمايلا قالغان يۇلغۇن چېچىكى رەڭگىدە جۇلالىنىپ تۇرغان گۈللەرگە چۈشتى. گۈللەر شۇنچىلىك قويۇق ئىدىكى، گۈللۈككە پىتىشمايلا قالغاندەك ئېگىلىپ قىلىشقان ئىدى.

— ياھ، نېمىدېگەن قويۇق ئېچىلغان گۈل بۇ! قارا، گۈلشەن، ئەجەبمۇ نامازشامگۈلگە ئوخشايدىكەن، — ئاينۇر گۈلشەنىنىڭ گۈللەرگە تىكىلىپ قاراپ قالغانلىقىغا قاراپ چاقلىق ئورۇندۇقنى گۈللۈككە يېقىن ئەكەلدى.

«توغرا، ھازىر نامازشامگۈلنىڭ ئېچىلىدىغان ۋاقتى، لېكىن بۇ نامازشامگۈل ئەمەس. ئەڭ ياخشىسى، نامازشامگۈل ئېچىلمىسۇن، مۇشۇنداق قاراڭغۇلۇققا چۆكۈش ئالدىدا ئېچىلغان نامازشامگۈلگە قاراڭغۇلۇقتىكى بارلىق شۇم نىيەتلەرنىڭ كۆزى چۈشكەن بولىدۇ. ئۇلارنىڭ جۇلالىنىپ تۇرغان بەرگىلىرىنى پايخان قىلىدۇ. ئاھ، نامازشامگۈل! سىلەرنى قانچىلىغان كىشىلەر پايلاپ تۇرغاندۇ ـ ھە؟ سىلەر مەڭگۈ ئېچىلماڭلار، سىلەرنىڭ بەرگىڭلارغا ھېچكىمنىڭ كۆزى چۈشمىسۇن، سىلەرنىڭ پاكلىقىڭلارنى ھېچكىم بۇزمىسۇن، سىلەرمۇ قۇياشقا ئەگىشىپ ئۆزۈڭلارنى دالدىغا ئېلىڭلار!!»

گۈلشەن شۇلارنى خىيال قىلغىنىچە گۈللەرگە قاراپ ئۇزاق ئولتۇردى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى گۈللەر ئاستا ـ ئاستا غايىب بولۇپ كېتىۋاتقاندەك، ئاشۇ كىچىككىنە گۈللۈك تاقىرلا-

شىپ ھېلىلا كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان مەغرۇرانە قىياپەتىدىن ئەسەرمۇ قالمىغاندەك، ئۇنىڭ ئورنىغا بىر خىل سوغۇق نۇر چېچىلىپ تۇرغاندەك بىلىنىشكە باشلىدى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭ كۆزى «بەلكىم يۇرتىمىز شۇ جايدا بولسا كېرەك!» دەپ ئويلىغان ئۇپۇقتا سوزۇلدى.

ئەنە ئۇنىڭ يۇرتى، ئەنە كەچقۇرۇنلىرى كوچا دوقمۇشلىرىغا چىقىۋېلىپ ئۇنىڭ - بۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدىغان چوكانلار، ئەنە كىشىنى كۆچلۇك پۇرىقى بىلەن ئۆزىگە مەپتۇن قىلىدىغان جىگدىلىك، ئەنە مەھەللىدىكى قېرى، ياش ھەممىسى ... ئۇلارنىڭ ئىچىدە تولىمۇ سالاپەتلىك كىشىنگەن ئەكرەممۇ بار. ئەنە ئۇنىڭ دەرۋازىلىرى قىيسىيىپ تۇرىدىغان ئۆيى. ئاپىسى ھويلىدىكى كىچىككىنە سۇپىدا ئولتۇرۇپ تەسۋى سىيرىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىۋاتىدۇ. ئاھ، ئاۋۇ سومكىسىنى تاشلاپ ئوتقا ماڭغان كىمدۇ؟ ئۇنىڭ تىنىقلىرى نىماندىق توتۇش. قىز ئەجەب جىگدىلىكىنىڭ يېنىدىكى ئېتىز قىرىغا كېتىپ بارىدىغۇ؟ «گۈلشەن! گۈلشەن!» سوزۇپ چاقىرغان ئاۋازدىن قىز كەينىگە ئۆرۈلدى. ئۇنىڭ چىرايى نېمانداق ئۇنىڭغا ئوخشايدۇ. تېخى ئىسمىمۇ گۈلشەن. ياق، ياق، ئۇ ھازىرقى گۈلشەن ئەمەس. ئۇ بىر پاك قىز، كىچىككىنە قىز. ئۇنىڭ كەلگۈسى ئىنتايىن گۈزەل. قاراڭ، ئۇنىڭ يېنىدا ئوت ئېلىشىپ بېرىۋاتقىنى ئۇنىڭ ساۋاقدىشى ئەكرەم. ئاشۇ چىرايىدىن بالىلىقى كەتمىگەن قىز قانداقمۇ ئۇ بولسۇن؟

قۇياش تاغ كەينىگە، ياق، بۇ يەردە تاغ يوق، پەقەت تۇمانلار ئەگىپ يۈرىدىغان ئېگىز بىنالار بار. قۇياش ئەنە شۇ بىنالارنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىمۇ غايىب بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى قاراڭغۇلۇق ئىگىلەشكە باشلىدى. ئەنە گۈلشەنمۇ ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىگە سىڭىپ كەتتى. «بەلكىم ئەتە تۇمان بېسىقىپ قالار!» ئۇنىڭ بۇ خىيالىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە ئاشۇ قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى...

بوگۇن ھاۋا تولىمۇ تۇمانلىق بولدى. ھېلىلا يامغۇر شارقىراپ قۇيۇۋېتىدىغاندەك تۇرسىمۇ، قەبرىستانلىققىمۇ ئوخشاشمايدىغان بىر جايدا كىچىككىنە بىر دۆمبەلچەك تۇپراق بېشىدا ئىككى قىز ئۇنسىز ياش تۆكمەكتە ئىدى. ئازراق توپا دۆۋىلىنىپ ئوستىگە كېسەك بىلەن بەلگە سېلىنغان، بىر پارچە تاختايغا ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ «گۈلشەن راخمان، 1972 ـ يىلى تۇغۇلۇغان. 1996 ـ يىلى كېسەل بىلەن ۋاپات بولغان» دېگەن خەت يېزىلغانىدى.

— ئەمدى قايتايلى، — دېدى ئاينۇر ئايتىللاغا، — ئەتە يىراق سەپەرگە چىقىمىز. ياخشىراق تەييارلىق قىلمىساق بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارمۇ بىزنى ساقلاۋاتىدۇ.

ئايتىللا ئاينۇرنىڭ سۆزى بىلەن تەڭلا ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى كىچىك ماشىنا ئەتراپىدا چۆرگىلەپ يۈرگەن قارا كۆزەينەكلىك بىر قانچەيلەنگە ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ قويغاندىن كېيىن لەۋلىرىنى «چىڭىدە» چىشلىدى، ئاندىن يانچۇقىدىن بىر قولياغلىقنى چىقىرىپ قەبرە توپىسىغا كۆمدى.

«خوش، گۈلشەن! سېنى يەنە يالغۇز قويمىغان بولدۇق. بۇ قېتىم بەلكىم بىز قايتىپ كېلەلمەسلىكىمىز مۇمكىن، ساڭا بۇ قولياغلىقىم ھەمراھ بولسۇن.»

ئۇلار قەبرىدىن كۆزلىرى قىيمىغان ھالدا ئايرىلىپ ماشىنىغا چىقىپ يۈرۈپ كەتتى.

تاڭ سەھەردىلا ئايتىللا نېمىگىدۇر جىددىيلەشتى، قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمەي ئاۋارە بولاتتى. خوجايىن تاپشۇرغان بۇ قېتىملىق سودا سومىسى ناھايىتى چوڭ ئىدى. ئۇ گۈلشەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن تۇنجى قېتىم ھېچنېمىدىن قورقماي بۇ سودىنى ئۆزىگە تاپشۇرۇشنى ئۆيىتىپ خوجايىننى قايىل قىلغانىدى. ئۇ كېچىچە كىرپىك قاقماي چىقتى، خىيالىغا بىرقانچە يىلدىن بېرى تارتقان ئازابلىرى كەلدى. ئۇ قىلماقچى بولغان

ئىشىنىڭ پىلانىنى ئاللىقاچان تۈزۈپ قويغانىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزى بىلمەيدىغان مال تاپشۇرۇش ئورنى، ئالاقىدار كىشىلەرنىڭ ئىسىم-لىكىنى بىر قەغەزگە كۆچۈرۈپ چىقتى، ئاندىن پەيتىنى پەملەپ تۇرۇپ سىرتقا چىقىپ، ئاممىۋى تېلېفون بوتكىسىدىن بىرقانچە كۇن ئىلگىرى يېزىۋالغان دېلو مەلۇم قىلىش باش ئاپپاراتىغا تېلېفون قىلدى. ئۇ بارلىق ئىشلارنى قىسقا، چۈشىنىشلىك دەپ بولغاندىن كېيىن تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ يېنىك تىندى...

* * *

گۈلشادىخان مىڭ تەستە ئورنىدىن تۇرۇپ تاھارەت ئېلىپ نامىز ئوقۇدى. ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، قولۇم - قوشنىلار-نىڭ ياردىمىدە كۇن كەچۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. ئۇلار گۈلشادىخانىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىمغان بىرمۇ ئادەم قالمىدى. مانا ھازىر ئۇ خىيالىي تۇيغۇ بىلەن بىر ئىشلارنى قىلاتتى. ئەكرەم پات - پات ئوقۇغۇچىلارنىڭ باشلاپ كېلىپ ئۇنىڭ ھويلا - ئارام‌لىرىنى تازىلاپ، تاماق ئېتىپ بېرەتتى.

گۈلشادىخانىنىڭ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغىنىغا بىرنەچچە ھەپتە بولغان بولسىمۇ، ئۇ نامازنى تىرىشىپ - تىرمىشىپ يۇرۇپ تەستە ئوقۇيتتى. ھەر قېتىملىق نامىزىدا گۈلشەنگە ئامانلىق تىلەپ دۇئا قىلاتتى.

«قىزىم گۈلشەن، نەلەردە يۇرىدىغانسەن؟ — دەپ ئويلىدى ئۇ جايىنامازدىن چۈشۈۋېتىپ، — تۇيۇقسىز ئالدىمدا پەيدا بولۇپ قالساڭچۇ! سېنىڭ ئاۋازىڭنى ئاڭلىسام، ھىدىڭنى پۇرىسام كۆ-زۈم ئېچىلارمىكىن. كۆز ئالدىمدا پەيدا بولۇپ قالغان بولساڭ خۇشاللىقتىن يۇرىكىم يېرىلارمۇ؟ سېنى بىر قېتىم كۆرۈپ پارە-پارە بولۇپ كەتسەممۇ مەيلىتى.»

گۈلشەننى خىيال قىلسىلا گۈلشادىخانىنىڭ كۆز ئالدى يورۇپ

كەتكەندەك بولاتتى. كۆز ئالدىدا ئۇنىڭ ئوماق چىرايى ئامايان بولاتتى. ئىككىيلەن قۇچاقلىشاتتى. ئانا قىزنىڭ چېكە چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قوياتتى، قىز ئانىسىغا ئەركىلەيتتى. قىزنىڭ يېقىملىق كۈلكىسى ھەممە ياقتا تارقىلاتتى، ھەممە ياقتىن كۈلكە ياغاتتى. كوچىلار، دەرەخلەر، پۈتۈن جاھان كۈلەتتى. ئانا كۈلەتتى، قىز كۈلەتتى.

ھاۋا سوۋۇپ كەتكەنىدى. گۈلشادىخان تەستە بېرىپ سۇپىغا چىقتى، يوتقانغا كىرىپ كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى. يېرىم كېچە-لەردىن ئاشقاندا، ئۇنىڭ گېلى قۇرۇپ تىترەك ئولاشقىلى تۇردى. ئۇ يوتقانىنى تېخىمۇ چىڭ ئوراپ يېتىپ باقتى، بارا - بارا تىترەك ئۇنىڭ چىشلىرى، تىللىرىغىمۇ ياماشتى. ئېغىزىدا ئاچچىق يېلىمسىمان سۈيۇقلۇق پەيدا بولۇپ، تىلى يوغىناۋاتقاندەك بولۇپ نەپەس ئېلىشى قىيىنلاشتى.

«بىر يۇتۇم سۇ بولسا - ھە!» گۈلشادىخان شۇلارنى ئويلاپ لەۋلىرىنى يالىدى. دەل شۇ چاغدا گۈلشەننىڭ سېيماسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى. ئەنە گۈلشەن ئۇنىڭغا بىر پىيالە چاي تۇتتى. گۈلشادىخان قولىنى سۇندى، ئەمما گۈلشەن سۇنغان چاينى ئەمدى ئېلىشىغا چىنە قولىدىن چۈشۈپ چېقىلىپ كەتتى. ئەنە شۇ بىر پىيالە چاي دەريا-غا، ئاندىن دېڭىزغا ئايلىنىپ گۈلشادىخاننىڭ ئاستا - ئاستا ئۆز قوينىغا تارتتى ...

پاكار - پاكار ئۆيلەر قاتارلاشقان، ئەتراپىنى قويلارنىڭ مەرەشلىرى، ئۇششاق بالىلارنىڭ قى - چۇلىرى قاپلىغان. كىمدۇر بىرىدىن گۈلشادىخاننىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى ئاڭلىغان كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆيى تەرەپكە ئېقىشماقتا ئىدى.

— بىرنەچچە كۈن بولغان مەجەزىم يوق بولۇپ قېلىپ كىرىشكەنتىم. بۈگۈن كىرىپ چىقاي دەپ كىرسەم... توۋا خۇدايىم، بۇ رايىش ئايال ئاللىقاچان تىنىقتىن قاپتۇ، — دېدى گۈلشادىخانىڭ توغىپ كەتكەنلىكىنى تۇنجى بولۇپ بىلگەن قوشنىسى يىغلاپ تۇرۇپ.

كىشىلەر گۈلشادىخانىڭ نېمىگىدۇر سۈنۈلغان، قېتىم كەتكەن قولىنى تۇزلەشكە ئامال قىلالمىدى. شەرەم تۇغقانلاردىن بىرنەچچىسى باش بولۇپ ئۇنى ئۇزاتقان بولدى.

ئادەتتىكى كۈنلەرگە ئوخشاشلا ۋاراڭ - چۇرۇڭغا تولغان مەھەللە. كوچا دوقمۇشلىرىدا بىرنەچچەيلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرىدۇ. قارىماققا، بۇ مەھەللە جۇشقۇن ھاياتىي كۈچكە تولغاندەك كۆرۈنىدۇ. ئەمما، ئاشۇ شاۋقۇن - سۇرەنلەر ئارىسىدا بىر قورۇ- دەرۋازىلىرى قىيسايغان، ھەممە يېرىدىن چەكسىز سۈكۈت يېيىلىپ تۇرغان قورۇلا تېپتىنچ. كىچىككىنە تال باراڭ چىگىلىشىپ پاخپىيىپ كەتكەن. دەرۋازا ئەتراپى، قورۇ تاملىرىدىن ئۆسۈپ چىققان قومۇش ئادەم بويى كەلگەن بولۇپ، ئەتراپقا سۇرلۇك تۈس بەرگەن. پەقەت ھاياتلىقتىن دېرەك بەرمەكچى بولغاندەك بىر توپ قۇشقاچ بىردە تال بارىڭى ئارىسىدا «ۋىچىر- ۋىچىر» قىلىپ سايراشسا، بىردە «پۇرردە» ئۇچۇشاتتى.

— قاراڭلارچۇ، ئەكرەم مۇئەللىم ئاۋۇ ئۆيگە نېمانچە قارايدىغاندۇ؟ — دېدى چوكانلاردىن بىرى ئاشۇ قورۇغا قاراپ قالغان ئەكرەمنى كۆرسىتىپ.

— مەنمۇ دائىم ئۇنىڭ مۇشۇ ئۆيگە قاراپ تۇرغىنىنى، يا بولمىسا ئايلىنىپ يۈرگىنىنى كۆرىمەن، قارىغاندا ئۇ بۇ قورۇنى ئېلىپ پۇل قىلاي دېدىمۇ نېمە؟

— كىمدىن سېتىۋالىدۇ بۇ ئۆينى؟ يا ئىگىسى بولمىسا.

— توۋا، گۈلشادىخان ئاچىمىزنىڭمۇ ۋاپات بولغىنىغا بىر- دەمدە بىر يىلدىن ئاشتى دېسە، ئەجەب بىر جاپادا كەتتى رەھمەتلىك.

— قىزىنىڭ دەردىدە كېتىپ قالدى، ئاڭلىسام قىزىنى چەت ئەلدە دەيدۇ. چوڭ بىر بايغا تېگىپتىمىش.

— توۋا دەڭا، ئۇرۇمچىدىن ئۇچ قىزنى بۆلاپ كەتكەن تۇرسا... گۈلشادىخان رەھمەتلىك ماڭا ئۆز ئېغىزى بىلەن دەپ بەرگەن. بىر ئاخشامدا ئۇچ قىز غايىب بولغانىكەن، ھېلىغىچە

ئەسكى ئادەملەر ئۆلتۈرۈۋەتكەن گەپ، بولمىسا ئاپىسىنىڭ ئۆلۈ-مىگە بولسىمۇ كەلمەمتى؟

— ھېرىنەرسە دېگىلى بولمايدۇ. ھازىر بالىلاردا ئىنساپ يوق. خۇدايىم ئۇنداق ۋەيرانچىلىقنى بەندىلىرىنىڭ بېشىغا سالمە-سۇن...

چوكانلار بىرھازا پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۆيلىرىگە ماڭدى. شۇنىڭدىن كېيىن باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئەكرەمنىڭ بۇ قورۇنى ئايلىنىپ يۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا يېڭى - يېڭى پاراڭلارنى قىلىشىدىغان بولدى. لېكىن، ئۇلار دېگەندەك ئەكرەم ئۇ ئۆينى سېتىۋېلىپ پايدا ئالمىدى ياكى يېڭىلاپ ئۆيمۇ سالمە-دى. يىل ئاخىرى كەنت ئىشخانىسىنى يېڭىلاپ سالىدىغان چاغدا مۇزاپىق جاي بولمىغاچقا، كەنت كادىرلىرى مەسلىھەتلىشىپ گۈلشادىخانىنىڭ بىر يېراق تۇغقىنىنى چاقىرىپ، ئازراق پۇل بېرىپلا ئۇنىڭ ئورنىغا كەنت ئىشخانىسىنى سالدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەردە گۈلشادىخانلار توغرۇلۇق بولىدىغان پاراڭلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلدى. ھېلىقى قۇشقاچلارمۇ بۇ يەردىن توزۇپ كېتىشتى، پەقەت كەنت ئىشخانىسىدىن چىقىدىغان رادىئو كانىيىنىڭ ئاۋازى پۈتۈن مەھەللىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ ياڭراپ تۇرىدىغان بولدى.

ئەكرەم مۇئەللىم بوگۇنمۇ رادىئو كانىيىدىن چىقىۋاتقان ئا-ۋازنى ئاڭلاپ جايىدا بىرھازا تۇرۇپ كەنت ئىشخانىسى تەرەپكە قاراىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گۈلشەننىڭ چىرايى پەيدا بولغاندەك بولدى. ئۇ ئۇنىڭغا: «مېنى نېمىشقا ساقلىمايسىز» دەۋاتقاندەك قىلدى. ئەكرەم مۇئەللىمنىڭ يۈرىكى ھاياجان بىلەن سوقۇپ كەتتى. ئۇ گۈلشەننىڭ كۆزىگە مېھىر بىلەن قارىۋىدى، ئالدىدا ھېچ نەرسە يوق بولۇپ چىقتى.

ئەكرەم ئۆلۈغ - كىچىك تىندى - دە، يولىنى داۋاملاشتۇر-دى. ئۇنىڭ يۈرىكى ھېلىغىچە ھاياجان بىلەن سوقاتتى. ئۇ تەشنا-لىق بىلەن ئارقىغا قايرىلىپ قارىغىنىدا، كاناي ئاۋازى توختىغان بولۇپ، ئەتراپنى جىمجىتلىق قاپلىغانىدى.

[General Information]
书名=夜来香　维吾尔文
SS号=40219779